

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

NATIONAL ACADEMY OF
THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОСВІТИ І НАУКИ

Збірник наукових статей
Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції
(Україна, Харків, 10 – 11 листопада, 2015 р.)

CURRENT ISSUES OF EDUCATION AND SCIENCE

Collected articles
Materials of III international scientific and practical conference
(November 10 – 11, 2015, Kharkiv, Ukraine)

Харків
”ХОГОКЗ”
2015

УДК [37+001+159.9+61+80+355/359]-021.121:161.221.2(06)
ББК 74(4Укр)я43+70я43+88я43+5я43+80я43+68.68(4Укр)я43
А 43

Рекомендовано Вченою радою
Національної академії Національної гвардії України
(протокол № 24 від 28.10.2015 р.)

Редакційна колегія:

Дмитренко Т. О. – д-р пед. наук, проф., проф. кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки Херсонського державного університету (голова);
Мельник Ю. Б. – канд. пед. наук, доц., проф. кафедри військового навчання та виховання Національної академії Національної гвардії України (заступник голови);
Бойчук Ю. Д. – д-р пед. наук, проф., завідувач кафедри здоров'я людини та корекційної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди; **Землянська О. В.** – д-р психол. наук, проф., проф. кафедри соціології та психології факультету права та масових комунікацій ХНУВС;
Кайдалова Л. Г. – д-р пед. наук, проф., завідувач кафедри педагогіки та психології Національного фармацевтичного університету; **Колбіна В. В.** – канд. філол. наук, доц., лінгвістичний центр університету Ерланген-Нюрнберг ім. Фрідріха-Александра, ФРН; **Колбіна Т. В.** – д-р пед. наук, проф., завідувач кафедри іноземних мов та перекладу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця; **Курик О. Г.** – д-р мед. наук, головний науковий співробітник, завідувач патогістологічним центром, ДУ «Науково-практичний центр профілактичної та клінічної медицини» ДУС, м. Київ; **Нагасв В. М.** – д-р пед. наук, проф., директор Харківського наукового центру дидактики менеджмент-освіти; **Опришко В. І.** – д-р мед. наук, проф., ДЗ «Дніпропетровська медична академія МЗ України»; **Пелепейченко Л. М.** – д-р філол. наук, проф., проф. кафедри філології, перекладу та мовної комунікації Національної академії Національної гвардії України; **Приходько І. І.** – д-р психол. наук, проф., полковник, начальник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної гвардії України, Національної академії Національної гвардії України; **Поліщук В. М.** – д-р психол. наук, проф., завідувач кафедри практичної психології Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка; **Хвисяк О. М.** – д-р мед. наук, проф., ректор Харківської медичної академії післядипломної освіти.

А 43 **Актуальні питання освіти і науки** : зб. наук. ст., матеріали III міжнар. наук.- практ. конф., 10-11 листоп. 2015 р. / Національна академія Національної гвардії України. – Х. : ХОГОКЗ, 2015. – 286 с.

До збірника увійшли кращі статті з теоретичних і практичних питань в освітній та науковій галузі, які подано до участі в III міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні питання освіти і науки”, Харків, 10-11 листопада 2015 р. Адресований науковцям, викладачам ВНЗ, ад’юнктам, аспірантам, працівникам галузі філософії, філології, педагогіки, психології, медицини, а також широкому кругу фахівців.

УДК [37+001+159.9+61+80+355/359]-021.121:161.221.2(06)
ББК 74(4Укр)я43+70я43+88я43+5я43+80я43+68.68(4Укр)я43

© Автори статей, 2015.
ISBN 978-966-97260-5-6 © Національна академія Національної гвардії України, 2015.
© ХОГОКЗ, оформлення, 2015.

ЗМІСТ

<i>Алексеева Г. С.</i> Проблеми навчання і формування інформаційної культури іноземців у вищих навчальних закладах України	7
<i>Білик О. М.</i> Етнопсихологічні та національно-культурні особливості іноземних студентів у контексті соціалізації в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу	10
<i>Бобиль С. В.</i> Особистісно зорієнтоване навчання під час вивчення російської/української мови студентами-іноземцями	16
<i>Vasilieva A.</i> Uncontrolled Passion in Ch. Dickens' «The Pickwick Papers» and Ch. Bronte's «Jane Eyre»	21
<i>Васильєва О. В.</i> Специфіка вербальної комунікації при навчанні іноземних студентів у медичних ВНЗ України	26
<i>Воленко В. Г.</i> Теоретичні основи процесу самоорганізації часу у студента	29
<i>Garnyk L., Mokh J., Yaghi M.</i> Work with contingent of foreign Muslim students	33
<i>Герасименко Л. С.</i> Розвиток науково-дослідних умінь та навичок майбутніх авіафахівців за допомогою методу проектів	38
<i>Гетьман І. А.</i> Організація самостійної роботи студентів в умовах інформаційно-освітнього середовища технічного вузу і її контроль	43
<i>Говорун А. В., Шeverницька Н. М.</i> Інноваційні методи навчання іноземних мов студентів немовних вищих навчальних закладів	48
<i>Гречановська О. В.</i> Проблеми формування складових конфліктологічної культури у студентів технічних ВНЗ	53
<i>Даніліч-Скакун А. А.</i> Характеристика особистісних рис майбутніх соціальних педагогів	58
<i>Дяченко О. Ф.</i> Сучасний стан галузевого стандарту для підготовки бакалаврів із системних наук	65
<i>Євтушенко Є. Г.</i> Форми підвищення кваліфікації викладачів кафедр фізичного виховання вищих педагогічних навчальних закладів України (50–60-ті рр. ХХ ст.)	68
<i>Єфремова А. Я.</i> Дослідження рівня рухової активності студентів І-х курсів вищих навчальних закладів залізничного профілю	72
<i>Єхалов В. В., Седінкін В. А.</i> Використання андрагогічних принципів в навчанні лікарів-інтернів	75
<i>Золотова С. Г., Морозова І. А.</i> Формування комунікативних навичок у процесі вивчення іноземної мови академічного спілкування	80

Збірник наукових статей

Кайдалова Л. Г. Сучасні освітні технології як засіб підготовки майбутніх фахівців	84
Конкіна О. Ю. Питання розробки та впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання англійської мови	89
Костюченко О. В. Світосприймання як складова психічного здоров'я	94
Костяна Т. О. Роль науково-дослідної роботи студента медичного коледжу у підготовці фахівця	100
Кудрявцева Т. О. Військово-медична підготовка майбутніх фармацевтів засобами інтерактивного навчання	105
Кушнир Е. А. Типы психологического компонента гестационной доминанты у женщин имеющих осложнения в протекании беременности	109
Летік І. В., Маракушин Д. І., Васильєва О. В. Удосконалення системи організації виховної роботи з іноземними студентами у Харківському національному медичному університеті	113
Малихіна О. Є. Білінгвізм як фактор успішної інтеграції України в європейський освітній простір	119
Мамонова Г. В., Кучмійова А. В. Міжнародна студентська олімпіада з математики (імс): історія проведення та набутий досвід	122
Мельник Ю. Б., Прокопенко Ю. О., Стаднік А. В. Можливості педагогічної логістики і нові нейробіологічні підходи	127
Мельник Ю. Б., Свячена С. М. Формування культури здоров'я студентів у ВНЗ	130
Мисік Л. П. Застосування новітніх педагогічних технологій при викладанні хімії у вищих медичних навчальних закладах I-II рівнів акредитації	135
Нагорна Д. М., Курик О. Г., Яковенко В. О., Губар О. С. Діагностика колоректальної передракової патології за результатами скринінгової відеокOLONоскопії	139
Нагорнюк Л. С. Розвиток комунікативних умінь та навиків майбутніх учителів засобами медіаосвіти	144
Олішевич В. М. Полікультурність крізь призму педагогічної науки	151
Опрышко В. И., Носивец Д. С. Технологические и теоретические аспекты подготовки студентов при изучении предмета “фармакология”	154
Петренко Т. В. Вдосконалення професійної мобільності викладача в умовах впровадження інноваційних технологій у навчальний процес	158
Підлубна О. М. Партнерство авіаційної галузі та льотних навчальних закладів у США	162

<i>Плачинда Т. С.</i> Самоконтроль майбутнього фахівця у контексті забезпечення якості освіти	167
<i>Полищук В. М.</i> Психологія розвивальної взаємодії у вищій школі	172
<i>Польгун К. В.</i> Про дидактичні умови організації інклюзивного навчання фізико-математичних дисциплін студентів з обмеженими можливостями	175
<i>Правдивець Н. О.</i> Зовнішні чинники розвитку професійної ідентичності у жінок-військовослужбовців: феномен «скляної стелі» та «реверсивного гендерного стереотипу»	178
<i>Птахіна О. М.</i> Деякі аспекти використання системи дистанційного навчання MOODLE у ВНЗ	184
<i>Рибіна Н. В., Кошіль Н. Є.</i> Проблема створення компетентно-модульного професійно-орієнтованого підручника з англійської мови в практиці українського ВНЗ	188
<i>Рібіцун Ю. В.</i> Практична реалізація художньо-мовленнєвої діяльності шляхом створення підручника з образотворчого мистецтва для дітей із тяжкими порушеннями мовлення	193
<i>Рожнова А. П.</i> Розвиток професійної підготовки журналістів в Україні: роль працівників мас-медіа у діяльності вищих навчальних закладів	198
<i>Сапрунова О. Г.</i> Сімейна дезадаптація як психолого-педагогічна проблема навчання інтелектуально обдарованих учнів початкової школи	202
<i>Сокол О. М., Зеленська Г. М., Ковальов М. М.</i> Психофізіологічне обґрунтування застосування інтерактивних методів викладання теоретичних дисципліни в медичному університеті	207
<i>Соколова Ю. С.</i> Дистанційне навчання як інноваційна форма освіти	212
<i>Темченко О. В.</i> Самоосвітня діяльність учителя як об'єкт управлінської підтримки	216
<i>Тимченко С. В.</i> Іншомовна комунікація в комунікативно-мовленнєвій діяльності диспетчерів управління повітряним рухом	222
<i>Тураєва І. В., Шевченко Н. М.</i> Упровадження методів кооперативного навчання у вищих навчальних закладах	226
<i>Хвисюк О. М., Марченко В. Г., Жеребкін В. В., Бортний М. О., Яловчук О. В., Кудрявцева Т. О., Лапіна А. М.</i> Моніторинг якості післядипломної медичної освіти	230
<i>Хомченко Е. В., Дроздова О. В., Редько О. Я.</i> Філософська категорія "духовність", як основа педагогічної і виховної діяльності та запорука подолання кризових явищ суспільства	235

Збірник наукових статей

Цар І. О. Роль мотивації у вивченні іноземної мови студентами спеціальності «туризм»	240
Царьова Л. В. Роль розрахунково-аналітичного методу у формуванні науково-дослідних умінь та навичок майбутніх авіаційних фахівців	245
Чабан О. М. Психолінгвістичний компонент при вивченні російської (української) мови як іноземної	249
Чернобай Л. В. Щодо питання оптимізації процесу навчання дисципліни «Фізіологія» у форматі Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS)	256
Чернявська Л. В. Соціокультурні основи вищої освіти: ВНЗ як фактор становлення соціального капіталу	260
Шандыба Е. В. Кластерная подготовка команд специалистов в интегральных образовательных системах	264
Шаркова С. Ф. Врахування аспектів полікультурного навчання на заняттях із іноземної мови	269
Швед В. В. Сучасна освітня реформа: загрози та сподівання	272
Ярмак Т. В. Використання інформаційних технологій в педагогічній діяльності, зокрема, в програмах післядипломної освіти молодших медичних спеціалістів	276
АВТОРИ	280

Алексеева Ганна Станіславівна

Українська інженерно-педагогічна академія

ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ І ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ІНОЗЕМЦІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

У статті аналізуються проблеми навчання студентів-іноземців та особливості формування в них інформаційної культури. Зважаючи на слабо сформовану пізнавальну мотивацію іноземних студентів, впровадження засобів ІКТ в процес навчання може суттєво вплинути не тільки на підвищення рівня інформаційної культури, але й на характер навчальної діяльності студентів: підвищити мотивацію та активізувати процес подання нового матеріалу.

Ключові слова: інформаційна культура, іноземні студенти, засоби ІКТ, Web 2.0.

Сучасне суспільство належить до світу інформації. Обсяги інформації зростають, вона набуває більшої важливості, і це накладає відбиток майже на всі галузі та сфери життя. Запорукою ефективного функціонування сучасного спеціаліста стає вміння працювати з інформацією. З'являється поняття «інформаційна культура» (ІК), яка стає своєрідним показником вміння сучасної людини орієнтуватися в світі інформації. Зважаючи на зміни в суспільстві, система професійної підготовки теж має зазнати відповідних змін, а формування інформаційної культури має стати однією з головних складових у процесі формування майбутнього фахівця.

Формування інформаційної культури є нелегким завданням для викладачів вищих навчальних закладів. І ще більше складнощів виникає, коли мова йде про студентів-іноземців, які обрали ВНЗ України для здобуття вищої освіти.

З перших днів навчання студенти-іноземці знаходяться в незвичному для них соціокультурному, мовному та національному середовищі. Вони змушені пристосовуватися до нових для них умов життя в чужій країні та до нового роду діяльності (навчання в вищому навчальному закладі) [3]. У студентів-іноземців, на відміну від вітчизняних студентів, низький загальноосвітній рівень, відсутні навички самостійної роботи, відсутні адекватні засоби комунікації та слабо сформована пізнавальна мотивація. І якщо формувати в них належний рівень інформаційної культури, застосовуючи ті ж підходи,

що й до вітчизняних студентів, це не дає належних результатів та виявляється неефективним.

Отже виникає проблема щодо пошуку підходів до формування інформаційної культури у студентів ВНЗ, крім того, на це завдання накладається ще й специфіка навчання саме студентів-іноземців.

Теоретичні проблеми інформаційної культури та її формування досліджувалися багатьма науковцями (А. М. Атаян, Т. Л. Богданова, Г. Г. Воробйова, Н. І. Гендіна, А. П. Єршов, В. А. Кайман, С. Я. Коган, М. Г. Коляда, І. В. Синельник, А. П. Суханова, А. Д. Урсул, І. М. Яглом, Чан Вей Чу, Мэріам Джинман, Джиліан Олівер). Втім, всі ці дослідники не беруть до уваги специфіку роботи з іноземцями. Адже на проблему формування інформаційної культури накладається також проблема в вигляді мовного бар'єру та адаптації іноземців до особливостей нової країни, де вони отримують вищу освіту.

Ключовою проблемою в навчанні іноземних студентів є мовний бар'єр. Іноземці не володіють мовою в обсязі, який дозволяє вільно сприймати потрібну їм для навчання та оволодіння професією інформацію та опрацювати її. Через недостатній рівень володіння мовою студенти неспроможні фільтрувати інформацію та обирати ключові важливі моменти. Відсутність опорної лексики стає на заваді сприйняттю більш складної лексики за їхніми спеціальностями.

Процес навчання в вищому навчальному закладі є складним для всіх студентів, які кожен день стикаються з трудомісткими завданнями, для ефективного розв'язання яких потрібні навички роботи з інформацією. Для студентів-іноземців цей процес є ще складнішим. Адже мова навчального середовища (а з нею і навчальна інформація) відрізняється від мови, якою студенти-іноземці спілкуються та формують свої думки. Великий обсяг інформації та її ключові важливі моменти губляться в процесі викладання нового матеріалу. Іноземні студенти не отримують інформацію в стовідсотковому вигляді для обмірковування через відсутність належного рівня володіння мовою у студентів, з одного боку, а з іншого, відсутності можливості у викладача донести інформацію рідною для іноземних-студентів мовою.

За результатами проведеного нами анкетування на рівень володіння інформаційними та комунікативними технологіями (ІКТ) та на вміння працювати з інформацією, виявилось, що студенти-іноземці гірше справляються з завданнями, ніж українські студенти. Втім, стосовно новітніх ІКТ взагалі, вони продемонстрували більшу зацікавленість, ніж вітчизняні студенти.

У відповідності з специфікою в навчанні іноземних студентів, були запропоновані засоби формування інформаційної культури, зокрема, інтелект-карти, веб-квести, робота з блогом, використання

соціальних мереж, засобів web 2.0. у представленні та розв'язанні завдань.

Впровадження вищезгаданих засобів в процесі викладання дисципліни «Російська мова як іноземна» суттєво вплинуло на характер навчальної діяльності студентів: підвищило мотивацію і вміння опрацювати та аналізувати інформацію та навіть активізувало процес навчання в цілому.

Таким чином, цілеспрямоване формування інформаційної культури іноземних студентів за допомогою впровадження інформаційних та комунікаційних технологій, дозволяє більш ефективно не тільки формувати ІК у студентів-іноземців, але й активізувати загальний процес навчання в вищому навчальному закладі.

Література

1. Биков В. Ю., Жук Ю. О. Засоби навчання нового покоління в комп'ютерно орієнтованому навчальному середовищі / В. Ю. Биков, Ю. О. Жук // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2005. – №. 5. – С. 20-23.

2. Вохрышева М. Г. Формирование науки об информационной культуре / М. Г. Вохрышева // Проблемы информационной культуры: сб. ст. / науч. ред.: Ю. С. Зубов, В. А. Фокеев. – М. : Магнитогорск, 1997. – Вып. 6. «Методология и организация информационно-культурологических исследований». – С. 57-58.

3. Ременцов А. Н., Казанцева А. А. Социокультурные аспекты адаптации иностранных студентов в российских вузах / А. Н. Ременцов, А. А. Казанцева // Вестник высшей школы. Alma mater. – 2011. – №. 7. – С. 10-14.

4. Ротова Н. В. До питання про особливості використання методів інтерактивного навчання іноземних студентів у технічному ВНЗ / Н. В. Ротова // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – Зб. наук. праць. – Харків : вид-во УПА, 2001. – С. 153-159.

5. Синельник И. В. Человек в информационном обществе: формирование информационной культуры как парадигма образования / И. В. Синельник // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – Зб. наук. праць. – вип. 18 (22). – Харків : НТУ «ХПИ», 2008. – С. 210-215.

Анна Алексеева. Проблемы обучения и формирования информационной культуры иностранцев в высших учебных заведениях Украины.

В статье анализируются проблемы обучения студентов-иностранцев и особенности формирования у них информационной культуры. Учитывая слабо сформированную познавательную мотивацию иностранных студентов, внедрение ИКТ в процесс обучения может

существенно повлиять не только на повышение уровня информационной культуры, но и на характер учебной деятельности студентов: повысит мотивацию и активизировать процесс подачи нового материала.

Ключевые слова: *информационная культура, иностранные студенты, средства ИКТ, Web 2.0.*

Hanna Aliksieieva. Problems of education and information culture formation of foreigners in higher educational institutions of Ukraine.

This article deals with the analysis of the problems of foreign students' studying and the features of the information culture formation. Considering the weak cognitive motivation of foreign students the introduction of ICT in the learning process may have significant influence either on increasing the level of information culture or on the nature of educational activity of students: increase the motivation and strengthen the process of new material providing.

Key words: *information culture, foreign students, ICT means, Web 2.0.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 30.10.2015

УДК378.013.42.091.212-054.6: 316.723

© Білик О. М., 2015

Білик Олена Миколаївна

Харківська державна академія культури

ЕТНОПСИХОЛОГІЧНІ ТА НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ В ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

На підставі аналізу наукової літератури розглядаються основні етнопсихологічні та національно-культурні особливості іноземних студентів. Акцент зроблено на особливостях тих етнічних груп, які є найчисельнішими серед контингенту іноземних студентів в українських вищих навчальних закладах. Зосереджується увага на проблемі урахування цих особливостей у процесі соціалізації іноземних студентів.

Ключові слова: *іноземні студенти, соціалізація, етнопсихологічні та національно-культурні особливості, освітньо-культурне середовище вищого навчального закладу.*

Інтенсивний розвиток міжнародних зв'язків визначив тенденцію зростання кількості іноземних громадян, які висловлюють бажання отримати вищу освіту в Україні. Активна інтернаціоналізація

української вищої освіти, збереження та підвищення її конкурентоспроможності на міжнародному рівні зумовлюють необхідність введення істотних змін у систему підготовки фахівців для іноземних країн. Навчання іноземних студентів є сьогодні одним із пріоритетних напрямів міжнародної освітньої діяльності, але одночасно виступає суттєвою проблемою для навчальних закладів, складність якої обумовлена специфікою підготовки іноземців, які, потрапляючи в новий соціум, мають дізнатися про особливості цього соціуму, прийняти його й навчитися в ньому не лише жити, а й успішно розв'язувати проблеми в різних сферах діяльності, повинні сформуватися як особистості та конкурентоспроможні фахівці. У зв'язку з цим актуалізується проблема створення сприятливих умов для успішної соціалізації іноземних студентів, яка залежить значною мірою від усвідомлення та врахування їхніх етнопсихологічних та національно-культурних особливостей.

Мета статті – на підставі аналізу педагогічних і психологічних наукових досліджень розглянути етнопсихологічні та національно-культурні особливості іноземних студентів у контексті їхньої соціалізації та визначити необхідність їх врахування в процесі соціально-педагогічної діяльності щодо соціального виховання іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу.

Проблеми освітньої міграції в контексті розвитку освітньої системи України досліджували: О. Горчакова, А. Гриненко, В. Журавський, О. Нітенко, Я. Ромашова, О. Ястремська та ін.

Питання використання національно-культурних особливостей учасників освітнього процесу порушувалися в дослідженнях М. Вятютнева, Н. Крилової, , О. Митрофанової, Ю. Пасова, етнопсихологічні особливості іноземних студентів розглядалися в працях Д. Арсеньєва, Н. Божко, Л. Васецької, К. Гейченко, І. Жилякової, А. Зінківського, М. Іванової, К. Іщейкіна, В. Крисько, В. Логінової, Г. Присовської, Т. Рахімова, А. Салій, Сін Чжефу, Н. Філімонової, В. Хейлик, Ху Жунсі, Л. Цоколь тощо.

Але, не зважаючи на значну кількість наукових досліджень міграційних процесів, у сучасній науковій літературі недостатньо уваги приділяється проблемі аналізу національно-культурних та етнопсихологічних особливостей іноземних студентів у контексті їх соціалізації в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу.

Оскільки іноземні студенти є типовими представниками студентства, то для них характерні особливості студентського віку, який є важливим періодом соціалізації, засвоєння нових цінностей, правил поведінки, настанов, традицій, а також саморозвитку,

самоактуалізації, становлення та самореалізації особистості майбутнього фахівця. Але іноземні студенти є ще й представниками певного етносу, носіями своїх етнокультурних традицій, звичаїв, норм, правил поведінки рідного соціуму.

На думку сучасних дослідників, індивідуальні етнопсихологічні та національно-культурні особливості іноземних студентів багато в чому залежать від регіону, з якого прибув іноземець, його національної та етнічної специфіки, мови країни походження. Так, Т. Рахімов, Н. Філімонова, Ху Жунсі пропонують іноземних студентів за індивідуально-психофізіологічними особливостями поділити на такі групи: англомовні африканські студенти, франкомовні африканські студенти, студенти з країн Близького Сходу та Півночі Африки, студенти з країн Азії, латиноамериканські студенти [2; 4; 5]. Також вони виокремлюють індивідуальні особливості зазначених груп іноземних студентів, що впливають на процес їхньої соціальної адаптації у вищому навчальному закладі. Так, для африканських англомовних студентів характерні: схильність до більш повільного засвоєння нових понять, інтенсивність внутрішнього життя, мрійливість, роздуми про сенс життя. Щодо африканських франкомовних студентів науковці визначають такі їхні особливості, як відкритість, контактність, схильність до тривожності, недостатній самоконтроль. Стосовно цих груп студентів рекомендують дотримуватися відкритості та м'якості у спілкуванні, не застосовувати демократичний стиль, вести бесіди про сенс життя, особливу увагу приділяти розвитку навичок самоорганізації та самодисципліни. На думку вчених, студенти з Південно-Східної Азії мають сильно розвинуте абстрактне мислення, високий рівень самоконтролю, дисциплінованість, гарну поведінку. Щодо них науковці рекомендують дотримуватися такого стилю педагогічного спілкування, коли не потрібно боятися обговорення складних питань дисципліни, необхідно ставити питання для роздумів, активно застосовувати в навчанні самостійні види робіт, використовувати морально-етичну мотивацію та мотивацію особистісних досягнень. Наступна група – студенти з Латинської Америки, для яких характерні: практичність, реалістичність, повільне засвоєння знань, відтермінування рішень неприємних питань. Щодо цих студентів вказують на необхідність допомоги у розв'язанні складних та неприємних питань. Студентів з арабських країн характеризують як відкритих, таких, що не бояться критики, виявляють інтерес до інших, недисциплінованих, конфліктних, дратівливих. Стосовно них рекомендується спокійність та делікатність у спілкуванні, вказується на необхідність розвивати навички самодисципліни, робити акцент на дискусії в процесі навчання [2; 4; 5].

Оскільки в українських ВНЗ навчається значна кількість студентів із Туркменістану, Азербайджану, Китаю, Туреччини, необхідно більш докладно зупинитися на етнопсихологічних та національно-культурних особливостях студентів саме з цих країн. Так, В. Крисько наголошує на таких національно-культурних особливостях туркменів: доброзичливість, повага до праці, невибагливість, скромність у побуті, прагнення сумлінно ставитися до своїх професійних обов'язків, самолюбство, чуттєвість у спілкуванні, активна участь у громадському житті, старанність у виконанні доручень, гостинність, висока емоційність, войовничість, свободолюбство, образливість, уміння переносити біль та страждання, чесність, дотримання свого слова стосовно земляків, але хитрість, підступність, обман допустимі у спілкуванні з чужими [1, с. 182-183]. Щодо азербайджанських студентів науковець вказує на такі їхні якості: кмітливість, допитливість, хоробрість, свободолюбство, скромність, гідність, швидкість суджень та висновків, значна емоційність, нестриманість у конфліктних ситуаціях, прагматичний підхід до життя, честолюбство, прагнення до успіху. Дослідник звертає увагу на необхідність проявляти у спілкуванні з азербайджанцями якомога більше такту, уваги, поваги, довіри, дружнього ставлення [1, с. 190-191]. В. Крисько визначає також національно-культурні та етнопсихологічні особливості турків: емоційність, різка зміна настрою, обережність, неметушливість, недотримання слова у ділових стосунках, вони зовнішньо спокійні та неспішні, але важко стримують гнів [1, с. 209-210].

Особливістю навчання іноземних студентів у вишах України є те, що навчальний процес відбувається на тлі їхньої соціалізації в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу. Успішність протікання соціалізації сприяє успішності навчальної діяльності, формуванню особистості фахівця, спроможного до продуктивної професійної діяльності в умовах глобалізаційних викликів сьогодення. Як зазначає А. Рижанова, "процес соціального розвитку студентства має бути організованим, цілеспрямованим через соціальне виховання, соціально-педагогічні програми якого необхідно створювати з урахуванням реалій формування глобальної культури людства з одночасним збереженням унікальності кожного етносу" [3, с. 209]. Визначені дослідниками етнопедagogіки та етнопсихології національно-культурні та етнопсихологічні особливості іноземних студентів допомагають вибудовувати освітній процес таким чином, щоб активно задіяти сильні та нейтралізувати слабкі сторони тієї чи іншої етнічної групи. Урахування етнопсихологічних та національно-культурних особливостей іноземних студентів є важливим під час вибору засобів соціально-педагогічного та психологічного впливу на

представників різних регіонів та різних етносів. Процес входження іноземних студентів у нове освітньо-культурне середовище супроводжується набуттям нового соціального досвіду, пристосуванням до нових побутових умов, нових вимог навчального процесу, формуванням нових особистісних якостей. Для конкретизації етнопсихологічних та національно-культурних особливостей іноземних студентів на особистісному рівні в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу необхідно проведення діагностики етнічної ідентичності, толерантності, особистісної готовності до змін, рівня адаптованості в середовищі із застосування відповідних методик. Але особистісні характеристики іноземних студентів необхідно розглядати з урахуванням етнопсихологічних та національно-культурних особливостей певної етнічної групи, представниками якої вони є.

Висновки. Отже, аналіз наукової літератури щодо етнопсихологічних та національно-культурних особливостей іноземних студентів свідчить, що ці особливості залежать від регіону, з якого прибув студент, та від його етнічної приналежності; у процесі соціалізації іноземних студентів необхідно враховувати виокремлені сучасними дослідниками національно-культурні та етнопсихологічні особливості іноземних студентів; у соціально-педагогічній діяльності щодо соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу, яка має реалізуватися, перш за все в розробці та впровадженні програми соціально-педагогічного супроводу соціального виховання іноземних студентів як соціально контрольованої соціалізації, необхідно спиратися на визначені етнопсихологічні та національно-культурні особливості певної групи іноземних студентів.

Перспективою подальших досліджень є аналіз результатів соціально-педагогічної діагностики певних етнічних груп іноземних студентів, проведеної з використанням різноманітних діагностичних методів.

Література

1. Крысько В. Г. Этническая психология : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. Г. Крысько. – Москва : Издательский центр «Академия», 2002. – 320 с.
2. Рахимов Т. Р. Ключевые компетенции преподавателя в рамках организации процесса обучения иностранных студентов в российском вузе / Т. Р. Рахимова // Вестник Том. гос. ун-та. – 2012. – № 365. – С. 149-153.
3. Рижанова А. О. Соціалізація студентської молоді в умовах інформаційного суспільства / А. О. Рижанова // Вісник Харківської державної академії культури – 2009. – Вип. 27. – С. 202-210.

4. Филимонова Н. Ю. Влияние национально-психологических особенностей иностранцев на адаптацию в российском вузе / Н. Ю. Филимонова // Методология обучения и повышения эффективности академической, социокультурной и психологической адаптации иностранных студентов в российском вузе : теоретические и прикладные аспекты : материалы Всероссийского семинара. Том 2. Томск, 21-23 октября 2008 года. – Томск : Издательство ТПУ, 2008. – С. 143-150.

5. Ху Жунсі. Педагогічні умови адаптації китайських студентів до культурно-освітнього середовища вищих навчальних закладів України : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 – соціальна педагогіка /Ху Жунсі. – Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2014. – 230 с.

Елена Билык. Этнопсихологические и национально-культурные особенности иностранных студентов в контексте социализации в образовательно-культурной среде высшего учебного заведения.

На основе анализа научной литературы рассматриваются основные этнопсихологические и национально-культурные особенности иностранных студентов. Акцент сделан на особенностях тех этнических групп, которые являются самыми многочисленными среди контингента иностранных студентов в вузах Украины. Сосредоточено внимание на проблеме учета этих особенностей в процессе социализации иностранных студентов.

Ключевые слова: иностранные студенты, социализация, этнопсихологические и национально-культурные особенности, образовательно-культурная среда высшего учебного заведения.

Olena Bilyk. Ethno-Psychological and National-Cultural Features of International Students in the Context of Socialization in the Educational and Cultural Environment of Higher Educational Institutions.

The author examines the key ethno-psychological and national-cultural features of international students in accordance with the analysis of scientific literature. Special attention is paid to the features of the most numerous ethnic groups of international students in the institutions of higher education in Ukraine. The paper focuses on the issue of taking into account of these features in the process of international students socialization.

Key words: international students, socialization, ethno-psychological and national-cultural features, educational and cultural environment of a higher educational institution.

Стаття надійшла до редакційної колегії 22.10.2015

Бобиль Світлана Володимирівна

Дніпропетровський національний університет
залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна

ОСОБИСТІСНО ЗОРІЄТОВАНЕ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ/УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ-ІНОЗЕМЦЯМИ

У статті розглядаються особливості формування інішомовної компетенції за умов використання особистісно зорієтованого навчання. Автор розглядає сутність формування концепції особистісно зорієтованої освіти студентів-іноземців, аналізує основні методичні вектори вивчення РЯІ/УЯІ за допомогою особистісно зорієтованого підходу, описує основні принципи його реалізації у процесі формування інішомовної компетенції майбутнього інженера.

Ключові слова: особистісно зорієтований підхід, диференціація знань, самоідентифікація, міжпредметні зв'язки.

Зміни, що відбулися у всіх сферах соціального життя, пред'являють нові вимоги до освітнього процесу: сучасний фахівець повинен бути не тільки кваліфікованим працівником певного рівня та профілю, конкурентоспроможним, компетентним, орієтованим на суміжні галузі спеціалістом, але й самостійною, готовою до прийняття рішень в ситуації альтернативного вибору, здатною до ефективної роботи та адаптації до надзвичайних ситуацій особистістю. Визнання необхідності урахування потреб і індивідуально-психологічних здібностей особистості відбулося в актуалізації методу особистісно зорієтованого підходу (надалі ОЗП).

Мета статті – розглянути можливості реалізації основ особистісно зорієтованого навчання у ракурсі вивчення іноземної мови у вишах, виділити найбільш актуальні прийоми, форми та засоби його використання, визначити шляхи залучення викладачів до вживання сучасних педагогічних технологій у власній практиці викладання ІМ.

Аналіз сучасної методичної літератури з теми [1; 2] свідчить, що цей аспект представлено у працях О. Запорожця, О. Леонтєва, В. Мухіної, А. Люблинської (теоретико-методологічна основа), Я. Коломийського, О. Петровського, І. Голованова, В. Данильчук, В. Загвязинського (концептуальні положення), Ш. Амонашвілі, Є. Бондаревської, В. Караковського, В. Сурикова, І. Якиманської

(методологічний рівень аналізу) тощо, але тільки останнім часом актуалізувалися дослідження проблеми створення та керування педагогічними системами, що забезпечують використання ОЗП у вищих навчальних закладах [3; 4].

Педагогічні технології вивчення російської/української мови як іноземної в аспекті ОЗП характеризуються такими чинниками, як системність, повторюваність, спрямованість на результат, рефлексивність і адаптацію. У контексті викладання цих дисциплін – це навчання у співпраці викладача і студента з використанням технологій розвиваючого, кооперативного, інтерактивного й проблемного навчання.

Продуктивності навчального процесу при використанні ОЗП сприяють:

- діагностування, використання, «окультурення» індивідуального особистісного життєвого досвіду студента (попередня освітня система, рівень знань, національні і культурологічні особливості), що дозволяє враховувати і розвивати вихідну стратегічну компетенцію іноземних фахівців, які починають вивчати мову;

- максимальна допомога в самовизначенні та самореалізації, а не у нав'язуванні значущості культурних і релігійних цінностей країни навчання; не переорієнтація мети навчання – з оволодіння професією на опанування мови заради самої мови;

- оптимістичний підхід до особистості, прагнення враховувати перспективи розвитку її особистісного потенціалу та вміння максимально стимулювати цей розвиток;

- формування у студентів культури життєдіяльності в країні, мова якої вивчається, здатності до самореалізації в незнайомому соціальному оточенні, культурної ідентифікації, індивідуалізації; стимулювання саморозвитку, самоосвіти, самовираження [4, с.43].

До дидактичної складової навчального процесу висуваються такі вимоги: 1) диференціація та індивідуалізація складності та лексичної надмірності навчального матеріалу, який повинен спиратися на життєвий досвід іноземного студента, бути корисним при формуванні його культурологічного досвіду; 2) пропонуємий матеріал повинен бути спрямований не тільки на розширення обсягу знань, структурування, інтегрування, узагальнення предметного змісту, але й максимально адаптований до мовних можливостей студента; 3) під час навчання необхідний облік та виявлення співвідношення об'єктного досвіду іноземного студента зі змістом дисциплін, що вивчаються; 4) можливість вибору студентом змісту, виду, форми виконання завдань тощо.

В контексті вивчення російської/української мови як іноземної індивідуальні розбіжності проявляються вже на початковому етапі,

тому вже перші заняття організуються таким чином, щоб однаковою мірою були завантажені ті студенти, що легко сприймають матеріал, і ті, хто потребують допомоги. Тому, разом з алфавітом представлено диференційовані додаткові матеріали з таблицями складів, інтонаційними конструкціями, скоромовками, додатковими текстами тощо. Студентам пропонується виконання індивідуальних завдань, адекватних їх можливостям і здібностям, що сприяє виробленню навичок самостійної роботи і підвищенню навчальної мотивації всіх членів групи: кращі вдосконалюють свої вміння і навички, а ті, хто насилу сприймають матеріал, розуміють важливість отриманих знань та умінь, вчаться слухати і відповідати на запитання з пройденого матеріалу. При цьому студент має можливість вибору: це він може виконати самостійно, а реалізація іншого завдання можлива за умови допомоги.

На заняттях з використанням ОЗП завдання виконуються поетапно – починають з I рівня, потім переходять до наступного. При цьому викладач консулює, допомагає, роз'яснює. Студенти, які виконали завдання III рівня, стають консультантами і підключаються до роботи з відстаючими.

Як показують спостереження, не відразу всі студенти виявляють зацікавленість до нового, включаються в активну пізнавальну роботу. Деяким з них потрібна індивідуальна допомога для осмислення того, що вони вже знають і що повинні опанувати, наскільки важливий і потрібний новий матеріал. У подібних випадках завдання викладача – узгодити різний досвід студентів і скорегувати розбіжності, що виникають, визначити пізнавальну стратегію частини групи, що має ускладнення в процесі навчання.

Для підвищення автономності членів групи, їм пропонується використовувати власні стратегії пізнання, надається свобода вибору завдань та використання системи самооцінюючих тестів. Контроль за рівнем освоєння матеріалу проводиться за допомогою контрольних робіт, або тестування. При цьому негативна оцінка не виставляється, а проводиться додаткова консультація і студент отримує аналогічне завдання, але з іншими вихідними.

ОЗП пред'являє високі вимоги до відбору змісту навчання і його методичної організації. При наповненні іншомовного змісту навчання важливо підбирати матеріал (автентичні тексти, теми для обговорення, актуальний аудіовізуальний матеріал тощо), який дозволяє підтримувати в ході заняття високий рівень мотивації, апелює до особистого досвіду

При використанні ОЗП викладач надає можливість вибору виду роботи.

Наприклад, при навчальному читанні тексту можна, враховуючи особистісні здібності, пропонувати студентам виконання посильних функцій: одному – читати текст, іншому – позначати незнайомі слова, третьому – шукати їх значення в словнику, четвертому – переводити речення тощо. Така робота готує до реальної комунікації – обміну інформацією з іншими членами групи, або іншими групами, що читали інші тексти, до формулювання оціночних суджень з приводу прочитаного і почутого від інших. Функції учасників групи можуть змінюватися, так само, як і її склад.

У рамках особистісно зорієнтованих технологій доцільно застосовувати групові, ігрові форми навчання та метод проєктів.

Наприклад, майбутнім інженерам-будівникам ми пропонуємо розробити проєкт нової висотної будівлі під гаслом «Нові будівельні рішення у місті Дніпропетровськ». Спочатку студенти збирають, систематизують, аналізують інформацію про місце розташування нової будівлі, нові будівельні матеріали, напрямки сучасних архітектурних рішень, прилеглу інфраструктуру тощо. На наступному етапі готують виступи з використанням наочної інформації. Результати такої діяльності представлено у вигляді доповіді з подальшою дискусією, коли група проєктантів виконує єдине завдання, використовуючи підготовані зразки проєктів, портфоліо, відеоматеріали, буклети та інші додаткові матеріали, довести, що проєкт максимально відповідає вимогам замовників і будівельним нормам, має сучасний дизайн, його кошторис обґрунтований... Група замовників, що умовно поділена на «незадоволених», які переконують, що витрати кошторису зросли, що на будівельних матеріалах можна зекономити тощо, на «задоволених», що висувають на перше місце зручне розташування будинку, сучасний дизайн, інфраструктуру і «невпевнених», які або підтримують якісь пропозиції частково, або намагаються довести, що врахування пропозицій всіх зацікавлених осіб призведе до удосконалення проєкту, ведуть активну дискусію, відстоюючи свою правоту. Оскільки за умовами гри її учасники майже незнайомі, то вони мають дотримуватися норм ділового етикету, бути толерантними, доброзичливими, виважено аргументувати свої пропозиції, прислухатися до думок колег і вміти захищати свої позиції.

Таким чином реалізація ОЗП у процесі викладання російської/української як іноземної у вищому навчальному закладі сприяє формуванню та розвитку іншомовної комунікативної компетенції, яка передбачає здатність користуватися мовою як засобом спілкування і виступати в якості суб'єкта спілкування в «чужому» середовищі; підвищенню мотивації до вивчення мови; надає можливість студентам-іноземцям використовувати отримані знання в практичних ситуаціях; створює передумови для удосконалення та

більш глибокого вивчення ІМ; розширює індивідуальний лінгвістичний тезаурус студентів.

Література

1. Алексеев Н. А. Личностно-ориентированное обучение в школе / Н. А. Алексеев. – Ростов н /Д : Феникс, 2006. – 332 с.

2. Бабічева М.Г., Степенко О.Г. Інтерактивні методи роботи в умовах комунікативно-орієнтованого навчання іноземної мови. /Бабічева М.Г., Степенко О.Г. // Наукові записки кафедри педагогіки. – Вип. XXXVIII. – Ч. I. Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2012. – С. 17-22.

3. Бобиль С. В. Реалізація особистісно зорієнтованого підходу у процесі викладання РЯІ/УЯІ у вищому навчальному закладі./ С. В. Бобиль//Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна».– Острог : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2014. – С. 256-268.

4. Бондаренко В., Бондаренко Л. Особистісно орієнтований підхід до навчання російської/ української мови як іноземної. В. Бондаренко, Л. Бондаренко // Русский язык за пределами России: лингвистический и социально-педагогический аспекты преподавания и изучения в Украине и в других странах / Материалы VII международной научно-практической конференции. – Вып. 7. – Х., 2012. – С. 17-22.

Светлана Бобиль. Личностно ориентированное обучение при изучении русского/украинского языка студентами-иностранцами.

В статье рассматриваются особенности формирования иноязычной компетенции при личностно ориентированном обучении. Автор анализирует сущность формирования концепции личностно ориентированного подхода при обучении студентов-иностранцев, основные методические векторы обучения русскому/украинскому языкам иностранных специалистов с помощью данного подхода, описывает основные принципы реализации данного подхода при формировании иноязычной компетенции будущего инженера.

Ключевые слова: *личностно ориентированный подход, дифференциация знаний, межпредметные связи.*

Svetlana Bobyl. Personal-oriented education while studying russian/ukrainian language foreign students.

The article discusses the features of formation of foreign language competence using individually oriented approach. The author examines the nature of the formation of the concept of personality-oriented education of foreign students, analyzes the main vectors of methodical study of the

Russian / Ukrainian as a foreign language with this approach, describes the basic principles for the implementation of this approach during fformirovaniya foreign language competence of the future engineer.

Key words: *personality-oriented approach, the differentiation of knowledge, interdisciplinary communication.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 17.10.2015

УДК 167/1:159.942.6-026.17:82-31[Диккенс+Бронте]

© Vasilieva Anastasiia, 2015

Vasilieva Anastasiia

Berdyansk State Pedagogical University

UNCONTROLLED PASSION IN CH. DICKENS' «THE PICKWICK PAPERS» AND CH. BRONTE'S «JANE EYRE»

In the article the value of an appropriate balance between passion (excess) and reason (control) in Charles Dickens' and Sharlotta Bronte's works is illustrated. Ch. Dickens reveals his belief that passions, when no longer controlled by reason, can have horrific results, one of the most dramatic examples being the development of madness. The writers use madness as a result of moral decline, bad heredity, alcoholism, and the consequence of injustice in the legal system.

Key words: *madness, problem of drunkenness, melancholy, passion, moral degeneration.*

Madness for nineteenth-century writers was both an alien state of mind and something that could afflict the nature at any time. Therefore it offered opportunities to explore the extremities of human mental and emotional suffering, uniting the fascination of the strange and the abnormal with the familiarity of the known and the shared. Since madness denotes a dissonance between the individual and society, it provides a channel for the exploration of moral dilemmas, focusing on the issues of egoism and self-control. But since it also denotes individual suffering, moral judgement must be qualified by sympathy, respect and understanding. "Madness" is a term more common in literary than in medical usage, but the conditions it describes are not simply literary conditions. Imaginative representations of madness are inevitably influenced by cultural conceptions of insanity, whether they are medical, juridical, philosophical, or a composite that has entered into popular currency.

In 1823 John Haslam defined three types of insanity: idiocy, lunacy and unsoundness of mind. An idiot was described as a person "whose mind from his birth by a perpetual infirmity is so deficient as to be incapable of

directing him in any matter which requires thought or judgement” [5]. A lunatic was someone who enjoyed lucid intervals and sound memory, but sometimes was non compos mentis. A person of unsound mind was “every person, who, by reason of a morbid condition of intellect is incapable of managing himself and his affairs, not being an idiot or lunatic, or a person merely of weak mind” [5]. The main distinction between idiocy and other types of insanity was that it was a condition from birth and it was a perpetual infirmity. Although the other types of insanity may be the result of heredity, and may in fact show early signs in childhood, they only became established later in life and could, in theory at any rate, be cured. Different types of mental disorder might be classified according to symptoms or causes. Basing his nosology on symptoms, Jean Etienne Esquirol, the influential French physician, recognizes four categories in addition to idiocy: “lypemia” or melancholy, “mania”, “dementia” and “monomania”. Monomania, “in which delirium is limited to one or a small number of objects, with excitement, and predominance of a gay, and expansive passion”, was an important addition to the lexicon of madness and became a term that entered the general vocabulary. It describes obsessive behaviour and thinking, such as could be seen in people who were otherwise conducting a normal life, and, since it was also described as “partial insanity”, it raises the endlessly difficult question of the borderline between madness and sanity. The causes of mental alienation are as numerous, as its forms are varied. They are general or special, physical or moral, primitive or secondary, predisposing or exciting. They included climate, the seasons, age, sex, temperament, profession and mode of life. Moral causes had to do with the passions, which could be excited by unrequited love, domestic troubles and grief, as well as economic hardship; madness lay in excessive response, in fact, to the trials of life. But the notion of excess already involved an appeal to normative standards and thus undermines any idea of diagnosis as a straightforward assessment of facts. The physical causes listed by early nineteenth century writers might encompass disease to the brain, but would also include drink, fever, masturbation, injury to the head and even over-study. Moral causes, therefore, did not cover all the behaviour that might have been registered as ethically suspect, but they do incorporate eighteenth-century ideas about the need for passion to be regulated by reason [5].

The following article examines the causes of insanity in Ch. Dickens’s “The Pickwick Papers” and Ch. Bronte’s “Jane Eyre” [1]. It reveals an analysis of the madman’s situation in one of “The Pickwick Papers” interpolated tales, entitled “A Madman’s Manuscript” [3]. We would like to add that “The Pickwick Papers” (1837) represents madness in pantomimic terms (by contrast, in “David Copperfield” (1850), Ch. Dickens’s portrayal of Mr Dick’s tempests comedy with sincerity).

Ch. Dickens and Ch. Bronte illustrate the value of an appropriate balance between passion and reason.

The unhappy man from “A Madman’s Manuscript” whose ravings are recorded, was a melancholy instance of the baneful results of energies misdirected in early life, and excesses prolonged until their consequences could never be repaired. The thoughtless riot, dissipation, and debauchery of his younger days, produced fever and delirium. The first effects of the latter was the strange delusion, founded upon a well-known medical theory, strongly contended for by some, and as strongly contested by others, that a hereditary madness existed in his family. This produced a settled gloom, which in time developed a morbid insanity, and finally terminated in raving madness. There is reason to believe that the events he detailed, though distorted in the description by his diseased imagination, really happened. It is only a matter of wonder to those who were acquainted with the vices of his early career, that his passions, when no longer controlled by reason, did not lead him to the commission of still more frightful deeds [4].

Ch. Dickens’ passage uses a third-person observer to exact a moral evaluation of the madman’s behavior. He notes that the madman’s situation provides an “instance”, or an example of what can occur with such excessive behavior, consequently turning a specific analysis into a general law, or theme. Throughout the novel, Ch. Dickens instills a hearty emphasis on the eating and drinking habits of Pickwick and his friends. None of them work, and they constantly partake in the hedonistic pleasures of delicious food and alcoholic revelry. However, in order to make the point that Pickwick and his friends are not overly excessive in their behavior, the author provides a contrasting example, using the madman to illustrate his own ideas concerning the repercussions of “thoughtless riot, dissipation, and debauchery”. In the excerpt from “Jane Eyre”, Ch. Bronte criticizes the opposite extreme, forced deprivation. The girls at Lowood are given so little food to begin with that many of their undernourished bodies become deathly ill. The inedible breakfast of burnt porridge that they are served further exacerbates their extreme situation. Instead of replacing the meal, the girls must go hungry, so that, according to Mr. Brocklehurst, they may “evinced fortitude under the temporary privation” for their “spiritual edification”. Bronte reveals her staunch disapproval of Mr. Brocklehurst’s rationale of deprivation with the teachers comment, “Abominable stuff. How shameful.” However, despite Ch. Bronte’s negative portrayal of Lowood, the school plays an integral role in the taming of Jane’s excessively passionate nature. Lowood teaches her to subdue her rebellious spirit and conform enough to the school’s rules to become first a top student, and later a teacher. Her acquiescence enables her to leave Lowood in pursuit of a better life as a governess. In this way, Ch. Bronte, like

Ch. Dickens, illustrates the value of an appropriate balance between passion (excess) and reason (control) [4].

Both writers dramatize their conception of passionate excess in the caricatures they create of insane people. Ch. Dickens reveals his belief that passions, when no longer controlled by reason can have horrific results, one of the most dramatic examples being the development of madness. Ch. Dickens' madman represents the epitome of unrestrained passion with the "tumultuous passions eddying through [his] veins" [5]. Bertha, too, symbolizes an animalistic wildness without a functioning human mind to restrain her instincts. Her madness becomes almost archetypal, as she seems to lack any aspect that would humanize her. Ch. Bronte projects Bertha into a dehumanized symbol with Jane's description of her as a "clothed hyena". Not surprisingly, Bertha also was a drunkard, an essential trait Bronte uses to further emphasize the importance of restraint [5].

Both Ch. Bronte and Ch. Dickens demonstrate how certain nineteenth-century ideology, concerning the importance of moderation, has influenced them. Their contemporaries were deeply concerned with the societal problem of drunkenness, an example of human excess. One doctor expresses the pervading idea as follows: "That drunkenness is one of the most terrible sources of demoralization, and that Temperance, both physically and morally, is one of the cardinal values most needing inculcation, no reasonable being doubts" [2]. The doctor was not alone in his opinion, as another claim that "drunkenness is the curse of England". He elaborates that "nine-tenths of the crimes committed in the British Isles may be traced to the public house. Family life is cut up by the roots, men become worse than brutes, women so lose themselves as to be little better than fiends under the fatal influences of the glass of ale or gin. The money spent every year in intoxicating drinks exceeds the whole amount of the national revenue. Schools, churches, meeting-houses, clubs, reading-rooms, libraries, are robbed of half their good fruit by the passion for stimulants, which stifles the love of wisdom, of piety, and duty" ("Drunkenness not Curable by Legislation". The Westminster Review. London, 1855) [5]. Moreover, the previously mentioned doctor also expresses middle nineteenth-century sentiments on the disgrace of allowing passion, whether for stimulants or anything else, to control one. He laments that reason and moderation have but a poor chance with a race perversely indifferent to the reasons which do not assist their passions ("The Physiological Errors of Teetotalism". The Westminster Review. London, 1855).

So we should say that the main cause of insanity in the novels is uncontrolled passion and drunkenness.

Literature

1. Bronte Charlotte. Jane Eyre. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://literature.org/authors/bronte-charlotte/jane-eyre/chapter-07.html>. – Назва з титул. екрану.
2. Carpenter W.B. The Physiological Errors of Teetotalism / W. B. Carpenter. – The Westminster Review. London, 1855.
3. Dickens Charles. The Pickwick Papers / Charles Dickens. – CRW Publishing Limited. – 2011. – 1244 с.
4. Helen Goodman, Royal Hollowa. Beyond the Spectacle of Madness: Dickens, Lunacy and Asylums in Early Victorian Popular Culture / Helen Goodman, Royal Hollowa. – University of London.
5. Sharman Caroline. Passion Versus Reason in Jane Eyre and The Pickwick Papers [Електронний ресурс] / Caroline Sharman // Brown University, 1996. – Режим доступу: <http://www.victorianweb.org/authors/bronte/cbronte/sharman10.htm>. – Назва з титул. екрану.

Васильсва Анастасія. Проблема неконтрольованої пристрасті у романі Ч.Діккенса “Посмертні записки Піквікського клубу” та Ш. Бронте “Джейн Ейр”.

У статті проілюстровано значення балансу між пристрастю і розумом в романі Чарльза Діккенса “Посмертні записки Піквікського клубу” і творі Шарлотти Бронте “Джейн Ер”. Ч. Діккенс показує, що пристрасті, які не контролюються розумом, можуть мати жахливі результати – розвиток божевілля. Автори використовують безумство як наслідок морального занепаду, поганої спадковості, алкоголізму і несправедливості в правовій системі.

Ключові слова: божевілля, пияцтво, меланхолія, пристрасть, моральна деградація.

Васильева Анастасія. Проблема неконтролируемой страсти в романе Ч. Диккенса “Посмертные записки Пиквикского клуба” и Ш. Бронте “Джейн Эйр”.

В статье проиллюстрировано значение баланса между страстью и разумом в романе Чарльза Диккенса «Посмертные записки Пиквикского клуба» и произведении Шарлотты Бронте «Джейн Эйр». Ч. Диккенс показывает, что страсти, которые не контролируются умом, могут иметь ужасные результаты – развитие безумия. Авторы используют безумие как следствие моральной деградации, плохой наследственности, алкоголизма и несправедливости в правовой системе.

Ключевые слова: безумие, пьянство, меланхолия, страсть, моральная деградация.

Стаття надійшла до редакційної колегії 13.10.2015

Васильєва Оксана Василівна

Харківський національний медичний університет

СПЕЦИФІКА ВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПРИ НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У МЕДИЧНИХ ВНЗ УКРАЇНИ

У статті розглядається питання професійно-комунікативної компетентності при навчанні іноземних студентів англійською мовою у медичних ВНЗ на прикладі Харківського національного медичного університету. Вільне володіння англійською мовою як викладачами, так й іноземними студентами, дозволяє, з одного боку, покращити навчально-педагогічний процес у медичних ВНЗ України, з іншого – створює умови для збільшення мобільності викладачів та студентів.

Ключові слова: іноземні студенти, медичний ВНЗ, мовна підготовка, комунікація.

Проблема забезпечення повноцінної вищої освіти при підготовці кваліфікованих фахівців є в даний час актуальним завданням медичних ВНЗ не тільки України, а й усього цивілізованого світу. За останні роки в Харківському національному медичному університеті (ХНМУ) значно збільшилась кількість іноземних студентів, що навчаються англійською мовою (приблизно 2500 із 80 країн світу). Великий відсоток їх – це представники азійських та африканських країн. Це привело не лише до зростання вимог до рівня професійно-педагогічної підготовки викладачів, а й до володіння навичками міжкультурної комунікації, що спирається на знання національної культури іноземних студентів, їхньої етнічної та соціальної психології [1].

Рівень засвоєння нового матеріалу сильно залежить від якості довузівської та мовної підготовки іноземного студента-першокурсника. Ситуація ускладнюється ще й тим фактом, що вже починаючи з першого курсу (особливо на кафедрах біологічного профілю) необхідно запам'ятовувати (а найголовніше – розуміти) значення багатьох термінів латинською та грецькою мовами, необхідних для осмислювання медичної та фармакологічної термінології [2].

Для отримання студентом повноцінної освіти іноземною мовою викладачеві необхідно створити інтегративну методичну систему навчання мові професійної діяльності, що включає лінгвокультурологічний, психолінгвістичний та комунікативно-діяльнісний

компоненти з метою сформувати його професійно-комунікативну компетенцію. Викладачеві доцільно розвинути у студентів професійно значущі уміння (уміння усвідомлювати і чітко визначати своє мовне завдання, чітко планувати хід бесіди, «спровокувати» той чи інший мовний вчинок, тобто вміння подавати такі репліки-стимули, на які могли б слідувати репліки-реакції бажаної функціональної спрямованості) і навички вести діалог (ставити конкретні питання, які б направляли відповіді опитуваного пацієнта в рамки, встановлені самим студентом; ставити уточнюючі питання, в яких студент сам використовує знайому йому лексику і знайомі конструкції) [4].

На клінічних кафедрах процес навчання будується на принципах послідовності і на кожному рівні моделюється форма діяльності студентів, наближена до професійної діяльності лікаря. Акцент при побудові навчального процесу при цьому спрямований на персональну курацію хворих у клініці з використанням різних мовних та педагогічних методик – з одного боку, а з іншого – міжнародних медичних стандартів, тому що при навчанні студент-іноземець спілкується з українськими хворими та медичним персоналом, але в майбутньому повинен надавати якісну медичну допомогу хворим у різних куточках світу.

Після закінчення ХНМУ та отримання диплома лікаря іноземні студенти мають можливість проходження інтернатури та клінічної ординатури у за обраною спеціальністю в Україні або повертаються на батьківщину.

Висновки. Таким чином, велика кількість іноземних студентів з різним менталітетом, відмінностями у національних та культурних традиціях, різним рівнем загальної підготовки і знанням англійської мови, безперечно, вимагає особливого підходу при проведенні навчально-виховної роботи з ними у медичних ВНЗ. Ми вважаємо доцільним ввести підготовку до складання міжнародного іспиту Cambridge English Language Assessment-Level B2 як складової частини підготовки та атестації усіх викладачів, що займаються науково-дослідницькою роботою [3]. Вільне володіння англійською мовою дозволить, з одного боку, покращити навчально-педагогічний процес з підготовки іноземних студентів у медичних ВНЗ України, з іншого – створити умови для збільшення мобільності викладачів (отримання міжнародних грантів, участь у наукових форумах та стажування закордоном тощо). Усе це надасть умови для подальшої міжнародної інтеграції українських медичних працівників до ОЕСР та/або Європейського союзу в майбутньому.

Література

1. Адаптація іноземних студентів вищих медичних навчальних закладів у навчальний процес / В. Д. Марковський, Д. В. Кацапов,

О. В. Васильєва [та ін.] // Матеріали Всеукраїнської навчально-наукової конференції з міжнародною участю „Кредитно-модульна система організації навчального процесу у вищих медичних (фармацевтичному) навчальних закладах України”. – Частина 2. – Тернопіль. – 2014. – С. 643-644.

2. Особливості організації навчального процесу для англomовних студентів у вищих медичних навчальних закладах / Д. В. Кацапов, О. В. Крайненко, О. В. Васильєва [та ін.] // Матеріали XLVII навчально-методичної конференції «Організація навчального процесу студентів з різними кваліфікаційними рівнями підготовки в ХНМУ». – Харків, 2013. – С. 12-15.

3. Реалізація Закону України «Про вищу освіту» як засіб міжнародної інтеграції медичних працівників / В. Д. Марковський, В. М. Сінайко, О. В. Васильєва [та ін.] // Матеріали Всеукраїнської навчально-наукової конференції «Реалізація Закону України Про вищу освіту у вищій медичній та фармацевтичній освіті України» (21–22 травня 2015 р.). – Тернопіль. – 2015. – С. 106-107.

4. Сінайко В. М. Національно-культурні та етнопсихологічні фактори впливу на ефективність професійно-педагогічного дискурсу при навчанні арабських студентів / В. М. Сінайко, О. В. Крайненко, О. В. Васильєва // Матеріали XLVIII навчально-методичної конференції «Інноваційні технології у системі підготовки студентів ХНМУ». – Харків : ХНМУ. – 2014. – С. 203-206.

Васильєва О. В. Специфика вербальной коммуникации при обучении иностранных студентов в медицинских ВУЗах Украины.
В статье рассматривается вопрос профессионально-коммуникативной компетентности при обучении иностранных студентов на английском языке в медицинских ВУЗах на примере Харьковского национального медицинского университета. Свободное знание английского языка как преподавателями, так и иностранными студентами, позволяет, с одной стороны, улучшить учебно-педагогический процесс в медицинских ВУЗах Украины, с другой – создает условия для увеличения мобильности преподавателей и студентов.

Ключевые слова: иностранные студенты, медицинский ВУЗ, языковая подготовка, коммуникация.

Vasyliєva O. V. The specificity of verbal communication of foreign students teaching in medical schools of Ukraine.

The article deals the professionally-communicative competence issue of foreign students teaching in English in medical high schools on the example of Kharkiv National Medical University. Fluent knowledge of English by

both teachers and foreign students, allows, on the one side, to improve educational process in medical schools of Ukraine, with another – creates conditions to increase mobility of teachers and students.

Key words: *foreign students, medical school, language training, communication.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 24.10.2015

УДК [37.01-04-044.7]:001.81-057.875

© Воленко В. Г., 2015

Воленко Валерія Григорівна

Національний університет Державної податкової служби України

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОЦЕСУ САМООРГАНІЗАЦІЇ ЧАСУ У СТУДЕНТА

У роботі розглянута актуальна проблема самоорганізації студентів вищих навчальних закладів. Наводяться умови необхідні для успішної організації власної життєдіяльності за рахунок раціонального використання свого часу. Стверджується, що першочергове місце у процесі формування умінь самоорганізації належить мотиваційно-цільовому аспекту, а також пізнавальній та творчій активності.

Ключові слова: *самоорганізація, внутрішній контроль, мотивація, пізнавальна та творча активність, раціональне використання часу, конкурентоспроможність, самостійна діяльність.*

Характерною особливістю сучасної дійсності є постійно зростаючий темп життя і обсяг інформації. Це вимагає від спеціалістів різних галузей певних зусиль, при яких бажаний результат досягається мінімальними витратами і обмежені строки. Причинами такого прискорення є стрімкий розвиток науки і техніки, темпи зростання виробництва, соціально-економічні перетворення, які відбуваються в світі, а також перехід до інформаційного суспільства, де об'єктом і результатом праці людей є інформація, знання і час. У зв'язку з вищезазначеним, сучасні виробничі технології потребують самоорганізованих в часі фахівців, здатних адекватно і швидко реагувати на мінливі умови і високу швидкість процесів життєдіяльності. Внаслідок цього професійна успішність і рівень конкурентоспроможності майбутнього випускника ВНЗ пов'язані і залежать від його самоорганізації в часі.

Аналіз публікацій з досліджуваного питання показав, що існує велика науково-теоретична база. Велика кількість наукових праць присвячені питанню управління часом (Г. Архангельський, П. Друкер,

Д. Моргенстерн, І. С. Хала), організації часу в педагогічному процесі (А. К. Болотова, С. Ю. Лачинов, Н. Ф. Маслова, А. К. Нешков), активізації процесу навчання в його організаційно-часовому аспекті (В. П. Беспалько, П. Я. Гальперін, П. І. Підкасистий), оптимізації навчання у ВНЗ (Т. Ш. Міннібаєв, О. П. Сараджева).

Мета дослідження. Розглянути специфіку і проблеми самоорганізації студентів, визначити ефективні методи з урахуванням сучасних вимог до якості знань та професійної компетентності як цілісної системи освітнього процесу у формуванні конкурентноспроможної особистості.

Самоорганізація – процес виникнення впорядкованих структур системи без специфічної дії зовнішніх факторів. Науковий термін „самоорганізація” був введений професором кібернетики та психіатрії Іллінойського університету Вільямом Ешбі в роботі «Principles of the Self-Organizing Dynamic System» (1947 р.). Взагалі самоорганізацію можна розглядати як процес і як явище. Феномен самоорганізації як природного явища вивчає фізика. Як процес - самоорганізацію вивчає цілий ряд дисциплін, тому це поняття міждисциплінарне. Для вивчення процесу самоорганізації різної природи німецьким фізиком-теоретиком Германом Хакеном було введено спеціальну міждисциплінарну науку – синергетику.

Феномен самоорганізації різні автори трактують по-різному. Це можна пояснити тим, що саме поняття самоорганізація є досить неоднозначним та використовується практично у всіх галузях науки.

На відміну від старої парадигми освіти, що спирається на знання та вміння, нова парадигма ґрунтується, крім іншого, на розвитку творчих начал, що, на думку О. А. Козлової, призводить до виникнення нових структур в макроскопічних масштабах, а значить, має місце процес самоорганізації [1].

Особливості сучасного світу позбавляють людину можливості бути успішною без наявності певної стратегії і програми дій її виконання. Найскладнішою в цьому відношенні категорією є студенти, оскільки в цьому віці у більшості молодих людей внутрішній самоконтроль розвинений ще недостатньо, а такі якості, як здатність до саморегуляції, почуття відповідальності за прийняті рішення, стійкість і воля в досягненні не тільки близьких, а й віддалених цілей знаходяться ще в періоді становлення [3, с. 31].

Процес соціалізації студентів ВНЗ знаходиться під впливом багатьох чинників, проте, враховуючи умови розвитку сучасної молоді та ситуацію на ринку праці, самоорганізованість є однією з найважливіших якостей. Адже основна мета самоорганізації – максимально використовувати власні можливості, свідомо керувати

перебігом свого життя і успішно долати будь-які зовнішні обставини [2].

В якості здібностей до самоорганізації, виділяють здатність чітко планувати своє життя як на день, так і на тиждень, місяць, рік, десятиліття. До уміння самоорганізовуватись відносять освоєні людиною способи раціонального виконання дій, спрямованих на вирішення особистісно значущих завдань [2].

Бути самоорганізованим означає раціонально використовувати свої сили і час, організувати свою діяльність так, щоб вона давала бажані результати, бути здатним мобілізувати себе в потрібний момент і відпочити, коли це необхідно.

Самоорганізація є показником зрілої особистості, якій властиві високий рівень мотивації, а також пізнавальної та творчої активності. У повсякденній діяльності студента самоорганізація – це послідовне і цілеспрямоване використання випробуваних методів роботи з метою раціонального використання свого часу.

Коли мова йде про самоорганізацію часу, ми розуміємо таку послідовність дій: постановку мети, планування, раціональний розподіл свого часу, що вимагає істотних зусиль, спрямованих на перебудову всієї діяльності.

Складність розвитку вмінь самоорганізації часу у студентів пов'язана, в першу чергу, з наявністю у них багаторічного звичного стереотипу організації навчального процесу в школі. Класно-поурочна система навчання в школі змінюється лекційно-семінарською системою навчання у вищій школі. Проблема полягає в тому, що процес навчання у вищій школі будується за принципами відмінним від дидактики середньої школи: зближення навчальної роботи з науковою; висока активність студентів у самостійній навчально-пізнавальній діяльності; професіоналізація змісту досліджуваних дисциплін. Таким чином, життя молодих людей змінюється кардинальним чином. Процес навчання у університеті є новим етапом у житті колишнього школяра і вимагає від нього більшої самостійності та активності в отриманні та засвоєнні знань. І це відбувається на тлі збільшення об'єму інформаційного навантаження, а також процесом адаптації та соціалізації. Нова ситуація вимагає від студента перебудови всієї його навчальної діяльності [4, с. 20].

Студенту важко пристосуватися, спланувати день, організувати себе і свій час. У даних обставинах одним з найважливіших факторів ефективності навчального процесу і життя поза навчанням, розвиток уміння самоорганізувати свій час. Ці вміння забезпечує бажання раціонально організувати і витратити свій час з метою ефективного досягнення поставленої мети раціональним шляхом, що, безумовно, вимагає певного рівня самодисципліни і самоконтролю.

Самоорганізація часу має ряд певних переваг: ефективна організація трудового процесу і, як наслідок, досягнення запланованих результатів з меншими витратами, а також менша завантаженість, скорочення кількості часу на виконання роботи, задоволення від результату. Самоорганізація часу передбачає чітке планування та організацію всього процесу життєдіяльності, економію часу, вивільнення його для більш цікавих та корисних занять.

У наші дні, коли ринок диктує свої правила, умовою виживання сучасного фахівця є ступінь його конкурентоспроможності. Але студент, який не володіє вміннями самоорганізації часу, не має можливості раціонально розподіляти час на навчання та життя поза ним і, власно, не може бути конкурентоспроможним фахівцем, здатним зайняти гідну позицію на ринку праці. Навчання ж студентів умінню самоорганізації часу може не тільки зробити процес професійної підготовки у ВНЗ більш ефективним, але й допомогти майбутнім фахівцям реалізувати себе в майбутньому.

Висновки. Таким чином, проблема самоорганізації часу студентів вузу є актуальною в педагогічній практиці вищих навчальних закладів та вимагає пошуку ефективних шляхів і способів її рішення. В даний час важливою умовою при підготовці конкурентоспроможних фахівців у вузі є включення в навчальні програми компонентів, які націлюють на розвиток умінь самоорганізації часу.

Література

1. Козлова О. А. Мінливість і пошук стійкості: синергетика і освіта / О. А. Козлова // Ліцейська і гімназійська освіта. – 1998. – № 2. – С. 66-68.
2. Любейко Ю. А. Психолого-педагогічна підтримка першокурсників у вузі: навч. Посібник / Ю. О. Любейко. – Ставрополь : АГРУС, 2007. – 234 с.
3. Мільковським І. Ю. Педагогічні умови адаптації першокурсників в освітньому процесі вищої школи / І. Ю. Мільковським. – Волгоград : Вид-во ВолДУ, 2007. – 123 с.
4. Родчіков А. А. Формування умінь самоорганізації старшокласників / Проблеми людини в освіті: матеріали І Всерос. наук.-практ. конф. – Магнітогорськ, 2009. – С. 200-203.

Валерія Воленко. Теоретические основы процесса самоорганизации времени студента.

В работе рассмотрена актуальная проблема самоорганизации студентов высших учебных заведений. Приводятся условия необходимы для успешной организации собственной жизнедеятельности за счет рационального использования своего времени. Утверждается, что первоочередное место в процессе

формирования умений самоорганизации принадлежит мотивационно-целевому аспекту, а также познавательной и творческой активности.

Ключевые слова: самоорганизация, внутренний контроль, мотивация, познавательная и творческая активность, рациональное использование времени, конкурентоспособность, самостоятельная деятельность.

Valeria Volenko. Theoretical foundations of self-organization of time in university students.

The paper considers the actual problem of self-organization of university students. We give the conditions necessary for the successful organization own life through rational use of their time. It is alleged that priority place in the formation skills of self-owned motivational aspect destination, and cognitive and creative activity.

Key words: self-organization, internal control, motivation, cognitive and creative activity, time management, competitiveness, self-activity.

Стаття надійшла до редакційної колегії 28.10.2015

УДК 327.88+141.201(177.8):[37.018.761+378.183],477”

© Garnyk L., Mokh J., Yaghi M., 2015

Garnyk Liudmyla, Mokh Jawad, Yaghi Mahmud

National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”

WORK WITH CONTINGENT OF FOREIGN MUSLIM STUDENTS

Arab Spring became turning point in contemporary history and geopolitics: arose new centers of political influence together with numerous attempts to involve foreign students into activity of radical groups or into conflicts that are based on religious, ethnic, national or racial hostility. Prestige and international image of Ukrainian higher education now depends on its ability to prevent destructive influence of radicalism on students.

Key words: Muslim students, tolerance, Islamism.

Contemporary geopolitical situation which is faced Ukraine today can be identified as sophisticated balance between bipolar strategical and economic interests of our Western partners and Eastern neighbors. Lack of political stability, clientalism and high level of corruption on regional level in recent years created in our country comfortable conditions for development of different Islamist radical sects and political movements such as Muslim Brotherhood, Hizb-at-Tahrir and representatives of so-called „Islamic state” that is anti-Islamic and inhuman by nature. Usually target audience of radical Islamists is educated marginal youth with high educational level and low income as it was in Arab Spring countries few

years ago. Today European branch of radical Islamists network has doubled efforts on involving students into its activity in Middle Eastern clashes in Syria and Iraq.

International image of Ukraine as educational and cultural heart of Western Europe now depends on its ability to secure students from destructive influence of radical groups such as Islamists. Mentioned above ability is close related with critical rethinking of ethnopsychological, cultural, social and economic problems which usually occur in everyday life of foreign students in Ukraine. So why within frameworks of our article we analyze critically main social, cultural, political and psychological problems of foreign students in Ukraine on case study of Kharkiv city. In order to examine chosen subject in-depth, I have used a historical observe of Muslim sociocultural space transformation in Kharkiv; outcomes of sociological researches of tolerance and sociocultural problems of foreign students.

Since olden times Kharkiv city was crossroad of highways that caused its historical and geostrategical role as city where have peacefully coexisted and collaborated representatives of different cultures and religions. According to historical sources the first record about Muslims in Kharkiv was made in 1866, when in the city have lived 38 Tatars and Turks. Muslim population of Kharkiv was increased after Russian-Turkish war (1877-1878), thus in 1897 according to taxing there were 760 Tatars and 56 Turks. The first Djuma Mosque in city was built in 1906 on bank of Lopan river [2, p. 9], but in 1936 it was ruined by order of communist regime and rebuilt again during 1999-2004 when Ukraine obtained its independence. Today in Kharkiv are registered and work five different Muslim religious communities, clannishnesses, NGOs and cultural centers. Contemporary sociopolitical discourse of oriental studies are limited mainly by linguistic, religious and cultural researches, and only rarely pay required attention to social and ethnopsychological aspects of cross-cultural dialogue in the frameworks of educational space of higher educational institution.

The most significant feature of contemporary political process in Arab Spring countries is successful attempts of moderate and radical Islamists to occupy political power (M. Mursi in Egypt) and to establish total control over regional strategical resources (as so-called Islamic State does now in Turkish Kurdistan, Syria and Iraq). Another target of Islamists is legitimization their ideology and values in legal semi-democratic political and social institutes. New political elites supported by marginal part of community aspire not only to conduct their political, social and economic reforms but also to spread their influence beyond the state. Clannishness and created on its basis cultural center, prayer house or mosque usually become the main objects of such influence. Traditionally clannishness or diaspora can play a role of informal agent of influence in international

relations because they facilitate contacts in sphere of cultural, humanitarian, spiritual and economic connections with their historical motherland.

Today in Ukraine we have wide network of cultural centers founded by Muslim Brotherhood. Islamic cultural centers specialize in fee-free teaching of Arabic language and spreading their ideology threw so-called Quran lessons and converting people into Islam. Also Muslim Brotherhood provides research grants for non-Muslim scholars and conducts conferences and round tables devoted to tolerance and democracy, actively participates in charitable and educational projects, also in sociopolitical life to create positive image among local marginal communities. More active are neosalafits (so-called Islamic State) whose activity is focused on spreading of ideological, cultural-religious propaganda and hostility attitude to non-believers. They recognized as non-believer everyone who doubts in rightness of their deviant quasi-Islamic religious dogmas [5, p. 43].

There are in Kharkiv a lot of negative factors that have minimized this year number of foreign students who aspire to enter into higher educational institutions of our city. These factors include: geographical position of city (near Ukrainian-Russian border); conflicts between Ukrainian citizens and foreign students on base of ethnic, religious and racial hostility; suicide-terroract of Jordanian student Mohammed Al-Dalein (6 October, 2015) in Iraq where he was sent as shahid-terrorist from so-called Islamic state. To find effective solution it this situation is possible if all higher educational institutions of Kharkiv can join their efforts because contemporary university is unique sociocultural and scientifically-research space that facilitates comprehensive personal development of representatives of modern humanitarian-technical elite. Some of Kharkiv universities have psychological services and methodological departments whose activity is aimed on different aspects of work on creating comfortable sociopsychological climate in collective of students and teachers. Preparatory departments have also participated in this process [3, p. 135-136].

According to research of Scientific-research group of psychological service of V. N. Karazin Kharkiv National University that was conducted in 2012 among 16 academic groups of foreign students shows that they: have difficulties in communication in Russian Language; they interested in lifestyle of Ukrainians but they don't interest in studying Ukrainian language; like their academic group and classmates; usually ask their countrymen for help with passing exams; rarely have problems with parents due to studying; Muslims usually spend free time to visit friends or go to mosque. Other part of this research was conducted in 2012 in Kharkiv National Medical University and in Kharkiv National Academy of Municipal Services and shows that foreign students have problems with: language and cultural adaptation (47,7%) and with a lot of home work for

self-preparation (39,3%); 2) adaptation to students life (13,6%) and to life out of family (26,2%); 3) adaptation to life in other ethical environment (22,5%) [5, с. 139-140].

Tolerance and conflictological culture of foreign students were identified, trained, tested and corrected as the main intellectual internal strategic resource of personality. Tolerance consists of three mutually connected elements: personal, cognitive and operative components. But this method was designed for 10 semesters and can to show better results than previous ones, but it is valid only in conditions of long-term perspective [1, p. 51-54].

Unique sociological research of interdependence between level of religiousness and attitude to democracy was conducted by Moataz A. Fattah. His research has identified 4 different categories (1 – traditionalists, 2 – statists, 3 – modernists, 4 – pluralists) and 2 subgroups (1+3 = Islamists and 3+4= democrats) by correlation of religiousness and democratic potential [6, p. 29]. Elements of his research model and methodology we can use to identify religiousness level of respondents and subtype of their social and political values (is it close to Islamists or to democrats).

According to research of Abdulrahman Al-Salimi, the emergence of Muhammad Abd Al-Wahhab and his mission that are well-known as Salafism can be considered as outcome of conflict with Asharite and rift in theological Sunni thought. Intellectual background of Salafism (known in Europe as Wahhabism) is attributed in ideas of Ibn Taymiyah and notion that political stability never has been established within the Ottoman Empire. Salafi revivalist movements were coherenced with resurgence in central and southern parts of Arabian Peninsula and have extended beyond their indeigenous territories to interact with other revivalist movement (Muslim Brotherhood), which seeks a return to original Islamic roots through acceptance of Salafi concept of Islam [4, p. 163-164].

Islamism or practice of using Islamic rhetorics, ceremonies and symbols to disguise real political goals and destructive motives now becomes essential and inevitable problem for Europe and Ukraine. Unfortunatley among abiturients, migrants and refugees from oriental countries there are also a lot of representatives of radical sects and extremists groups. Their main aim is to get legal registration in Ukraine and spread under aegis of different charitable NGOs or Islamic educational centers their radical ideology and hostility between different ethnical and religious groups of multicultural Ukrainian community to ruin civil state and create Global Khaliphate (so-called Islamic State). Islamists take active part in different ethnoreligious conflicts and civil riots. To prevent their activity among students we propose to conduct the complex research. First part of it will test of foreign Muslim students to identify: religiousness;

current household problems and material status; difficulties in communication with classmates and teachers; usual way of solution the problems related with documents and registration; difficulties in study; motivation of research activity; organization of leisure; participation in sports competitions and cultural festivals; personal spiritual and cultural needs; difficulties related with life in Ukraine. The other part of research will test teachers to identify: tolerance; difficulties in communication with foreign students; difficulties in teaching of foreign Muslim students; motivation to study in future (PhD and Doctorate); organization of cultural leisure for foreign students; personal participation in integration of foreign students into social, scientific and cultural space of university.

To summarize our article we need to outline that education and teaching are not only theoretical acts with universal application. They have practical character that originates everyday in classrooms with unique students. Teacher can be expert in theories of instruction, but success in the classroom depends from the teacher's decisions to base teaching process on his or her unique practical skills and knowledge. In the process of learning of science content, simulations and educational games can be more profitable and effective as well-known traditional methods. Rethinking teaching strategies certainly causes changes in the micro-culture of a classroom which is a part of psychological climate macro-culture of a university, which in turn is a vital part of national culture. If we wish to protect our students of deviant influence of Islamists and other radicals we need to work with mixed groups of foreign students as „cultural broker”. This idea has potential to mediate teaching strategies and teacher's practical knowledge for optimization psychological climate and classroom micro culture. Educational reforms must be sensitive to the culture and ideological aspects of studying process.

Literature

1. Капустина Н. Г. Готовность студентов-психологов к формированию толерантности у субъектов образовательного процесса / Н. Г. Капустина // Высшее образование сегодня - 9 (2009). – М. : Логос, 2009. – С. 51-56.

2. Ковалевський А. Вивчення Сходу в Харківському університеті та Харкові у XVIII – XX віках / А. Ковалевський // Передмова до Антології літератур народів Азії. – Харків : 1961. – С. 9-122.

3. Проблеми сучасної освіти: збірник науково-методичних праць. – Вип.4. / Укл. Ю. В. Холін, Т. О. Маркова. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – 228 с.

4. Al-Salimi A. Trends in Religious reform on the Arabian Peninsula / A. Al-Salimi // Hemispheres: Studies on Cultures and Societies. – № 27. –

Institute of Mediterranean and Oriental Cultures of Polish Academy of Sciences : Wydawnictwo Naukowe ASKON, 2012. – P. 161-173.

5. Bulliet R. W. Islam: the view from the edge / R. W. Bulliet. – New York : Columbia University Press, 1994. – 236 p.

6. Fattah M. A. Democratic values in the Muslim world / M. A. Fattah. – London : Linne Rienner Publishers, 2008. – 209 p.

Гарник Людмила, Мох Джавад, Ягі Махмуд. Робота з контингентом іноземних студентів-мусульман.

Арабська Весна стала ключовим моментом у сучасній історії та геополітиці: з'явилися нові центри політичного впливу разом із численними спробами втягнути іноземних студентів до діяльності радикальних груп чи до конфліктів, що базуються на релігійній, етнічній, національній чи расовій ворожнечі. Престиж та міжнародний імідж вищої освіти України тепер залежить від її спроможності запобігти деструктивному впливу радикалізму на студентів.

Ключові слова: мусульманські студенти, толерантність, ісламізм.

Гарник Людмила, Джавад Мох, Ягі Махмуд. Работа с контингентом иностранных студентов-мусульман.

Арабская Весна стала ключевым моментом в современной истории и геополитике: появились новые центры политического влияния вместе с многочисленными попытками вовлечь иностранных студентов в деятельность радикальных групп или в конфликты, базирующиеся на религиозной, этнической, национальной или расовой вражде. Престиж и международный имидж высшего образования Украины теперь зависит от ее способности предотвратить деструктивное влияние радикализма на студентов.

Ключевые слова: мусульманские студенты, толерантность, исламизм.

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2015

УДК 378.147

© Герасименко Л. С., 2015

Герасименко Людмила Сергіївна

Кіровоградська льотна академія

Національного авіаційного університету

РОЗВИТОК НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК МАЙБУТНІХ АВІАФАХІВЦІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДУ ПРОЕКТІВ

Стаття наголошує на важливості оптимізації та модернізації засобів та методів для розвитку науково-дослідних умінь та навичок.

Виокремлено завдання курсантської науково-дослідної роботи. Розглянуто передумови використання методу проектів в льотних навчальних закладах, і конкретизовано вимоги до організації проектної діяльності майбутніх авіаційних фахівців. Встановлено, що метод проектів допомагає розвинути науково-дослідні уміння та навички майбутніх авіафахівців.

Ключові слова: науково-дослідна робота, метод проектів, курсанти льотних навчальних закладів, майбутні авіафахівці.

В епоху глобалізації та загальної інформатизації суспільства акцентується увага на потребі у розвитку інноваційної діяльності, пошуку шляхів оптимізації професійної діяльності та формуванні вмінь вирішувати наукові завдання. У новій редакції закону України «Про освіту» наголошується, що «науково-дослідна робота є складовою частиною підготовки фахівців», вона забезпечує інтеграцію освіти і науки та є першим етапом у підготовці наукових кадрів. Науково-дослідна діяльність є одним із важливих засобів підвищення якості підготовки фахівців із вищою освітою та розширення загального і професійного світогляду.

У льотних навчальних закладах України науково-дослідна робота курсантів проводиться в межах навчального процесу та за його рамками. Проте, нажаль, практика констатує недостатньо розвинутий рівень навичок та умінь для здійснення наукового пошуку. Курсанти відчують низку труднощів у процесі виконання наукового дослідження, починаючи від вибору теми до оформлення результатів дослідження. Існує потреба у додаткових заходах з розвитку навичок та умінь науково-дослідної роботи, яку якнайкраще може забезпечити метод проектів, що є одним із шляхів активізації, оптимізації та інтенсифікації навчальної діяльності.

Проблема організації науково-дослідної роботи студентів у вищих навчальних закладах відображена в наукових доробках вчених В. Андрєєва, І. Богданова, С. Величка, А. Грабового, А. Козлова, М. Садового, М. Шута та інших. Питання навчання за методом проекту привертає увагу значної кількості вітчизняних та зарубіжних дослідників, це Дж. Бекет, Г. Вусик, П. Мілер, Є. Полат, О. Пометун, Ф. Столер та інші.

Метою статті є обґрунтування доцільності використання методу проектів для розвитку навичок та умінь науково-дослідної роботи.

Аналіз сучасної методичної літератури показав, що наукову діяльність курсантів льотних навчальних закладів слід розглядати як дві взаємообумовлені і взаємопов'язані складники: навчально-дослідний і науково-дослідний. Навчально-дослідна робота є початковим етапом наукової діяльності студентів. Як відзначає

В. Андреев, вона спрямована на розвиток дослідницьких умінь і здібностей, проявляється в пошуку пояснення певних закономірностей, фактів, явищ, процесів, де домінує самостійне застосування прийомів наукових методів пізнання [1, с. 36-37]. А. Козлов [3] під навчально-дослідною роботою розуміє таку діяльність студента, яка передбачає оволодіння технологією творчості, знайомство з технікою експерименту, формування навичок роботи з науковою літературою, сучасними інформаційними ресурсами, а під науково-дослідною роботою – самостійне творче дослідження певної проблеми.

Участь курсантів академії в науково-дослідній роботі забезпечується в різних формах: науково-дослідної роботи в рамках кафедральної тематики; науково-дослідної роботи за бюджетною та держдоговірної тематиками в рамках тематичного плану академії; участі у конкурсах наукових робіт, студентських олімпіадах, роботи в наукових гуртках; участі у семінарах, конференціях.

Перспективними напрямками науково-дослідної роботи курсантів є наступні: льотна експлуатація та проблеми безпеки польотів; перспективи розвитку авіаційних двигунів; проблеми надійності авіаційної техніки; питання конструкції та експлуатації авіадвигунів і НД; розробка автоматизованих навчальних програм і тренажерів; проблеми авіаційної метеорології; аналіз діяльності льотних екіпажів в авіаційних пригодах; моделювання польотних ситуацій; проблеми людського фактора в авіації та інші. Курсанти льотних навчальних закладів активно залучаються до наукової роботи за тематикою, беруть участь у наукових гуртках та творчих проблемних групах.

У процесі виконання курсантської науково-дослідної роботи забезпечується вирішення таких основних завдань [4, с. 100]: формування наукового світогляду, оволодіння методологією та методами наукового дослідження; розвиток творчого мислення й індивідуальних здібностей курсантів у вирішенні практичних завдань; прищеплення курсантам навичок самостійної науково-дослідної роботи; розвиток ініціативи, здатності застосовувати теоретичні знання у практичній діяльності; розширення теоретичного кругозору та наукової ерудиції майбутнього авіафахівця; інтеграція науково-практичного потенціалу викладача і курсанта, що спрямована на вирішення наукових проблем у різних галузях науки і техніки.

Сучасний розвиток суспільства потребує модернізації та динамічного вдосконалення наукової діяльності курсантів у процесі професійної підготовки, використання нових методичних підходів та впровадження передового досвіду в практику роботи із студентами. Одним із таких шляхів є використання методу проєктів, який

припускає наявність певних інтелектуальних, творчих і комунікативних умінь, серед яких уміння генерувати ідеї, уміння знаходити багато варіантів рішення проблеми, уміння прогнозувати, уміння дискутувати, уміння аргументувати свою точку зору. У процесі використанні методу проектів курсант є уже не є об'єктом навчання та контролю, а стає активним суб'єктом навчальної діяльності, особисто відповідає за свої успіхи й невдачі, вчиться оцінювати власну роботу і виходить у своїй навчальній діяльності за межі навчального процесу школи.

Основні вимоги до використання методу проектів наголошують на дослідницькій сутності цього методу. Кожен проект повинен містити такі основні елементи [2]: постановка соціально значимого завдання; практична та теоретична значимість результатів; самостійна діяльність курсантів для розв'язання проблеми; структурування змістовної частини проекту; використання дослідницьких методів. Також низка дослідників підкреслює важливість орієнтування на зіставлення й порівняння, формулювання проблеми, орієнтування на залучення фактів із суміжних галузей знань.

У результаті науково-дослідницької діяльності курсантів у процесі використання методу проектів формуються наступні вміння: вибір теми та напряму дослідження; підбір літературних джерел; аналіз, систематизація та узагальнення використаної літератури; генерація ідей; творчо підходити до вирішення завдань; пошук відповідних методів, для здійснення власного дослідження; планування проведення дослідження; прогнозування результатів дослідження; виконання дослідно-експериментальної роботи; аналіз результатів власної діяльності; формулювання висновків і узагальнення; оперування фізичними термінами. Навички, які допомагає розвинути метод проектів, наступні: робота з науковою літературою, сучасними інформаційними ресурсами; аналіз і систематизація отриманої інформації; вибір та використання наукових методів пізнання; володіння науковою мовою; застосування знань і умінь на практиці; самостійної пізнавальної діяльності; відстоювати власні ідеї та приймати рішення.

Таким чином, метод проектів може використовуватися для розвитку навичок та умінь науково-дослідної діяльності. Метод проектів створює умови, за яких вирішуються основні завдання курсантської науково-дослідної роботи.

Література

1. Андреев В. И. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности / В. И. Андреев. – М. : Высшая школа, 1980. – 316 с.

Збірник наукових статей

2. Вусик Г. Л. Використання методу проекту у розвитку інтелектуальних і творчих здібностей студентів [Електронний ресурс] / Г. Л. Вусик // Культура народів Причорномор'я. – 2007. – № 110. – Т. 1. – С. 97-100.

3. Козлов А. В. Проектирование и реализация системы научно-исследовательской деятельности студентов технического колледжа на основе учебно-научно-производственной интеграции: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.08 / Козлов Анатолий Васильевич. – Тольятти, 2004. – 267 с.

4. Методика та організація наукових досліджень: Навч. посіб.: / О. П. Кириленко, В. В. Письменний, Н. М. Ткачук та ін. – Тернопіль : Вид.-полігр. центр ТНЕУ «Економічна думка», 2012. – 196 с.

Людмила Герасименко. Развитие научно-исследовательских умений и навыков будущих авиаспециалистов с помощью метода проектов.

В статье подчеркивается важность оптимизации и модернизации средств и методов для развития научно-исследовательских умений и навыков. Выделены задачи курсантской научно-исследовательской работы. Рассмотрены предпосылки использования метода проектов в летных учебных заведениях и конкретизированы требования к организации проектной деятельности будущих авиационных специалистов. Установлено, что метод проектов помогает развить научно-исследовательские умения и навыки будущих авиаспециалистов.

Ключевые слова: научно-исследовательская работа, метод проектов, курсанты летных учебных заведений, будущие авиаспециалисты.

Liudmyla Herasymenko. Development of research abilities and skills of the future aviation specialists by using project method.

The article underlines the importance of optimization and modernization regarding means and methods for the development of research skills. The objectives of cadets' research are determined. The preconditions of project method use in flight educational establishments and organizations are specified and the requirements for future aviation specialists' research work are described. It is stated that the project method helps to develop research abilities and skills of future aviation specialists.

Key words: research work, project method, cadets of flying educational establishments, future aviation specialists.

Стаття надійшла до редакційної колегії 22.10.2015

Гетьман Ірина Анатоліївна

Донбаська державна машинобудівна академія

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТЕХНІЧНОГО ВУЗУ І ЇЇ КОНТРОЛЬ

У статті піднімається проблема організації самостійної діяльності студентів вузу та реалізації її контролю в умовах інформаційно-освітнього середовища вузу. Розкривається поняття контрольованої самостійної діяльності студентів, обґрунтовуються принципи її організації у вузі.

Ключові слова: самостійна діяльність студентів; інформаційно-освітнє середовище вузу; інформатизація освіти

Інформатизація суспільства веде до впровадження інформаційних і комунікаційних технологій в усі сфери людської діяльності. Перед системою вищої професійної освіти ставиться завдання формування самостійної, відповідальної особистості, здатної вирішувати професійні та соціальні завдання, у тому числі і з застосуванням засобів ІКТ. У зв'язку з цим, особливого значення набуває процес інформатизації освіти, орієнтований на забезпечення сфери освіти методологією, технологією та практикою створення та використання науково-методичних розробок у сфері ІКТ [2]. В основі сучасної системи вищої освіти лежить підхід, однією зі складових якого є створення умов для формування в учнів досвіду самостійного рішення пізнавальних, комунікативних, організаційних і моральних завдань, що визначають зміст освіти. В освітніх стандартах вищої освіти особлива увага приділяється організації поза аудиторної роботи студентів з використанням активних та інтерактивних форм і методів навчання, спрямованих на формування і розвиток професійної компетентності учнів, що веде до збільшення в основних освітніх програмах частки самостійної роботи як форми організації навчальної діяльності.

Питання підвищення ролі самостійної роботи студентів у процесі навчання розглядаються в роботах А. А. Пасішник, В. Н. Кравець та ін. З погляду Н. Є. Турбіної, під самостійною діяльністю студентів можна розуміти процес і результат взаємодії викладача і студентів для створення умов успішного просування студентів до більш високого рівня знань і умінь у досліджуваній предметній області при постійному зниженні зовнішнього та

посиленні внутрішнього контролю за цим процесом і його результатом [4]. На думку Є. М. Мініної самостійна діяльність студента є основою вищої освіти, формує готовність до самоосвіти, створює базу для безперервної освіти [1]. В останні роки особливого значення набуває організація самостійної діяльності студентів в умовах використання електронних освітніх ресурсів, розвитку дистанційного й змішаного навчання, що знайшло своє відображення в роботах Н. А. Александрової, Н. В. Баранової, С. Г. Гусєвої та ін. Основні напрямки використання засобів ІКТ в освітній діяльності розглядаються в роботах Я. А. Ваграменко, Н. І. Пака, І. В. Роберт, А. Н. Тихонова та ін. Але в них недостатньо розглянуті питання, пов'язані з організацією викладачами самостійної діяльності студентів та здійснення її контролю. Питання контролю самостійної діяльності студентів піднімаються в роботах Л. А. Веденського, Н. Т. Журавської та ін. Проте в них не повною мірою відображені питання здійснення контролю з боку викладачів в умовах інформатизації освіти.

Процес інформатизації освіти висуває нові вимоги до професійної підготовки педагогів в області організації контрольованої самостійної діяльності студентів, під якою з погляду Е. Н. Питель будемо розуміти “організовані викладачем процес і результат інформаційної взаємодії зі студентами, спрямований на засвоєння учнями змісту освіти, що передбачає поетапний і підсумковий контроль за процесом і результатом цієї діяльності, а також консультування з боку навчального, у тому числі засобами ІКТ”. Грунтуючись на дослідженнях, присвячених самостійної діяльності студентів, до компонентів контрольованої самостійної діяльності студентів будемо відносити: змістовний (визначення пізнавального завдання, цілі навчальної діяльності), процесуальний (підбір, визначення, застосування способів дій, що ведуть до результату), мотиваційний (потреба у нових знаннях, що сприяють самоосвіті та усвідомленню діяльності), контролюючий (поетапний і підсумковий самоконтроль і самоаналіз результату діяльності) [4].

Організація контрольованої самостійної діяльності студентів повинна здійснюватися з урахуванням наступних традиційних принципів навчання: системності, систематичності, послідовності, наступності, доступності, наочності. При цьому організація такої самостійної діяльності передбачає ряд принципів стосовно її особливостей: рефлексії; свідомості і активності; відповідності індивідуальним і віковим особливостям студентів; самостійності; професійної спрямованості; поєднання внутрішнього і зовнішнього контролю; позитивної мотивації; проблемності; адаптивності; вивчення способів інформаційної діяльності, достатніх для самоосвіти. У сучасних вузах подібний процес організації контрольованої

самостійної діяльності студентів здійснюється в умовах інформаційно-освітнього середовища освітнього закладу. Під інформаційно-освітнім середовищем вузу будемо розуміти сукупність взаємопов'язаних умов, що сприяють виникненню і розвитку інформаційної взаємодії між суб'єктами освітнього процесу за допомогою інтерактивних інформаційних і комунікаційних технологій. Виходячи з вищесказаного можна виділити наступні завдання інформаційно-освітнього середовища вузу: використання в навчальному процесі сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій відповідно реальним вимогам до професійної освіти; дослідження та реалізація сучасних технологічних і методичних підходів подання інформації в поєднанні з традиційними методами навчання; забезпечення доступності навчально-методичних матеріалів; інтенсифікація навчального процесу та формування знань і умінь учнів, що є основою підвищення якості знань; розвиток дидактичних можливостей інформаційно-освітнього середовища ВНЗ на основі використання ІКТ; використання сучасних інформаційних технологій в консалтингових послугах та забезпеченні працевлаштування студентів. Прикладами складових інформаційно-освітнього середовища вузу є адміністративний портал, соціально освітня мережа, електронно-бібліотечна система вузу.

Адміністративний портал вузу – це корпоративний інформаційний портал, який об'єднує інформаційні системи вузу і забезпечує персоніфікований і налаштований інтерфейс, що дає можливість користувачам взаємодіяти один з одним, знаходити і використовувати відповідні додатки та інформаційні ресурси в інформаційно-освітньому середовищі вузу у відповідності зі своїми інтересами, завданнями, функціональними обов'язками. До інформаційних сервісів адміністративного порталу вузу відносяться: надання студентам доступу до навчально-методичних комплексів дисциплін (УМКД): тестів, глосаріїв, конспектів лекцій, методичних рекомендацій, посібників, переліків питань до заліків та іспитів, переліків рекомендованої літератури, тем курсових робіт, планів семінарських занять, практикумів, програмного забезпечення практики, робочих програм, довідкових (хрестоматійним) видань, контрольних завдань, підручників, навчальних посібників, навчальних планів, електронних навчальних посібників, електронних підручників, систем оцінювання знань і графіків здачі контрольних точок; здійснення інформаційного пошуку в бібліотеці навчально-методичних ресурсів шляхом завдання наступних опцій: назва, автор, тематика, категорія; надання доступу до освітніх програм; надання доступу до навчальних планів профілів за напрямками підготовки; створення і наповнення інформаційними ресурсами варіативних

дисциплін; надання доступу до нормативних актів; отримання доступу до електронного розкладу занять.

Соціально-освітня мережа вузу є інформаційно-комунікаційним порталом підтримки освітньої діяльності вузу, побудованим за принципами соціальної мережі, яка надає загальні та спеціалізовані засоби для роботи керівників, викладачів і студентів. До неї відносяться наступні інформаційні сервіси: розміщення матеріалів (презентацій до лекцій, завдань, УМКД, методичних посібників, документів, статей, робочих програми дисциплін, навчальних посібників і т.д.) з можливістю надання доступу до них окремим користувачам, навчальним групам або прикріплення їх до однієї або ряду дисциплін; робота з навчальними групами студентів шляхом розміщення на сторінці групи інформації, розсилки повідомлень всім студентам групи; ведення журналів оцінок з дисциплін з можливістю завдання діапазону дат, зазначення списку робіт, обов'язкових для виконання студентами, визначення шкали балів і термінів здачі; завдання контрольних робіт з можливістю розміщення матеріалів, розподілу варіантів, відстеження, подальшими зауваженнями, використання засобів інтерактивного взаємодії для виправлення помилок.

Під електронно-бібліотечною системою (ЕБС) будемо розуміти сукупність використовуваних в освітньому процесі електронних документів, об'єднаних за тематичними і цільовими ознаками, забезпечених додатковими сервісами, що полегшують пошук документів і роботу з ними, і відповідну всім вимогам МОН України. До основних інформаційних сервісів ЕБС відносяться: надання кожному учню необмеженого доступу до розміщених в ній електронних освітніх ресурсів (ЕОР); здійснення пошуку ЕОР допомогою використання тематичного каталогу і засобів розширеного пошуку. Вищеописані складові інформаційно-освітнього середовища вузу надають викладачам широкі можливості для організації самостійної діяльності студентів та здійснення інформаційної взаємодії з ними.

Таким чином, інформаційно-освітнє середовище вузу дозволяє комплексно підійти до проблеми організації самостійної діяльності студентів при безпосередньому і опосередкованому контролі з боку викладачів. При цьому виникає завдання організації контрольованої самостійної діяльності студентів в умовах інформаційно-освітнього середовища вузу. Науково організована контрольована самостійна діяльність студентів в умовах інформаційно-освітнього середовища вузу дозволяє використовувати ресурсний час поза аудиторної роботи учнів з найбільш високою результативністю, вирішуючи одночасно проблему підвищення якості вузівської освіти.

Література

1. Минаева Е. В. Самообразование как форма самостоятельной работы студентов / Е. В. Минаева // Педагогическое образование. – 2013. – С. 24-30.
2. Роберт И. В. Теория и методика информатизации образования (психолого-педагогический и технологический аспекты) / И. В. Роберт. - М., 2010. – 274 с.
3. Роберт И. В. Толковый словарь терминов понятийного аппарата информатизации образования / И. В. Роберт, Т. А. Лавина // - М., 2009. – 98 с.
4. Турбина Н. Е. Педагогические условия организации самостоятельной деятельности студентов в образовательном процессе университета: дис. ... к.п.н / Н. Е. Турбина. - Воронеж, 2011. – 261 с.

Ирина Гетьман. Организация самостоятельной работы студентов в условиях информационно-образовательной среды технического вуза и её контроль.

В статье поднимается проблема организации самостоятельной деятельности студентов вуза и реализации ее контроля в условиях информационно-образовательной среды вуза. Раскрывается понятие контролируемой самостоятельной деятельности студентов, обосновываются принципы ее организации в вузе.

Ключевые слова: самостоятельная деятельность студентов; информационно-образовательная среда вуза; информатизация образования.

Iryna Getman. Organization of independent work of students in educational environment of a technical college and its control.

The problem of organization of controlled independent activities of university students and their monitoring in informational and educational environment of the university are considered. The paper speculates on the concept of monitored independent activities of students, covers the principles of its organization at the university.

Key words: independent activities of students; informational and educational environment of the university; informatization of education.

Стаття надійшла до редакційної колегії 28.10.2015

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті зроблено огляд сучасних тенденцій у використанні інноваційних технологій при вивченні іноземних мов, визначені критерії відбору таких технологій, названі проблеми їх впровадження та запропоновані можливі шляхи вирішення цих проблем. Особлива увага приділена питанню поєднання дотикової технології з сучасною педагогікою.

Ключові слова: *інноваційні методи, комп'ютерні технології, інтерактивна дошка.*

Соціально-економічні й політичні зміни в сучасному українському суспільстві вимагають суттєвих змін у всіх сферах діяльності, включаючи й вищу освіту. Модернізація професійної освіти як умова переходу України на інноваційний шлях розвитку передбачає цілу низку кроків, спрямованих на зміну змісту структури підготовки спеціалістів. У зв'язку з цим головною метою модернізації вищої школи є побудова системи навчання, яка б була у змозі готувати випускників, конкурентно спроможних на ринку праці та необхідних сьогоденному суспільству. А визначальними критеріями освіти стає: якість підготовки фахівців; зміцнення довіри між суб'єктами освіти; відповідність європейському ринку праці; мобільність; сумісність кваліфікації на етапі підготовки у вищому навчальному закладі та після його закінчення.

Саме тому у головних державних освітніх документах України наголошується на необхідності мовного прориву. Тим більше, що за оцінками фахівців, інформація російською та українською мовами у світовому загальноосвітньому потоці друкованої інформації складає менш одного відсотка. З метою інтеграції в світове товариство від фахівця немовного профілю вимагають умінь не тільки бути висококваліфікованим працівником за обраною спеціальністю, вмінь використовувати отримані знання в суміжних спеціальностях, а й умінь спілкуватися іноземною мовою на досить високому рівні, що є однією з головних вимог на сучасному промисловому, технічному та науковому ринку праці. Таким чином, володіння іноземною мовою стає однією з умов професійної компетентності спеціаліста.

Нові вимоги суспільства до рівня освіченості та розвитку особистості й сучасні умови життя змінюють і методи викладання іноземних мов. Для досягнення високого рівня навчання іноземної мови викладачеві важливо знати новітні методи викладання, спеціальні навчальні техніки та прийоми, щоб оптимально підібрати той чи інший метод відповідно до рівня знань, потреб, інтересів студентів тощо. Раціональне та вмотивоване використання методів навчання на заняттях іноземної мови вимагає креативного підходу з боку викладача, адже «педагогіка є наукою і мистецтвом одночасно, тому і підхід до вибору методів навчання має ґрунтуватися на творчості педагога» [1, с. 159-160].

Метою даної статті є огляд сучасних тенденцій у використанні інноваційних технологій при вивченні іноземних мов, визначення критеріїв відбору таких технологій, виявлення проблем їх впровадження.

Аналіз вітчизняних та зарубіжних досліджень свідчить про те, що якісна мовна підготовка студентів не можлива без використання сучасних освітніх технологій. Сучасні технології в освіті – це професійно-орієнтоване навчання іноземної мови, проектна робота в навчанні, застосування інформаційних та телекомунікаційних технологій, робота з навчальними комп'ютерними програмами з іноземних мов (система мультимедіа), дистанційні технології в навчанні іноземних мов, використання інтернет-ресурсів, навчання іноземної мови в комп'ютерному середовищі (форуми, блоги, скайп, електронна пошта).

При відборі сучасних методів навчання необхідно врахувати наступні критерії, відповідно до яких використані методи повинні:

- створювати атмосферу, в якій студент відчуває себе вільно і комфортно, стимулювати його інтереси, розвивати бажання практичного вживання іноземної мови;

- захочувати студента в цілому, зачіпаючи його емоції, почуття, тощо;

- стимулювати його мовні, когнітивні і творчі здібності;

- активізувати студента, роблячи його головною діючою персоною в навчальному процесі, активно взаємодіючою з другими учасниками цього процесу;

- створювати ситуації, в яких викладач не є центральною фігурою, тобто, студент повинен усвідомити, що вивчення іноземної мови пов'язано з його особистістю і інтересами, а не з прийомами і засобами навчання використані викладачем;

- навчити студента працювати над мовою самостійно на рівні його фізичних, інтелектуальних і емоційних можливостей – одночасно забезпечити диференціацію і індивідуалізацію навчального процесу;

Збірник наукових статей

- передбачити різні роботи в аудиторії: індивідуальну, групову, колективну, в певній мірі, стимулюючи активність студентів, їх самостійність, творчість.

Реалізація методу навчання здійснюється через використання ряду прийомів навчання, різноманітних підходів та робочих технік. «Прийоми навчання – сукупність конкретних навчальних ситуацій, що сприяють досягненню проміжної (допоміжної) мети конкретного методу» [2, с. 320].

В умовах пошуку більш сучасних форм і методів роботи з метою підвищення рівня освіти зростає інтерес до інтерактивних технологій, використання яких сприяє ефективності засвоєння учбового матеріалу. Одним із актуальних поєднань дотикової технології з сучасною педагогікою стає активне використання інтерактивної дошки як засобу підвищення інтенсифікації навчального процесу завдяки інтерактивності, наочності та динамічності подачі матеріалу.

Сьогодні, коли і школярі і студенти вільно користуються багатьма технічними новинками, наприклад, новими моделями мобільних телефонів, планшетами, електронними книжками, цілком природньо уявити, що і від процесу навчання вони очікують нових нестандартних форматів занять з використанням високих технологій. Тому і школі і вищам потрібно шукати нові методики і форми подання інформації, обробки та засвоєння матеріалу.

Найбільш цікавим сучасним інструментом у освітньому просторі є інтерактивна дошка, яка згодом може витіснити традиційну крейдову. Як унікальний інструмент для аудиторної роботи інтерактивна дошка являє собою периферійний пристрій комп'ютера і виконує роль додаткового комп'ютерного монітора. Від звичайного монітора вона відрізняється поверхнею, яка чутлива до дотику та має великі розміри, що є зручним в роботі з аудиторією. Подібно до звичайного комп'ютерного монітора управління прикладними програмами комп'ютера здійснюється або курсором мишки, або з екранної клавіатури, що виведена на клавіатуру дошки. Інтерактивна дошка створена для використання у комплекті з комп'ютером і мультимедійним проектором і складає програмно-технічний або програмно-технологічний навчальні комплекси.

Можливість зберігати все написане, додавати записи, передивлятися сторінки у будь-якому порядку, демонструючи певні теми і повертаючись до вивченого, а також можливість анімації, переміщення об'єктів, змінювання і виділення найбільш значущих елементів за допомогою світла, шрифту дозволяють задіяти візуальні, аудіальні та кінетичні канали засвоєння інформації одночасно, що

суттєво покращує сприйняття інформації, запам'ятовування та підвищує мотивацію до навчання.

Особливі переваги, на наш погляд, інтерактивна дошка надає викладачеві іноземної мови. Перш за все, її можна використовувати на різних етапах заняття і при навчанні різним видам речової діяльності, наприклад, під час фонетичної зарядки, введення та відпрацювання лексичних та речових моделей, активізації граматичного матеріалу, при виконанні вправ на сприйняття та розуміння іноземної мови на слух. Крім того, при роботі з аудіо та відеоматеріалами можливості інтерактивної дошки дозволяють зупинитися, повторювати, повертатися до потрібного моменту, що полегшує процес сприйняття та розуміння іншомовної речі і дає більше творчого простору для роботи з фрагментами аудіо тексту і відеофільму.

Слід зазначити, що робота з інтерактивною дошкою забезпечує послідовність, повноту і логічність подачі матеріалу при вивченні мовленнєвих аспектів та удосконалення вмінь та навичок студентів, а особливо, у процесі формування соціокультурної компетенції для презентації країнознавчого матеріалу з історії, культури, традицій країни мови, що вивчається. Використання такого інструмента в навчальному процесі дає викладачеві не тільки нові технічні можливості організації занять, але й значно «розв'язує руки», надаючи можливість створювати динамічні заняття, які підвищують ефективність засвоєння матеріалу при значній економії часу, продукують у студентів нові інтереси тощо.

До найголовніших недоліків інноваційної діяльності у сфері викладання іноземних мов можна віднести потенційно ефективні інновації, які не впроваджуються або впроваджуються із значним запізненням, що суттєво обмежує можливості одержання корисного ефекту від використань. Перш за все це пов'язано з невеликою кількістю досвідчених викладачів іноземних мов, які б не тільки були знайомі з новітніми технологіями та усвідомлювали зміну ролі викладача, але б були у змозі створювати специфічні учбові програми та матеріали. Крім того, однією з проблем сучасної освіти є її недостатня гнучкість, що виражається й у відсутності доцільного поєднання технологій навчання. Замість використання їх у комплексі, нерідко відбувається домінування або традиційних, або новітніх технологій, а звідси – й домінування серед дидактичних засобів навчання, що застосовуються, відповідно традиційних або новітніх.

Безумовно, що використання навіть найсучасніших комп'ютерних технологій у навчальному процесі не є альтернативою традиційним заняттям і не може замінити повністю викладача. І цьому є ряд причин, головними із яких є наступні:

Збірник наукових статей

- жодна із існуючих комп'ютерних технологій не може імітувати всю багатогранну виховну діяльність викладача;
  - неможливо замінити багатоаспектну емоційну взаємодію аудиторного заняття комп'ютерними засобами навчання;
  - розвиток здібності іншомовного спілкування як форми міжкультурної взаємодії також неможливо без присутності викладача
- Отже, комп'ютерні технології як невід'ємна частина учбового процесу залишаються технологіями, що передбачають ключову роль викладача у навчанні студентів іноземних мов.

Література

1. Волкова Н. П. Педагогіка / Н. П. Волкова. Навч. посіб. – К. : Академвидав, 2007. – 616 с.
2. Коваленко О. Концептуальні зміни у викладанні іноземних мов у контексті трансформації іншомовної освіти // Іноземні мови в навчальних закладах. – Педагогічна преса, 2003.
3. Крючков Г. Болонський процес як гармонізація Європейської системи вищої освіти / Г. Крючков // Іноземні мови в навчальних закладах. – Педагогічна преса, 2004.
4. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка: Підручник / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К. : Знання, 2008. – 447 с.
5. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник / кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 1999. – 320 с.

Алла Говорун, Наталья Шеверницкая. Инновационные методы обучения иностранным языкам студентов неязыковых вузов.

В статье сделан обзор современных тенденций в использовании инновационных технологий при изучении иностранных языков, определены критерии отбора таких технологий, названы проблемы их внедрения и предложены возможные пути решения этих проблем. Особое внимание уделено вопросу сочетания smart технологий с современной педагогикой.

Ключевые слова: инновационные методы, компьютерные технологии, интерактивная доска.

A. Govorun, N. Shevernytskaya. Innovative methods of foreign languages teaching at non-language high schools.

The article provides an overview of current trends in the use of innovative technologies in the study of foreign languages. The criteria for selection of such technology are defined. Problems of their implementation are pointed out. Possible solutions to these problems are given. Particular attention is paid to the combination of smart technology with modern pedagogy.

Key words: innovative methods, computer technology, interactive board.

Стаття надійшла до редакційної колегії 29.10.2015

Гречановська Олена Володимирівна
Вінницький національний технічний університет

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СКЛАДОВИХ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ВНЗ

У статті наводиться проблеми формування здатності до уникнення міжкультурних конфліктів як складова конфліктологічної культури, за допомогою дисциплін культурологічного циклу, а саме історії української культури, народознавства, українознавства. Представленні результати опитування студентів щодо даної тематики.

Ключові слова: *конфліктологічна культура, міжкультурні конфлікти, культурні конфлікти, міжкультурна компетенція.*

В сучасних умовах коли проходить поглиблення євроінтеграційних процесів у нашій державі проблемою вищих навчальних закладів України є не лише підготовка висококваліфікованого фахівця, але, перш за все, повноцінного індивіда, громадянина своєї країни, полікультурної особистості.

Сучасне суспільство поділяє людей на компетентних і некомпетентних, а отже спроможних або неспроможних виконувати свої професійні обов'язки як на продуктивному, так і на творчому рівні. Тому, на нашу думку, актуальним є питання формування конфліктологічної культури у студентів вищих технічних навчальних закладів. Враховуючи інтегрування галузі виробництва, освіти, науки, економіки України з іншими країнами важливу роль відіграє міжкультурний діалог, який покликаний не лише підтримувати торгово-економічні зв'язки, а й дружньо-сусідські, що вимагає від майбутніх фахівців вміння безконфліктного спілкування.

Ми підтримуємо думку М. Абрамова та Т. Гриндей, що суспільство (сім'я, школа, оточення) недостатньо формує у молодих людей якості високої моралі, вихованості, культури. Тому перед вищими навчальними закладами постає завдання формування національної інтелігенції, сприяння збагаченню й оновленню інтелектуального генофонду нації, виховання її духовної еліти [5].

Ми вважаємо, що вміння безконфліктного вирішення різноманітних питань теж можна віднести до однієї із складових елітності фахівця.

Теоретичний та практичний досвід аналізу конфліктних ситуацій представлений в працях вітчизняних та зарубіжних науковців, таких науковців як З. Фрейд, К. Юнг, А. Анцупов, Д. Морено, Д. Карнегі, Х. Корнеліус, Л. Юрі, Р. Фішер, Д. Скотт, А. Маслоу, К. Роджерс, П. Блонський, Д. Виготський, Л. Петровська, А. Шипілов та ін.

Проблеми конфліктологічної культури та конфліктологічної компетентності у різних галузях представлені в роботах О. Щербакова, Н. Самсоної, Н. Підбуцької, А. Анцупова, У. Мастенбрук, Л. Петровської, І. Шипілова та ін.

Тисячолітня історія розвитку людства проявляється сьогодні в поєднанні різних культур, традицій, релігій та способів життя. Географічне положення, природні ресурси, клімат, міграція, організація влади й довгий перелік інших умов є визначальними для розвитку культур. Важко порахувати, скільки культур існує, тому що це залежить від того, як ми визначаємо поняття «культура». Якщо спиратися на мовну єдність, то в світі близько 5 000 різних культур. Якщо розділити їх на близько 200 країн світу, то вийде, що більшість держав – полікультурні. Що характеризує полікультурне суспільство? Найважливіше в ньому – це співіснування різних культур. Для цього співіснування люди й групи різного культурного походження мають зустрітися. В такому суспільстві виникають полікультурні ситуації та люди, пов'язані з кількома культурами одночасно [2, с. 68]. Тому у статті ми хочемо звернути особливу увагу на одну із складових конфліктологічної культури – міжкультурні конфлікти.

М. Леонов дає поняття культурних конфліктів, як зіткнення людей, які представляють різні культури, породжує різноманітні конфлікти, спрямовані на «стримування» чужих культур, що відрізняються ідеалами і стилем життя. Для прикладу можна назвати конфлікти, які на цій основі виникають між жителями міст і сіл, між корінним населенням та іммігрантами, між старою інтелігенцією, особливо гуманітарною, і новою, технічною. Предметом цих конфліктів є духовні цінності культур. Основна проблема – визнання тих чи інших цінностей [3, с. 34].

Дане визначення є актуальним для студентів ВНЗ, адже проблеми між: молоддю села і міста, що часто виникає у студентському середовищі, особливо на перших курсах під час адаптації; між студентами-іммігрантами або переселенцями, що є важливим на даному етапі в нашій країні; суперечки переваги гуманітарного чи технічного навчання та самі їх поняття.

Ми підтримуємо думку Т. Грушевицької та А. Садохіна [1, с. 52], що діапазон причин виникнення міжкультурних конфліктів (як і конфліктів взагалі) гранично широкий: це не тільки недостатнє знання мови і пов'язане з цим просте нерозуміння партнера по комунікації, але

й глибші причини, нечітко усвідомлювані самими учасниками. Відповідно до теорії позитивного конфлікту, конфлікти – це неминуча приналежність повсякденному житті і не обов'язково повинні носити деструктивний, дисфункціональний характер. Науковці вважають, що важливу роль відіграє поняття «міжкультурна компетенція», під якою розуміють позитивне ставлення до наявності в суспільстві різних етнокультурних груп і здатність індивіда ефективно спілкуватися з представниками будь-якої з цих груп. Міжкультурну компетенцію вони розглядають в двох аспектах: як здатність сформувати в собі чужу культурну ідентичність, що передбачає знання мови, цінностей, норм, стандартів поведінки; здобувати знання про умови соціалізації та інкультурації у власній і чужій культурі, про соціальної стратифікації, соціокультурних формах взаємодії, прийнятих в обох культурах. Світовий досвід показує, що найбільш успішною стратегією досягнення міжкультурної компетенції є інтеграція – збереження власної культурної ідентичності поряд з оволодінням культурою інших народів. Автори наводять думку німецького культуролога Г. Ауернхаймера, що навчання міжкультурної компетенції має починатися з спрямованого самоаналізу і критичної саморефлексії. На початковій стадії повинна бути вихована готовність визнавати відмінності між людьми, яка пізніше повинна розвинути у здатність до міжкультурного розуміння і діалогу.

Щодо студентства, то нам імponує визначення Н. Підбуцької [4, с. 8], яка під конфліктологічною культурою майбутнього інженера-машинобудівника розуміє інтегровану характеристику суб'єкта праці, здатного до перетворювальної діяльності в конфліктогенному професійному середовищі. Фахівець, який володіє конфліктологічною культурою, підготовлений до професійної діяльності на всіх рівнях ускладнень: від міжособистісних (конфліктні ситуації і конфлікти з суб'єктами професійної діяльності) до внутрішньоособистісних (подолання внутрішньоособистісних рольових, когнітивних, мотиваційних конфліктів).

Ми вважаємо, що недостатньо звертається уваги на проблеми доведення до конфліктної ситуації, тобто початок самого конфлікту та схильність особистості до конфліктної поведінки саме в міжкультурних конфліктах. Зважаючи на вищевикладене, хочемо зазначити, що такі дисципліни як Історія української культури, Народознавство, Українознавство дасть змогу зрозуміти та розв'язати дану проблему. Дані дисципліни допомагають молоді краще пізнати свою культури, адже «щоб шанувати інших, необхідно шанувати себе і тому нам необхідно працювати над «почуттям власної цінності» нашої особистості. Як стверджують Н. Ларіна та О. Руденко результати соціологічних досліджень показують, що тут можуть виникнути

проблеми. Особистість, яка має проблеми із прийняттям власної групи, народу, країни (негативні стереотипи), буде мати проблеми в контактах з громадянами інших країн.

Але ми можемо стикнутися ще з однією проблемою – це не зацікавленість студентів, особливо вищих технічних навчальних закладів, де дисципліни культурологічного циклу не є профільюючими, культурою власного народу. Нами було проведено анонімне опитування студентів 2-го курсу, в якому прийняли участь 121 респондент. Питання стосувалися саме вивчення дисципліни Історія української культури та зацікавленість знаннями про культуру власного народу.

На запитання «Чи бажаєте ви вивчати дисципліну Історія української культури» були отримані невтішні результати (рис. 1).

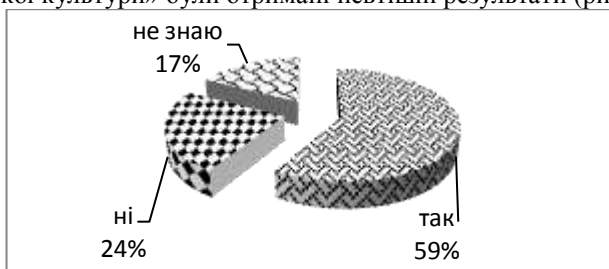

Рис. 1.1. Діаграма опитування студентів з питання «Чи бажаєте ви вивчати дисципліну Історія української культури?»

Отже, лише 59% студентів мають бажання вивчати дану дисципліну, 24% – не бажають та 17% – не знають чи хотіли б вони вивчати Історію української культури.

Для більш поглибленого аналізу причин не бажання вивчати дану дисципліну ми студентам задано було запитання: «Чи мали ви бажання до поглиблення знань про вітчизняну культуру до вступу у ВНЗ?» (рис. 2).

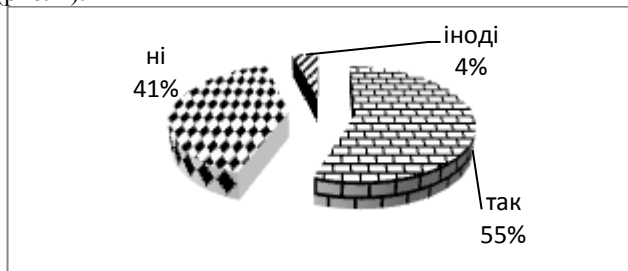

Рис. 1.2. Діаграма опитування студентів з питання «Чи мали ви бажання до поглиблення знань про вітчизняну культуру до вступу у ВНЗ?»

Отже, зацікавленість культурою молоді до вступу у вищий навчальний заклад з позитивною відповіддю становить 55%, не зацікавлені – 41%, з відповіддю іноді – 4%. Порівнюючи діаграми можемо зробити висновки, що під час навчання у ВНЗ молодь переглянула своє відношення до культурологічних знань, на 17% зменшилося негативних відповідей але на 13% збільшилося відповідей «не знаю», що дає нам змогу говорити про те, що специфіка саме вищого навчального закладу технічного спрямування спонукає студентів до думки – знання з історії рідної культури не є важливими для їх подальшої професійної діяльності.

Але поглибленні знання власної культури дає змогу відчутти свою причетність до долі країни та свого народу, не загострюючи увагу на недоброзичливому відношенні до інших культур і попадаючи в оточення іншої культури не буде відчуватися культурно-психологічний дискомфорт.

Висновок. Не викликає сумніву, що враховуючи інтеграційні процеси країни потрібно спрямовувати молодь на вміння не допускати та вирішувати міжкультурні конфлікти, що відіграє одну із провідних ролей не лише у становленні фахівця, а й в становленні культурної, толерантної людини, яка цінує полікультурність суспільства та міжкультурні відносини. На нашу думку саме формування конфліктологічної культури за допомогою культурологічних дисциплін є одним із засобів підвищення конкурентоспроможності майбутніх фахівців технічних ВНЗ. Тому, не зрозуміло скорочення годин в технічних ВНЗ на культурологічні дисципліни, які є основою виховання інтелігентної людини з вищою технічною освітою.

Література

1. Грушевицкая Т. Г., Садохин А. П. Культурология. Учебник / Т. Г. Грушевицкая, А. П. Садохин. – М. : Юнити-Дана, 2010. – 256 с.
2. Енвер Джуліман та Лілліан Юрт Навчання молоді правам людини. Посібник для організаторів освітніх заходів з прав людини для молоді. – Харків : Права людини, 2009. – 156 с.
3. Конфликтология: Учеб. пособие / Н. И. Леонов. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Изд-во Московского психолого-социального института; – Воронеж : Изд-во НПО «МОДЭК», 2006. – 232 с.
4. Підбуцька Н. В. Педагогічні умови формування конфліктологічної культури майбутнього інженера-машинобудівника: автореферат дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Підбуцька Ніні Вікторівна – Вінниця, 2008. – 22 с.
5. Симонян Р. Х. Элита или все-таки номенклатура? / Р. Х. Симонян // Общественные науки и современность. – 2009. – № 2. – С. 114-124.

Елена Гречановская. Проблемы формирования составляющих конфликтологической культуры у студентов технических вузов.

В статье показаны проблемы формирования способности к избеганию межкультурных конфликтов как составляющих конфликтологической культуры, с помощью дисциплин культурологического цикла, а именно истории украинской культуры, народоведения, украиноведения. Представлены результаты опроса студентов по данной тематике.

Ключевые слова: конфликтологическая культура, межкультурные конфликты, культурные конфликты, межкультурная компетенция.

Olena Grechanovska. Problems of the components of the conflict culture in students of technical universities.

In the article the problem of forming the ability to avoid intercultural conflicts as part of the conflict of culture, through cultural cycle disciplines, such as history of Ukrainian culture, ethnology, Ukrainian. Presenting the survey students on the subject.

Key words: conflictological culture, intercultural conflicts, cultural conflicts, intercultural competence.

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2015

УДК 37.019.311-05"654"-029:3::37.091.12-057

© Даніліч-Скакун А. А., 2015

Даніліч-Скакун Алла Анатоліївна

Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С.Сковороди

**ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТІСНИХ РИС
МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ**

У статті проаналізовані результати вивчення сучасного стану проблеми професійної підготовки майбутнього соціального педагога, висвітлено результати дослідження особистісних рис студентів різних курсів, важливих для професійної адаптації.

Ключові слова: професійна компетентність, соціальний педагог, професійна адаптація, особистісні якості.

Сучасні суспільні умови підвищують вимоги до організації освітнього процесу соціальних педагогів. Вітчизняними вченими Н. П. Бурою, В. М. Гриньовою, А. Й. Капською, А. О. Малько, Л. І. Міщик вже здійснено значні кроки у розробленні теоретико-методологічних та методичних основ підготовки соціально-

педагогічних кадрів: обґрунтовано поняття професійно-педагогічної культури соціального педагога, розроблено кодекс етики та кваліфікаційні характеристики фахівця; визначено зміст та структуру професійної підготовки; розглянуто питання організації навчальної та виробничої практики студентів; розроблено форми і методи професійної підготовки соціальних педагогів, критерії та рівні готовності соціальних педагогів до професійної діяльності та ін. Проте деякі актуальні питання підготовки соціальних педагогів ще зостаються поза увагою науковців. Одним з таких мало розроблених сьогодні питань є професійна адаптація студентів – соціальних педагогів.

Вихідним поняттям і структурним елементом будь-якої професійної діяльності є важливий і складний процес адаптації до неї. Від успішного процесу адаптації залежить якість виконання службових обов'язків, кінцевий результат діяльності. Професійну адаптацію визначають як процес або результат пристосування індивіда до специфіки професійної діяльності, що передбачає здобуття ним відповідних знань та умінь, професійних рис особистості, засвоєння норм та правил професійної діяльності. Професійна адаптація під час навчання має певні специфічні риси, пов'язані з тим, що вона здійснюється в основному опосередковано, через викладачів, зміст навчальних предметів, додаткову літературу. Професійна адаптація може відбуватися як спонтанно, в процесі засвоєння студентом змісту освіти, участі у практичній соціально-педагогічній діяльності, так і цілеспрямовано, під впливом спеціально створених умов, спеціально розроблених адаптаційних засобів. В останньому випадку професійна адаптація здійснюється швидше, її результат є ефективнішим. Управління професійною адаптацією студентів, що навчаються за спеціальністю «Соціальна педагогіка», є тим більш необхідним, оскільки вчорашні випускники шкіл в ході підготовки, а в подальшому в повсякденній роботі, змушені стикатися з серйозними людськими проблемами, конфліктами, сприяти їх розв'язанню, здійснювати професійну допомогу. Самостійно адаптуватися до умов подібної роботи зможе далеко не кожен студент, цей процес потребує втручання з боку викладачів, розроблення спеціальних засобів.

Виходячи зі сказаного вище, ми будемо розглядати професійну адаптацію студентів майбутніх соціальних педагогів як цілеспрямований складний пролонгований процес, що розгортається в просторі і часі поступово, за певними етапами і потребує використання відповідних засобів управління на кожному етапі. Слід відзначити, що цей складний багатокomпонентний процес повинен розпочинатися разом із професійною підготовкою фахівців. На нашу думку, при розробці педагогічних умов професійної адаптації необхідно

враховувати особистісні риси студентів різних курсів, важливих для майбутньої професійної діяльності.

Метою статті є висвітлення результатів порівняльного етапу дослідження, який передбачає узагальнення досвіду, обробку одержаних результатів, перевірку доцільності створення педагогічних умов професійної адаптації майбутніх соціальних педагогів в ході навчальної діяльності.

Діагностування та оцінювання розвитку адаптаційних здібностей було проведено за методикою МЛО-Адаптивність, професійно важливих та особистісних якостей майбутніх фахівців – за допомогою методик КОС, Кеттелла. При проведенні дослідження особливе місце займало визначення рівня розвитку і динаміки особистісних особливостей студентів, необхідних для ефективної професійної адаптації. Контрольний етап експерименту дав змогу оцінити індивідуально-типологічні риси особистості студентів та виявити риси, що змінюються в процесі навчання.

З позицій підходу виділення індивідуально-типологічних рис особистості були проаналізовані провідні риси та якості студентів Харківської гуманітарно-педагогічної академії, майбутніх соціальних педагогів. Як відомо, 16 первинних факторів тесту Кеттелла достатньо адекватно відображають провідні особистісні риси, а 4 вторинних – актуальні тенденції. Вивчались провідні особистісні особливості та тенденції студентів 1, 3, 4 курсів. За результатами тестування були визначені профілі особистості студентів кожного курсу. Усереднений профіль особистості з урахуванням максимальних та мінімальних значень факторів тесту Кеттелла виражали умовною формулою, де три перші літери позначають фактори, за якими отримані максимальні значення, а другі три – за якими отримані мінімальні значення [2]. Аналіз усередненого профілю особистості виявив домінуючі особистісні риси та тенденції студентів.

Особистісний профіль студентів 1 курсу мав конфігурацію AIL – BGM, F1 – F3. Провідні особистісні риси і тенденції виражались в високих значеннях факторів A (6.6 ± 0.2), I (6.8 ± 0.2), L (6.7 ± 0.2) і низьких значеннях факторів B (5.1 ± 0.2), G (5.1 ± 0.2), M (4.3 ± 0.1). Серед вторинних факторів максимальні значення були отримані по фактору F1 (6.9 ± 0.1), мінімальні – по фактору F3 (4.6 ± 0.1). Актуальними особистісними тенденціями студентів 1 курсу були відкритість, емоційність, активність у спілкуванні, природність в поведінці (фактор A), чутливість, соціальний конформізм (фактор I), спрямованість інтересів на себе, надмірна самооцінка, афективна ригідність (фактор L), середні показники інтелекту (фактор B), залежність від випадку, бажання не обмежуватися правилами, (фактор G), реалістичність, орієнтація на зовнішні обставини, (фактор M).

Співвідношення показників вторинних факторів свідчило про такі домінуючі особистісні тенденції, як підвищена тривожність і емоційна нестійкість студентів (F1 – F3). В профілі студентів 3 курсу відбулися зміни. Високі показники були отримані по факторам I (6.8 ± 0.2), L (7.4 ± 0.2), Q (7.1 ± 0.1), а низькі – по факторам B (5.0 ± 0.2), C (5.1 ± 0.1), M (5.1 ± 0.2), загальна формула ILQ – BCM, F1 – F3. Отже, серед вже зазначених рис, таких як чутливість, ознаки соціального конформізму (фактор I), спрямованість інтересів на себе, надмірна самооцінка, афективна ригідність, недовірливість (фактор L), реалістичність, орієнтація на зовнішні обставини (фактор M), з'явилися нові: низька емоційна стійкість (фактор C), невпевненість в собі, стурбованість (фактор Q). Такі ж риси притаманні і студентам 4 курсу, особистісний профіль яких слід виразити формулою ILQ–CFH, де максимальні значення отримали фактори I (7.2 ± 0.2), L (7.4 ± 0.1), Q (7.4 ± 0.2), а мінімальні – фактори C (4.6 ± 0.2), F (4.2 ± 0.2), H (4.6 ± 0.2). До провідних особистісних рис, зазначених у студентів 3 курсу, додалися характерні для цієї групи риси. Це тривожність, пригніченість, стриманість (фактор F), сором'язливість, обережність, невпевненість в своїх силах (фактор H), що, можливо, пов'язано з розумінням наступних змін в житті в зв'язку з закінченням навчання та новими вимогами до себе. Співвідношення вторинних факторів залишалось однаковим для студентів всіх курсів: високі значення F1 і низькі F3.

Отже, аналіз отриманих результатів дозволив виявити спільні для всіх студентів, майбутніх соціальних педагогів, особистісні риси, такі як: підвищена тривожність та емоційна нестійкість, чутливість, соціальний конформізм, спрямованість інтересів на себе, надмірна самооцінка, афективна ригідність. Поряд з ними проявились ознаки, характерні тільки для студентів різних курсів. У студентів-випускників підвищується тривожність, стриманість, обережність, невпевненість в своїх силах. Аналіз особистісних профілів студентів різних курсів дозволив виявити їх істотні відмінності, що свідчить про певні зміни особистісних якостей студентів в процесі навчання.

Оцінювання загального рівня адаптаційних здібностей за допомогою методики МЛЮ-Адаптивність було проведено у 311 студентів різних курсів зі спеціальності «Соціальна педагогіка». У сучасній науці ученими розглядається така інтегральна характеристика психічного розвитку, як особистісний адаптаційний потенціал, що оцінює рівень розвитку адаптаційних здібностей людини. Характеристику особистісного адаптаційного потенціалу (ОАП) можна отримати, оцінивши рівень поведінкової регуляції, комунікативні здібності і рівень моральної нормативності [1].

Збірник наукових статей

Найвищі показники ОАП виявилися у студентів 4 курсу ($64,2 \pm 1,3$ балів), і ці значення достовірно вищі, ніж аналогічні показники студентів першого і третього курсів ($p \leq 0,05$). Найнижчі показники за шкалою адаптивних здібностей були виявлені у студентів 3 курсу.

Найбільш високі показники за шкалою поведінкової регуляції були у студентів 4 курсу ($40,3 \pm 1,0$). Слід підкреслити, що показники ПР у студентів першого курсу ($37,9 \pm 0,9$) достовірно вищі ($p \leq 0,05$), ніж у студентів 3 курсу ($34,3 \pm 0,9$), у яких проявляється їх зниження. Проведений аналіз моральних якостей показав, що у студентів всіх років навчання виявився середній рівень їх розвитку, результати свідчать про достатній рівень соціалізації студентів і адекватну оцінку свого місця і ролі в колективі. Показники комунікативних якостей виявили середній рівень їх розвитку у студентів всіх курсів, що припускає відсутність утруднень в побудові міжособистісних контактів. Проте, у студентів 4 курсу виявився нижчий рівень розвитку комунікативності (4 рівень), при цьому достовірних відмінностей між показниками студентів 1 і 3 курсів не виявлено (5 рівень).

Таким чином, аналіз показників сформованості індивідуально-психологічних якостей студентів різних років навчання, що впливають на адаптаційний потенціал, дозволив виявити низький рівень розвитку адаптивних здібностей, поведінкової регуляції у студентів п'ятого курсу, задовільний – у студентів 1 і 3 курсів, причому у першокурсників рівень розвитку даних якостей достовірно вище. В той же час рівень розвитку моральних і комунікативних якостей всіх студентів слід охарактеризувати як середній. Наголошується достовірно значуще зниження рівня розвитку комунікативного потенціалу у студентів 5 курсу. Проведений аналіз розвитку особистісних якостей студентів вузу, значущих для процесу адаптації, дозволив виявити постійний середній рівень розвитку моральної нормативності у студентів-випускників і у студентів 1 і 3 курсів. Це свідчить про сформованість основних компонентів соціалізації: готовності до сприйняття морально-етичних норм поведінки в групі і позитивного відношення до вимог безпосереднього соціального оточення. Отримані дані психологічного дослідження також дозволяють припустити наявність динаміки індивідуально-психологічних якостей студентів, значущих для успішної професійної адаптації

З метою виявлення узгодженості змін особистісних профілів студентів з рівнем розвитку адаптаційних здібностей, нами був проведений кореляційний аналіз. На підставі аналізу результатів дослідження студентів першого курсу була виявлена позитивна кореляція ОАП з чинниками L, Q2 і негативна кореляція ОАП з

чинниками. А, С, Н, F, F2, F4, отже, зниження адаптаційних здібностей першокурсників пов'язане з підвищенням настороженості, недовіри, відособленості в колективі, рівня тривожності і неспокою, незалежності, самостійності, а також зниженням готовності до співпраці, готовності брати участь в суспільних заходах, стабільності в поведінці, емоційної зрілості, упевненості в собі, постійності в своїх планах і намірах, легкості вступу до контактів. Важливими для професійної адаптації майбутніх соціальних педагогів є показники за фактором L, у якому досліджується доброзичливе ставлення до оточуючих. Розвиток таких особистісних характеристик є важливим для людей, що обрали професію типу «людина – людина». Зростання цих показників свідчить про необхідність впливу на ці якості під час професійної підготовки студентів 1 курсу.

У студентів 3 курсу виявилася позитивна залежність рівня ОАП тільки з чинниками M, Q4 і F1, на значущому рівні ($p < 0,05$). Це свідчить, що зниження здібності до адаптації на третьому курсі пов'язане з пониженням практичності, прагненням не обертати уваги на повсякденні справи і обов'язки, підвищенням напруженості, схвильованості, емоційної нестійкості, дратівливості, нетерплячості, зростанням незалежності і агресивності. Це свідчить про необхідність формування в ході фахової підготовки студентів 3 курсів таких властивостей особистості, як сумлінність та відповідальність у виконанні професійних обов'язків, здібність до контролю психічної напруженості, високий рівень професійної мотивації.

Аналіз кореляційних зв'язків показників студентів 4 курсу дозволив виявити позитивну кореляцію рівня розвитку ОАП з чинниками Q1, Q2, F1, F4 і негативну – з чинниками B, C, F, H, Q3 і F2. Можна зробити висновки, що зниження адаптаційних здібностей пов'язане з підвищенням радикалізму, недовіри до авторитетів, незалежності від групи, агресивності, із збільшенням ситуаційної тривожності, зростанням незадоволеності досягнутим. Також виявлений зв'язок із зниженням швидкості навчання і рівня інтелектуальних здібностей, спокою і упевненості в собі, зменшенням стабільності в поведінці, емоційній стійкості, безпечності, рішучості, легкості вступу до контактів, соціальній сміливості, організованості, уміння добре контролювати свої емоції і поведінку, завзятості в подоланні перешкод, усвідомлення соціальних вимог і прагнення до їх виконання. Професійна підготовка на 4 курсі повинна сприяти розвитку аналітичного мислення, незалежності, яка є притаманною для людей, що прагнуть самі приймати рішення, емоційної стійкості й витриманості, самоволодіння, стійкості до фрустрації, тобто емоційної зрілості, соціальної сміливості, активності, готовності мати справу з

незнайомими обставинами. Перелічені особистісні характеристики є важливими для професійної адаптації майбутніх соціальних педагогів.

Висновки. Результати даного обстеження підтверджують основні положення концепції професійної адаптації особистості, а саме, що на різних курсах навчання адаптаційні здібності пов'язані з різними особливостями особистості. Результати, отримані в порівняльному експерименті, показали, що при впровадженні в навчально-виховний процес моделі професійної адаптації необхідно враховувати особистісні риси майбутніх фахівців.

Література

1. Маклаков А. Г. Личностный адаптационный потенциал: его мобилизация и прогнозирование в экстремальных ситуациях / А. Г. Маклаков // Психологический журнал, 2001, – т. 22, – № 1. – С. 25-31.

2. Шестопалова Л. Ф. Особенности системы отношений и ценностно-ориентационной сферы у больных cerebro-vasкулярными расстройствами, подвергшихся радиационному воздействию / Л. Ф. Шестопалова // Актуальное прогнозирование нарушений психического здоровья после ядерной катастрофы в Чернобыле, Киев, 1995. – С. 115-118.

Алла Данилич-Скакун. Характеристика личностных качеств будущих социальных педагогов.

В статье проанализированы результаты изучения современного состояния проблемы подготовки будущих социальных педагогов, освещены результаты исследования личностных качеств студентов различных курсов, значимых для профессиональной адаптации.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, социальный педагог, профессиональная адаптация, личностные качества.

Alla Danilich-Skakun. The characteristic of personality qualities of future social teachers.

The results of study of the modern state of problem of preparation of future social teachers are analysed the results of research of personality qualities of students of different courses, meaningful for professional adaptation are lighted up.

Key words: professional competence, social teacher, professional adaptation, personality qualities.

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2015

Дяченко Оксана Федорівна

Бердянський державний педагогічний університет

**СУЧАСНИЙ СТАН ГАЛУЗЕВОГО СТАНДАРТУ
ДЛЯ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ ІЗ СИСТЕМНИХ НАУК**

У статті визначено сучасний стан та перспективи системних наук у загальній класифікації.

Ключові слова: *галузевий стандарт, напрям підготовки, системні науки, IT-спеціаліст.*

Реалізація прагнення України до євроінтеграції неможлива без підготовки фахівців з вищою освітою, конкурентоспроможних на європейському ринку праці. Це вимагає від вищих навчальних закладів України вирішальних змін в освіті, що мають на меті підвищення конкурентоздатності університетів, академічної мобільності студентів та професорсько-викладацького складу, реалізацію міждисциплінарності в освітніх програмах. Ці зміни визначають нові цілі та завдання освіти, нові підходи до його моделювання, проектування та планування. На цю стратегію націлюють найважливіші концептуальні та нормативно-правові документи України, що були прийняті за останні десять років: указ про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Концепція профільного навчання (МОН 2009), Закон про вищу освіту України.

В їх контексті вузи переходять на двухрівневу підготовку, вводяться освітні стандарти, що визначають в якості інтегрованого результату навчання сукупність загальних та професійних компетенцій, котрими повинен володіти випускник освітнього закладу.

Перед усім варто визначити місце системних наук у загальній класифікації наук. У загальних концепціях основних галузей і загальної структури наукового знання йдеться про три основні поділи: поділ наукового знання на загальне й окреме; поділ знань на формальні і змістові галузі знань; поділ пов'язаний з існуванням фундаментальних і практичних наук.

Слід зазначити, що комп'ютерні науки не є однозначними у контексті їх класифікації. У деяких класифікаціях вони входять до технічних, в інших – у математичні. Технічні науки займають проміжне положення, їх специфіка полягає в тому, що вони досліджують закони штучної природи і їх взаємозв'язок з природними законами. До технічних наук іноді відносять інформатику.

У класифікаціях технічних наук фігурують інженерна і комп'ютерна графіка, інформатика, системний аналіз, електроніка тощо. Спеціалісти із комп'ютерних наук розробляють інформаційні інтелектуальні технології та інструментальні засоби збору, накопичення, зберігання, обробки й інтеграції різноманітної інформації з різноманітних джерел, передачі даних, метаданих, знань і алгоритмів через комп'ютерні мережі, а також відображення інформації для користувачів через інтелектуальні адаптивні персоналізовані інтерфейси. Отримана теоретична підготовка фахівців із комп'ютерних наук дозволяє їм розробляти нові методи, формалізовані знання, алгоритми і програми найвищого гатунку. Спеціалісти з ІТ здійснюють планування, облік, контроль та управління бізнес-процесами, інсталяцію, адміністрування та безпеку комп'ютерних мереж, розробку мультимедійних ресурсів та Web-сторінок.

На думку Прийми С. М. і Паніна О. В. підготовка фахівців з інформаційних технологій відбувається в такій галузі знань, яка визначена світовою спільнотою як Computing. Ця галузь позначає узагальнену галузь знань, до складу якої входить комп'ютерна інженерія, комп'ютерні науки, програмна інженерія, інформаційні системи та інформаційні технології. В українській освітній системі галузь знань Computing представлена галузями 0403 Системні науки та кібернетика (напрями підготовки 040301 Прикладна математика, 040302 Інформатика і 040303 Системний аналіз), 0501 Інформатика та обчислювальна техніка (напрями підготовки 050101 Комп'ютерні науки, 050102 Комп'ютерна інженерія і 050103 Програмна інженерія) та 0502 Автоматика та управління (напрями підготовки 050201 Системна інженерія і 050202 Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології). Така розбіжність в представленні галузі знань Computing практично унеможливорює співставлення програм підготовки, можливості навчання за програмами “подвійних дипломів”. Цілком логічним у такому випадку є уніфіковане подання інформації про стандарти вищої освіти з певної галузі знань у вигляді цілісної бази.

О. Єфіменко та Т. Ковалюк пропонують створити нову галузь знань “Інформаційно-комунікаційні технології”, на основі об'єднання існуючих “Системні науки та кібернетика”, “Інформатика й обчислювальна техніка”, “Радіотехніка, радіоелектронні апарати і зв'язок” та “Інформаційна безпека” [6]. Із галузі знань “Системні науки та кібернетика” планується забрати напрями “Інформатика”, “Телекомунікації”, напрям “Радіотехніка, радіоелектронні апарати та зв'язок” має змінити свою підпорядкованість, а галузь знань “Інформаційна безпека” пропонується виключити з напрямку “Безпека

інформаційних і комунікаційних систем”. Однак, В. В. Акіменко та М. С. Нікітченко наголошують на необхідності забезпечення фундаментальної підготовки з інформатики, як теоретико-методичної складової інформатики, так і проектно-технологічної та технічної складової з інформаційних технологій. Мова йде, в першу чергу, про фундаментальну підготовку, яка буде відносно незалежною від швидко розвиваючих технологій.

Світова практика підготовки бакалаврів ІТ-галузі відповідно до рекомендацій Computing Curricula 2005 (Computer Engineering, Computer Science, Information Systems, Information Technology, Software Engineering) передбачає такі напрями: комп’ютерні науки (інформатика), комп’ютерна інженерія, програмна інженерія, інформаційні технології, інформаційні системи. Це повною мірою відповідає напрямам підготовки, що існують в Україні згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 13.12.2006 р. № 1719 “Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра”. Галузь знань “0403 – Системні науки та кібернетика” включає такі напрями підготовки, як “6.040301 – Прикладна математика”, “6.040302 – Інформатика”, “6.040303 – Системний аналіз”.

В професійній підготовці бакалавра галузі “Системні науки та кібернетика” інформаційні технології виступають предметом діяльності, об’єктом оволодіння професійною діяльністю, а також інструментом навчання. На наш погляд, для студента це є вдалим поєднанням об’єкту, предмету та інструменту для набуття практичного досвіду у професійній сфері.

Аналіз сучасного стану системних наук у загальній класифікації галузей знань дозволяє констатувати наявність невирішених проблем:

- досягнення балансу між теоретичними знаннями та вмінням використати різноманітні технології;

- збереження традиції фундаментальної підготовки студентів, продовживши тенденцію єдності інформатики з прикладною математикою та системним аналізом, а з другого боку, підсилити технологічну складову освіти.

Питання щодо загальних принципів професійного навчання є дуже важливим і у подальших працях автор планує розробити освітній стандарт для бакалаврів з системних наук.

Література

1. Акіменко В. В. Про розробку освітнього стандарту за напрямом 040302 “Інформатика” / В. В. Акіменко, М. С. Нікітченко // Матеріали V міжн. наук.-практ. конф. «Інформатизація освіти України. ІКТ у вищих навчальних закладах». – Херсон, 2009. – С. 31-32.

2. Ковалюк Т. Про розвиток ІТ-освіти в Україні / Т. Ковалюк, О. Єфіменко // Комп'ютерні науки та інформаційні технології: збірник наукових праць. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. – № 719. – С. 293-297.

Оксана Дяченко. Современное состояние отраслевого стандарта для подготовки бакалавров из системных наук.

В статье определено современное состояние и перспективы системных наук в общей классификации.

Ключевые слова: отраслевой стандарт, направление подготовки, системные науки, ИТ-специалист.

Oksana Dyachenko. The current state of the industry standard for the Bachelor of Science system.

In the article the current state and prospects of system science in general classification

Key words: industry standard, direction of training, system science, IT specialist.

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2015

УДК 796.011.3:373.1

© Євтушенко Є. Г., 2015

Євтушенко Євген Григорович

Сумський національний аграрний університет

**ФОРМИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ
КАФЕДР ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ (50–60-ТІ РР. ХХ СТ.)**

У статті визначено та охарактеризовано форми підвищення кваліфікації викладачів кафедр фізичного виховання вищих педагогічних навчальних закладів України у 50–60-х рр. ХХ ст. Встановлено причини їх розгортання та з'ясовано, що використання цих форм давало можливість ознайомити викладацький склад кафедр фізичного виховання з новітніми досягненнями у галузі фізичної культури, передовим досвідом навчальної та позанавчальної роботи.

Ключові слова: підвищення кваліфікації, викладацький склад, кафедра фізичного виховання, педагогічні вузи.

Однією з умов удосконалення фізичного розвитку студентської молоді є побудова навчально-тренувального процесу у вузах на основі сучасних теоретичних, методичних та практичних досягнень. Це

передбачає суттєві вимоги до фахової підготовки викладачів кафедр фізичного виховання як організаторів оздоровчих та спортивних заходів у навчальних закладах. Свою професійну компетентність викладацький склад цих кафедр має підтримувати постійно, протягом усієї педагогічної діяльності. Вирішується це завдання за рахунок різних форм підвищення кваліфікації. У зв'язку з цим важливим є врахування позитивного вітчизняного досвіду щодо організації забезпечення високого рівня фахової підготовки викладачів фізичного виховання у різні періоди.

Мета статті – визначити та охарактеризувати форми підвищення кваліфікації викладачів кафедр фізичного виховання вищих педагогічних навчальних закладів України у 50–60-х рр. ХХ ст.

Аналіз наукової літератури свідчить, що різні аспекти фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів розкривалися у дослідженнях М. Беляєва, Б. Ведмеденка, М. Виленського, П. Гиренка, Б. Грицюка, С. Домбровського, М. Ісаєвої, О. Ледовського, К. Михайлова та ін. У той же час, відсутні історико-педагогічні дослідження, присвячені діяльності кафедр фізичного виховання педагогічних вузів, аналізу стану фахової підготовки їх викладацького складу.

Протягом досліджуваного періоду тривало постійне зростання вимог до рівня навчально-тренувального процесу у вузівських програмах, що, у свою чергу, обумовлювало потребу у систематичному підвищенні кваліфікації викладачів кафедр фізичного виховання педагогічних навчальних закладів.

Удосконалення фахового рівня викладачів відбувалося через використання різних форм. Першою з них, яка охоплювала увесь викладацький склад, було обговорення найбільш актуальних питань навчальної та позанавчальної діяльності на засіданнях кафедри. У ході кафедральних дискусій розглядалися проблеми методики проведення занять з основного курсу загальної фізичної підготовки, а також з окремих видів спорту, що входили до факультативних курсів. Вивчалися та обговорювалися публікації в наукових виданнях [1, арк. 4].

Цікавою та ефективною формою підвищення кваліфікації викладачів кафедр фізичного виховання було вивчення позитивного досвіду своїх колег. Для цього, починаючи з перших повоєнних років, комітети у справах фізичної культури і спорту великих міст – Києва, Харкова, Львова, Одеси, Дніпропетровська та ін. стали ініціаторами створення вузівських комісій з фізичного виховання. На засіданнях цих комісій заслуховувалися звіти викладачів про їх роботу, матеріали обстеження вузів, програми змагань, робочі плани [6, арк. 86].

Для ознайомлення з кращим досвідом навчально-тренувальної роботи своїх колег організовувалися відрядження до інших міст України та СРСР. Викладачі фізичного виховання Харківського, Вінницького, Одеського, Луганського, Черкаського, Кіровоградського та ін. педагогічних інститутів виїжджали до вузів Москви, Ленінграду, Воронежу, Києва [2, арк. 108].

Широкого розповсюдження у досліджуваний період набула така форма підвищення кваліфікації викладачів кафедр фізичного виховання педагогічних вузів як семінари. Для молодих спеціалістів проводились так звані «командирські» заняття, на яких знайомили з новітніми досягненнями у галузі фізичної культури, суміжних галузей, новинками тренувального процесу та з іншими питаннями спортивної діяльності [4, арк. 59].

Традиційним стало проведення Міністерством освіти УРСР республіканських семінарів на базі педагогічних навчальних закладів. Наприклад, у квітні 1963 р. республіканський семінар з викладачами фізичного виховання, які працювали на факультетах підготовки вчителів 1-4 класів був проведений у Бердичівському педагогічному інституті. На цьому семінарі педагоги обмінялися досвідом роботи, обговорили проект нової програми і навчального посібника з фізичного виховання для студентів. У лютому 1967 р. в Харківському педагогічному інституті було проведено тижневий семінар викладачів музично-ритмічного виховання; у січні 1967 р. в Одеському педагогічному інституті – місячні курси перепідготовки завідувачів кафедр фізичного виховання всіх педінститутів; у березні 1967 р. у Харківському педагогічному інституті – семінар для викладачів кафедр фізичного виховання [5, арк. 64].

Внесок у підвищення кваліфікації викладачів кафедр фізичного виховання робився і республіканською радою добровільного спортивного товариства «Буревісник». У травні 1961 р. цим товариством було проведено 10-денний семінар з викладачами гімнастики та науково-методичну конференцію з обміну досвідом роботи по фізичному вихованню у вузах України. На конференції були присутні завідувачі кафедр фізичного виховання педагогічних інститутів [2, арк. 108]. Щороку товариство проводило семінари для викладачів окремих видів спорту: спортивної та художньої гімнастики, легкої атлетики, волейболу та ін. До участі у таких заходах залучалася значна кількість представників вищих педагогічних навчальних закладів. Наприклад, у 1964-1965 навчальному році семінаром було охоплено 76 чоловік, а в наступному році – 70 [4, арк. 56].

Ще однією формою, яка допомагала підвищувати кваліфікацію викладачам фізичного виховання педагогічних вузів була співпраця зі школою. Протягом 1963-1964 навчального року викладачі фізичного

виховання Глухівського педагогічного інституту організували постійно діючий семінар для учителів початкових класів Глухівського району, на якому учителі шкіл підвищували свої теоретичні і практичні знання з фізичної культури. При Миколаївському педагогічному інституті було облаштовано постійно діючий консультаційний пункт для учителів фізичного виховання шкіл області. Викладачі кафедри фізичного виховання Житомирського педагогічного інституту у 1963-1964 навчальному році відвідали близько 100 уроків вчителів фізичної культури в школах області, зробили 28 доповідей і повідомлень на районних методичних об'єднаннях учителів, приймали активну участь в організації і проведенні обласної спартакиади учнів та піонерських спортивних ігор [3, арк. 79].

Нарешті, поліпшенню фахового рівня членів кафедр фізичного виховання сприяли заняття на факультетах підвищення кваліфікації. Відвідуючи ці заняття викладачі отримували найновішу інформацію про ефективні методи і засоби тренування.

Отже, у процесі дослідження встановлено, що в умовах зростання вимог до рівня навчально-тренувального процесу у вузівських програмах 50–60-х рр. ХХ ст. актуальними стали питання покращення професійної компетентності викладацького складу кафедр фізичного виховання педагогічних інститутів. Це зумовило розгортання різних форм підвищення кваліфікації викладачів серед яких найбільш поширеними у досліджуваній період були: обговорення актуальних питань навчальної та позанавчальної діяльності на засіданнях кафедри; вивчення позитивного досвіду колег; проведення семінарів; співпраця зі школою; заняття на факультетах підвищення кваліфікації. Використання цих форм давало можливість ознайомити викладачів кафедр фізичного виховання педагогічних інститутів України з новітніми досягненнями у галузі фізичної культури, передовим досвідом навчальної та позанавчальної роботи, сучасною методикою оволодіння фізичними рухами та з іншими питаннями оздоровчої та спортивної діяльності. Перспективними напрямками подальшої розробки окресленої проблеми є вивчення таких форм підвищення кваліфікації викладачів кафедр фізичного виховання педагогічних вузів як аспірантура, докторантура.

Список використаних джерел

1. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 1, спр. 1378, 348 арк.
2. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 15, спр. 3092, 155 арк.
3. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 15, спр. 4164, 110 арк.
4. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 15, спр. 5071, 98 арк.
5. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 15, спр. 5566, 105 арк.
6. ЦДАВО України, ф. 5090, оп. 1, спр. 20, 174 арк.

Евгений Евтушенко. Формы повышения квалификации преподавателей кафедр физического воспитания высших педагогических учебных заведений Украины (50-60-е гг. XX ст.).

В статье охарактеризованы формы повышения квалификации преподавателей кафедр физического воспитания высших педагогических учебных заведений Украины в 50-60-е гг. XX ст. Раскрыты причины их внедрения, установлено, что использование этих форм давало возможность ознакомить преподавательский состав кафедр физического воспитания с новейшими достижениями в отрасли физической культуры, передовым опытом учебной и внеучебной работы.

Ключевые слова: *повышение квалификации, преподавательский состав, кафедра физического воспитания, педагогические вузы.*

Eugene Yevtushenko. Forms of advanced training of teachers of Physical Education Departments of Teacher Training universities of Ukraine (50-60s of the XX century).

The article describes the forms of advanced training of teachers of Physical Education Departments of Teacher Training universities of Ukraine in 50-60s of the XX century. The reasons of their implementation were revealed. It was proved that the use of these forms enabled to give the information to the teaching staff of Physical Education Departments about the latest achievements in the field of physical culture, best practices of training and extracurricular activities.

Key words: *advanced training, teaching staff, Physical Education Department, Teacher Training universities.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 05.10.2015

УДК 378.172

© Єфремова А. Я., 2015

Єфремова Анжеліка Яковлівна

Український державний університет залізничного транспорту

**ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ
I-X КУРСІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
ЗАЛІЗНИЧНОГО ПРОФІЛЮ**

В статті розглянуто питання щодо важливості оптимізації рухової активності студентів вищих навчальних закладів. Визначено вихідний рівень рухової активності студентів на початку першого року навчання у вищому навчальному закладі та здійснено аналіз отриманих результатів дослідження.

Ключові слова: *рухова активність, студенти, здоров'я.*

Активне впровадження новітніх технологій у сферу залізничного транспорту, широке впровадження сучасних механізмів, ускладнення автоматизації та комп'ютеризації залізничних перевезень вимагають сучасних методів підготовки майбутніх фахівців залізничної галузі України.

Дослідження багатьох науковців доводять, що низький рівень рухової активності призводить до появи швидкої втоми, зниження рівня фізичної підготовленості, творчої активності та функцій уваги. Відомо, що для успішної навчальної та трудової діяльності важливо мати гарний стан дихальної, серцево-судинної, центральної нервової системи та функціональних можливостей організму. Все це призводить до необхідності виховання у студентської молоді високої відповідальності за власний стан здоров'я.

Питанню збереження здоров'я студентської молоді та оптимізації її рухової активності присвячена велика кількість публікацій [1; 2; 3]. Проте, актуальність даного питання не знижується і сьогодні, оскільки багато авторів вказують на її низький рівень у студентів ВНЗ. У зв'язку з чим виникає необхідність дослідження вихідного рівня рухової активності студентів вищих навчальних закладів.

Ціль статті – визначення вихідного рівня рухової активності студентів-першокурсників Українського державного університету залізничного транспорту.

В роботі були використані наступні методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення науково-методичної літератури, анкетування, методи математичної статистики.

Дослідження рухової активності студентів здійснювалося за результатами проведеного анкетування.

В дослідженні взяли участь 57 студентів Українського державного університету залізничного транспорту.

Досліджуючи результати анкетування студентів I курсу, щодо ролі рухової активності в їхньому житті, виявлено, що активний спосіб життя веде 73% студентської молоді, регулярно займаються фізичними вправами 21% першокурсників, 6% розуміють важливість і необхідність для повноцінної життєдіяльності рухової активності, проте вважають, що можуть обходитися і без неї.

Аналіз опитування показав, що під руховою активністю студенти розуміють відвідування нічних клубів, а під регулярними заняттями фізичною культурою – відвідування занять з предмету фізичного виховання два рази на тиждень. Хоча незначний відсоток студентів розуміє важливість занять фізичними вправами, проте, більш ніж 11% респондентів вважають, що можна взагалі обходитися без занять фізичною культурою. Таке ставлення можна пояснити тим, що

у молодому віці людина практично не звертає уваги на стан свого здоров'я і не помічає значних негативних змін, які відбуваються в організмі, і дійсно відчуває себе практично здоровою.

Результати анкетування засвідчили, що 6% студентів-першокурсників відвідують заняття з фізичного виховання інколи, 72% займаються ними із задоволенням, а 22% вважають, що це є необхідним для підтримки здоров'я та гарного самопочуття.

Аналіз отриманих даних виявив, що 49% студентів-першокурсників відвідують спортивні секції з різних видів спорту, що працюють у вищому навчальному закладі та із задоволенням займаються спортом. 39% студентів займають фізичними вправами інколи, а 12% – взагалі не займаються ніякими видами рухової активності, а присвячують весь свій вільний час навчанню.

За даними проведеного опитування виявлено, що найбільший інтерес до занять фізичним вихованням у студентів (юнаків) викликають заняття волейболом (31%), баскетболом (26%), футболом (22%), настільним тенісом (14%), легкою атлетикою (5%) та загальною фізичною підготовкою (2%). Слід відзначити, що для занять фізичними культуурою та спортом молодь виділили такі необхідні якості, як: дисциплінованість (32%), старанність (28%), цілеспрямованість (26%), наполегливість (14%).

Позитивним є те, що за даними анкетування, 43% опитаних студентів I курсу хотіли би володіти знаннями щодо фізичних вправ, за допомогою яких можливе ефективне відновлення після навчального дня. Але 34% першокурсників ця інформація не цікавить і 23% з цього приводу не визначилися. Отримані показники свідчать, що ці респонденти не мають уявлення про позитивний вплив фізичних вправ на стан здоров'я тих, що займаються.

Отже, результати анкетування свідчать про недостатній рівень рухової активності студентів I курсів вищих навчальних закладів, незначні уявлення щодо позитивного впливу занять фізичним вихованням на фізичний і функціональний стан здоров'я та виявили необхідність пошуку ефективних способів мотивації студентів до підвищення рівня рухової активності.

Література

1. Давиденко Д. Н. Оценка формирования физической культуры студентов в образовательном процессе технического вуза / Д. Н. Давиденко // Теория и практика физ. культуры. – 2006. – № 2. – С. 2-6.

2. Путров С. Ю. Дослідження реалізації потреб у заняттях фізичними вправами студентів технічного університету / С. Ю. Путров, Л. П. Сущенко // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2006. – № 10. – С. 128-131.

3. Фізична культура як неодмінна складова формування здорового способу життя молоді. Кн. 6 / О. О. Яременко, О. Д. Дубогай, Р. Я. Левін, Л. В. Буцька; Укр. ін-т соц. досліджень. – К., 2005. – 124 с. – (Формування здорового способу життя молоді).

Анжелика Ефремова. Исследование уровня двигательной активности студентов I-х курсов высших учебных заведений железнодорожного профиля.

В статье рассматриваются вопросы о важности оптимизации двигательной активности студентов высших учебных заведений. Определен исходный уровень двигательной активности студентов вначале первого года обучения в высшем учебном заведении и осуществлен анализ полученных результатов исследования.

Ключевые слова: двигательная активность, студенты, здоровье.

Angelika Yefremova. The research of motor activity's level of first-year students in high educational establishment of railway transport.

The article shows the importance of optimizing the motor activity of students in higher education. There is also established a base level of students' activity at the beginning of the first year of study in high school, performed analysis of the results of the research.

Key words: motor activity, students, health.

Стаття надійшла до редакційної колегії 29.10.2015

УДК 37.013.83: 374.7

© Єхалов В. В., Седінкін В. А., 2015

**Єхалов Василь Віталійович,
Седінкін Владислав Анатолійович**

Державний заклад
“Дніпропетровська медична академія МОЗ України”

ВИКОРИСТАННЯ АНДРАГОГІЧНИХ ПРИНЦИПІВ В НАВЧАННІ ЛІКАРІВ-ІНТЕРНІВ

У статті розглянуті основні принципи андрагогіки в ракурсі післядипломного навчання лікарів інтернів.

Ключові слова: андрагогіка, освіта дорослих, післядипломна освіта.

В вищих навчальних медичних закладах України домінують традиційні підходи до організації та здійснення процесу навчання не лише студентів, а й лікарів-інтернів. Вони полягають у переважанні

лекційно-семінарської системи занять над дослідницькими формами організації. Найчастіше використовуються пояснювально-ілюстративний і репродуктивний методи навчання. Викладач, прагнучи дати слухачам як найбільше теоретичної інформації, часто забуває про необхідність формування професійного мислення та підготовки лікаря як всебічно розвинутої особистості, готової до роботи в умовах сучасного суспільства [3]. Проблеми та ефективність навчання дорослих людей необхідно розглядати з урахуванням теорії навчання дорослих – андрагогіки.

Метою даного повідомлення стала потреба адаптувати педагогічні принципи до навчального процесу, де суб'єктом навчання є доросла людина. Оскільки дипломовані лікарі дорослі люди, то їх навчання повинно здійснюватися з урахуванням вікових, соціально-психологічних та інших особливостей. З цієї причини термін “педагогічні принципи”, тобто навчання дітей (від грецького “paidos” – “дитина”), дещо неприйнятний для такого контингенту. Вся історія становлення й розвитку навчання людини вказує на те, що освіта має бути безперервною та адаптивною. На це й спрямована сучасна педагогічна наука андрагогіка (від грецького “andros” – дорослий, зрілий чоловік) – галузь педагогічної науки, що розкриває теоретичні та практичні проблеми навчання, виховання та освіти дорослої людини на протязі всього його життя [4]. Коротко кажучи, андрагогіка - це наука розуміння (теорія) та підтримки (практика) безперервної освіти дорослих.

Основне положення андрагогіки, на відміну від традиційної педагогіки, полягає в тому, що провідну роль в навчальному процесі відіграє не викладач, а інтерн. Андрагогіка замість лекцій переважно передбачає практичні заняття, професійно орієнтовані дискусії, ділові ігри, тощо. Дещо змінюється підхід до одержання інтерном теоретичних знань. В цьому разі на перший план виступає інформація з декількох суміжних дисциплін (міждисциплінарна інтеграція) [1].

Як негативне явище слід зазначити, що процеси сприйняття, запам'ятовування, мислення у дорослої людини відбуваються не настільки продуктивно, як у дитини або підлітка. У зв'язку з цим першорядної ваги набувають методологія, методи, способи навчання, наприклад - використання мнемонічних прийомів запам'ятовування. Крім того, доросла людина має сталі ментальні моделі, певний досвід соціальної поведінки, професійної діяльності, тощо.

Післядипломна медична освіта, як сучасна наука повинна базуватися на основі таких принципів:

1. Принцип пріоритетності самостійного навчання. Оптимізація самостійної роботи лікарів-інтернів є одним з найважливіших резервів підвищення ефективності вищої освіти є, яка розподіляється за

обсягом від 100 % (при навчанні екстерном) до 30 % (при очній формі навчання). Набування навиків самостійного планування та організації власного учбового процесу, забезпечує плавний перехід до безперервної післядипломної освіти, насамперед – самоосвіти. Самостійна підготовка являє собою плановану роботу інтернів, яка виконується за завданням та при методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі [3].

У вищих навчальних закладах існують різні види індивідуальної самостійної роботи: підготовка до лекцій, практичних занять, семінарів, модульних контролів, іспитів; виконання рефератів, курсових робіт. Співвідношення часу роботи в аудиторії до часу, що відводиться на самостійну роботу, у всьому світі складає 1:3,5. Це базується на великому дидактичному потенціалі цього виду учбової діяльності. Розрізняють три рівні самостійної учбової діяльності:

1) Репродуктивний – тренувальні самостійні роботи виконуються за зразком: рішення задач, заповнення таблиць, схем, тощо. Пізнавальна діяльність виявляється в упізнанні, осмисленні, запам'ятовуванні. Мета такого роду робіт – закріплення знань, формування вмінь та навиків.

2) Реконструктивний – в ході реконструктивних самостійних робіт здійснюється перебудова рішень, складання плану, тез, анотування. На цьому рівні можуть виконуватися реферати.

3) Творчий (пошуковий) – самостійна робота вимагає аналізу проблемної ситуації, отримання нової інформації. Інтерн повинен самостійно провести вибір засобів і методів рішення (власноруч змодельовати проблемну медичну ситуацію, створити валідне тестове завдання, тощо).

2. Принцип спільної діяльності. Набування теоретичних знань та практичних навичок відпрацьовується з одногрупниками й викладачем в процесі навчання. Значущим важелем реалізації цього принципу здебільшого є мотив аффіліації (прагнення до спілкування) [5].

3. Принцип використання наявного позитивного професійного досвіду, практичних знаній, умінь та навичок інтерна в якості бази навчання. Цей принцип заснований на активних методах навчання, що стимулюють творчу роботу.

4. Принцип індивідуального підходу до навчання на основі особових потреб, з врахуванням соціально-психологічних характеристик особи і тих обмежень, які накладаються його діяльністю, наявністю вільного часу, фінансових ресурсів і так далі. У основі індивідуального підходу знаходиться оцінка особи, аналіз її професійної діяльності, соціального статусу та характеру взаємин в

колективі. Попередні анкетування, тестування дозволяють створити соціально-психологічний портрет молодого колеги.

5. Принцип елективності навчання означає надання інтерну свободи вибору цілей, вмісту, форм, методів, джерел, засобів, термінів, часу, оцінювання результатів навчання.

6. Принцип рефлексивності заснований на свідомому відношенні лікарів-інтернів до навчання, що, у свою чергу, є головною частиною самомотивації.

7. Принцип системності навчання полягає у відповідності цілей і вмісту навчання його формам, методам, засобам вчення і оцінці результатів. Системність можна розуміти і як систематичність, тобто безперервність або регулярність навчання, причому з врахуванням результатів попереднього навчання і нових потреб у навчанні.

8. Заохочення до індивідуальної творчості. Для його реалізації кожному лікарю-інтерну в процесі підготовки до заняття з заданої теми пропонується самотужки створити тестове завдання за структурою аналогічне таким, що надаються для розв'язування на ліцензійному іспиті [2].

Процес індивідуальної творчості складається з 4-х послідовних етапів:

1-й етап – створення завдання. Для захопленого процесом лікаря-інтерна з'являється нагальна потреба в детальному вивченні заданої теми. Без знання особливостей клініки нозологічної одиниці, методів лабораторного та спеціального досліджень, вміння оцінити їх результати, складу медикаментозної терапії (також можливих побічних ефектів лікарських медичних препаратів), основ організаційних питань створити якісне тестове завдання неможливо.

2-й етап – розв'язування тесту іншими інтернами в групі. Вірогідність вірної відповіді напряму залежить від двох причин: валідності складеного тестового завдання та теоретичних знань одногрупників.

3-й етап – обговорення іншими інтернами, яким пропонується внести свої критичні зауваження до даного тестового завдання. Досвідчений викладач одразу ж визнає чи є створений тест результатом сумлінної праці, чи просто грубою відпискою. Елемент ділової гри в творчому процесі мимовільно починає викликати інтерес людини до цього виду підготовки. Бажання бути в очах своїх товаришів «досвідченим фахівцем» є досить важливим стимулюючим фактором навчання.

4-й етап – оцінка та корекція тестового завдання викладачем. Навіть клінічно дефектний тест інколи заслуговує позитивної оцінки, якщо помітно певну роботу інтерна при його створенні. Метою викладача на цьому етапі є спонукати молодого колегу самостійно

провести корекцію тестового завдання, доводячи його до «ідеального» стану.

На нашу думку, впровадження наведених навчальних принципів в повсякденну викладацьку діяльність буде сприяти оптимізації та успішності навчального процесу.

Висновки:

1. Використання андрагогічних принципів в післядипломному навчанні лікарів-інтернів буде сприяти якості безперервної освіти.

2. Впровадження стимулюючих, заохочуючих методик в навчальний процес дозволяють зняти психологічне напруження у лікарів інтернів, спонукати їх до самовдосконалення, що забезпечує отримання індивідуально необхідних знань та вмінь.

Література

1. Дресвянников В. А. Экономический (предпринимательский) интеллектуальный капитал: понятие, структура, алгоритм управления В. А. Дресвянников, О. В. Лосева // Ученые записки. Электронный научный журнал Курского государственного университета. – 2011. – №1 (17) [Электронный ресурс]. URL: <http://www.scientific-notes.ru/pdf/018-010.pdf>. – Название с титул. экрана.

2. Ехалов В. В. Принципы подготовки врачей-интернов разных специальностей по циклу “Неотложные состояния” / [В. В. Ехалов, В. И. Слива, Д. М. Станин и др.] // Медицина неотложных состояний. – 2011. – № 4 (35). – С. 126-128.

3. Медицинское образование в мире и в Украине / [Ю. В. Поляченко, В. Г. Передерий, А. П. Волосовец, В. Ф. Москаленко и др.]. – Харьков : ИПП «Контраст», 2005. – 464 с.

4. Освіта дорослих: теоретичні і методологічні засади: монографія / [авт. кол. Л. Б. Лук'янова, Л. Є. Сігаєва, О. В. Аніщенко та ін.]. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 272 с.

5. Шурупова Р. В. Инновационные подходы к организации педагогического процесса в высшей медицинской школе / Р. В. Шурупова, С. Ю. Палатов, М. А. Лебедев // под общ. ред. И. М. Чиж. – М. : Международный издательский центр «Этносоциум», 2009. – 186 с.

Василий Ехалов, Владислав Сединкин. Использование андрагогических принципов в обучении врачей интернов.

В статье рассмотрены основные принципы андрагогики в ракурсе последипломного обучения врачей интернов.

Ключевые слова: андрагогика, обучение взрослых, последипломное образование

Vasiliy Yekhalov, Vladyslav Sedinkin. Using of principles of andragogy in education of doctors interns.

The article describes the basic principles of andragogy from the perspective of postgraduate education of doctors interns.

Key words: *andragogy, adult education, postgraduate education.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 30.10.2015

УДК [37.015.311:159.943.7-04-047.23]:81'243-028.42:316.454.52

© Золотова С. Г., Морозова І. А., 2015

Золотова Світлана Григорівна

Морозова Ірина Анатоліївна

Сумський державний університет

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК
У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
АКАДЕМІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ**

Визначено основні напрямки організації процесу вивчення іноземної мови академічного спілкування. Зазначено необхідність пошуку нових підходів для удосконалення розвитку навичок академічного спілкування. Представлено основні напрямки аудиторної діяльності, необхідні для розвитку навичок іншомовної комунікації в академічному оточенні.

Ключові слова: *академічна лексика, вокабулярні одиниці, мовленнєві компетенції, комунікативні здібності.*

В умовах значного розширення мобільності студентів, збільшення кількості іноземних студентів в українських вищих навчальних закладах та необхідності брати участь у міжнародних симпозіумах особливої актуальності набуває процес спілкування академічною іноземною мовою. У Національній програмі АМПС (англійська мова професійного спілкування) задекларовано пріоритетність вивчення англійської мови професійного спілкування [2]. На сьогодні це стосується не лише студентів, аспірантів а й усіх викладачів університетів України, яким вже у наступному навчальному році необхідно здати іспити на володіння іноземною мовою на рівні B2, що означає вільне спілкування у академічному середовищі. Навчити академічному спілкуванню, допомогти оволодіти необхідним запасом професійної лексики, дати основи презентації предметної інформації іноземною мовою – основні напрямки організації процесу навчання професійної комунікації. Чітко визначені цілі та специфічна аудиторія, де слухачами курсу є як

студенти-бакалаври, магістри, аспіранти так і колеги викладача іноземної мови спонукають до пошуку нових шляхів трансформації знань зазначеній аудиторії з виходом у подальшому на результати високих показників комунікативних здібностей у професійній сфері, які б відповідали Європейським рівням володіння іноземною мовою. Система набуття комунікативної компетенції майбутніми фахівцями являє собою складний і багатогранний процес. Багато сучасних досліджень з практики методів навчання іноземної мови значною мірою розширили розуміння того, які складові містить у собі процес вивчення мови як засобу академічного спілкування [1]. Навчання англійської для академічних цілей – EAP має метою забезпечити студентів та слухачів професійно-орієнтованими мовленнєвими компетенціями. Цей рівень для аспірантів, магістрів та викладачів різних предметів відкриває можливості для українських університетів приєднатися до Європейського простору вищої освіти. Для більшості лінгвістів техніка навчання іноземної мови являє собою методи – теоретичні засади та практичні аудиторні заняття. Сучасні викладачі-лінгвісти пропонують низку практичних ідей поліпшення словникового запасу академічного спілкування, правильного вживання граматичних структур, вдосконалення академічних навичок читання, письма (особливо написання тез та статей у зарубіжних виданнях), набуття практичних умінь у проведенні презентацій, пов'язаних з професійною сферою діяльності. З цією метою викладачі Європейських університетів отримали цілу низку новітніх навчально-методичних комплексів Британських видань: Cambridge Academic English, Headway Academic Skills, Oxford Word Skills трьох рівнів складності та ін. Та недостатньо приділяється уваги критеріям розвитку навичок академічного говоріння на публіку (public speaking skills), оволодіння академічною лексикою для ведення занять англійською мовою для студентів іноземців. Особливої розробки потребують методи оволодіння необхідним запасом лексичних одиниць у професійній сфері для старших за віком викладачів немовних спеціальностей.

Для більшості студентів, які проходять курс англійської для академічного спілкування, найбільшим викликом для опанування EAP (англійська для академічних цілей) є вивчення формального, або академічного словникового запасу. Досвід викладачів кафедри іноземних мов Сумського Державного університету показує, що наступні кроки можуть бути дієвим важелем у сприянні студентам оволодіти навичками академічної комунікації:

- забезпечення аудиторії новітніми навчально-методичними комплексами;

Збірник наукових статей

- використання на заняттях відповідних ліцензійних дисків з аутентичним матеріалом;

- використання різноманітності у вправах з вивчення вокабуляру, як то множинний вибір, заповнення пропусків, вибір матеріалу для читання, письма та усної практики з правильно підібраних джерел;

- використання ігрових форм діяльності для засвоєння академічної лексики;

- навчання студентів аналізувати вокабулярні одиниці зі словників, фокусуючи увагу на етимології та рівні формальності виразів;

- забезпечення студентів моделями достатньої практики – це потребує здатності викладача самому використовувати широкий спектр академічної лексики і передавати ці знання аудиторії;

- заохочення студентів використовувати слова і вирази латинського походження у академічному спілкуванні.

Цілком природно, що академічне спілкування передбачає використання певних методів для навчання граматиці рівнів вище середнього та просунутого, особливих напрямків організації роботи з аутентичними текстами, вивчаючи таким чином вживання дискурсійних маркерів (Nevertheless..., Despite this..., In case you are wondering..., For instance... and Finally) [1], навчання академічному письму у відповідності з Європейськими нормами. Та всім викладачам іноземної мови відоме почуття розчарування, коли у бесіді експромтом з іноземною аудиторією їх слухачі вживають більш примітивні слова та вирази, уникаючи складних академічних виразів, які вивчалися на заняттях. Існує такий підхід до засвоєння словниковим запасом, який дає можливість слухачу забезпечити себе достатньою кількістю лексичних одиниць. Це так званий 'працюючий', або дієвий вокабуляр. „Слова це базис мови і таким чином базис комунікації” (Боуен і Маркс, 1999; 106). Практика показує, що повторювальні, репетиційні форми діяльності на заняттях являють собою дієвий спосіб передачі слів і виразів з рецептивного на продуктивний рівень вживання. Очевидно, просте повторювання, незважаючи на зміст великого латинського прислів'я *repetitio ist mater studiorum* [3], не спрацює. Завдання викладача іноземної мови втілити в процес вивчення академічної лексики новий метод, який суттєво відрізняється від традиційного '3Ps' (Presentation-Practice-Production), що означає презентація – практика – відтворення.

Пропонується метод переробки, або повторного використання лексики (recycling method), який включає в себе три етапи вивчення термінів та фраз.

На першому етапі студенти отримують список ключових слів і виразів, записують їх у смислові групи та речення, а потім обговорюють кількість семантичних значень кожної лексичної одиниці. Зазвичай студенти набагато швидше розпізнають не специфічне, а загальне значення слова. Індивідуальні завдання з опрацювання даного слова заглиблюють студента у пошук багатогранності його значень, а креативність мислення спонукає до створення коротких речень з використанням даної лексики. Як зазначають Дж. Синклер та М. Колтхард (1975) „Створення ізольованих речень без контексту це звичайний рутинний метод лінгвіста, а не характерне використання аутентичної мови”.

На другому етапі відбувається критичне оцінювання відповідей одногрупників. Мета оцінювання отримати в усному промовлянні адекватні, точні, короткі і чіткі вирази при описанні подій та особистих ідей. Для дорослої аудиторії особливо важливими факторами є спостереження, висловлювання зауважень та надання порад. Цей етап дуже плідний, так як він надає найпотужніші можливості для запам'ятовування слів і вільного їх вжитку в усній комунікації.

На третьому етапі вивчені слова вживаються лише у їх академічному значенні. Студенти з радістю знаходять, що раніше вживані слова з їх загальним значенням можуть широко вживатися у академічному мовленні із новим специфічним значенням. Навички розмовної мови розвиваються і вдосконалюються під час презентацій власних ідей і проектів та їх захисту. Викладач в свою чергу створює творчу атмосферу в аудиторії, де слухачі почувають себе зручно, експериментуючи з вживання лексичних одиниць, набуваючи досвіду спілкування у академічному середовищі.

Література

1. Mc Carthy M. Academic Vocabulary in Use / Michael Mc Carthy, Felicity O'Dell. – Cambridge University Press, 2008. – 176 p.
2. English for Specific Purposes (ESP). National Curriculum for Universities / [національна програма] – К. : Ленвіт, 2005. – 107 с.
3. Januleviciene V. Recycling in ESP / V. Januleviciene // IATEFL Ukraine Newsletter, 2003. – N 171. – P. 3-4.
4. C. Lai. Personal knowledge and teacher education./C. Lai// IATEFL Ukraine Newsletter, 2003. – N 1/03. – P. 6-7.

Светлана Золотова, Ирина Морозова. Формирование коммуникативных навыков в процессе изучения иностранного языка академического общения.

Определены основные направления организации процесса изучения иностранного языка академического общения. Акцентируется

необходимость поиска новых подходов для совершенствования развития навыков академического общения. Представлены основные направления аудиторной деятельности, необходимые для развития навыков общения на иностранном языке в академической среде.

Ключевые слова: *академическая лексика, вокабулярные единицы, речевые компетенции, коммуникативные способности.*

Svetlana Zolotova, Irina Morozova. The formation of communicative skills in the process of learning foreign languages for academic purposes.

The main directions of the organization of learning foreign languages for academic purposes are defined. The necessity of investigation of new approaches to improve the development of communicative skills for academic purposes is underlined. The main directions of the classroom activities to develop the skills of communication in the academic field are offered.

Key words: *academic lexis, vocabulary items, communicative competence, communicative skills.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 26.10.2015

УДК 378.018

© Кайдалова Л. Г., 2015

Кайдалова Лідія Григорівна

Національний фармацевтичний університет

СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У статті розглянуто теоретико-методичні аспекти сучасних освітніх технологій, серед яких: тренінгові, проектна, проблемного навчання, технологія веб-квест та ін. Рекомендовано враховувати рівень викладачів та тих, хто навчається при впровадженні освітніх технологій. Приділено увагу технології самоосвітньої діяльності викладачів та студентів.

Ключові слова: *освітня технологія, вибір технології, професійна підготовка фахівців, готовність викладача до впровадження технологій.*

Актуальність розробки та впровадження сучасних освітніх технологій зумовлена посиленням вимог до якості викладання та рівня освітньої підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах.

Упровадження сучасних освітніх технологій у процес підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах є нагальною потребою за умов реформування та інтеграційних процесів вітчизняної вищої освіти

Теоретичний аналіз наукових праць з проблеми дослідження засвідчив, що питання розробки та впровадження педагогічних технологій висвітлені у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених В. Ю. Бикова, О. А. Дубасенюк, Н. О. Приходькіної, Г. К. Селева, В. Ю. Стрельникова та ін. [1-4.]. Незважаючи на значну кількість досліджень питання освітніх технологій залишається актуальним ув системі вітчизняної вищої освіти.

Метою статті є висвітлення теоретико-практичних аспектів сучасних освітніх технологій та практичного досвіду їх реалізації у системі медичної та фармацевтичної освіти.

Освітні технології розглядаємо як спільну діяльність педагога і того, хто навчається (учень, студент, магістрант, аспірант, викладач), що спрямована на здобуття якісної освіти, формування компетентностей та розвиток професійно важливих та особистісних якостей, становлення та неперервного розвитку особистості.

На наш погляд, освітня технологія повинна ґрунтуватись на засадах довіри, добра, наставництва, поваги, взаєморозуміння і врахування особливостей того, хто навчається.

При виборі та реалізації освітньої технології необхідно врахувати готовність керівництва вищого навчального закладу, професорсько-викладацького складу та студентів до впровадження освітніх технологій.

При обґрунтування та реалізації освітніх технологій, важливо враховувати рівень професійної та психолого-педагогічної підготовки викладачів та здібності тих, хто навчається, особливості конкретних видів майбутньої професійної діяльності майбутніх фахівців. Освітні технології як основа професійної підготовки фахівців з метою формування професійних компетентностей та якостей передбачають розробку та впровадження сучасних методів наукової організації педагогічного процесу, контроль його якості та діагностику рівня освітньо-професійної підготовки.

Все більш активно впроваджуються в освітній процес проектна, особісно орієнтована, тренінгова, проблемного навчання, технологія веб-квест технологія, інформаційно-комунікативна та ін.

Технологія веб-квест розглядається як сукупність методів і прийомів організації дослідницької діяльності, для виконання якої студенти здійснюють пошук інформації, використовуючи інтернет-ресурси з практичною метою. Веб-квест (webquest) в педагогіці

визначається як проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси Інтернету.

Така технологія дозволяє працювати в групах (від трьох до п'яти студентів), розвиває конкурентність і лідерські якості студента. Цю технологію, яка не тільки підвищує навчальну мотивацію, відповідальність за результати діяльності та їхню презентацію, можна використовувати незалежно від навчальної дисципліни, головне – мати вихід в Інтернет.

Аналіз досвіду показує, що з метою формування професійних компетентностей майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах на прикладі викладання психолого-педагогічних дисциплін у фармацевтичних та медичних вищих навчальних закладах доцільним є упровадження кейс-технології, що передбачає використання конкретних ситуацій, історій, тексти яких називаються «кейсом» для спільного аналізу, обговорення або вироблення рішень студентами з певної теми дисципліни. У нашому розумінні кейс – це спеціально підготовлений навчальний матеріал, що містить структурований опис ситуацій, які запозичені з реальної практики. Цінність кейс-технології полягає в тому, що вона одночасно відображає не тільки практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти при вирішенні цієї проблеми, а також вдало поєднує навчальну та виховну діяльність, що безумовно є важливим для досягнення якісної освітньої підготовки майбутніх фахівців.

Серед прогресивних освітніх технологій привертає увагу освітян «перевернуте навчання», що передбачає зміну ролі викладачів, які здають свої передові позиції на користь більш тісної співпраці та спільного внеску в навчальний процес. Таке навчання змінює студентів, багато з яких звикли бути пасивними учасниками освітнього процесу, який подається ним в готовому вигляді. Перевернута модель покладає велику відповідальність за навчання на плечі студентів, даючи їм стимул для експерименту.

Погоджусь, що «перевернуте навчання» є освітньою технологією, яка дозволяє «перевернути» звичний процес навчання таким чином: домашнім завданням для студентів є перегляд відповідних відеофрагментів із навчальним матеріалом наступного заняття, коли студенти самостійно опановують теоретичний матеріал, а в аудиторії час використаний на виконання практичних завдань [3].

Привертає увагу проектна технологія завдяки вирішенню таких завдань: актуалізація міждисциплінарних зв'язків у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців; більш повна реалізація взаємозв'язків теорії та практики; підвищення рівня засвоєння студентами знань, умінь та навичок; підвищення активності студентів як суб'єктів навчального процесу, підсилення ролі самоосвіти,

самонавчання, саморозвитку; цілеспрямованого формування професійно значущих якостей майбутніх фахівців.

Важливим є той факт, що проектна технологія розробляється під конкретний педагогічний задум і має чітко окреслений результат, здійснення процесу навчання на основі її реалізації можна розглядати як фактор впливу на формування «знаннєвої» сфери свідомості тих, хто навчається, оскільки «оброблена» інформація набуває форми конкретного об'єкту, що за своєю сутністю характеризується як інтелектуальний чи матеріальний продукт, створений тими, хто навчається.

Проектна технологія передбачає постановку певної проблеми і наступне її розкриття, розв'язання, з обов'язковою наявністю ідеї та гіпотези розв'язування проблеми, чітким плануванням дій, розподілом (якщо розглядається групова робота) ролей, тобто наявністю завдань для кожного учасника за умов тісної взаємодії, відповідальності учасників проекту за свою частину роботи, регулярного обговорення проміжних кроків та результатів.

Необхідність неперервної освіти та розвитку особистості посилює значущість її самостійної освіти. Технологія самоосвітньої діяльності того, хто навчається, і того, хто навчає, спрямована на формування самоосвітніх навичок, умінь самостійної пізнавальної діяльності, вироблення специфічних педагогічних прийомів самоосвіти, а саме: прийомів опрацювання інформації, її зберігання та вміння користуватися, роботи з джерелами, загальних прийомів пошуку додаткової інформації тощо.

Самоосвіта особистості, перш за все, є потребою, яка захищає особистість від інтелектуального зuboжіння, усвідомленим процесом навчально-пізнавальної діяльності та вдосконаленням будь-яких її якостей.

У самоосвітній діяльності домінують внутрішні (пізнавальні й соціальні) мотиви, оскільки така діяльність завжди є добровільною. До них можна віднести: інтерес, конкуренція, самореалізація, визнання, успіх, бажання творчості, суспільна думка тощо. Самоосвіта викладача є необхідною умовою його професійної діяльності.

Зауважимо, що вибір та впровадження сучасних освітніх технологій викликає суттєві динамічні зміни у діяльності викладача, підвищується роль його професіоналізму та педагогічної культури як суб'єкта управління в освітньому процесі.

Вищезазначене дає підстави для висновку, що готовність викладача до впровадження освітніх технологій – це багатокomпонентний поліфункціональний, цілеспрямований, закономірний та динамічний процес якісних змін у професійних компетентностях, професійно значущих та особистісних якостях. Дуже

Збірник наукових статей

важливо, щоб викладач вищого навчального закладу був не тільки вченим, професіоналом, а й людиною творчою, само розвинуеною, здатною навчатися та вдосконалюватися все життя.

Висновки. Таким чином, для забезпечення подальшої реалізації сучасних освітніх технологій у вищих навчальних закладах потребує дослідження готовність викладачів та студентів до впровадження педагогічних інновацій, до постійного саморозвитку та самовдосконалення.

Література

1. Биков В. Ю. Сучасні завдання інформатизації освіти [Электронный ресурс] / В. Ю. Биков // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2010. – № 1(15). – Режим доступу: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>. – Назва з титул. екрану.

2 Дубасенюк О. А. Інноваційні навчальні технології – основа модернізації університетської освіти // Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін : зб. наук.-метод. праць / За ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ, 2004. – С. 3-14.

3. Приходькіна Н. О. Використання технології «переверненого» навчання у професійній діяльності викладачів вищої школи [Електронний ресурс] / Н. О. Приходькіна. – Режим доступу: <http://qoo.by/2Vk>. – Назва з титул. екрану.

4. Стрельніков В. Ю. Сучасні технології навчання у вищій школі : модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МППК ПУЕТ / В. Ю. Стрельніков, І. Г. Брітченко. – Полтава : ПУЕТ, 2013. – 309 с.

Кайдалова Л. Г. Современные образовательные технологии как средство подготовки будущих специалистов.

В статье рассмотрены современные теоретико-методические аспекты современных образовательных технологий, среди которых: тренинговые, проектная, проблемного обучения, технология веб-квест и др. Рекомендовано учитывать уровень преподавателей и тех, кто обучается при внедрении образовательных технологий. Уделено внимание технологии самообразовательной деятельности преподавателей и студентов.

Ключевые слова. *Образовательная технология, выбор технологии, профессиональная подготовка фахівців, готовність викладача до впровадження технологій*

Kaydalova L. G. The modern educational technologies as the mean of new teachers' training.

In the article we have reviewed some theoretical and methodological aspects of the modern educational technologies, including: training,

project, problem-based learning, technology of Web-quest and some others. It is recommended to take into account the level of teachers and those learners who are studying in the implementation of educational technologies. We have paid the attention to the technology of a self-education activity of teachers and students.

Key words. *educational technology, choice of technology, training specialists, teacher readiness to implement technologies.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 16.10.2015

УДК 37.004.85

© Конкіна О. Ю., 2015

Конкіна Олена Юріївна
Харківська гімназія № 144

ПИТАННЯ РОЗРОБКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Розкрито дефініцію «особистісно орієнтованої технології навчання»; визначено суттєві ознаки технології навчання; виявлено структуру особистісно орієнтованої технології навчання; обґрунтований механізм розробки технології навчання. Розроблені та втілені в практику школи три особистісно орієнтовані (комп'ютеризована, інформаційно-комунікаційна та діяльнісна) технології навчання англійської мови.

Ключові слова: *технологія навчання, англійська мова.*

Однією з провідних тенденцій розвитку сучасної системи освіти є технологізація. Педагогічні технології викликають значний інтерес як науковців (педагогів, психологів, соціологів, філософів), так і педагогів-практиків та управлінців в галузі освіти. Розв'язання багатьох актуальних питань, які гостро постали сьогодні в освіті, модернізацію навчального процесу пов'язують саме із технологіями проектування та управління різноманітними педагогічними об'єктами, у тому числі й окремих навчальних предметів.

Входження України в європейський простір загострює проблему забезпечення ефективної міжкультурної комунікації, що неможлива без опанування іноземними мовами широкого загалу. Формування світового інформаційного простору та залучення до нього сучасної людини стає ще одним вагомим фактором, що посилює необхідність оволодіння іноземною мовою кожним учнем.

Одним із найбільш актуальних питань оволодіння учнями іноземними мовами є набуття ними комунікативної компетентності. Процес набуття учнями навичок спілкування має бути, з одного боку, *технологічним*, тобто таким, що забезпечує гарантований результат при масовому застосуванні, а, з іншого, – *особистісно-орієнтованим*, при якому навчання полягає у зміні акцентів з дитини як об'єкту навчання на такий, щоб кожен учень був суб'єктом власного розвитку, суб'єктом реалізації своєї особистісної природи.

Питанню технології, її визначенню і ознакам у зарубіжній та вітчизняній педагогіці присвячено багато досліджень, зокрема роботи В. Беспалька, Б. Блума, Дж. Брунера, В. Євдокимова, М. Кларіна, О. Коваленко, А. Ламсдейна, П. Мітчела, П. Москаленка, О. Пехоти, І. Прокопенка, А. Прокопенка, К. Річмонда, Т. Сакамото, Г. Селевка, С. Сисоевої, В. Сластьоніна, І. Смолюк; Р. Томаса та інших.

Ефективність будь-якої педагогічної технології залежить від багатьох чинників, зокрема від її гуманістичної спрямованості, що вимагає здійснення особистісного підходу до відбору змісту освіти, методів, організаційних форм навчання, процесу навчання в цілому. Провідна ідея особистісно орієнтованого навчання полягає у визначенні дитини як неповторної, самобутньої та самоцінної людини із суб'єктивним досвідом, здібностями, інтересами, можливостями, орієнтаціями та поведінкою. Отже, і провідним фактором побудови сучасного навчального процесу стає розвиток особистості учня, реалізація його здібностей та творчого потенціалу

Багато нових підходів, методів, технологій навчання з'явилося і у викладанні іноземних мов, які широко використовуються у загальноосвітніх навчальних закладах. Зокрема, це – технологія критичного мислення, інтерактивні технології, метод проектів, робота над мовним портфоліо, ІКТ, мультимедійні технології, технологія особистісно зорієнтованого навчання, здоров'язберігаюча технологія, що розроблені передовими вітчизняними і зарубіжними педагогами-лінгвістами: І. Бім, А. Великанова, Є. Полат, М. Бухаркіна, М. Моїсєєва, А. Петров, І. Цатурова, М. Палагутина, І. Серповська, інші.

Однак, незважаючи на безумовну цінність і важливість результатів, отриманих у цих дослідженнях, розробка проблеми особистісно орієнтованих технологій навчання є недостатньою. Зокрема залишається питання одностайного визначення критеріальних ознак технології навчання, обґрунтування та розробки особистісно спрямованих технологій навчання учнів початкової школи. І, як свідчить практика, питання сформованості комунікативної компетентності кожного окремого учня залишається відкритим. Окрім того, зміст поняття комунікативної компетентності розширюється в

умовах інформатизації суспільства та формування єдиного світового інформаційного простору.

Таким чином, необхідність упровадження в практику загальноосвітньої школи нових технологій навчання, спрямованих на розвиток учня, розв'язання суперечностей та відсутність наукових праць, де б комплексно розглядалась ця проблема, обумовили вибір теми нашого дослідження «Розробка та впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання англійської мови молодших школярів».

Узагальненні результати нашого дослідження можна представити наступним чином:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури було розкрито дефініцію *особистісно орієнтованої технології навчання* як системної сукупності, яка включає спеціальні знання, процес розробки і реалізації в навчальному закладі педагогічного проекту, спрямованого на розвиток особистості учня, задоволення його потреб та інтересів; *визначено суттєві ознаки технології навчання*: систему наукових знань про процес навчання, діагностичне цілеутворення, результативність, придатність до алгоритмізації, відтворюваність, застосування технічних та інформаційних засобів навчання; які дозволили відокремити її від споріднених понять. Спираючись на існуючі підходи до визначення структури педагогічних технологій та на визначальні ознаки технології навчання, *виявлено структуру особистісно орієнтованої технології навчання*, що складається з *концептуального, цільового, змістового, процесуального та діагностичного компонентів*, а також функціональних зв'язків між ними, які визначають вплив компонентів одного на інший та забезпечують особистісне спрямування технології навчання.

2. Обґрунтований *механізм розробки технології навчання*, який спирається на п'ятикомпонентну модель і складається з п'яти етапів, забезпечує змістове наповнення всіх компонентів структури, однозначно визначає послідовність дій таким чином, щоб взяти до уваги всі взаємозв'язки між компонентами технології, як прямі, так і зворотні, і є змістово незалежним, тобто за наведеною схемою можуть бути розроблені технології навчання будь-яких дисциплін і будь-якого рівня. Застосування цього механізму для особистісно орієнтованих технологій полягає в інтеграції в технологічний процес складників особистісного спрямування, а саме: потреб, інтересів учнів, їхніх особистісних якостей, індивідуальних особливостей та спрямованість кожного на індивідуальний результат. Використання сучасних комп'ютерних (мультимедійні комп'ютери, комп'ютерні навчальні програми, системи комп'ютерних презентацій) та інформаційно-комунікаційних засобів (електронні засоби зв'язку, електронна пошта,

мережа Інтернет, пошукові системи) і різних форм організації спілкування (псевдо спілкування, опосередковане спілкування, реальне спілкування) дозволило створити три різні за способами реалізації особистісно орієнтовані технології навчання – комп'ютеризовану, інформаційно-комунікаційну та діяльнісну. Вони спрямовані на формування інформаційної та комунікативної компетентності шляхом організації навчально-пізнавальної діяльності, для здійснення якої необхідно використовувати раніш сформовані знання, уміння та навички з різних предметів в ситуаціях, які для цього предмету є не навчальними, а ситуаціями реальної практичної діяльності.

3. На основі виявлених ознак та обґрунтованого механізму побудови технології *розроблені та втілені в практику школи три особистісно орієнтовані (комп'ютеризована, інформаційно-комунікаційна та діяльнісна) технології* навчання учнів початкової школи.

Комп'ютеризована особистісно орієнтована технологія навчання учнів початкової школи була реалізована на інтегрованих уроках, стратегічною метою яких, з одного боку, було оволодіння учнями мовним матеріалом, видами мовленнєвої діяльності, а, з іншого, – формування інформаційних і комунікаційних умінь учнів.

Особливістю реалізації *особистісно орієнтованої інформаційно-комунікаційної технології навчання учнів початкової школи* було включення учнів у ситуації опосередкованого (за допомогою інформаційно-комунікаційних засобів) і реального («живого») спілкування для формування комунікативної та інформаційної компетентності.

Найбільш повно можливість опосередкованого спілкування молодших школярів реалізовано під час їхньої діяльності в міжнародних проектах. Важливим аспектом навчання за цією технологією було оволодіння культурою спілкування за допомогою інформаційно-комунікаційних засобів (періодичність листування, норми оформлення електронного листа, оперативне підтвердження отримання електронного повідомлення тощо). Окрім того, працюючи в групах та індивідуально, учні задовольняли власні особистісні інтереси та потреби, а навчання в єдиному класному колективі відбувалося, орієнтуючись не на «усередненого» учня, а на кожного окремо, враховуючи його особистісні якості. Ситуації реального спілкування були реалізовані шляхом залучення учнів до участі в конкурсах та фестивалях.

Таким чином, розробка й упровадження особистісно орієнтованих комп'ютеризованої та інформаційно-комунікаційної

технологій навчання дозволили забезпечити досягнення визначених цілей та здійснити особистісного підходу до кожної дитини.

Діяльнісна технологія навчання була розроблена і реалізована під час роботи у літньому мовному таборі на базі гімназії.

Нами були розроблені власні заходи, за певними тематичними напрямками. В основу їхньої розробки було покладено такі ідеї: «Learning through doing», тобто «Навчання через діяльність»; мова – як інструмент вирішення власних потреб учня; розширення рамок використання іноземної мови (за межами шкільного кабінету).

Це дозволило, з одного боку, задовольнити власні потреби учнів, а саме – весело, із задоволенням провести вільний час влітку, а з іншого, – набути навичок усного мовлення, досвіду комунікативного спілкування, подолати мовний бар'єр, опанувати навички міжособистісної взаємодії та роботи в колективі, а також отримувати і аналізувати інформацію з різних джерел.

4. Експериментальна перевірка створених особистісно орієнтованих технологій навчання учнів початкової школи підтвердила їх ефективність у досягненні поставленої мети та особистісне спрямування процесу навчання. *Про ефективність розроблених технологій свідчить*: підвищення навченості учнів, у порівнянні з тими, що навчаються за традиційними технологіями; показники розвитку дітей (за результатами психологічного тестування та спостереження класних керівників; відгуки учнів та батьків).

Проведені семінари та розроблені рекомендації для вчителів щодо впровадження технології в навчальний процес. Учителі початкової школи отримали рекомендації щодо використання комп'ютерних навчальних програм, мережі Інтернет у навчальному процесі. Сама технологія, а також окремі її частини були використані вчителями в процесі викладання різних дисциплін.

Література

1. Плахотник Е. Ю. Понятие «педагогическая технология» как научно-педагогическая категория / Е. Ю. Плахотник // Человек в измерениях XX века. Прогресс человечества в двадцатом столетии. Том 7. – Издательство Международной академии проблем Человека в авиации и космонавтике. Москва. 2005. – С. 196-207.

2. Плахотник О. Ю. Результаты экспериментально-дослідницької роботи щодо впровадження технологічного підходу в процес навчання англійської мови учнів середньої загальноосвітньої школи / О. Ю. Плахотник // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: Зб. наук. пр. – Харків : Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2006. – Вип. 24, Частина 1. – С. 137-144.

3. Плахотник О. Ю. Стратегія проектування технологій навчання / І. В. Синельник, О. Ю. Плахотник // Управління соціальними системами. – 2008. – № 1. – С. 33-42.

Елена Конкина. Вопрос разработки и внедрения личностно ориентированных технологий обучения английскому языку.

Раскрыто дефиницию «личностно ориентированная технология обучения»; определены существенные признаки технологии обучения; выявлена структура личностно ориентированной технологии обучения; обоснован механизм разработки технологии обучения. Разработаны и апробированы в практике школы три личностно ориентированные (компьютеризированная, информационно-коммуникационная и деятельностная) технологии обучения английскому языку.

Ключевые слова: технология обучения, английский язык.

O. Konkina. The development and implementation of learner-focused technology of teaching English.

The definition "personally oriented teaching technology" is given; the essential features of learning technologies are identified. The structure of personality oriented technology is revealed. The mechanism of technology developing is elucidated. Three learner-focused technologies of teaching English are developed and tested at school.

Key words: technology, learning English.

Стаття надійшла до редакційної колегії 27.10.2015

УДК 159.92

© Костюченко О. В., 2015

Костюченко Олена Вікторівна

Київський національний університет культури і мистецтв

**СВІТОСПРИЙМАННЯ
ЯК СКЛАДОВА ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я**

Систематизовано наукові дослідження психічного здоров'я та адаптаційних процесів у взаємозв'язку з особливостями світосприймання у контексті різних психологічних теорій особистості. Зазначено на взаємозалежності світосприймання, саморегуляції і психічної рівноваги у складі психічного здоров'я особистості як чинників соціального благополуччя.

Ключові слова: психічне здоров'я, світосприймання, саморегуляція.

Сучасні умови життя і діяльності, прискорений розвиток виробництва, поширення та надлишковість предметів і послуг соціокультурного призначення характеризується високою нервово-психічною напругою, хронічною втомою, підвищеною тривогою, емоційним та інформаційним стресом й іншими етіологічними чинниками, дія яких у більшості випадків викликає перенапругу й астенизацію адаптаційних механізмів, виснаження функціональних резервів організму, зниження працездатності та активності у професійній діяльності.

Ураховуючи те, що людське життя є найвищою суспільною цінністю, перед суспільством постає ряд важливих завдань, серед яких найважливішим є вирішення проблеми збереження здоров'я людини, у тому числі й психічного, з урахуванням різних умов її життєдіяльності, як звичайних, так і особливих, швидкої й адекватної адаптації до безперервно змінюваних природного та соціального середовищ. Від ступеня психічної рівноваги залежить пристосованість до об'єктивних умов (В. М. М'ясищев), адекватність реакцій на зовнішні впливи, сталість поведінки, здатність підтримувати звичне комфортне самопочуття, морфофункціональне збереження органів та систем.

Теоретико-методологічними засадами роботи є науково-психологічні положення про фактори, що детермінують стан здоров'я (О. В. Алексєєв, В. А. Ананьєв, З. А. Васильєва, С. І. Громбах, І. В. Дубровіна, В. П. Казначеев, М. М. Ковальова, С. М. Любінська, Г. К. Ушаков та ін.), про психологічне забезпечення психічного і фізичного здоров'я (М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк, А. Ф. Косенко, Т. І. Кочергіна та ін.), психологія здоров'я людини (Г. В. Ложкін, О. В. Наскова, Г. С. Нікіфоров, І. В. Толкунова та ін.) тощо.

Мета. Теоретично проаналізувати місце і роль світосприймання у контексті психічного здоров'я.

Поняття психічного здоров'я як стану душевного благополуччя, що характеризується відсутністю хворобливих психічних проявів, забезпечує адекватну умовам навколишнього середовища регуляцію поведінки та діяльності, включає в себе медичні і психологічні аспекти, суспільні та групові норми і цінності, які регламентують духовне життя людини. Найчастіше виділяють такі *критерії психічного здоров'я*:

- властивості особистості: оптимізм, зосередженість, урівноваженість, етичність, адекватний рівень домагань, почуття обов'язку; впевненість у собі, невразливість до образ, працьовитість, незалежність, безпосередність, відповідальність, почуття гумору, доброзичливість, терпимість, самоповага, самоконтроль;

- психічні стани: емоційна врівноваженість (самовладання); зрілість почуттів відповідно до віку; уміння керувати негативними

емоціями; вільний вияв почуттів та емоцій; здатність радити, зберігати звичне оптимальне самопочуття;

- психічні процеси: адекватність психічного відображення; адекватне сприйняття самого себе; здатність до логічного оброблення інформації; критичність мислення; креативність; знання себе; дисципліна розуму (управління думками);

- ступінь інтегрованості особистості: гармонійність, консолідованість, врівноваженість, духовність (пізнання, прагнення до істини), пріоритет гуманістичних цінностей (добра, справедливості, любові, краси тощо), орієнтація на саморозвиток, збагачення своєї особистості;

- самоуправління – виражена цілеспрямованість (здобуттям сенсу життя), воля, енергійність, активність, самоконтроль, адекватна самооцінка;

- соціальне здоров'я особистості відображується в таких характеристиках: адекватне сприйняття соціальної дійсності, інтерес до навколишнього світу, адаптація (рівновага) до фізичного та соціального середовища; спрямованість на загальну справу, культура споживання, альтруїзм, емпатія, відповідальність перед іншими, безкорисливість, демократизм поведінки.

Зауважимо на систематизації деяких наукових досліджень адаптаційних процесів, пов'язаних із світосприйманням, у контексті різних психологічних теорій особистості, окресленими певними напрямками.

- Згідно *психосоматичних* концепцій (С. Сільверман, Ф. Александер, Ф. Дамбар) з питання щодо відносин психічного й соматичного: емоційні реакції і різні соматичні захворювання є похідними від профілю особистості та її типу сприймання дійсності, що визначає форму дезадаптації.

- Суттю *психоаналітичного підходу* (З. Фрейд, А. Фрейд, Г. Гартман та ін.) до проблеми здоров'я, адаптації, саморегуляції боротьби зі стресом, є уявлення про те, що джерела стресу та іншого травматичного досвіду знаходяться в дитинстві, де розпочинається формування образу світу та співвідношення здатності насолоджуватися життям, продуктивності та психічної рівноваги.

- У руслі біхевіористських теорій особистості (Дж. Уотсон, Е. Торндайк, Е. Толмен, Е. Гурті, Б. Скіннер, Н. Міллер та ін.) емоційні проблеми розглядались як результат формування зв'язку емоції з певним перцептивним стимулом.

- *Тілесно-орієнтований підхід* (В. Райх, А. Лоуен, Д. Боаделі, М. Фельденкрайз, Й. Рольф та ін.) на основі уважного сприймання тілесних проявів та оптимального відреагування на них має значні відновлювані можливості.

- У *гештальт-підході* (Л. Перлз, П. Гудмен, Дж. Сімкін та ін.) вважається, що для автентичної особистості властиве усвідомлення власних потреб й емоцій, перебування в контактi з середовищем для їх задоволення, занурена в процес життєдіяльності, а не живе минулим чи майбутнім, відновлена здатність творчого пристосування, сформований цілісний завершений образ світу.

- В *гуманістичних* моделях (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, Е. Фром та ін.) самоактуалізована людина – це людина, котра зуміла реалізувати власні здібності й таланти завдяки адекватному сприйманню реальності себе та інших, комфортним взаєминам з дійсністю (точні оцінки, схоплення сутності явищ); спонтанності, простоті й природності; свіжому погляду на речі, почуттю новизни; почуттю спільності тощо.

- Новими й нестандартними для вирішення проблем здоров'я, щастя й адаптації є ідеї *онтонпсихологічної школи* (А. Менегетті) про досягнення максимальної відповідності власній природі, внутрішній сутності та світосприйманню, власному «ін-се». Серед багатьох інструментів для проникнення в «ін-се» є: імагогіка (аналіз спонтанних образів); сінемалогія (аналіз образів фільму, наслідків, емоцій, що походять з кінематографічної реальності); мелолістика (музика й танець як організмичне й естетичне задоволення для розвитку всіх органічних й інтелектуальних функцій); сонячна гідромузика (злиття чотирьох життєвих елементів – сонця, води, землі й повітря з метою організмичного автогенезу).

- Головним постулатом *когнітивно орієнтованих підходів* (А. Еліс, А. Бек, Л. Фестінгер та ін.) є те, що основна причина виникнення дезадаптивних станів – це когнітивна сфера, а саме «неадаптивні думки» – пізнавальні процеси, котрі не сумісні зі здатністю «справлятися з життям», порушують внутрішню гармонію й продукують дискомфорт і неадекватні, дезадаптивні реакції. Однак людина може навчитися контролювати ці неадаптивні думки й усвідомлювати їх завдяки уважному сприйманню.

- У *нейролінгвістичному програмуванні* (НЛП) (Р. Бендлер й Дж. Грюндер) стверджується, що змінивши власне сприймання та ставлення до подій, можна змінити й свої реакції, і як наслідок знизити стресове напруження. Важливою є позиція, що інформація передається в мозок за допомогою «репрезентативних систем» (візуальна, аудіальна, кінестетична, смакова, нюхова), переваги у виборі яких можуть мати наслідки для здоров'я, а розвиток та тренування є адаптивним і корисним для психосоматичного здоров'я. Здоров'я як баланс, за НЛП, – це водночас сприймання, думки, переконання, ідентичність і духовність, оточення і поведінка.

- Ю. Александровський розглядає адаптованість як результат діяльності цілісної самокерованої системи, що складається з підсистем: пошуку, сприймання й переробки інформації; соціально-психологічних контактів; регуляції сну й не сну; емоційного реагування; ендокринно-гуморальної регуляції, які знаходяться у відношенні взаємної компенсації й утворюють індивідуальний адаптаційний бар'єр. [2].

Розглядаючи питання про роль творчості в адаптації особистості до постійно мінливого світу, академіком В. Моляко пропонується враховувати "творчо-перетворюючу" функцію свідомості, "стратегіальну організацію свідомості, що дозволяє впорядкувати вміст потоку свідомості, знаходити в хаосі конкретні системи, проектувати їх і будувати, орієнтуючись також на об'єктивні показники, що задаються усіма тими вимогами, які існують в реальності" [3, с. 86]. Саме стратегії дозволяють організувати "хаос мислення" і знайти засоби та шляхи такого впорядкування, яке дозволить вирішити нові задачі, завершити творчий процес досягненням рівноваги, гармонізацією. Функцією обдарованості в рамках цієї концепції є адаптація її "носія" до світу шляхом впорядкування "хаосу мислення", особливо в ситуації виникнення нових непередбачуваних проблем, а творчість, відповідно, це засіб цієї адаптації. Стратегії ж, як особистісне утворення, складають основу творчої обдарованості, оскільки конденсують у собі структури, відповідальні за аналіз ситуацій, оцінку нової інформації, вибір об'єктів дослідження, вибір орієнтирів, панування творчої поведінки [3].

Саме ефективна саморегуляція та психічна рівновага особистості має ту особливість, що у єдності психічних процесів і станів виявляється світосприймання як чинник соціального благополуччя, яке визначається задоволеністю особистості власним соціальним статусом й актуальним станом суспільства, до якого особистість себе відносить, задоволеність міжособистісними зв'язками і статусом у мікросоціальному оточенні. Важливим є орієнтування у конкретній ситуації, виділення найважливіших для розв'язання конкретного завдання аспектів, здійснення такої обробки інформації, що веде до усвідомлення та формування повноцінного образу світу, де надаються можливості для реалізації потреби у творчому, актуалізованому самовираженні, здорового способу життя; виявляються нові механізми оздоровлення, підвищення ефективності професійної діяльності і взаємодії людей.

Висновки. Отже, серед визначальних критеріїв психічного здоров'я, зокрема: рівню зрілості емоційно-вольової і пізнавальної сфери особистості, адекватності у мікросоціальних відносинах,

здатності до саморегуляції поведінки, розумного планування життєвих цілей і забезпечення активності в їх досягненні; суттєвим є адекватність і повноцінність суб'єктивних образів, які відображають об'єкти дійсності і характер реакцій на зовнішні подразники, значення життєвих подій.

Література

1. Аргайл М. Психология счастья: Пер. с англ. [Текст] / Общ. ред. М. В. Клари́на. – М. : Прогресс, 1990. – С. 100-125.

2. Костюченко О. В. Основні напрями психологічного дослідження адаптації та рекреації у контексті психічного здоров'я / О. В. Костюченко // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць/ за ред. В. О. Моляко. – Т. 12. – Вип.10. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – С. 154-161.

3. Моляко В. А. Проблемы психологии творчества и разработка подхода к изучению одаренности / В. А. Моляко // Вопросы психологии. – 1994. – № 5. – С. 86-95.

Елена Костюченко. Мирвосприятие как составляющая психического здоровья.

Систематизированы научные исследования психического здоровья и адаптационных процессов во взаимосвязи с особенностями мировосприятия в контексте различных психологических теорий личности. Указано на взаимозависимости мировосприятия, саморегуляции и психического равновесия в составе психического здоровья личности как факторов социального благополучия.

Ключевые слова: психическое здоровье, мировосприятие, саморегуляция.

Elena Kostyuchenko. Worldview as a component of mental health.

Systematic research of mental health and adaptive processes in relation to the peculiarities of the world perception in the context of psychological theories of personality. Listed on the interdependence of attitude, of self-regulation and mental balance in the composition of the mental health of the person as factors of social well-being.

Key words: mental health, worldview, self-regulation.

Стаття надійшла до редакційної колегії 16.10.2015

Костяна Тетяна Олександрівна

Комунальний заклад охорони здоров'я
Харківський медичний коледж № 2

РОЛЬ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА МЕДИЧНОГО КОЛЕДЖУ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦЯ

Метою даної роботи є розглянути деякі аспекти важливості науково-дослідної роботи студента-медика у підготовці кваліфікованого спеціаліста.

Ключові слова: науково-дослідна робота, студенти-гуртківці, професійна галузь, творчий підхід.

Основним завданням вищої школи в сучасних умовах є підготовка всебічно розвинених, здатних безперервно вчитися, поповнювати та поглиблювати свої знання фахівців. Сутність освіти – навчати майбутніх фахівців думати, самостійно здобувати нові знання, адаптуватись до змін суспільства, підвищувати свій теоретичний і професійний рівень. Лише ті фахівці, які швидко засвоюють знання, розвивають свої здібності здатні конкурувати на ринку праці. Вирішенню цих завдань повинна сприяти вища школа шляхом інтеграції освіти, науки і виробництва; поєднання цілей і напрямів навчальної, виховної, практичної і наукової діяльності; взаємозв'язку форм і методів наукової роботи викладачів і студентів.

Уміння і навички дослідницької діяльності безцінні для майбутнього фахівця і складають одну із ключових складових його професійного успіху. В найбільшому ступені це стосується педагогічної діяльності, яка за своєю сутністю, неповторністю ситуації, динамічністю й емоційністю студентського життя, розмаїттям характерів і запитів студентів потребує викладача, здатного вибудувати для кожного з них найбільш ефективну траєкторію навчання і особистісного розвитку, спроможного вести своїх студентів і разом з ними долати нескінченний шлях пізнання і дослідження світу.

В коледжі створюється наукове середовище, яке б сприяло формуванню розвитку у студентів науково-дослідницьких умінь, залучення їх до активної самостійної наукової діяльності.

Саме тому науково-дослідна робота студентів у медичному коледжі є предметом зацікавленої уваги всього викладацького колективу, і питанням її організації, системного залучення кожного студента на всіх етапах його навчання до дослідницької роботи в

різних її формах – індивідуальній і колективній, аудиторній і позааудиторній, обов'язковій і добровільній приділяється особливе значення.

Вищевказане доводить, що тема статті є актуальною.

Метою даної роботи є розглянути деякі аспекти важливості науково-дослідної роботи студента-медика у підготовці кваліфікованого спеціаліста.

Аспект 1. Важливу роль у формуванні творчого потенціалу майбутніх медичних сестер відіграє участь студентів в організованій і систематичній науково-дослідній роботі.

Науково-дослідна робота студентів – складова професійної підготовки, що передбачає навчання студентів методології і методики дослідження, а також систематичну участь у дослідницькій діяльності, озброєння технологіями і вміннями творчого підходу до дослідження певних наукових проблем.

Науково-дослідна робота полягає в пошуковій діяльності, що виражається насамперед у самостійному творчому дослідженні. Така діяльність спрямована на пояснення явищ і процесів, установлення їх зв'язків і відношень, теоретичне й експериментальне обґрунтування фактів, виявлення закономірностей за допомогою наукових методів пізнання. Унаслідок пошукової діяльності суб'єктивний характер "відкриттів" студентів може набувати певної об'єктивної значущості та новизни.

Беручи до уваги світові стандарти викладання фахових клінічних медичних дисциплін, зокрема, "Медсестринство в педіатрії", широкого застосування набули нові підходи до викладання із залученням новітніх технологій, що виконують тренуючі функції і покращують формування у студентів умінь і навичок. Це дає можливість індивідуалізувати процес навчання, пристосуватися до індивідуальних особливостей студента.

Під час практичних занять, безперечно, студенти вивчають базисні алгоритми практичних навичок. Але це, як правило, робота в групі під контролем викладачів. При тому, найбільш важливим для майбутньої дипломованої медичної сестри є вміння розібратися в ситуації один на один з хворим, визначитися в тактиці, творчо підійти до вирішення проблем пацієнта відповідно до вимог сучасного медсестринського процесу.

Відповідно, самостійна науково-дослідна робота студента-медика в позааудиторний час під керівництвом досвідчених фахівців як найкраще буде сприяти роботі майбутньої медсестри.

Саме робота у науковому гуртку вчить творчому підходу. Студенти-гуртківці набувають навичок глибше дивитися на проблему, а також знань про нові методи діагностики та лікування, роботи з

літературою та засобами інформації. Вони мають більш широке коло спілкування у середовищі фахівців, мають навички аргументації своєї думки, підвищують свої знання в професійній галузі, набуваючи досвіду у використанні професійної лексики та термінології, вміють оформити свої спостереження у доповідь або статтю.

Аспект II. Як правило, науково-дослідною роботою займаються студенти з хорошим рівнем знань – “відмінники”. Але, в той же час, не всі “відмінники” мають схильність до науково-дослідної роботи. Тому досвідчені педагоги знають, що рівень роботи студентів – “відмінників” та студентів – „відмінників-науковців” буде різним.

Набувши досвід роботи у науковому гуртку під час навчання у коледжі, медичні сестри у своїй роботі зберігають навички аналітичного погляду на ситуації, бачення складності та нетиповості випадків. Саме вони можуть виступати на конференціях, не втрачають цікавості до нового, знають куди треба звернутися за консультацією. Більшість з них продовжує науково-дослідну роботу, стаючи студентами ВНЗ III-IV рівнів акредитації.

Аспект III. Керувати науково-дослідною роботою студентів не можуть викладачі, які самі не ведуть науково-дослідної роботи, які “не згорають самі, освітлюючи шлях іншим”. Тому науково-дослідна робота студентів-медиків є хорошим стимулом для росту і самих викладачів, особливо клінічних дисциплін.

Таким чином, можна сказати, що науково-дослідна робота студентів-медиків, на фоні вивчення основної програми, значно покращує рівень підготовки спеціаліста. Саме ця робота сприяє розвитку логічного та абстрактного мислення, баченню взаємозв’язку та взаємодії різних чинників, стимулює творчий підхід до справи, потягу до нових знань.

Викладачі клінічних дисциплін повинні бути ентузіастами науково-дослідної роботи як особистої, так і студентської. Вони повинні вміти зацікавити та заохотити студентів до такої роботи, знаючи її користь для майбутнього фахівця. Керівники наукових гуртків повинні сприяти підготовці молодих науковців до виступів на конференціях, публікаціям їх власних чи спільних досягнень, широко інформувати про успіхи, як приклад для інших. Саме із студентів-науковців формуються майбутні серйозні вчені медичних вузів.

У квітні 2015 року в медичному коледжі відбулася щорічна науково-практична студентська конференція за підсумками науково-дослідної та творчої роботи за темою “Розвиток охорони здоров’я на Слобожанщині в історичному та сучасному вимірі”. До уваги всіх присутніх були представлені науково-дослідні студентські роботи за основними напрямками роботи конференції. Тематика гурткової роботи з дисципліни “Медсестринство в педіатрії” підпорядкована

навчальному матеріалу та відповідає науковим інтересам студентів. Метою роботи “Вплив деяких факторів оточуючого середовища на розвиток та стан здоров’я дітей раннього віку” було удосконалення методів діагностики відхилень здоров’я дитячого населення шляхом вивчення факторів ризику. Робота висвітлює питання екологічного стану зовнішнього середовища та стан здоров’я дітей, що є критерієм ефективності проведених санітарно-гігієнічних та лікувально-профілактичних заходів. Встановлені особливості формування соматичної патології у дітей під впливом оточуючого середовища. Отримані результати розкривають ще один шлях профілактики формування хронічних захворювань. Робота має велике науково-практичне значення, може бути використана викладачами та студентами при вивченні відповідної теми з дисципліни “Медсестринство в педіатрії”.

Всі представлені роботи були дуже цікавими, змістовними та різноплановими. Студенти в процесі своєї роботи через систематизацію теоретичних і практичних знань з фундаментальних і професійно-орієнтованих дисциплін глибше і повніше розкривали світ клінічної медицини та медсестринства, оволодівали методикою наукового дослідження, розвивали навички пошукової роботи, підвищували власну наукову активність, розумові здібності, проявляли інтелектуальну ініціативу. В своїх роботах гуртківці досліджували різноманітні фактори з обраних тем, проводили анкетування, збирали додатковий матеріал та робили відповідні висновки і рекомендації для наших студентів.

Науково-дослідна робота дає можливість розкрити інтелектуальний потенціал як студента, так і викладача, зробити свій внесок у дослідження актуальних проблем медичної науки, оволодіти науковими методами пізнання.

Зі сказанного можна зробити висновок про необхідність постійної і безперервної науково-дослідної роботи студентів, яка дозволяє студентові розвиватися плавно і гармонійно, допомагає йому набирати сили для того, щоб піднятися на наступну ступінь науки, не зазнаючи при цьому надмірних навантажень.

На конференції молоді дослідники одержують можливість виступити зі своєю роботою перед широкою аудиторією. Це змушує студентів більш ретельно проробляти майбутній виступ, розвиває їх ораторські здібності. Крім того, кожен може порівняти, як його робота виглядає на загальному рівні і зробити відповідні висновки.

Науково дослідницька робота студентів є важливим чинником при підготовці молодого фахівця і вченого. Виграють усі: сам студент здобуває навички, що придадуться йому протягом усього життя в яких би галузях медицини він не працював: самостійність суджень, уміння

Збірник наукових статей

концентруватися, постійно збагачувати власний запас знань, мати багатобічний погляд на виникаючі проблеми, просто вміти цілеспрямовано і вдумливо працювати.

Суспільство одержує гідного свого члена, що, володіючи перерахованими вище якостями, зможе ефективно вирішувати задачі, поставлені перед ним.

Кожен викладач Вузу повинний приділяти науково-дослідній роботі не менше уваги, чим до аудиторних занять, незважаючи на те, що це віднімає багато часу і сил. Адже найбільша нагорода для нього – це дійсно освічена, усебічно розвинута і вдячна людина, що завжди буде пам'ятати уроки, отримані в юності.

Література

1. Крушельницька О. В. Методологія і організація наукових досліджень студентів: Навч. посібник / О. В. Крушельницька. – К. : Кондор, 2003. – 192 с.

2. Шейко В. М., Кушнарченко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник / В. М. Шейко, Н. М. Кушнарченко. – 3-тє вид., стер. – К. : Знання-Прес, –2003. – 259 с.

Татьяна Костяная. Роль научно-исследовательской работы студента медицинского колледжа в подготовке специалиста.

Целью работы является рассмотрение некоторых аспектов важности научно-исследовательской работы студента-медика при подготовке квалифицированного специалиста.

Ключевые слова: *научно-исследовательская работа, студенты-кружковцы, профессиональная сфера, творческий подход.*

Tatyana Kostjana. The role of the research work the students of medical college in training.

The aim is examine some aspects of the importance of research a medical student at the training of qualified specialists.

Key words: *research work, the students-circle members, professional sphere, creativity.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 30.10.2015

УДК 378:356.332

© Кудрявцева Т.О., 2015

Кудрявцева Тетяна Олексіївна

Коледж Національного фармацевтичного університету

**ВІЙСЬКОВО-МЕДИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ
ФАРМАЦЕВТІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ**

Стаття присвячена місцю і ролі засобів інтерактивного навчання у процесі військово-медичної підготовки майбутніх фармацевтів. Наведено приклади застосування деяких інтерактивних методів навчання при вивченні окремих питань військово-медичної підготовки.

Ключові слова: *майбутні фармацевти, військово-медична підготовка, засоби інтерактивного навчання.*

На сучасному етапі військово-медична підготовка розглядається як один із пріоритетних напрямків в розвитку медичного забезпечення Збройних Сил України, оскільки недосконалість цієї підготовки безпосередньо впливає на рівень кваліфікації фахівців і якісні показники діяльності військово-медичної служби.

Військово-медичну підготовку студентів фармацевтичних коледжів розпочато у 2015-2016 навчальному році. Її організовано відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25.03.1992 р. № 2232-ХІІ зі змінами від 18.03.2015 р. № 259-VII, її здійснення регламентовано навчальним планом спеціальності.

Актуальність вивчення навчальної дисципліни «Військово-медична підготовка та медицина надзвичайних ситуацій» зумовлена необхідністю підготовки майбутніх фармацевтів для потреб Збройних Сил України з метою забезпечення військової ланки медичної служби лікарськими засобами та медичним інструментарієм.

Мета вивчення дисципліни полягає у формуванні у майбутніх фахівців умінь та компетенцій для розвитку почуття патріотизму та гордості за Збройні Сили України, їх медичну службу, формування готовності до захисту Вітчизни у локальних воєнних конфліктах, під час надзвичайних ситуацій у мирний та воєнний час.

Ціль статті – розкриття суті засобів інтерактивного навчання у процесі військово-медичної підготовки майбутніх фармацевтів.

Військово-медична підготовка в Україні за період свого існування стала предметом досліджень багатьох вітчизняних науковців.

Так, особливості національної системи військово-медичної освіти у своїх публікаціях висвітлювали Ф. Левченко, В. Пасько та ін.;

становлення та шляхи подальшого розвитку військово-медичної освіти в Україні досліджували В. Білий, М. Бойчак, Л. Голик, В. Жаховський, Я. Заруцький, Б. Кулішевич, М. Лозовий, М. Нещадим, Я. Радиш, Б. Шупель та ін.; науковий аналіз проблеми підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників військово-медичної сфери здійснили В. Бяков, І. Гончаренко, Ф. Левченко, Я. Радиш, А. Романенко, В. Солярик, В. Токарчук, В. Чернавський та ін.; місце і роль інформаційно-комунікаційних технологій у науковій і педагогічній діяльності науково-педагогічного працівника військово-медичної сфери визначив І. Гончаренко [1-3].

Разом з тим можна констатувати недостатню розробленість теоретичних і методичних основ військово-медичної підготовки майбутніх фармацевтів.

Під час бойових дій фармацевти можуть виконувати посадові обов'язки: санітарного-інструктора, фармацевта військової аптеки, начальника медичного складу.

Вивчення майбутніми фармацевтами навчальної дисципліни «Військово-медична підготовка та медицина надзвичайних ситуацій» формує усвідомлення, що своєчасне і професійне надання першої медичної допомоги підвищує шанс щодо збереження життя пораненого, а успішність та якість лікування поранених і хворих залежить від вирішення питань ефективного забезпечення майном та технікою в умовах сучасної війни.

Засвоївши програму навчальної дисципліни, майбутні фахівці мають бути здатними вирішувати професійні завдання в умовах воєнного часу: розгортати функціональні підрозділи аптеки медичної роти механізованої бригади, здійснювати прийом, зберігання, облік медичного майна, забезпечення медикаментами та лікувальними розчинами всіх функціональних підрозділів медичної роти в обсязі посадових обов'язків фармацевта, начальника медичного складу.

Усі питання військово-медичної підготовки та медицини надзвичайних ситуацій вивчаються з урахуванням знань і практичних навичок, отриманих студентами з інших навчальних дисциплін, насамперед з анатомії з основами фізіології, першої медичної допомоги, фармакології, технології ліків, гігієни з основами екології, безпеки життєдіяльності, основ мікробіології, основ медичного і фармацевтичного товарознавства.

Основними формами організації освітнього процесу при вивченні навчальної дисципліни «Військово-медична підготовка та медицина надзвичайних ситуацій» є: лекції, навчальна практика під керівництвом викладача, самостійна робота студентів.

На практичних заняттях особливу увагу приділено питанням надання першої медичної допомоги у вигляді само- і взаємодопомоги,

транспортування та евакуації поранених; забезпечення військової ланки медичної служби лікарськими засобами та медичним інструментарієм.

О. Пометун, О. Комар, Л. Пироженко зазначають, що інтерактивна модель навчання передбачає застосування технологічного підходу і реалізується як сукупність інтерактивних технологій, загальною ознакою яких є принципи інтеракції: багатостороння комунікація, взаємодія і взаємонавчання студентів, кооперована навчальна діяльність з відповідними змінами у ролі і функціях як тих, хто навчається, так і викладачів [4].

Так, при вивченні тем: «Організація надання першої медичної допомоги пораненим на полі бою. Індивідуальні та групові засоби медичного захисту»; «Вогнепальна рана, перша медична допомога», «Мінно-вибухова травма. Політравма. Профілактика ускладнень», «Надання першої медичної допомоги при термічних опіках, відмороженнях» відбувається шляхом моделювання ситуацій, максимально наближених до реальних умов професійної діяльності, що дозволяє студентам діяти мотивовано й усвідомлено. При цьому широко застосовуються рольові та імітаційні ігри, тренінги.

З метою візуалізації навчального матеріалу використовуються мультимедійні презентації: «Основи організації лікувально-евакуаційних заходів у військах. Польова медична техніка. Пересувна медична та санітарна техніка», «Медичне майно, його класифікація та характеристика за призначенням», «Розгортання, оснащення, організація та обсяг роботи аптеки медичної роти бригади та військово-польового пересувного госпіталю» та ін., відеофільми: «Організація надання медичної допомоги військовослужбовцям на полі бою», «Індивідуальні засоби медичного захисту особового складу військ», «Медико-тактична характеристика комплектів та норми постачання медичного майна», «Розшук поранених на полі бою. Способи наближення до пораненого».

Розвитку критичного мислення, формуванню навичок прийняття кількох рішень проблеми сприяє метод «Мозковий штурм», який застосовується для пошуку найефективніших шляхів евакуації постраждалих у різноманітних надзвичайних ситуаціях: транспортних, хіміко-технологічних катастрофах, у разі виникнення стихійних лих тощо.

При вивченні теми «Організація надання першої медичної допомоги пораненим на полі бою» успішно застосовується метод «Навчаючи-вчуся», при втіленні якого відбувається взаємонавчання методам само- та взаємодопомоги, а саме: знеболенню, накладанню турнікету, пов'язки, іммобілізації пошкодженої кінцівки за допомогою підручних засобів тощо.

Висновки. Отже, військово-медична підготовка майбутніх фармацевтів – це цілеспрямований процес накопичення професійних знань, вмінь та навичок, під час якого здійснюється формування і розвиток професійних здібностей, що визначають готовність фахівця до прийняття самостійних рішень в умовах воєнного часу та надзвичайних ситуацій. Проблема цієї підготовки не є вичерпно розкритою, тому потребує детальнішого аналізу й вирішення. Подальші дослідження будуть спрямовані на удосконалення шляхів, методів та засобів підвищення ефективності військово-медичної підготовки майбутніх фармацевтів.

Література

1. Гончаренко І. Ф. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній діяльності науково-педагогічного працівника у сфері військово-медичної післядипломної освіти // Інформаційні технології і засоби навчання, 2014. – Том 42. – № 4. – С. 47-55.

2. Заруцький Я. Л., Клішевич Б. А. Концептуальні підходи до підготовки військових хірургів для Збройних Сил України // Військова медицина України. – 2006. – Т. 6. – № 4. – С. 86-94.

3. Пасько В. В. Наукове обґрунтування сучасної системи підготовки кадрових ресурсів військової медицини в Україні : дис. ... доктора мед. наук : 14.02.03 / Пасько Володимир Васильович. – К., 2002. – 380 с.

4. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; За ред. О. І. Пометун. – К. : А.С.К., 2005. – 192 с.

Татьяна Кудрявцева. Военно-медицинская подготовка будущих фармацевтов способами интерактивного обучения.

Статья посвящена месту и роли способов интерактивного обучения в процессе военно-медицинской подготовки будущих фармацевтов, приведены примеры применения некоторых интерактивных методов обучения при изучении отдельных вопросов военно-медицинской подготовки.

Ключевые слова: *будущие фармацевты, военно-медицинская подготовка, способы интерактивного обучения.*

Tatyana Kudryavtseva. Military-medical training of future pharmacists means interactive learning.

The article deals with the place and the role of interactive teaching methods in the military-medical preparation of future pharmacists. Examples of the use of certain interactive teaching methods in the study of specific issues military-medical training.

Key words: *future pharmacists, military-medical preparation, means interactive learning.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 24.10.2015

Кушнір Евгения Алексеевна

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

ТИПЫ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО КОМПОНЕНТА ГЕСТАЦИОННОЙ ДОМИНАНТЫ У ЖЕНЩИН ИМЕЮЩИХ ОСЛОЖНЕНИЯ В ПРОТЕКАНИИ БЕРЕМЕННОСТИ

На основе теста отношений беременной И. В. Добрякова выделены типы психологического компонента гестационной доминанты. Установлены психологические отличия женщин с осложнениями в протекании беременности и выявлены особенности психологического компонента гестационной доминанты у женщин, имеющих осложнения в протекании беременности.

Ключевые слова: беременные женщины с осложнениями протекания беременности, доминанта беременности, психологический компонент гестационной доминанты.

Не смотря на множество исследований в области проблем материнства, продолжает расти интерес к вопросам связанным со сложностями в формировании психологической системы «мать-дитя» во время беременности. Исследование психологических особенностей женщин с осложнениями в протекании беременности является проблемой не только актуальной, но и междисциплинарной. Медики изучают в контексте повышение качества психологического здоровья беременных, психологи – с целью выявления конфликта в ситуации материнства. Однако изучению особенностей психологического компонента гестационной доминанты у женщин с осложнениями в протекании беременности, на наш взгляд, внимание уделено не достаточно.

Цель статьи – установить психологические отличия женщин с осложнениями в протекании беременности, учитывая специфику их состояния и выявить особенности психологического компонента гестационной доминанты у женщин, имеющих осложнения в протекании беременности.

Анализ последних исследований и публикаций. В последнее время изучением психологического аспекта беременных занималось множество исследователей. И. В. Добряковым было введено понятие психологического компонента гестационной доминанты (ПКГД) и разработан тест отношения беременной (ТОБ) [3]. Л. Н. Рабовалюк на основании этого теста выделила подтипы ПКГД [4]. В. И. Брутман изучал психические особенности беременных женщин,

отказывающихся в последствии от новорожденных [1], Ж. Р. Гарданова, М. Ю. Норина занимались проблемой тревоги у женщин с репродуктивными расстройствами в период беременности [2]. Г. Г. Филиппова изучает влияние психологических особенностей ранней беременности на развитие репродуктивного поведения [5].

Исследование проводилось на базе УОЗ «Родильный дом № 3» города Запорожья. В нем принимали участие 154 беременные женщины, 8 из них основная группа – женщины, имеющие осложнения в протекании беременности, 66 – контрольная группа – условно здоровые беременные женщины. Средний возраст испытуемых основной группы – 28,23 года, контрольной группы – 28,95 лет. Средний срок беременности основной группы – 32,99 недели, контрольной группы – 31,56 недели.

В результате определения психологического компонента гестационной доминанты было обнаружено, что чистого, либо преимущественно – оптимального типа психологического компонента гестационной доминанты, как их трактует И. В. Добряков, в наших группах мало, более того, группы не имеют различий (t критерий Стьюдента) ни по одному типу. Поэтому было принято решение объединить данные подтипы в четыре анализируемые группы для дифференциации степени риска предложенными Л. Н. Рабовалюк [6].

- 1) группа преимущественно оптимального типа ПКГД (не выявленных, несущественных рисков);
- 2) группа минимального (низкого, слабого, приемлемого) риска;
- 3) группа умеренного (среднего) риска;
- 4) группа значительного (повышенного, высокого, максимального) риска [4].

Было обнаружено достоверно большее количество испытуемых с осложнениями протекания беременности в группе умеренного риска, чем испытуемых контрольной группы по ϕ критерию Фишера (таблица 1).

Таблица 1

Результаты сопоставления выборок по группам риска

Группа риска	% испытуемых основной группы	% испытуемых контрольной группы
Преимущественно оптимального типа ПКГД	18,4%	29,1%
Минимального риска	9,2%	16,4%
Умеренного риска**	42,5%	23,6%
Значительного риска	28,7%	30,9%

Примечание: ** расхождения на уровне $\phi = 0,01$ углового преобразования Фишера.

Далее мы разложили группы умеренного риска по блокам и разделам в трактовке И. В. Добрякова. В группах умеренного риска по

ПКГД большой процент испытуемых с тревожным либо депрессивным показателем как в основной так и в контрольной группах выпадает на раздел 3 в блоке А (21,8% и 30,8%), что соответствует по И. В. Добрякову – «отношению во время беременности к предстоящим родам», а так же на раздел 2 в блоке Б (32,4% и 30,8%) – «отношение к своему ребенку»[3].

Отличительными по количеству испытуемых разделами в нашем исследовании явились раздел 3 в блоке Б (отношению к грудному вскармливанию) [3], где в основной группе 20% испытуемых (причем с депрессивным показателем), а в контрольной группе в этом разделе данного блока не оказалось ни одного представителя ни с тревожным ни с депрессивным показателем. В разделе 3 блока В (отношение ко мне беременной посторонних людей) [3] процент испытуемых в основной группе значительно ниже, чем в контрольной. Мы можем сделать вывод, что у женщин имеющих осложнения в протекании беременности чаще возникают депрессивные высказывания относительно грудного вскармливания.

Выводы: - Женщины с осложнениями в протекании беременности достоверно чаще попадают в группу умеренного риска по ПКГД чем условно здоровые беременные;

- Большая часть тревожных компонентов у беременных в группах умеренного риска проявляется в отношении предстоящих родов и в отношении собственного ребенка;

- Женщины с осложнениями в протекании беременности имеют большую склонность к депрессивным высказываниям относительно грудного вскармливания, чем условно здоровые беременные.

Материалы данного исследования могут использоваться для формирования психокоррекционных групп беременных с целью повышения качества их психологического здоровья, с целью выявления конфликта в ситуации материнства и своевременной коррекции, а так же в процессе подготовки и повышения квалификации практических психологов и медицинских работников, оказывающих помощь беременным женщинам.

Литература

1. Брутман В. И. Особенности психогении и психические нарушения, возникающие во время беременности у женщин, отказывающихся от новорожденных / В. И. Брутман // Материнство. Психолого-социальные аспекты (норма и девиация). – Иваново, 2002. – С. 66-74.

2. Гарданова Ж. Р., Норина М. Ю Исследование тревоги женщин с репродуктивными расстройствами в период беременности // Актуальные вопросы современной психологии: материалы междунар.

науч. конф. (г. Челябинск, март 2011 г.). – Челябинск : Два комсомольца, 2011. – С. 72-76.

3. Добряков И. В. Клинико-психологические методы определения типа психологического компонента гестационной доминанты / И. В. Добряков // Перинатальная психология и нервно-психическое развитие детей: Сб. материалов конф. – СПб., 2001. – С. 39-48.

4. Рабовалюк Л.Н. Выделение подтипов ПКГД на основе теста отношений беременной И.В. Добрякова // Социальные науки и общественное здоровье: теоретические подходы, эмпирические исследования, практические решения: материалы II международной научно-практической конференции 20-21 апреля 2012 года. – Пенза. – Москва. – Витебск : Научно-издательский центр «Социосфера», 2012. – С. 111-123.

5. Филиппова Г. Г. Психологические особенности ранней беременности и их влияние на развитие репродуктивного поведения / Г. Г. Филиппова // Социальная дезадаптация: нарушения поведения у детей и подростков. Материалы Российской научно-практической конференции. – М., 1996. – С. 134-136.

Євгенія Кушнір. Типи психологічного компонента гестаційної домінанти у жінок з ускладненням перебігу вагітності.
На основі тесту відносин вагітної І. В. Добрякова виділено типи психологічного компонента гестаційної домінанти. Встановлено психологічні відмінності жінок з ускладненнями перебігу вагітності та виявлено особливості психологічного компонента гестаційної домінанти в жінок, що мають ускладнення перебігу вагітності.

Ключові слова: вагітні жінки з ускладненнями перебігу вагітності, домінанта вагітності, психологічний компонент гестаційної домінанти.

Evgeniya Kyshnir. Types of psychological component of gestational dominant at women with complications in the course of pregnancy.

On the basis of test with regard to pregnant I. V. Dobryakova was allocated psychological component of types of gestational dominant. Psychological differences among the women with complications in the course of pregnancy was installed. Features of psychological component of gestational dominant at women with complications in the course of pregnancy was detected.

Key words: pregnant women with complication in the course of pregnancy, the dominant of pregnancy, psychological component of gestational dominant.

Стаття надійшла до редакційної колегії 28.10.2015

УДК 378.091.2 – 054.6 – 057.87:378.4:61(477.54)

© Лєтїк І. В., Маракушин Д. І., Васильєва О. В., 2015

Лєтїк Іван Васильович,**Маракушин Дмитро Ігоревич,****Васильєва Оксана Василївна**

Харківський національний медичний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ІНОЗЕМНИМИ СТУДЕНТАМИ У ХАРКІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Виховна робота з іноземними студентами є одним з найважливіших і складніших напрямків організації навчального процесу у медичних ВНЗ. Проаналізовано сучасний стан системи організації виховної роботи з іноземними студентами у Харківському національному медичному університеті та запропоновано удосконалену модель організації цієї роботи.

Ключові слова: виховна робота, медичний університет, студенти-іноземці, модель комп'ютеризації.

Формування світогляду, а також всебічний розвиток творчої особистості майбутнього лікаря є одними з першочергових завдань навчання студентів у медичних вищих навчальних закладах (ВНЗ). Але якщо це студент є іноземцем, на перший план висуваються не лише проблеми навчання, а й адаптаційні і соціальні моменти пристосування його до життя в Україні [1].

Відомо, що виховна робота є одним з найважливіших і найскладніших напрямків організації навчального процесу як з вітчизняними, так і з іноземними студентами медичних ВНЗ. Зазначений напрямок роботи серед іноземних студентів має більш індивідуальний характер. Такий характер обумовлений тим, що ці студенти мають різний рівень та звичаї виховання, є представниками різних країн світу, культури і суттєво відрізняються один від одного за релігійними і національними традиціями [2].

За останні роки в Харківському національному медичному університеті (ХНМУ) значно збільшилася кількість іноземних студентів. Це спричинило не лише до зростання вимог до рівня професійно-педагогічної підготовки викладачів, а й до володіння навичками міжкультурної комунікації, що спирається на знання національної культури іноземних студентів, їхньої етнічної та соціальної психології [3].

Досвід підготовки іноземних студентів у ХНМУ величезний: минулого року виповнилося 50 років з моменту створення окремого

Збірник наукових статей

факультету для підготовки іноземних лікарів та 63 роки від моменту зарахування перших студентів-іноземців до нашої Alma mater. Міжнародним відділом здійснюється набір іноземних громадян, які будуть навчатися за контрактом на платній основі або на 5-му факультеті з російськомовною формою навчання (переважно це громадяни країн СНД), або на 6-му факультеті з англомовною формою навчання (переважно це громадяни країн Африки та Азії).

Якщо схематично відобразити існуючу сучасну схему керівництва навчально-виховним процесом на факультетах з підготовки іноземних студентів ХНМУ на сьогодні, то ми отримаємо лінійно-функціональну структуру організації, що зображена на рисунку 1. При цьому відбувається чіткий розподіл вертикальних зв'язків на основні – лінійні і доповнюючі – функціональні. Обов'язкова частина розпоряджень направляється нижчим підрозділам безпосередньо, а додаткова – через лінійного керівника.

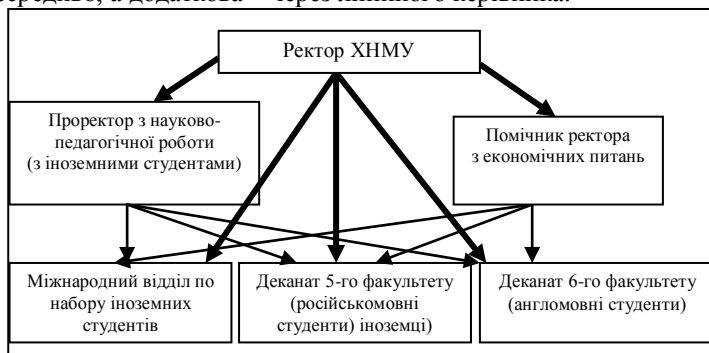

Рис. 1. Схема керівництва навчально-виховним процесом на факультетах з підготовки іноземних студентів ХНМУ.

На нашу думку, система організації виховної роботи з іноземними студентами ХНМУ на даний час має деякі недоліки, які обумовлені насамперед тим, що керівництво (проректор з виховної роботи) залучає до цієї роботи тільки деканів 5-го та 6-го факультетів з підготовки іноземних студентів, а вони у свою чергу – своїх заступників та завідувачів кафедр, що належать до цих факультетів (рис. 2).

З метою підвищення ефективності виховної роботи з іноземними студентами у ХНМУ вважаємо за необхідне: 1) використовувати сучасні методи соціо-психологічних досліджень, які допоможуть налагодити індивідуальний контакт з кожним із студентів-іноземців; 2) підвищувати рівень кураторської роботи викладачів університету з академічними групами та земляцтвами іноземних студентів, що сприяє поглибленню дружніх зв'язків

України та інших держав; 3) ширше залучати студентське самоврядування серед іноземних студентів, яке допоможе налагодити двосторонній зв'язок між деканатами та активом студентів-іноземців з метою покращення мікроклімату та навчально-виховної роботи у ХНМУ; 4) сприяти участі іноземних студентів-медиків у науково-навчальних програмах, а також програмах міжнародного стажування та обміну з метою покращення фахового рівня, розширення світогляду та формування творчої особистості майбутніх лікарів; 5) розробити та застосувати на практиці «Проект комп'ютеризації виховної роботи з іноземними студентами у ХНМУ».

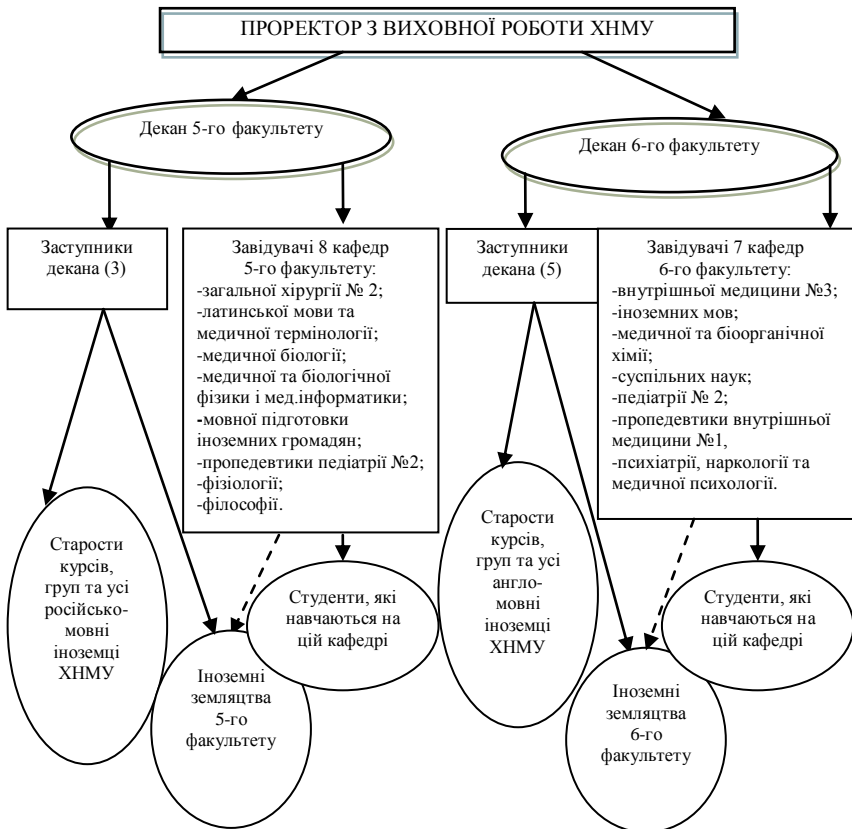

Рис. 2. Схема організації виховної роботи з іноземними студентами ХНМУ

Ми існуємо в сучасному світі, коли нашим студентам зручніше користуватися ноутбуками та мобільними телефонами, ніж конспектувати лекції та готувати реферати. Тому деканатом 6-го

факультету з підготовки іноземних студентів ХНМУ протягом 2014-2015 навчального року був налагоджений цілодобовий зв'язок з англомовними студентами завдяки соціальній мережі Facebook. Створено закриту групу «KNMU, VI FACULTY», модераторами якої є заступники декану 6-го факультету з підготовки іноземних студентів, а учасники – усі англомовні студенти 6-го факультету ХНМУ та співробітники деканату цього ж факультету. Тому на факультеті існує можливість миттєвого оповіщення студентів кожного курсу стосовно якогось оголошення, а конфіденційна інформація відправляється на електронну сторінку окремого студента. Така система є дуже ефективною, тому що налагоджений постійний зворотній зв'язок «деканат – студенти».

Ми пропонуємо всім деканатам і кафедрам ХНМУ також бути більш комунікативними та використовувати сучасні комп'ютерні можливості для покращання навчально-виховного процесу при підготовці іноземних студентів.

Ураховуючи деякі існуючі труднощі при проведенні виховної роботи з іноземними студентами, що обумовлені перш за все комунікацією з великим контингентом іноземних студентів у ХНМУ, пропонуємо запровадити розроблену нами «Модель комп'ютеризації виховної роботи з іноземними студентами у Харківському національному медичному університеті» (рис. 3).

Запропонована нами модель зможе полегшити комунікацію зі студентами і розширити інформаційні можливості при проведенні будь-якого заходу як на рівні ХНМУ, так і за його межами. Відомо, що існує офіційний вебсайт ХНМУ: <http://www.knmu.kharkov.ua>, на якому висвітлюються всі новини, події, оголошення та ін. Однак навіть не всі співробітники та вітчизняні студенти ХНМУ користуються можливостями та ресурсами цього сайту, не кажучи вже про студентів-іноземців. Якщо долучити особу, яка буде відповідати за розміщення усіх оголошень з цього сайту у соціальних групах іноземних факультетів (наприклад, «KNMU, VI FACULTY» на Фейсбуці), студенти миттєво будуть сповіщені про цю подію. У свою чергу, кожний студент, який має важливу інформацію, може повідомити її модератору групи соціальної мережі, а він сповістить про це людину, що відповідає за вебсайт та періодичне видання університетут «Медична газета».

На наш погляд, запропонована нами модель може бути використана у будь-яких ВНЗ, що займаються навчанням іноземних студентів, але особливо в медичних, тому що на відміну від інших спеціальностей медичні студенти дуже рідко знаходяться в адміністративних корпусах, оскільки змушені їздити по всьому місту на різні клінічні кафедри.

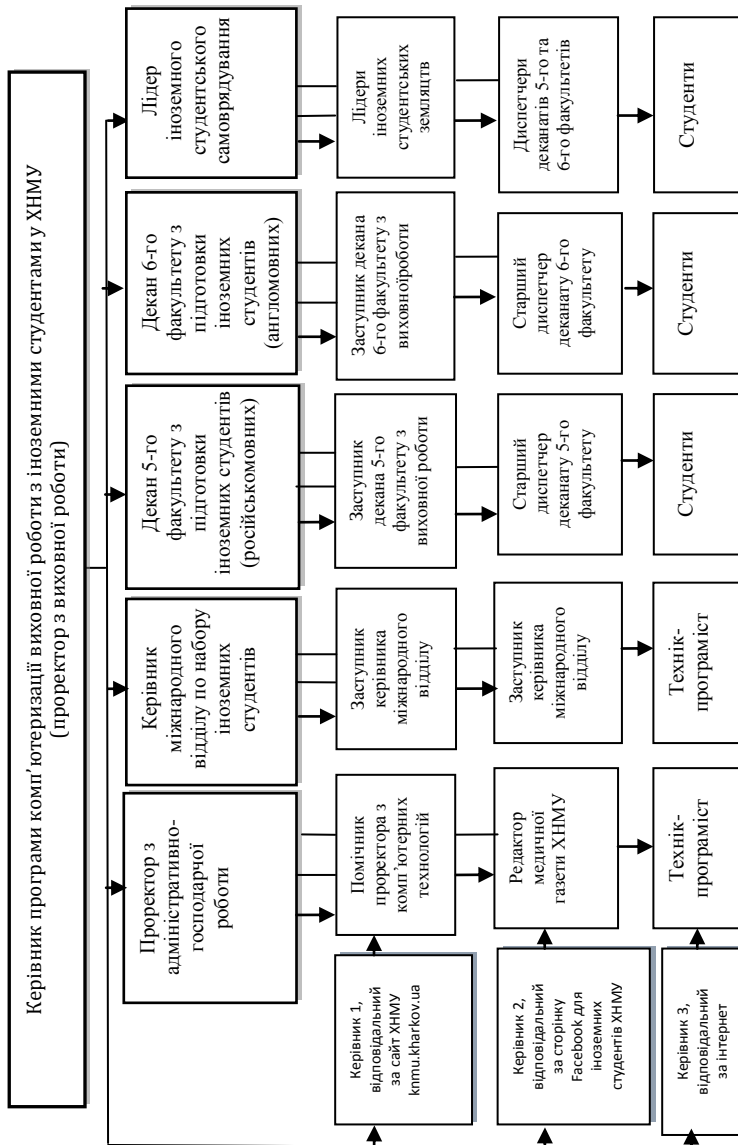

Рис. 3. Модель комп'ютеризації виховної роботи з іноземними студентами у Харківському національному медичному університеті

Висновки. Таким чином, виховна робота з іноземними студентами є одним з найважливіших і найскладніших напрямків організації навчального процесу у медичних ВНЗ. Ураховуючи деякі існуючі труднощі при проведенні виховної роботи з іноземними студентами, що обумовлені перш за все комунікацією з великим контингентом іноземних студентів у ХНМУ, нами було розроблено «Модель комп'ютеризації виховної роботи з іноземними студентами у Харківському національному медичному університеті», яка вже частково почала функціонувати на 6-му факультеті з підготовки іноземних студентів. Ця модель може бути запроваджена у будь-якому медичному ВНЗ України для підвищення ефективності виховної роботи з іноземними студентами.

Література

1. Адаптація іностранных студентов-медиков к учебному процессу в ВУЗах Украины // Д. И. Маракушин, О. В. Васильева, Н. А. Ващук, Халиль Эль-Мансури // Актуальные вопросы образования и науки в условиях глобализации. Сборник материалов Международной научно-практической конференции (12.06.2015, Великобритания, г. Лондон). – u-conferences.org / Центр Научно-Практических Студий, 2015. – С. 19-21.

2. Летік І. В. Виховна робота з іноземними студентами як запорука формування творчої особистості майбутнього лікаря / І. В. Летік, О. В. Васильєва, С. М. Потапов // Наукові записки кафедри педагогіки. – 2014. – № 37. – С. 189-196.

3. Оптимізація виховної роботи з англomовними студентами на сучасному етапі навчання у ХНМУ / Д. В. Кацапов, С. М. Потапов, О. В. Васильєва, А. О. Олейник // Матеріали XLVI навчально-методичної конференції „Педагогічна культура викладача вищої школи” (21 листопада, ХНМУ, Харків, 2012). – С. 75-77.

Летик И. В., Маракушин Д. И., Васильева О. В.
Усовершенствование системы организации воспитательной работы с иностранными студентами в Харьковском национальном медицинском университете.

Воспитательная работа с иностранными студентами является одним из важнейших и сложных направлений организации учебного процесса в медицинских ВУЗах. Проанализировано современное состояние системы организации воспитательной работы с иностранными студентами в Харьковском национальном медицинском университете и предложена усовершенствованная модель организации этой работы.

Ключевые слова: воспитательная работа, медицинский университет, студенты-иностранцы, модель компьютеризации.

Letyk I. V., Marakushin D. I., Vasylieva O. V. Improvement of organization system of educational (moral building) work with foreign students in the Kharkiv National Medical University.

Educational (moral building) work with foreign students is one of the most important and difficult areas of the educational process in medical Universities. We analyzed the current state of educational (moral building) work system with foreign students in the Kharkiv National Medical University and proposed an improved model of this work organization.

Key words: *educational (moral building) work, medical University, foreign students, a model of computerization.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 24.10.2015

УДК 81'246.2-027.238.2-044.247(477)(4):374.7

© Малихіна О. Є., 2015

Малихіна Олена Євгенівна

Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

**БІЛІНГВІЗМ ЯК ФАКТОР УСПІШНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ
В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР**

У статті феномен білінгвізму розглядається як фактор успішності інтеграційних процесів у освітньому просторі. Визначено три підходи до вивчення білінгвізму: соціолінгвістичний, лінгвістичний та психолінгвістичний.

Ключові слова: *білінгв, білінгвізм, білінгвізм природний, білінгвізм штучний, інтеграція, освітній простір.*

Інтеграція в європейський освітній простір розглядається у сучасній Україні як один з провідних напрямів реформування та модернізації вищої освіти. Важливою умовою здійснення інтеграційних проектів у галузі освіти в умовах сьогодення є наявність або єдиної мови для спілкування, або знання іноземних мов. Особливу роль в цьому грає феномен білінгвізму. Білінгвізм, або двомовність в науці визначається як здатність людини користуватися у спілкуванні двома мовами, а людина, яка володіє мовленнєвими вміннями та навичками, що належать до двох різних мовних систем, називається білінгвом.

Мета статті полягає у визначенні ролі білінгвізму як фактора успішності в сучасних інтеграційних процесах в галузі освіти.

Проблема двомовності є предметом дослідження різних наук, тому можливо виокремити деякі підходи до її вивчення, а саме: соціолінгвістичний, лінгвістичний та психолінгвістичний.

Так, соціолінгвістичний підхід до дослідження проблеми білінгвізму (Г. Д. Басова, І. В. Борисюк, С. І. Трескова та інші) зосереджується на особливостях вживання другої мови у різних соціальних та вікових групах.

В межах лінгвістичного підходу до даної проблеми (В. М. Бріцин, Л. П. Дідківська, Ю. О. Жлуктенко, Г. П. Іжакевич, В. І. Кононенко та інші) вивчаються питання взаємовпливу та взаємозбагачення мов, що функціонують у білінгвальному просторі.

Психолінгвістичний підхід до дослідження даної проблеми розробляється В. П. Беляніним, Є. М. Верещагіним, О. О. Залевською, Л. В. Засекіною, Р. М. Фрумкіною та іншими. Основним предметом їх досліджень стало встановлення загальних закономірностей формування системи другої мови. Вчені розрізняють поняття другої мови (ДМ) та іноземної мови (ІМ) з урахуванням того, що в першому випадку оволодіння мовою відбувається у природних умовах спілкування, а в другому – в штучних навчальних ситуаціях під керівництвом професіонала. У психолінгвістиці найбільш розробленою є проблема навчання іноземній мові. Загальноприйнятною є теза (О. О. Залевська, Л. В. Засекіна, І. О. Зимня) про те, що між процесами оволодіння ДМ та ІМ більш загального, ніж відмінного, що механізми мовленнєвої діяльності на рідній та іноземній мові ті ж самі, а учні проходять аналогічні стадії мовленнєвого розвитку, допускають схожі помилки [1, с. 293].

Аналіз наукової літератури свідчить, що у сучасних умовах білінгвізм надає особистості низку переваг. На індивідуальному рівні це виявляється у підвищенні конкурентоспроможності сучасних фахівців з вищою освітою на ринку праці, у можливості вільно спілкуватися у соціально-інформаційному просторі, полегшенні процесу адаптації до навчального процесу студентів-іноземців. Так, у дослідженнях Н. А. Лойко відмічено, що „прискорене формування білінгвізму сприяє вдосконаленню форм відображення, практично приводячи до успішності навчання різних етнофорів поза залежністю від форми їхньої етнонаціональної організації. На формування пізнавальної діяльності істотний вплив чинить білінгвізм, що дозволяє трансформувати і сприймати „чужу культуру”, яка сама по собі є цілим світом поглядів, точок зору, суджень” [3, с. 47].

На соціальному рівні двомовність сприяє формуванню людини нової інформаційної культури, а також виступає фактором міжнародної та міжкультурної взаємодії.

Таким чином, саме від білінгвальної компетенції сучасного фахівця з вищою освітою залежить продуктивне використання переваг, що надають інформаційні технології, тому двомовність слід розглядати як неодмінну передумову ефективності інтеграційних процесів в освіті.

Література

1. Залевская А. А. Введение в психолингвистику / А. А. Залевская. – Москва : Рос. гос. гуманитар. ун-т, 2000. – 382 с.
2. Засекина Л. В., Засекин С. В. Психолінгвістична діагностика: навч. посіб. / Л. В. Засекина, С. В. Засекин. – Луцьк : РВВ „Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – 188 с.
3. Лойко Н. А. Исследование этнопсихологического своеобразия познавательной деятельности студентов / Н. А. Лойко // Этническая психология (этнические процессы и образ жизни людей) / Сб. науч. трудов. Под ред. Н. Н. Андреевой. - Москва : Ун-т дружбы народов, 1984. – С. 34-48.

Елена Малыхина. Билингвизм как один из факторов успешной интеграции Украины в европейское образовательное пространство.

В статье феномен билингвизма рассматривается как фактор успешности интеграционных процессов в образовательном пространстве. Определены три подхода к изучению билингвизма: социолингвистический, лингвистический и психолингвистический.

Ключевые слова: билингв, билингвизм, билингвизм естественный, билингвизм искусственный, интеграция, образовательное пространство.

Olena Malykhina. Bilingualism as a factor in the successful integration of Ukraine into the European educational space.

In the article the phenomenon of bilingualism is seen as a factor in the success of integration processes in educational space. Identified three approaches to the study of bilingualism, sociolinguistic, linguistic and psycholinguistic.

Key words: bilingual, bilingualism, natural bilingualism, artificial bilingualism integration, educational space.

Стаття надійшла до редакційної колегії 28.10.2015

Мамонова Ганна Валеріївна,

Кучмійова Альона Володимирівна

Національний університет державної податкової служби України

МІЖНАРОДНА СТУДЕНТСЬКА ОЛІМПІАДА З МАТЕМАТИКИ (ІМС): ІСТОРІЯ ПРОВЕДЕННЯ ТА НАБУТИЙ ДОСВІД

В статті представлено методика організації та проведення міжнародної олімпіади (в частині підбору конкурсних задач) на прикладі ІМС – міжнародної студентської олімпіади з математики. Проведено аналіз кількості учасників та країн, що представляли свої команди на олімпіаді, проаналізовано результати участі в ІМС українських команд.

Ключові слова: методика організації та проведення студентських олімпіад, євроінтеграція, освітній менеджмент, білінгвальна освіта.

Євроінтеграційні процеси в українському суспільстві зумовили перехід вищої освіти на нові орієнтири в підготовці фахівців. Побудова незалежної держави, в господарстві якої домінують високорозвинуті технології, передбачає процес оновлення змісту вищої освіти згідно європейським стандартам. Основою такого оновлення є впровадження компетентнісного підходу, що передбачає не лише отримання студентом певних знань, умінь та навичок, а й активного, креативного, творчого їхнього застосування. Підготовка фахівців, здатних до творчості та інновацій, неможлива без проведення у ВНЗ конструктивної науково-дослідної студентської роботи. Фундамент наукових досліджень студентів економічного профілю закладається на початкових курсах під час вивчення загальнонаукових дисциплін. Із перших кроків навчання в університеті потрібно розвивати інтерес студента до науково-дослідної роботи. Математика відіграє в розвитку зацікавленості студента до науки особливу роль, оскільки охоплює широке коло фундаментальних та прикладних досліджень. Основними формами науково-дослідної роботи студентів в процесі вивчення математичних дисциплін є заняття в гуртках та участь в олімпіадах, конкурсах, конференціях [1, с. 134].

Проблемам організації науково-дослідної роботи студентів присвячено праці А. Возняка, О. Дячук, М. Євтух, Н. Кушнарєнко, О. Микитюк, В. Назаревич, О. Овакілян, О. Речицького, С. Решнова, Л. Султанової, В. Шейко. У них розглянуто різні шляхи вдосконалення методики проведення науково-дослідної діяльності студентів різного професійного напрямку [1, с. 134]. Проблемі організації науково-

дослідної роботи студентів-економістів під час вивчення математики в частині організації та проведення олімпіад приділяється не достатньо уваги. Тому важливим та актуальним на думку авторів є вивчення досвіду організації та проведення міжнародних студентських олімпіад на прикладі міжнародної студентської олімпіади з математики. Залучення студентів до наукової діяльності, як зазначає А. Кузьмінський, повинно мати чітку спрямованість, плановість, наукову координацію, бути частиною професійної підготовки фахівців [2, с. 391].

Міжнародні студентські олімпіади відбуваються вже майже п'ятдесят років. Є конкурси, що збирають студентів з кількох країн світу (наприклад Південноафриканські країни, країни Східної Азії або країни Балтії), а є такі що мають серйозне представництво (до п'ятдесяти країн світу). Є такі олімпіади, в яких змагаються лише національні збірні країн, а є відкриті олімпіади, тобто такі до участі в яких запрошують студентів, що вивчають конкурсну дисципліну в певному об'ємі (наприклад, не менше шести годин на тиждень впродовж трьох семестрів).

International Mathematic Competition (IMC) – це міжнародна математична олімпіада для студентів університетів. Починаючи з 1994 року Університетський коледж Лондону (University College London) проводить міжнародні студентські змагання для студентів університетів (International Mathematics Competition for university students. Фундатором та почесним президентом IMC є професор Джон Джейн (John Jayne, UCL).

Міжнародна студентська олімпіада з математики є популярною серед студентів класичних та технічних університетів. Участь у даному конкурсі як для студента так і для викладача (в якості члена журі та керівника команди) є престижною. IMC проходила цього року вже у двадцять другий раз. З року в рік змінюється місце проведення цієї олімпіади, яка вже відвідала Англію, Болгарію, Македонію, Польщу, Румунію, Угорщину, Чехію. Останні роки приймає олімпіаду один з провідних вищих навчальних закладів Болгарії – Американський університет в Болгарії (м.Благоевград). Змагання за звичай відбувається наприкінці липня – початку серпня. В ньому беруть участь студенти, що закінчили 1-4 рік навчання в університетах.

Команди з України є постійними учасниками олімпіади вже з 1999 року. Нашу країну представляють Київський Національний університет імені Тараса Шевченка, Національний технічний університет «КПІ». Періодичну участь в змаганні приймають студенти Харківського політехнічного університету та Національного університету державної податкової служби України (НУДПСУ).

За 22 змагання, учасниками конференції були студенти більш, ніж з 200 установ і більш, ніж з 50 країн світу [3]. Використавши дані з офіційного сайту олімпіади, ми бачимо, що у 1998 кількість учасників складала 84 студенти, через 10 років (2008 р.) їх кількість зросла до 283, а вже в 2015 – 326 студенти з різних країн взяли участь у змаганні.

На жаль, ми не можемо прослідкувати кількість учасників за перші чотири роки існування олімпіади через відсутність даних. Якщо порівнювати 1998 і 2009, то кількість учасників олімпіади зросла понад ніж у 4 рази. Але починаючи з 2009 року спостерігається незначний, але все ж таки спад. Це говорить про те, що треба займатися іміджем олімпіади, вивести на новий рівень її PR, популяризувати міжнародні заходи серед сучасної студентської молоді, заохочувати до участі.

Олімпіада проводиться впродовж тижня і вже багато років не змінюється. З досвіду можна сказати, що саме такий графік є оптимальним. Адже дозволяє студентам та керівникам команд фізично адаптуватися до нового клімату та часового поясу. Достатня кількість часу на перевірку завдань, проведення апеляцій та обробку результатів мінімізує можливі технічні помилки при підведенні результатів та забезпечує об'єктивність при підведенні підсумків та визначенні переможців. Олімпіада має такий розклад:

Перший день – заїзд, реєстрація учасників;

Другий день – відкриття олімпіади, засідання журі;

Третій день – перший конкурсний день;

Четвертий день – другий конкурсний день;

П'ятий день – апеляція;

Шостий день – закриття олімпіади;

Сьомий день – від'їзд.

В кожен конкурсний день для учасників пропонується 5 задач – з алгебри, аналізу (дійсного та комплексного) і комбінаторики.

Особливо цікавим є процес підбору задач, організація перевірки розв'язків та апеляції. Оргкомітет міжнародної олімпіади за певний строк (місяць-два) направляє кожному члену журі найближчої олімпіади та активним членам журі попередніх олімпіад електронні листи з проханням направити в оргкомітет задачі та їх можливі варіанти розв'язків. Таким чином напередодні змагання оргкомітет формує так званий LONG LIST (довгий список) – перелік всіх задач, що надійшли до оргкомітету. Для кожної із задач вказано автора та номер задачі якщо цей автор надіслав кілька задач. Наприклад, RYBAK3 або SHARMA. Орієнтовна кількість задач в початковому списку від 50 до 80. Впродовж двох-трьох годин члени журі вивчають умови задач та вказують на ті, які є відомими (тобто зустрічались в підручниках, збірниках задач, конкурсах, різних студентських

олімпіадах тощо). На дошці в аудиторії, де працює журі, біля слова "REMOVE" поповнюється перелік номерів задач, що мають бути видалені із списку. Після описаної процедури кількість задач зменшується і залишається список авторський задач, які утворюють SHORT LIST. Після кількогодинної перерви оргкомітет представляє членам журі список задач (SHORT LIST) з можливими розв'язками. Наступне завдання для членів журі – журі відібрали 10 конкурсних завдань, що будуть вирішувати долю учасників олімпіади. Задачі поділяють на три умовні категорії: легка, середня, важка. Шляхом голосування журі обирає по п'ять задач на кожен з двох конкурсних днів. Ці задачі представляють всі основні розділи вищої математики: алгебру, аналітичні геометрію, дійсний та комплексний аналіз та комбінаторику. В перший день представлено дві задачі категорії «легка», дві задачі було «середні» і лише одна «важка». Другий конкурсний день традиційно важчий за перший, тому замість однієї важкої студенти отримали дві важких і одну легку.

Необхідною умовою участі студента в олімпіаді та викладача в роботі журі ІМС є достатній рівень знань з англійської мови, адже конкурсні завдання виконуються саме англійською. Корисним виявився досвід отриманий при викладанні дисциплін «Вища математика» та «Математика для економістів» англійською мовою. З 2008 року в НУДПСУ сформовані групи з поглибленим вивченням іноземної мови. Частина дисциплін в цих групах викладається в білінгвальному режимі – англійською та українською мовами.

Досвід участі в ІМС в частині процедури перевірки робіт, апеляції та визначення переможців заслуговує на особливу увагу та буде темою для наступної нашої роботи.

Висновки. Міжнародні студентські олімпіади та конкурси є корисною формою науково-дослідної роботи студентів. Участь студентів та викладачів в таких науково-комунікативних заходах, що мають характер змагання є важливим кроком в процесі інтеграції вищої освіти України в європейський та міжнародних освітній простір. Досвід організації та проведення масштабних міжнародних науково-комунікативних заходів для студентської та учнівської молоді є корисним для менеджерів в освітній галузі. Успіхи українських студентів в міжнародних студентських олімпіадах черговий раз підтверджує високу якість підготовки фахівців в провідних вищих навчальних закладах України. Хоча проблемою на нашу думку є не достатнє фінансування державою та вищими навчальними закладами участі талановитих студентів та їх наукових керівників в міжнародних олімпіадах та конкурсах. Накопичено певний досвід з проведення міжнародних студентських олімпіад і в Україні. Зокрема, на базі НУДПСУ за підтримки МОН України було організовано та проведено

перші міжнародні студентські олімпіади з дисципліни «Страховання» (2010-2012рр.). Після стабілізації політичної ситуації в країні перспективним буде організація та проведення на базі українських ВНЗ міжнародних студентських олімпіад та конкурсів.

Література

1. Кирилова Л. О., Малишко В. С. Олімпіадний математичний рух як складова науково-дослідної роботи майбутніх економістів // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Пед. науки. – 2015. – №. 1. – С. 133-136.

2. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / А. І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с.

3. International Mathematic competition [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imc-math.org.uk>. – Назва з титул. екрану.

Анна Мамонова, Алёна Кучмиёва. Международная студенческая олимпиада по математике (imc): история проведения и полученный опыт.

В статье представлено методика организации и проведения олимпиады для абитуриентов высшего учебного заведения на примере олимпиады по математике, которая проводилась в Национальном университете Государственной налоговой службы Украины (г. Ирпень). Проведен краткий ретроспективный анализ олимпиад абитуриентов. Приведено конкурсное задание образца 2013 года. Описано основные функции организационного комитета олимпиады, методической и апелляционной комиссии, жури олимпиады. Представлено план-график проведения олимпиады. Приведено примеры бланков, используемых при проведении олимпиады абитуриентов. Указаны основные проблемы и пути совершенствования методики организации и проведения олимпиад.

Ключевые слова: математические олимпиады, методика организации и проведения студенческих олимпиад, евроинтеграция, билингвальное образование.

Ganna Mamonova, Alyona Kuchmiyova. An international student mathematic olympiad (imc): history and gained experience.

Methodology of organization and realization of international competition (in part of selection of competitive tasks) is presented in the article on the example of IMC – international student mathematic competition. An analysis of amount of participants and countries that are presented by the teams on a competition is conducted independently. The results of participation of the Ukrainian teams in IMC are analyzed.

Key words: methodology of organization and realization of students competition, euro integration, educational management, bilingual education.

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2015

УДК 37.013.42+577.25::001.51

© Мельник Ю. Б., Прокопенко Ю. О., Стаднік А. В., 2015.

**Мельник Юрій Борисович,
Прокопенко Юрій Олексійович,
Стаднік Анатолій Володимирович**

Національна академія Національної гвардії України

МОЖЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЛОГІСТИКИ І НОВІ НЕЙРОБІОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ

Розглянуто педагогічну логістику як окремий науковий напрям. Проаналізовано наукові публікації та сучасні дослідження з педагогічної логістики. Розкрито проблеми педагогічної логістики та можливості використання нейробіологічного підходу.

Ключові слова: педагогічна логістика, інформаційно-освітній простір, інформаційна система, нейробіологічний підхід.

Педагогічна логістика оформилася як окремий науковий напрям на початку першого десятиліття цього століття. Понятійно-термінологічний апарат цього напрямку ще формується, сьогодні він ґрунтується на поняттях запозичених у наукових галузях як: педагогіка (освіта, педагогічна система, педагогічна технологія та ін.), психологія (мотивація, установка, дія тощо), економіка (логістика, аналіз, облік та ін.), менеджмент (організація, управління тощо).

Аналіз сучасних наукових публікацій та досліджень вказує, що сьогодні ще немає чіткого розуміння сутності цього поняття. Майже єдиним і найбільш поширеним є визначення «педагогічна логістика» за Е. М. Goldratt, 2012. Який під педагогічною логістикою (англ. educational logistics) розуміє – піддисципліну логістики, яка займається менеджментом (управлінням) педагогічних потоків, виходячи з принципів логістики та принципу простоти реальних систем [1]. Ю. В. Крупнов використовує інший термін – «освітня логістика», яку він визначає як науку і техніку організації та співорганізації освітніх функцій (позицій) і процесів з точки зору підвищення ефективності освітньої діяльності в цілому [2].

Дослідженню проблем педагогічної логістики присвячені роботи таких науковців, як М. О. Мельникова, В. Л. Лівшиць та інших [3-4]. Аналіз наукових публікацій свідчить, що педагогічна логістика, як новий міждисциплінарний науковий напрям, стає затребуваною в різних освітніх галузях.

Наприклад, військовий аспект цієї проблеми розглядає О. М. Маслій [5]. У своїй роботі автор пропонує метод військової педагогічної логістики для створення і оптимізації сучасного

інформаційно-освітнього середовища ВВНЗ. Наводить основні логістичні показники і аналізує їх роль у такому процесі. Тенденції, що складаються в галузі військової професійної діяльності та системі вищої військової освіти, а також перспективи їх розвитку, які вимагають якісного відновлення не тільки змісту, стандартизації і педагогічного супроводу вищої військової освіти, але й формування принципово нового інформаційно-освітнього середовища вищого військового навчального закладу.

Найбільш актуальною проблемою педагогічної логістики є визнання існування потоку знань та інтелекту. Цей потік включає в себе такі ланки як виробництво знань, розвиток інтелекту, видалення застарілих та поширення нових знань в освітньому просторі. Слід зазначити, що потік навчання складається з двох розділів простору: шкільного та вищого професійного. Основна проблема в цьому потоці – створення єдиного інформаційно-освітнього простору. Для вищої освіти ця проблема вирішується в рамках Болонського процесу, але для загальноосвітніх шкіл ця проблема залишається актуальною, як і зв'язку між цими розділами простору.

Для оптимізації методів навчання використовуються найбільш придатні в конкретних умовах освітні та психологічні технології. Це наочно представлено при вивченні інформаційного потоку, який працює за принципами інформаційної логістики. З'єднує весь інформаційно-освітній простір в єдину систему. Інформаційний потік дозволяє здійснювати управління як макрооб'єктами, так і мікрооб'єктами, тобто окремими об'єктами (учнями, студентами, курсантами), які в цьому процесі виступають як суб'єктивні об'єкти! Це не лінгвістичний парадокс, а педагогічна реальність.

Педагогічна психологія традиційно бере участь в цьому потоці навчання. Останнім часом посилилася тенденція психологізації загальноосвітніх та вищих навчальних закладів. На психологів вищої школи покладається завдання психолого-педагогічного супроводу навчального процесу, розвитку і виховання студентів/курсантів, а на викладачів – навчання, формування у них певних компетентностей. За сучасними уявленнями психологічний потік (пренатальна і перинатальна психологія) починається ще до народження дитини. У зв'язку з цим зростає роль нейропедагогіки, нових знань про функціональний розвиток мозку людини, нових стратегій експериментального дослідження активного, осмисленого ставлення особистості до діяльності, нових педагогічних та психологічних технологій. І тому нейробіологічні та нейрофізіологічні технології набувають важливого значення в розумінні педагогічної логістики.

У якості основного закону педагогічної логістики необхідно визначити існування галузі знань – носія для більшості знань, який

використовується в освітньому просторі. Як носій знань виступає нейробиологія та нейрофізіологія. Саме в цих дисциплінах знаходимо такі суттєві ознаки як ієрархічність організації, логічність побудови тощо.

Отже, використовуючи закони нейробиології як наукової дисципліни нам представляється можливим вивчення будь-якого нового знання з перспективою організації цих знань в єдину інформаційну систему.

Таким чином, педагогічна логістика виступає як міждисциплінарний спосіб організації діяльності, що передбачає взаємодію у вивченні одного і того ж об'єкта представниками різних дисциплін. Серед яких особливе місце в методології дослідження, на наш погляд, має посісти нейробиологічний підхід.

Література

1. Педагогическая логистика / Словари и энциклопедии на Академике [Электронный ресурс] / Режим доступа : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/175667> – Название с титул. экрана.

2. Крупнов Ю. В. Управление качеством образования и образовательная аналитика [Электронный ресурс] / Ю. В. Крупнов. – Режим доступа : http://spasem-shkolu.p-rossii.ru/8/249_1.shtml. – Название с титул. экрана.

3. Мельников М. О. Освітня логістика / М. О. Мельников. – Миллион, 2005. – № 12. – 273 с.

4. Лівшиць В. Л. Педагогічна логістика / В. Л. Лівшиць // Сб. Полісвітте. – Кохтла-Ярве, 2007. – № 1. – С. 72-79.

5. Маслій О. М. Особливості створення сучасного інформаційного освітнього середовища у вищому військовому навчальному закладі / О. М. Маслій // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна". – 2013. – № 1. – С. 140-144.

Юрий Мельник, Юрий Прокопенко, Анатолий Стадник. Возможности педагогической логистики и новые нейробиологические подходы.

Рассмотрена педагогическая логистика как отдельное научное направление. Проанализированы научные публикации и современные исследования по педагогической логистике. Раскрыты проблемы педагогической логистики и возможности использования нейробиологического подхода.

Ключевые слова: педагогическая логистика, информационно-образовательное пространство, информационная система, нейробиологический подход.

Yuriy Melnyk, Yuriy Prokopenko, Anatoly Stadnik. Logistics educational opportunities and new neurobiological approaches.

We consider teaching logistics as a separate scientific field. Analyzed scientific publications and current research on teaching logistics. It solved the problem of teaching logistics and feasibility of the neurobiological approach.

Key words: *pedagogical logistics, information and educational space, information system, neurobiological approach.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 01.09.2015

УДК 316.74+613.67-057.875::355.23

© Мельник Ю. Б., Свячена С. М., 2015.

Мельник Юрій Борисович

Національна академія Національної гвардії України

Свячена Світлана Михайлівна

Харківська гімназія № 12

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ У ВНЗ

Висвітлено проблему формування культури здоров'я у студентів. Виявлено особливості формування культури здоров'я студентів у вищих навчальних закладах. Запропоновано принципи формування культури здоров'я студентів у вищих навчальних закладах. Введено до наукового обігу поняття «культура здоров'я студента».

Ключові слова: *культура здоров'я, принципи формування культури здоров'я, культура здоров'я студента.*

Актуальність проблеми формування культури здоров'я зумовлена самою природою цього питання, оскільки здоров'я потребує не лише піклування, а і культивування. Через це поняття здоров'я часто-густо вживається разом зі словами збереження та зміцнення. Саме в такому контексті поняття здоров'я набуває суттєвого значення, оскільки за цих умов відбувається розвиток важливих особистісних якостей, на противагу ним – деградація, хвороба, смерть. Тому формування культури здоров'я є важливим питанням для людини будь-якої сфери діяльності.

Мета статті – розкрити проблему формування культури здоров'я студентів у вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ); визначити принципи формування культури здоров'я студентів у ВНЗ, ввести до наукового обігу поняття «культура здоров'я студента».

Зміни, що відбуваються у освітній галузі в зв'язку з її реформуванням, ставлять перед педагогічною наукою цілу низку

нових питань, вирішення яких потребує підвищення ефективності підготовки студентів у ВНЗ.

Оскільки становлення компетентності особистості починається ще під час навчання у школі та продовжується у ВНЗ, де здійснюється вплив на мотиваційну, поведінкову та інші сфери особистості студента, а також формуються професійні уміння та навички, то й особливу увагу слід приділяти всебічному розвитку студента саме в цей час. Підвищенню ефективності навчання, всебічному і гармонійному розвитку студентів сприятиме формування в них культури здоров'я.

Формування культури здоров'я студентів у ВНЗ – це не лише формування мотивації та ціннісних орієнтацій студента щодо здоров'я, якостей його характеру, звичок, поведінки, а і шлях до вирішення важливих питань виховання особистості в соціумі, формування гуманних взаємовідносин між людьми, що безумовно забезпечуватиме становлення професіоналізму, відповідальності, зміцнення дисципліни тощо. Розробка методологічних та теоретичних засад з проблеми формування культури здоров'я [1; 2] дозволила нам обґрунтувати та ввести до наукового обігу поняття культура здоров'я студента.

Культура здоров'я студента – інтегроване особистісне утворення, сформоване на основі знань і умінь, характеризується здоров'яформувальною поведінкою, що відповідає індивідуальним особливостям особистості студента, виявляється в цілісності та гармонійному розвитку всіх складових індивідуального здоров'я (фізичного, психічного, соціального, духовного), основних сфер особистості (мотиваційної, когнітивної, афективної, ціннісної, поведінкової), прагненні студента до самопізнання, самовдосконалення.

Вкрай важливим є визначення принципів формування культури здоров'я студентів у ВНЗ та шляхів їх реалізації, впровадження яких, на нашу думку, забезпечуватиме створення здорового освітнього середовища [3] та сприятиме ефективному формуванню гармонійно розвиненої особистості студента.

Охарактеризуємо кожний з принципів:

1. Взаємопроникнення та взаємозумовленість рівнів культури здоров'я. Цей принцип вказує на те, що між рівнями культури здоров'я існує інтеграційний зв'язок. Культура здоров'я вищого рівня впливає на культуру здоров'я нижчого, проте, від нижчих рівнів залежать вищі. Оскільки особистість є соціальним суб'єктом, яка виступає творцем суспільної культури, зокрема культури здоров'я родини, громади, нації, людства.

Шляхи реалізації принципу:

- Сприяння розвитку культури здоров'я особистості студентів.

Збірник наукових статей

- Проведення виховних заходів та впровадження навчальних програм, які б залучали молодь до надбань культури здоров'я родини, суспільства, нації.

2. Взаємовпливу та взаємодії культури здоров'я викладачів і студентів. Цей принцип передбачає залучення всіх суб'єктів освітнього процесу до співпраці та взаємодії, що сприятиме інтеграції та засвоєнню культури здоров'я оточення відповідно до соціокультурного середовища, розвиватиме активність і безпосередньо впливатиме на становлення культури здоров'я студента.

Шляхи реалізації принципу:

- Наслідкування традицій та правил суспільства, сім'ї щодо збереження та зміцнення здоров'я.

- Особистий приклад викладачів у формуванні культури здоров'я студентів.

3. Спрямованості культури здоров'я на розвиток особистості студента. Цей принцип передбачає залучення всіх студентів до здобутків культури здоров'я, що сприятиме розвитку особистості кожного з них. Він полягає в тому, що в освітньому процесі педагогічний колектив здійснює цілеспрямований вплив на студентів через залучення їх до основ національної культури здоров'я, що забезпечує сприятливі умови для всебічного розвитку особистості студента.

Шляхи реалізації принципу:

- Цілеспрямованість та систематичність соціально-педагогічної діяльності педагогічного колективу з проблеми формування культури здоров'я.

- Проведення психолого-педагогічного моніторингу розвитку в особистості інструментальних, міжособистісних, спеціальних компетенцій.

4. Впровадження навчальних дисциплін (наприклад, "Базиси культури здоров'я") та спецкурсів про культуру, людину та її здоров'я для студентів у ВНЗ. Цей принцип розкриває та забезпечує субстанціональну єдність різних навчальних дисциплін щодо питань культури здоров'я, сприяє оволодінню та систематизації студентом знань про людину, суспільство, культуру.

Шляхи реалізації принципу:

- Врахування міжпредметних зв'язків у процесі навчання студентів ВНЗ.

- Розробка та впровадження дисциплін, спецкурсів про культуру, людину та її здоров'я, спрямованих на всебічний розвиток особистості студентів.

5. Відповідності навчального навантаження особистому стану здоров'я студента (не нашкодь!). Цей принцип вимагає врахування

стану фізичного, психічного, соціального, духовного здоров'я студента, сприяє вирішенню питань збереження здоров'я студентів у освітньому процесі вищого навчального закладу.

Шляхи реалізації принципу:

- Проведення психолого-педагогічного моніторингу і діагностування студентів.

- Створення сприятливого освітнього середовища щодо збереження та зміцнення здоров'я студентів.

6. Спрямованості соціального виховання на формування культури здоров'я студентів. Цей принцип передбачає залучення виховного потенціалу соціального середовища та створення спеціальних умов для цілеспрямованого формування культури здоров'я студентів у освітній діяльності вищого навчального закладу.

Шляхи реалізації принципу:

- Врахування факторів соціокультурного середовища, а також основних чинників формування культури здоров'я студентів.

- Створення матеріальних, духовних, організаційних та інших умов для формування культури здоров'я студентів.

7. Гармонії та цілісності фізичного, психічного, соціального, духовного здоров'я студента. Цей принцип спрямований на гармонійний розвиток усіх складових особистості студента, сприяє цілісності взаємовідношень між усіма його сферами, вказує на необхідність гармонійного впливу на різні сфери особистості студента, зберігаючи і розвиваючи їх як єдине ціле.

Шляхи реалізації принципу:

- Створення сприятливих умов для всебічного, гармонійного розвитку студентів. Реалізація програм з розвитку та корекції особистості студента.

- Стимулювання студентів до самопізнання, самовдосконалення, творчої діяльності на основі сучасних наукових досягнень психології та педагогіки.

Розробленість теоретико-методологічних положень означеної проблеми забезпечуватиме системність та цілеспрямованість цієї діяльності, що сприятиме реалізації провідної ідеї – створенню здорового освітнього середовища у вищих навчальних закладах та формуватиме культуру здоров'я студентів. Ця діяльність забезпечуватиме розвиток особистості, допомагатиме збереженню та зміцненню здоров'я студентів. Одним з найефективніших засобів вирішення цієї проблеми вбачаємо створення в освітніх закладах як здорового освітнього середовища, так і культивування в ньому індивідуально-соціально-духовного здорового способу життя студентів, що базуватиметься на вищезазначених принципах формування культури здоров'я.

Таким чином, розкрито особливості формування культури здоров'я студентів у ВНЗ, запропоновані принципи формування культури здоров'я студентів у ВНЗ, введено до наукового обігу поняття «культура здоров'я студента».

Багатогранність і багатоаспектність цієї діяльності відкриває великі перспективи для вивчення й проведення подальших досліджень за цією тематикою. В цій статі ми лише порушили проблему, яка потребує подальшого вивчення, зокрема, визначення особливостей, критеріїв, показників, розробки методик дослідження формування культури здоров'я студентів.

Література

1. Мельник Ю. Б. Феномен „культура здоров'я” (методологічний та методичний аспекти) / Ю. Б. Мельник // Всемирный Этический Форум „Этика и гуманизм” : сб. тр. междунар. конгр., 25-29 апр. 2005 г. – Алушта, 2005. – С. 177-179.
2. Мельник Ю.Б. Диалектика здоров'я / Ю.Б. Мельник // Всемирный Этический Форум «Единый мир – здоровый человек» : сб. тр. междунар. конгр., 27-30 апр. 2004 г. – Ялта, 2004. – С. 214-216.
3. Мельник Ю. Б. Щодо ідеї створення здорового освітнього середовища / Ю. Б. Мельник // Новий колегіум : наук.-інформ. журнал. – Х. : ХНУРЕ, 2013. – № 3 (73). – С. 21-25.

Юрий Мельник, Светлана Свяченая. Формирование культуры здоровья у студентов высших учебных заведений.

Освещена проблема формирования культуры здоровья у студентов. Выявлены особенности формирования культуры здоровья у студентов в высших учебных заведениях. Предложены принципы формирования культуры здоровья студентов в высших учебных заведениях. Введено в научный оборот понятие «культура здоровья студента».

Ключевые слова: культура здоровья, принципы формирования культуры здоровья, культура здоровья студента.

Yuriy Melnyk, Svitlana Sviachena. Forming of the culture health of students in universities.

Illuminating problem of formation of culture health in the students. The revealed features of formation of culture health in the students in the universities. Are proposed principles of formation culture of health of students in universities. Permission for into scientific circulation concept of «culture of health student».

Key words: culture of health, principles of formation culture of health, culture of health student.

Стаття надійшла до редакційної колегії 10.09.2015

Мисік Лариса ПетрівнаКомунальний заклад охорони здоров'я
Харківський медичний коледж № 2**ЗАСТОСУВАННЯ НОВІТНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ПРИ ВИКЛАДАННІ ХІМІЇ У ВИЩИХ МЕДИЧНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ I-II РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ**

У статті розкрито сутність одного з сучасних методів навчання – активно-пізнавального з застосуванням опорних конспектів (схем, малюнків, сигналів). Розглянуто види опорних конспектів, їх використання під час вивчення нового теоретичного матеріалу та проведення практичних занять. Визначено роль опорних конспектів щодо забезпечення високого рівня базових знань з хімії та ефективності у подальшому застосуванні.

Ключові слова: *активно-пізнавальний метод, опорні схеми-малюнки з алгоритмами дій, метод В. Ф. Шаталова.*

Соціальні перетворення в українському суспільстві докорінно змінили орієнтацію в галузі освіти. Нова освітня філософія визначила головну стратегію педагогічної діяльності: спрямування навчального процесу на формування духовного світу особистості, розкриття його потенційних можливостей та здібностей. Розв'язання цих актуальних проблем можливе лише на основі широкого впровадження нових педагогічних технологій, спрямованих на розвиток особистості. Для розвитку творчих здібностей особистості необхідно задіяти її у спеціально організований навчальний науково-пізнавальний процес, який є моделлю наукового процесу пізнання.

Один з сучасних методів навчання – це застосування на заняттях хімії активно-пізнавального методу з використанням опорних конспектів (схем, малюнків, опорних сигналів), запропонованих В. Ф. Шаталовим, які забезпечують ефективне індивідуалізоване навчання.

Опорні схеми – це система записів з мінімумом умовних символів, об'єднаних у кілька смислових блоків – модулів, які виступають як засіб організації та фіксування змісту матеріалу, що вивчається, та сприяють економії навчального часу.

Саме опорні конспекти дають змогу створити струнку і міцну систему знань через зорове сприйняття, що викликає в пам'яті необхідні асоціації, опорні знання. Для цього необхідно, насамперед, виділити головні базові знання в навчальному матеріалі, також

встановити логічний взємозв'язок між ними. Адже чим більшою є впорядкованість у засвоєнні даного матеріалу, тим краще засвоюватиметься новий. У сучасній дидактиці чітко визначено, що об'єкт є наочним лише тоді, коли він достатньо простий і звичний для суб'єкта пізнання. Навіть нескладні опорні сигнали, схеми можуть стати зрозумілими лише за наявності в нього певного запасу знань. А тому обов'язково слід враховувати ще й гуманістичний напрямок, який забезпечує оптимальну комфортність процесу навчання. Дидактична мета опорних схем – це допомога у вивченні нового матеріалу, закріпленні й вдосконаленні набутих знань. Опорні конспекти можна використовувати на різних етапах заняття: при вивченні нового матеріалу, при виконанні лабораторних робіт та при контролі знань студентів.

Більшість студентів, які навчаються в коледжах – вчорашні школярі, що мають певний досвід роботи з комп'ютером, звикли сприймати матеріал у вигляді схем, малюнків, таблиць, вміють активно шукати необхідний матеріал у всесвітній мережі „Інтернет”. Відомо, що наочне сприйняття навчального матеріалу в процесі навчання призводить до кращого засвоєння навчальної інформації, ніж слухове, або якщо матеріал пропонується в текстовому вигляді (без малюнків).

Дидактичний матеріал у вигляді схем-малюнків можна поділити на два види:

- опорні конспекти-малюнки для вивчення нового теоретичного матеріалу з застосуванням методу випередження;
- опорні схеми-малюнки з алгоритмами дій для лабораторних занять.

Опорні конспекти першого виду поєднують в систему програмні питання конкретної теми або питання теоретичного курсу. Зображення їх в стислій образній формі у вигляді малюнків, таблиць, опорних сигналів сприяють досягненню високих результатів у реалізації цілей навчання.

На початку теоретичного заняття після оголошення теми кожному студенту можна дати декілька різних видів опорних конспектів на дану тему. Протягом невеликого проміжку часу студент вивчає надану інформацію, яка представлена цікаво, зрозуміло, ілюстровано, у вигляді схем, малюнків, таблиць. Девізом цієї частини заняття є слова Д. І. Менделєєва: «Істина відкривається лише тим, хто її шукає». Студент знаходиться в стані пошуку і за короткий час знаходить і запам'ятовує багато цікавої необхідної інформації по даній темі. Потім, під час викладання нової теми, студенти беруть активну участь у подачі нового матеріалу, відповідають на питання, вирішують проблемні ситуації за допомогою матеріалів та інформації, яку вони

знайшли в опорних конспектах. Відомо, що людина у процесі пасивного сприйняття запам'ятовує 10% того, що прочитала, 20% – того, що почула, 30% – того, що побачила, 50% – побаченого та почутого, а під час активного сприйняття у пам'яті зберігається 80% того, що говорять самі, і 90% – того, що роблять або створюють самостійно. Таким чином, пошукова робота стимулює студентів, активізує їх пізнавальну діяльність, підвищує інтерес до оволодіння знаннями з хімії, заохочує до формування власної думки.

Під час викладання нового матеріалу схеми служать планом того, що необхідно знати з даної теми. Вони виконують направляючу функцію, роблять розповідь викладача яскравою, цікавою. Після повного викладу матеріалу, можна запропонувати студентам відкрити схему змісту і прокоментувати по ній матеріал, розглянутий на занятті. При цьому схеми грають направляючу роль в діяльності студента: якщо він ще недостатньо підготовлений, така робота допоможе йому бачити головне, сприяє розвитку вміння аналізувати, порівнювати; для сильного студента така робота – імпульс до більш глибокого вивчення матеріалу з використанням додаткової літератури. Опорні конспекти допомагають наверстати пропущене тим студентам, які пропустили заняття.

Опорні схеми-малюнки готують самі студенти як підсумкову чи залікову роботу на протязі семестру, використовуючи енциклопедичний матеріал та інформацію з Інтернету.

Студенти отримують оцінки в залежності від активності їх при обговоренні важливих питань даної теми.

Другий вид опорних конспектів – це опорні схеми-малюнки з алгоритмами дій для лабораторних робіт з хімії. Враховуючи те, що більшість студентів мають дуже малий досвід роботи з реактивами та матеріалами, в опорних конспектах хід дослідів представлений у вигляді малюнків і схем, які мають позначення назв реактивів, матеріалів, умови перебігу хімічних реакцій, мають алгоритми виконань лабораторних дослідів. Це допомагає студентам зрозуміти текстовий додаток до лабораторної роботи (методичні вказівки), та виконувати лабораторні досліді, дотримуючись правил техніки безпеки при роботі з реактивами.

Опорні схеми мають кольорові малюнки з зображенням приладів та матеріалів, агрегатного стану речовин (газів, рідин, пару), якісних реакцій, хімічних процесів (вибух, спалах), очікуваних результатів реакцій і дослідів, схеми виконання дослідів. Вони допомагають студентам виконувати лабораторні досліді за схемою, яка направляє, організує, вчить думати й запам'ятовувати.

За результатами анкетування всі студенти бажають мати опорні схеми-малюнки до кожного лабораторного заняття для виконання хімічних дослідів.

Досвід показує, що необхідно продовжувати розробку оптимальних методик застосування схем як важливого засобу навчання хімії.

Таким чином, комплексне використання опорних схем-малюнків на теоретичних, практичних заняттях, для контролю знань студентів, для виконання самостійної роботи, сприяє підвищенню ефективності процесу навчання. Саме завдяки опорним схемам, простим та зручним засобам, можна досягти високого рівня в засвоєнні базових знань з хімії та забезпечити їх надійність у подальшому застосуванні.

Література

1. Шаталов В. Ф. „17 опорных конспектов по педагогике” / В. Ф. Шаталов // Донецк : ДИСО – 1999. – 252 с.
2. Коджаспірова Г. М. Педагогика в схемах, таблицах и опорных конспектах / Г. М. Коджаспірова // Москва, Айрис-пресс – 2008. – 252 с.
3. Егідес А. П. „Лабиринты мышления, или Учеными не рождаются” / А. П. Егідес // М.: АСТ–ПРЕСС КНИЕА – 2004. – 320 с.

Лариса Мызык. Применение новых педагогических технологий при преподавании химии в высших медицинских учебных заведениях I-II уровней аккредитации.

В статье раскрыта суть одного из современных методов обучения – активно-познавательный с использованием опорных конспектов (схем, рисунков, сигналов). Рассмотрены виды опорных конспектов, их использования при изучении нового теоретического материала и проведении практических занятий. Определена роль опорных конспектов для обеспечения высокого уровня базовых знаний по химии и эффективности в дальнейшем использовании.

Ключевые слова: *активно-познавательный метод, опорные схемы-рисунки с алгоритмами действий, метод В. Ф. Шаталова.*

Larisa Mysik. The use of new teaching technologies in teaching chemistry in higher medical education institutions of I-II levels of accreditation.

The article deals with the essence of one of the modern teaching methods – active-cognitive method using basic lecture notes (schemes, pictures, signals).

Kinds of basic lecture notes, their use at studying of new theoretical material and practical training are considered. The role of basic lecture

notes to ensure a high level of basic knowledge on chemistry and further application efficiency is determined.

Key words: *active-cognitive method, support schemes, drawings algorithms action, V. F. Shatalov's method.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 30.10.2015

УДК 616.3-091.8

© Нагорна Д. М., Курик О. Г., Яковенко В. О., Губар О. С., 2015.

**Нагорна Діана Миколаївна,
Курик Олена Георгіївна,
Яковенко Владислав Олександрович,
Губар Олександр Сергійович**

Національний медичний університет імені О.О.Богомольця;
Державна установа «Науково-практичний центр профілактичної
та клінічної медицини» Державного управління справами;
Медичний центр «Універсальна клініки «Оберіг»

ДІАГНОСТИКА КОЛОРЕКТАЛЬНОЇ ПЕРЕДРАКОВОЇ ПАТОЛОГІЇ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ СКРИНІНГОВОЇ ВІДЕОКОЛОНОСКОПІЇ

Проведено ретроспективну оцінку результатів морфологічних досліджень матеріалу, взятого при проведенні 500 скринінгових відеокOLONOSКОПІЇ з біопсією. Встановлено, що колоректальні аденоми є частотою патологією слизової оболонки товстої кишки. Скринінгова колоноскопія з біопсією є ефективною для діагностики передракової колоректальної патології.

Ключові слова: *колоректальна передракова патологія, скринінгова відеокOLONOSКОПІЯ, біопсія, морфологічна діагностика.*

Серед онкологічних захворювань травного тракту в останні десятиліття перше місце займає колоректальний рак [3; 4], отже актуальною є діагностика так званих передракових станів – патологічних процесів, які мають або потенційний ризик малігнізації або створюють сприятливий фон для цього. До передракових процесів відносяться перш за все аденоми – поліповидні і неполіповидні утворення слизової товстої кишки [2]. В останні роки колоноскопію розглядають як скринінговий метод діагностики передракових станів товстої кишки і профілактики колоректального рака [5].

Сучасні методи ендоскопічного дослідження із застосуванням методик відеокOLONOSКОПІЇ, хромоскопії, ендоскопії зі збільшенням, дослідження у вузькому спектрі світла дають можливість прицільно

взяти біопсію з патологічно змінених ділянок. Морфологічне дослідження біопсійного матеріалу є заключним методом діагностики колоректальної патології.

Мета – проведення аналізу результатів морфологічного дослідження біопсій, взятих при проведенні скринінгової відеокOLONOSКОПІЇ (ВКС).

Матеріал і методи. Проведено ретроспективну оцінку результатів морфологічних досліджень матеріалу, взятого при проведенні 500 ВКС на базі Медичного Центру «Універсальна клініка «Оберіг», м.Київ (відеоендоскопи Olympus CF-150; Olympus GIF-160Z; Olympus Optical Co.LTD, Токуо, Японія).

Результати і обговорення. З 500 проведених ВКС у 360 пацієнтів (72%) були виявлені аденоми, з них папілярно-тубулярні - у 151 пацієнта (42%), зубчасті аденоми у 94 пацієнтів (26%). В 115 випадках (32%) були знайдені як папілярно-тубулярні, так і зубчасті аденоми. Гіперпластичні поліпи були знайдені у 48 (10%), грануляційні поліпи у 12 (2,4%) пацієнтів. Неспецифічний виразковий коліт був діагностований у 24 хворих (4,8%), хвороба Крона - в 4 випадках (0,8%). У 8 пацієнтів (1,6%) була знайдена аденокарцинома. В 3 випадках (0,6%) були діагностовано підслизові утворення - ліпома поперечно-ободової і сигмовидної кишки у 2 випадках (0,6%) і нейроендокринна пухлина (карциноїд) прямої кишки в одному випадку (0,2%).

Найбільш поширеним утворенням товстої кишки виявились аденоми – доброякісні епітеліальні утворення з ознаками дисплазії різного ступеню вираженості: папілярно-тубулярні аденоми складаються із залозистого і ворсинчастого компонентів (Рис. 1); якщо якийсь компонент переважає, то аденома є папілярною або тубулярною (Рис. 2).

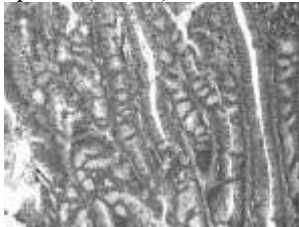

Рис. 1.

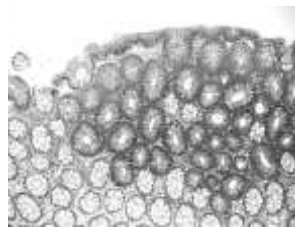

Рис. 2.

Рис. 1. Папілярна аденома.

Забарвлення гематоксиліном – еозином. Збільшення x100.

Рис. 2. Тубулярна аденома.

Забарвлення гематоксиліном-еозином. Збільшення x100.

Сучасна колоноскопична апаратура дозволяє визначати мікроаденоми в стінці кишки – одну або кілька крип з дисплазією

епітелія (Рис. 3). Якщо процес поширюється на 10-15 і більшу кількість крипт, формується так звана пласка аденома, яка не виступає в просвіт кишки (Рис. 4).

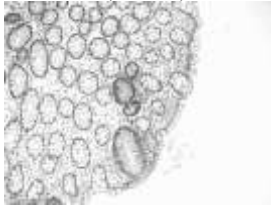

Рис. 3.

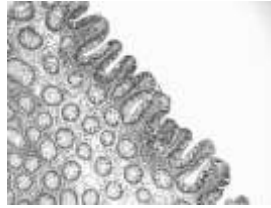

Рис. 4

Рис. 3. Мікроаденома.

Забарвлення гематоксиліном – еозином. Збільшення x100.

Рис. 4. Пласка аденома.

Забарвлення гематоксиліном-еозином. Збільшення x100.

Якщо аденома поширюється більш як на 1,0 см, вона має назву LST (Laterally spreading tumors) – аденома, що поширюється латерально (Рис. 5).

Зубчасті аденоми (adenoma serratum) мають зазубрену поверхню і ознаки дисплазії епітеліоцитів різного ступеню; дисплазія визначається переважно в поверхневих відділах аденоми (Рис. 6). Зубчасті аденоми можуть бути як поліповидними, так і пласкими.

Рис. 5.

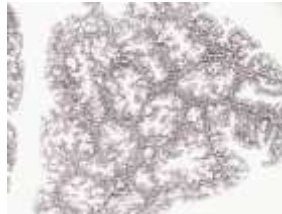

Рис. 6.

Рис. 5. Аденома, що поширюється латерально (LST-аденома).

Забарвлення гематоксиліном – еозином. Збільшення x100.

Рис. 6. Зубчаста аденома.

Забарвлення гематоксиліном-еозином. Збільшення x100.

Гіперпластичні поліпи характеризуються розширенням просвіту крипт, наявністю складок або виступів епітелію стінках крипт. Раніше більшість авторів вважала, що гіперпластичні поліпи не мають неопластичного потенціалу, однак сьогодні їх розглядають як передракові утворення.

Грануляційні поліпи частіше всього виникають в ділянках операційних анастомозів товстої кишки (Рис. 7), також зустрічаються при виразковому коліті.

Підслизові утворення в стінці кишки з ростом призводять до виточення слизової над утворенням, часто до звиразкування слизової, тому вони стають доступними для взяття біопсії. Для нейроендокринних пухлин (Рис. 8), остаточна верифікація яких повинна проводитись за допомогою імуногістохімічного дослідження.

Рис. 7.

Рис. 8.

Рис. 7. Грануляційний поліп.

Забарвлення гематоксиліном – еозином. Збільшення x100.

Рис. 8. Нейроендокринна пухлина прямої кишки.

Забарвлення гематоксиліном-еозином. Збільшення x100.

Неспецифічний виразковий коліт відноситься до хронічних запальних захворювань товстої кишки, однак на його фоні теж може виникати рак [1]. В активній стадії захворювання зменшується кількість келихоподібних клітин, епітелій має нерівну поверхню, місцями відмічаються ерозії. У просвіті крип скупчуються сегментоядерні лейкоцити, формуються крипт-абсцеси. В неактивній фазі відбувається регенерація епітелія, на фоні якої при тривалому перебігу захворювання можуть виникати дисплазія епітелія крип (Рис. 9), іноді навіть з ознаками малігнізації.

Рис. 9.

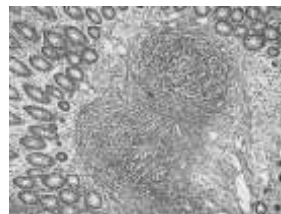

Рис. 10.

Рис. 9. Неспецифічний виразковий коліт – дисплазія залоз в краях виразки. Забарвлення гематоксиліном – еозином. Збільшення x100.

Рис. 10. Гранульома при хворобі Крона.

Забарвлення гематоксиліном-еозином. Збільшення x100.

Для хвороби Крона характерна наявність гранулом, які складаються в основному з лімфоцитів, епітеліоїдних клітин (Рис. 10), іноді з наявністю гігантських багатоядерних клітин.

Висновок. 1. Колоректальні аденоми є частою патологією слизової оболонки товстої кишки. 2. Скринінгова колоноскопія з

біопсією є ефективною для діагностики передракової колоректальної патології.

Література

1. Борота А. В. Ранние предопухолевые морфологические предикторы у пациентов с неспецифическим язвенным колитом / А. В. Борота, И. В. Василенко, А. Э. Дорофеев [и др.] // Університетська клініка. – 2013. – Т. 9, – № 1. – С. 19-21

2. G. Endoscopic versus histological characterisation of polyps during screening colonoscopy / G. Schachschal, M. Mayr, A. Treszl [et al.] // Gut. - 2014. – Vol.63. – P. 458-465.

3. Siegel R. Cancer statistics, 2014 / R. Siegel, J. Ma, Z. Zou, A. Jemal // CA Cancer J. Clin. – 2014. – Vol. 64. – P. 9.

4. Shaukat A. Long-term mortality after screening for colorectal cancer / A. Shaukat, C. J. Mongin, M. S. Geisser [et al.] // N. Engl. J. Med. - 2013. – Vol. 369. – P. 1106-109.

5. Tao S. Development and validation of a scoring system to identify individuals at high risk for advanced colorectal neoplasms who should undergo colonoscopy screening / S. Tao, M. Hoffmeister, H. Brenner // Clin. Gastroenterol. Hepatol. – 2014. – Vol. 12. – P. 478-482.

Нагорная Д. Н., Курик Е. Г., Яковенко В. А., Губарь А. С. Діагностика колоректальної предракової патології по результатам скринингової відеоколоноскопії.

Проведена ретроспективна оцінка результатів морфологічного дослідження біопсій, взятих при проведенні 500 ВКС. Установлено, що колоректальні аденоми являються частой патологією слизової оболонки товстої кишки. Скринингова колоноскопія з біопсією являються ефективними методами для діагностики предракової колоректальної патології.

Ключевые слова: колоректальная предраковая патология, скрининговая видеокколоноскопия, биопсия, морфологическая диагностика.

Nahorna D. M., Kuryk O. G., Yakovenko V. O., Gubar O. S. Diagnostics of precancerous colorectal pathology by the results of screening videocolonoscopy.

A retrospective evaluation of the results of morphological studies of biopsies taken at 500 videocolonoscopy was done. Colorectal adenoma is a common pathology of the colon mucous. Screening colonoscopy with biopsy is effective for diagnostic precancerous colorectal pathology.

Key words: colorectal precancerous pathology, screening videocolonoscopy, biopsy, morphological diagnostics.

Стаття надійшла до редакційної колегії 06.10.2015

Нагорнюк Людмила Євгенівна

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ТА НАВИКІВ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАСОБАМИ МЕДІАОСВІТИ

Стаття присвячена проблемі розвитку комунікативних умінь та навиків майбутніх учителів засобами медіаосвіти. Проведено аналіз цілей, моделей та основних аспектів медіаосвіти. Запропоновано використання у навчальному процесі комплексу медіазасобів за чотирима напрямками: друковані, аудіальні, аудіовізуальні та електронні ЗМІ.

Ключові слова: комунікативні уміння та навички, майбутній учитель, медіаосвіта, моделі медіаосвіти.

У сучасному суспільстві компетентність у сфері спілкування стала однією з головних складових високого професійного рівня фахівця. Для професії педагога комунікативна компетентність є провідною професійною характеристикою, від якої залежить особистий успіх, конкурентоспроможність і задоволеність своєю професійною діяльністю. Сучасний педагог повинен володіти не тільки певними знаннями про різні сторони і аспекти спілкування, а й способах використання їх в реальних ситуаціях, втілюючи їх у конкретні вміння і кроки з метою досягнення взаєморозуміння і високих результатів професійної діяльності, тобто повинен володіти комунікативними навиками.

В сучасній школі гостро постає проблема педагогічної взаємодії вчителя і учня, націленого на рівноправні партнерські відносини, засновані на суб'єкт-суб'єктній взаємодії. Під час навчально-виховного процесу між педагогом і учнем повинна створюватися комунікативна ситуація, за допомогою якої учасники спілкування виявляють свій власний погляд на світ. У даному випадку вчитель вже не «транслятор» готових знань, умінь і навичок, а фахівець особистісно-орієнтованої освіти. Ти не менш, аналіз шкільної практики показує, що весь навчально-виховний процес як і раніше часто будується на монологах вчителя, а за їх зразком монологах учнів. Як правило, переважає авторитарно-імперативний стиль спілкування, навчання носить безособовий, предметно-спрямований характер, незважаючи на те, що гуманістична парадигма освіти визнається вимогою сучасного соціокультурного розвитку суспільства.

Актуальність порушеної проблеми, необхідність у подоланні протиріч між педагогічною теорією і практикою, необхідністю розробки та впровадження нових ефективних технологій розвитку комунікативних умінь майбутніх педагогів зумовили вибір теми нашої статті.

Друга половина XX і початок XXI століття ознаменувалися значним підвищенням уваги до педагогічного спілкування як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Так, культура педагогічного спілкування й комунікативна майстерність учителя досліджувалась Л. Виготським, І. Зяюном, А. Макаренком, В. Сухомлинським, К. Ушинським; зміст і структура педагогічного спілкування розглядалися Г. Андреевою, Б. Ломовим, С. Максименком, Б. Паригіним, В. Семиченко та ін.; комунікативні вміння вчителя та їх структурні компоненти стали об'єктом доліджень В. Абрамяна, Н. Бутенко, А. Годлевської, В. Кан-Калика, О. Леонтьєва, Т. Фатихової та ін.), методи і способи формування комунікативних умінь і навичок майбутніх вихователів висвітлювались у працях М. Баранова, В. Беломорця, М. Пентилюк, О. Тарасової та інші.

Незважаючи на те, що комунікативним умінням та навикам майбутніх учителів присвячено ряд наукових праць, залишаються ще недостатньо вивченими ефективні технології розвитку комунікативних умінь майбутніх педагогів.

Виходячи з сказаного вище, *метою статті* є визначити та обґрунтувати потенціал засобів медіаосвіти у розвитку комунікативних умінь та навиків майбутніх педагогів.

Необхідною умовою успішного навчання не випадково вважається різноманітність засобів, методів, прийомів. Саме їх відповідність цілям навчання забезпечує можливість вибору і наступного відбору ефективних освітніх стратегій і технологій. Тому пошук найбільш ефективних дидактичних засобів у розвитку комунікативних умінь та навиків змусив нас звернутись до ЗМІ та ЗМК, які за своїм розмаїттям та дидактичними можливостями не поступаються багатьом навіть дуже поширеним засобам навчання.

У сучасному науковому світі під напрямком у педагогіці, який вивчає закономірності масової комунікації (преси, телебачення, радіо, кіно, відео) розуміють медіаосвіту. Основні цілі медіаосвіти: підготувати нове покоління до життя у сучасних інформаційних умовах, до сприйняття різноманітної інформації, навчити людину розуміти її, усвідомлювати її вплив на психіку, оволодівати способами спілкування на основі невербальних форм комунікації за допомогою технічних засобів [6, с. 5].

Розроблені в світі моделі медіаосвіти можна розділити на освітньо-інформаційні (охоплюють вивчення теорії і історії, а також

медіамови), виховно-етичні (моральна, релігійна і філософська проблематика у медіаматеріалі), практико-утилітарні (практичне вивчення і застосування медіазасобів), естетичні (розвиток художнього смаку та аналіз творів медіакультури) і моделі розвиваючого навчання (основний акцент робиться на розвиток сприйняття, уяви, критичного мислення щодо медіатекстів будь-якого типу тощо). Актуальними і продуктивнішими в сучасних умовах, на думку російського вченого О. Федорова, є моделі медіаосвіти, розроблені Ю. Усовим, А. Спічкіним, Л. Зазнобіною, А. Шаріко вим та іншими педагогами-дослідниками [7, с. 88-89].

Найцікавішою для нашого дослідження є модель інтегрованої медіаосвіти, запропонована Л. Зазнобіною [4]. Суть цієї моделі полягає в інтеграції медіаосвіти з гуманітарними та природничими шкільними дисциплінами з метою підготовки школярів до життя в інформаційному середовищі шляхом підсилення медіаосвітньої аспектності при вивченні різних навчальних дисциплін.

Утім, на нашу думку, недоцільно обмежувати застосування цієї моделі тільки у шкільній практиці. Французький дослідник Ж. Гоне, зокрема, медіаосвітню практику у своїй країні представляє в такій послідовності: “ЗМІ в початковій школі”, “Мас-медіа в коледжі”, “ЗМІ в ліцеї”, “ЗМІ в професійному ліцеї”, “ЗМІ в університеті” [1].

Повертаючись до зазначеної моделі, зауважимо, що, як вважає Л. Зазнобіна, при інтеграції медіаосвіти у шкільні навчальні дисципліни цілі медіаосвіти потрібно конкретизувати до рівня навчальних завдань предмета, який викладається. Інакше кажучи, потрібно знаходити якомога більше точок дотику навчального предмета і “зовнішніх” інформаційних потоків, а також забезпечувати їх пересікання. Згодом необхідно ставити і вирішувати ті медіаосвітні завдання, які дозволяє навчальний матеріал [4, с. 2].

Дидактичний ефект медіаосвіти, на наш погляд, безсумнівний у мотивації, систематизації і поглибленні знань студентів, розвитку їх професійно-значущих умінь і навичок, пам’яті, критичного мислення, творчих і комунікативних здібностей, естетичного сприйняття і аналізу. Різноманітність засобів, варіативність форм їх використання згідно до цілей, методів, прийомів, завдань навчального заняття допомагає зробити процес навчання більш повним, вплинути на глибину і практичність засвоєння матеріалу, а отже і на іншомовну підготовку майбутнього вчителя.

Отже, актуальність звернення до засобів медіаосвіти як засобу у розвитку комунікативних умінь та навичок майбутніх педагогів зумовлена багатьма чинниками, серед яких провідними можна визначити такі: розвиток гуманістичного світогляду; розвиток

культури спілкування; розвиток комунікативних умінь; розвиток індивідуально-психологічних комунікативних характеристик.

Таким чином, у нашій статті ми пропонуємо у розвитку комунікативних умінь та навичок майбутніх учителів використання комплексу медіазасобів за чотирма напрямками: друковані, аудіальні, аудіовізуальні та електронні ЗМІ.

Обсяг статті не дозволяє висвітлити весь спектр педагогічних питань по всіх чотирьох напрямках, тому ми детально зупинимось лише на використанні аудіовізуальних медіа у розвитку комунікативних умінь та навичок студентів у вищих педагогічних навчальних закладах.

Різноманітність виражальних засобів аудіовізуальних джерел дає змогу використовувати їх потенційні можливості для створення зорових, слухових та зорово-слухових образів як основи для формування чітких уявлень і наукових понять.

Специфіка цих медіа полягає в тому, що воно комплексно діє на студента завдяки своїм різноманітним функціям: пізнавальній, соціальній, виховній, оціночній і комунікативній, видовищній та естетичній. Вони мобілізують пізнавальну активність аудиторії, заострюють інтерес до предмета, збільшують обсяг засвоєного матеріалу, підтримують високий мотиваційний рівень навчання, знижують втому студента. Інтегруючи аудіовізуальні медіа у педагогічний процес професійної підготовки педагогів, ми забезпечимо органічне поєднання художньої і пізнавальної видів діяльності, а сукупність здібностей, які формуються таким чином, є базою формування комунікативних умінь та навичок майбутнього вчителя.

Виділимо дидактичні принципи, на яких базується, на думку дослідників [2; 5], використання аудіовізуальних джерел у педагогічному процесі: наочність; зв'язок навчання з життям; систематичність і послідовність; науковість; доступність; історичність; розвиток пізнавальних інтересів і здібностей; індивідуалізація навчання.

Дидактичні можливості аудіовізуальних засобів у розвитку комунікативних умінь та навичок студентів безмежні. Проте, їх формування буде успішним за умови, якщо будуть враховуватись: по-перше, специфіка аудіовізуальних медіа та кожного виду зокрема; по-друге, інтереси студентів; по-третє, буде розроблена система методів, форм і прийомів використання аудіовізуальних ЗМК у формуванні комунікативних умінь та навичок майбутніх педагогів.

Методисти зазначають, що використання навіть ретельно відібраних творів аудіовізуальних медіа стихійно і хаотично не принесе бажаного результату. Це потребує належної методичної

Збірник наукових статей

підготовки викладача. У методичній літературі [3] розрізняють такі основні етапи методичної та організаційно-технічної підготовки викладача. На їх основі подаємо етапи методичної підготовки викладача до заняття з використанням засобів аудіовізуальних ЗМК з метою формування комунікативних умінь та навиків майбутніх педагогів:

I етап – добір до теми, що вивчається, аудіовізуальних засобів, які відповідають освітньо-виховним завданням заняття;

II етап – попередній перегляд або прослухування матеріалу з метою аналізу його змісту;

III етап – визначення доцільності використання дібраного матеріалу щодо формування комунікативних умінь та навиків майбутніх вчителів;

IV етап – визначення форми навчального заняття (аудиторне заняття, індивідуальна робота, самостійна робота);

V етап – визначення функції цих засобів у структурі заняття;

VI етап – вибір провідного методу у використанні цих засобів навчання (наочно-ілюстративний, активно-евристичний) і методичних прийомів показу (повністю, частинами, окремими кадрами);

VII етап – визначення способів активізації пізнавальної діяльності студентів на етапах використання засобів аудіовізуальних мистецтв;

VIII етап – складання плану заняття.

Ми пропонуємо каталог творчих завдань, які можуть бути використані у роботі над аудіовізуальним твором під час аудиторного заняття, а також у індивідуальній і самостійній роботі майбутніх педагогів:

- визначити способи маніпулятивного впливу на глядача, які використовуються в медійному творі;

- зробити аналіз телетексту за схемою;

- розробка мінісценарію медіатексту;

- опис і аналіз конкретного епізоду з медіатексту, в т.ч. обґрунтування вчинків і слів персонажів, зображувальний ряд і т.п.;

- підбір жанрових і тематичних аналогів до конкретного медіатексту, підбір медіатексту з аналогічною авторською ідеєю;

- ознайомлення з першими (або фінальними) епізодами медіатексту з наступною спробою спрогнозувати подальші (попередні) події;

- перегляд не озвученого фрагменту екранного тексту і розробка свого варіанта звукової доріжки для цього уривку;

- складання рекламної кампанії твору аудіовізуальних мистецтв – сценарії теле/радіореклами, афіш і т.п.;

- проаналізувати особистість та професіоналізм відомого телеведучого (професійні якості, зовнішній вигляд, культура мови);
- проаналізувати і дати оцінку емоційно-вольовим здібностям ведучого відомого ток-шоу;
- підібрати музичний фон до пізнавальної телепередачі;
- проаналізувати літературне оформлення пізнавальної телепередачі;
- переказати іншомовну телепередачу чи фільм (про що йдеться, основні герої, фабула, ідея);
- знайти у тексті телетвору слова-реалії та пояснити їх значення;
- визначити, які саме вербальні та невербальні стратегії використовують комуніканти обраного твору аудіовізуальних мистецтв.

Такого плану завдання можуть виконуватись студентами індивідуально, попарно або колективно у формі дискусії чи обговорення.

Вважаємо, що форми навчання студентів у розробленій технології можуть бути як індивідуальні, так і фронтальні та групові.

У цій технології, враховуючи її цілі і завдання, а також специфіку майбутнього фаху студентів, рекомендуються, передусім, використовувати методи проблемного навчання, методи активного навчання, комунікативний, дослідницький та евристичний методи. У розробленій технології можливі будь-які комбінації цих методів.

Доцільно використовувати, на нашу думку, імітаційні ігрові методи активного навчання – ділові ігри, комп'ютерні ділові ігри, рольові ігри, ігрове проектування, малі ділові ігри.

Отже, дослідження особливостей ЗМК та їх дидактичного потенціалу доводить, що медіа можуть виступати ефективним засобом формування комунікативних умінь та навиків майбутніх педагогів. Для досягнення максимальної ефективності використання будь-якого виду ЗМК потрібна докладно розроблена технологія, що у свою чергу вимагає розв'язання проблем, пов'язаних із відбором навчального матеріалу, його змістом, вибором відповідних форм, методів і прийомів, що потребує подальшого дослідження.

Література

1. Гоне Ж. Освіта і засоби масової інформації / Ж. Гоне. – К. : К.І.С., 2002. – 100 с.
2. Дидактические основы применения экранно-звуковых средств в школе / под ред. Л. П. Прессмана. – М. : Педагогика, 1987. – 152 с.
3. Духовна М. М. Технічні засоби навчання / М. М. Духовна. – К. : Вища школа, 1982. – 236 с.
4. Зазнобина Л. С. Стандарт медіаобразования, интегрированного в гуманитарные и естественнонаучные дисциплины

начального общего и среднего общего образования [Электронный ресурс] / Л. С. Зазнобина // Режим доступа : <http://www.mediaeducation.ru/publ/standart.shtml>. – Название с титул. экрана.

5. Ситникова Н. А. Дидактические проблемы использования аудиовизуальных технологий обучения / Н. А. Ситникова. – Воронеж : Изд-во НПО “МОДЕК”, 2001. – 64 с.

6. Федоров А. В. Медиаобразование и медиаграмотность: мнение экспертов [Электронный ресурс] / А. В. Федоров // Режим доступа : <http://www.edu.of.ru/attach/17/946.doc>. – Название с титул. экрана.

7. Федоров А. В., Чельшова И. В. Медиаобразование в России: краткая история развития / А. В. Федоров, И. В. Чельшова. – Таганрог : Познание, 2002. – 266 с.

Людмила Нагорнюк. Развитие коммуникативных умений и навыков будущих учителей средствами медиаобразования.

Статья посвящена проблеме развития коммуникативных умений и навыков будущих учителей средствами медиаобразования. Проведен анализ целей, моделей и основных аспектов медиаобразования. Предложено использование в учебном процессе комплекса медиасредств по четырем направлениям: печатные, аудиальные, аудиовизуальные и электронные СМИ.

Ключевые слова: коммуникативные умения и навыки, будущий учитель, медиаобразование, модели медиаобразования.

Lyudmyla Nagornyuk. Development of communicative skills of future teachers by means of media education.

The article discusses the development of communicative skills of future teachers by means of media education. The analysis of the goals, models and key aspects of media education. Proposed use in the classroom set of media in four areas: printed, auditory, visual and electronic media.

Key words: communication skills, future teacher, media education, media education model.

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2015

Олішевич Віолетта Миколаївна

Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

**ПОЛІКУЛЬТУРНІСТЬ КРИЗЬ ПРИЗМУ
ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ**

У статті аналізується поняття «полікультурність». Йдеться про виокремлення цього поняття у науковому педагогічному полі задля створення уніфікованих освітніх програм. Зазначені основні показники полікультурної особистості. Уточнено поняття «полікультурність» відповідно до запитів сучасного суспільства.

Ключові слова: полікультурність, особистість, спільнота, педагогіка, етнос, культура.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства неабиякої актуальності набувають питання культурної взаємодії представників різних національних та релігійних груп. Особливої уваги потребують й культурні запити національних меншин, які мають непересічні риси характеру, мову, культуру, поведінку, побутові звичаї. Законодавча база закріплює право цих людей не лише на самовизначення, збереження та розвиток етнічних традицій, а й передбачає їхню гармонійну інтеграцію в загальноєвропейську спільноту. Ось чому такі поняття як «полікультурність» і «полікультурна особистість» набувають нового значення. Ґрунтовне дослідження цих дефініцій розпочалося в галузі педагогічної науки, яка першою зреагувала на появу полікультурного середовища та зайнялася розробкою таких освітньо-виховних програм, які давали б можливість реалізуватися й повноцінно розвиватися кожній особистості.

Особливого розвитку полікультурні суспільства почали набувати після Другої світової війни, у зв'язку з переміщенням великої кількості населення до інших країн. Це сформувало співіснування різних культур у межах західноєвропейських країн. На початку 70-х років в освітній сфері європейських державах з'являється поняття «полікультурність», яке дало змогу розробити уніфіковані освітні програми для меншин, які історично існували і для мільйонів мігрантів, які з'явилися на Заході в другій половині ХХ століття. Ця програма забезпечувала рівні умови існування різних культур і була створена така система виховання, яка базувалась на принципах виховання взаємоповаги і толерантності серед представників різних

культур і релігій. Відповідно до української освітньої програми терміни «полікультурність», «полікультурна освіта» і «полікультурне виховання» достатньо нові. Їх досліджували В. Й. Гис, В. В. Асаєва, В. В. Борисов, Андре Тевенан, американські вчені Дж. Бенкс та Дж. Фаркаш та інші. Але досі не існує чіткого визначення терміну «полікультурність», не зазначені унікальні показники, які б вказували на полікультурну особистість.

За визначенням В. Й. Гис параметрами полікультурності є вміння використовувати саму мову як інструмент для комунікації у діалозі культур, міжкультурне спілкування в усній і писемній формах, право на існування різних культур у полікультурному середовищі, поважне ставлення людини не тільки до власної культури, а й до культур різних спільнот [2]. Дослідниця О. В. Котенко зазначає, що полікультурність – це особливий компонент у структурі індивіда, його якість визнавати багатоманітність культурного простору і здатність до взаємодії між культурами [4]. У філософських вимірах полікультурність досліджувала В. В. Асаєва, яка доводить, що полікультурність як соціальний феномен набуває особливого значення, оскільки у глобалізованому світі відбуваються стрімкі зміни умов існування культур, що по-перше пов'язано з процесами їхньої інтеграції та асиміляції, а по-друге, зі збереженням національних цінностей окремих народів [1]. Науковець Н. Талалуєва виділяє полікультурність як засіб, який виховує толерантність, терпимість до будь-яких етнічних груп; це різноманітність культур та їх особливостей, а також розуміння їх як однієї частини національної політики уряду [5]. Про полікультурність в українському суспільстві зазначає у своїх працях С. В. Дрожжина, яка обґрунтувала концептуалізацію мультикультуралізму як способу розуміння полікультурного українського суспільства та визначила елементи побудови і специфіку теоретизації полікультурного суспільства [3].

У сучасному світі становлення полікультурності відбувається за допомогою гуманізації у налагодженнях стосунків суб'єкта і розширенні меж його свободи та персональної відповідальності за наслідки власних дій. А полікультурна особистість визначається як особистість суспільних відносин, яка здатна до продуктивного діалогу з представниками різних культур та може співпрацювати і взаєморозумітися з суб'єктами тих культур. Полікультурність – це важливий чинник міжкультурних відносин, які базуються на ідеях дослідження культурного взаєморозуміння, рівноправності культур та їхньої взаємодії. Особливість формування полікультурності у XXI столітті – переорієнтація постіндустріальної цивілізації до міжкультурного діалогу, тобто людина, зустрічаючись, з представником іншої культури повинна усвідомлювати, що існують

інші форми організації соціального простору, де полікультурна комунікація і є механізмом діалогу та взаємодії цих культур, тобто кодом взаємопізнання цих культур, а також взаємовпливом однієї культури на іншу. Полікультурні взаємини є важливою базою для формування толерантного ставлення до інших культур та їх представників. Найбільш важливим підходом до формування полікультурності сьогодні стає взаємодія культурологічної концепції із концепцією міжкультурного діалогу. Основна мета – це уникнення дискримінаційних процесів, мир і злагода у полікультурному середовищі [1].

До основних показників полікультурної особистості можна віднести такі, як:

- успішна взаємодія з представниками інших держав і культур, на основі етнокультурних чинників;

- можливість вирішення конфліктних питань на соціокультурному рівні;

- поважне ставлення до мови, яка вивчається та носіїв цієї мови.

Таким чином, аналіз наукових джерел доводить, що полікультурність – це розуміння існування різних культур в межах певної держави та визнання їхньої особливості. Педагогічна наука зазначає, що полікультурність має стати невід'ємним складником кожної національної освітньої системи.

Література

1. Асасва В. В. Полікультурність та мультилінгвізм у філософсько-освітньому вимірі : автореферат дис. ... канд. філос. наук : 09.00.10 / В. В. Асасва ; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х. : [б. в.], 2013. – 16 с.

2. Гис В. Й. Формування та розвиток полікультурної компетентності засобами іноземної мови / В. Й. Гис // Англ. мова та лра : наук.-метод. журн. – 2010. – № 6. – С. 2-6.

3. Дрожжина С. В. Мультикультуралізм: концептуальна модель та праксеологічні виміри її реалізації в українському соціумі : автореферат дис. ... д-ра філос. наук : [спец.]: 09.00.03 / С. В. Дрожжина ; Тавр. нац. ун-т ім. В. І. Вернадського. – Сімферополь : [б. в.], 2010. – 32 с.

4. Котенко О. В. Розвиток полікультурної компетентності вчителів світової літератури в системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук: [спец.]: 13.00.04 "Теорія і методика проф. освіти" / Котенко Ольга Володимирівна; ДВНЗ "Ун-т менеджменту освіти" НАПН України. – К., 2011. – 20 с.

5. Талалуєва Н. Полікультурність освіти в Україні: закони і реалії / Н. Талалуєва // Професійна освіта : ціннісні орієнтири

сучасності : зб. наук. пр. / Акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. – С. 161-167.

Виолетта Олишевич. Поликультурность сквозь призму педагогической науки.

В статье анализируется понятие «поликультурность». Идет речь о выделении этого понятия в научном педагогическом поле для создания унифицированных образовательной программ. Указаны основные показатели поликультурной личности. Уточнено понятие «поликультурность» в соответствии с запросами современного общества.

Ключевые слова: поликультурность, личность, общество, педагогика, этнос, культура.

Violetta Olishevych. Multiculturalism through the prism of the pedagogical science.

The concept of «multiculturalism» is analyzed in the article. It deals with the emphasizing of this concept in the scientific pedagogical field to create some unified educational programs. The main indicators of multicultural identity are pointed out. The concept of «multiculturalism» is precised according to the needs of modern society.

Key words: multiculturalism, identity, society, pedagogy, ethnos, culture.

Стаття надійшла до редакційної колегії 30.10.2015

УДК 378.147-615

© Опрышко В. И., Носивец Д. С., 2015

Опрышко Валентина Ивановна

Носивец Дмитрий Сергеевич

Государственное учреждение «Днепропетровская медицинская академия Министерства здравоохранения Украины»

**ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ И ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ
ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ПРЕДМЕТА
“ФАРМАКОЛОГИЯ”**

Авторами на основании собственного опыта преподавания освещены технологические и теоретические аспекты подготовки студентов при изучении предмета “фармакология”. Проанализированы особенности проведения практических занятий, самостоятельной подготовки студентов и организации учебного процесса. Установлено, что используемые мероприятия способствуют повышению заинтересованности к обучению, обобщению представления студентов о наиболее важных вопросах изучаемой

дисциплины, оптимальной организации их самостоятельной аудиторной и внеаудиторной работы.

Ключевые слова: *фармакология, организация учебного процесса, подготовка студентов.*

Значительное место в учебном процессе студентов II и III курсов занимает предмет “фармакология”. Аудиторная и внеаудиторная работа при изучении этого предмета основана на базовом освоении студентом основных теоретических дисциплин. Эти дисциплины дают возможность объединить и сформировать в представлении будущего врача различную по объему и сложную для восприятия и запоминания информацию относительно фармакокинетики, фармакодинамики, физических и химических свойств лекарственных средств, получении лекарственного сырья и их действия на живой организм в аспекте клинической и профессиональной деятельности будущего специалиста [1, 2].

Цель работы – осветить технологические и теоретические аспекты подготовки студентов при изучении предмета “фармакология” на кафедре фармакологии и клинической фармакологии ГУ «Днепропетровская медицинская академия МЗ Украины».

При планировании самостоятельной работы студентов нами уделяется большое внимание таким особенностям учебного процесса, как зависимость действия лекарственных веществ от их химического строения, особенности фармакокинетики и фармакодинамики препаратов растительного и синтетического происхождения. При этом определенное внимание должно обращаться и уделяться на особенности выбора наиболее целесообразной медикаментозной формы лекарственного вещества, что определяет наилучшую, максимальную биодоступность главного действующего вещества [3; 4].

Оптимизация самостоятельной работы студентов, на наш взгляд, возможна и достигается путем формирования значительного количества тестовых заданий различной формы и уровня сложности по различным разделам предмета «фармакология». При этом значительное количество тестовых заданий нами оформляется со специальными условиями, описанием клинических и фармакологических ситуаций, что способствует положительной мотивации студентов и формированию определенной психологической настроенности при подготовке к тематическим занятиям по предмету “фармакология” и освоения будущей профессии [5].

На практических занятиях со студентами разбираются вопросы, которые затрагивают различные аспекты тематического урока – исходящий контроль знаний, основной уровень знаний и

заключительный контроль. Необходимым условием при проведении практического занятия является объединение основных и наиболее сложных вопросов общей и частной фармакологии [1; 3].

Немаловажное значение имеют экспериментальные исследования, которые мы включаем в состав практических занятий. Эти занятия заключаются в объединении экспериментов фармацевтического и фармакологического характера, на которых изучаются оптимальная лекарственная форма, пути введения лекарственного вещества, обеспечивающие максимальный фармакологический результат, токсичность препаратов, влияние на различные физиологические системы организма и т.д. К элементам самостоятельной работы студентов относится также решение компьютерных задач контрольного и учебного характера [2].

На кафедре фармакологии и клинической фармакологии ГУ «ДМА МЗ Украины» для эффективного обеспечения студентов учебным материалом функционирует интернет-сайт на котором размещены тематические планы и задания по всем тематическим разделам дисциплины “фармакология”. Обязательным элементом работы является также освоение принципов врачебной рецептуры, чему уделяется внимание на каждом практическом занятии данных предметов в течение всего периода обучения студентов [1; 3].

Внеаудиторная работа студентов также основывается на интегрированном подходе к изучению предмета “фармакология” в тесной связи с другими базовыми и фармацевтическими дисциплинами. В состав внеаудиторной работы студентов входит подготовка к каждому практическому занятию согласно с разработанными и опубликованными методическими рекомендациями. Результаты такой работы проверяются и оцениваются преподавателем на соответствующем тематическом занятии. Кроме того, студентам предлагается специальная тематика самостоятельных занятий по наиболее актуальным и важным вопросам, а также по дополнительным вопросам курса “фармакология”. Также поощряется работа студентов с литературой монографического и текущего характера, а также данными интернет ресурсов. Результаты внеаудиторной работы оформляются студентами в виде рефератов, докладов, а наилучшие из них, выносятся на обсуждение в группы студенческого научного общества кафедры. Проведение занятий студенческого научного общества обеспечивается таким образом, что композиция докладов обуславливает освещение вопросов не только относительно фармакокинетики и фармакодинамики, но также затрагиваются и элементы фармакогностического и фармакохимического характера, что обуславливает обсуждение особенностей механизма действия и использования лекарственных веществ [4; 5].

Выводы. Таким образом, наши технологические и теоретические подходы к подготовке студентов при изучении предмета “фармакология” способствуют повышению заинтересованности к обучению, обобщению представления студентов о наиболее важных вопросах изучаемой дисциплины и приводит к оптимальной организации их самостоятельной аудиторной и внеаудиторной работы, что немаловажно для профессионального формирования будущего врача.

Литература

1. Опришко В. И., Носивец Д. С. Современные подходы к модернизации структуры и качества преподавания (на примере учебных курсов «фармакология» и «клиническая фармакология») / В. И. Опришко, Д. С. Носивец // IX Міжнар. конф. “Стратегія якості у промисловості і освіті” (31.05-7.06.2013 р., Варна, Болгарія): Матеріали. У 3-х томах. Т. 1. Упорядники: Хохлова Т. С., Хохлов В. О., Ступак Ю. О. – Дніпропетровськ-Варна, 2013. – С. 243-245.

2. Опришко В. И., Носивец Д. С. Творческий потенциал студентов как основа повышения качества изучения предметов «фармакология» и «клиническая фармакология» / В. И. Опришко, Д. С. Носивец // Актуальні питання освіти і науки : Зб. наук. ст., мат. наук.-практ. конф., 23-24 жовт. 2013 р. / Академія внутрішніх військ МВС України. – Х. : ХОГОКЗ, 2013. – 386 с. – С. 195-198.

3. Опришко В. И., Носивец Д. С., Жилюк В. И. Пути обеспечения и улучшения качества преподавания предметов «фармакология» и «клиническая фармакология» / В. И. Опришко, Д. С. Носивец, В. И. Жилюк // Вища освіта: проблеми і шляхи забезпечення якості: Зб. праць X Всеукр. наук.-метод. конф., 28-29 листоп. 2013 р., Київ / М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т». - Електрон. дані. - К. : НТУУ «КПІ», 2013. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. – Назва з тит. екрана. – С. 514-516.

4. Мамчур В. Й., Опришко В. І., Носівець Д. С. Шляхи підвищення якості підготовки студентів на кафедрі фармакології, клінічної фармакології та фармакоєкономіки / В. Й. Мамчур, В. І. Опришко, Д. С. Носівець [та ін.] // Мат. X Всеукр. навч.-наук. конф. “Кредитно-модульна система організації навчального процесу у Вищих медичних навчальних закладах України на новому етапі”. – Тернопіль: ”Укрмедкнига”, 2013. – Ч. 1. – С. 359-361.

5. Опришко В. І., Носівець Д. С., Хомяк Н. В. Аспекти організації позааудиторної роботи студентів / В. І. Опришко, Д. С. Носівець, Н. В. Хомяк // «Реалізація Закону України “Про вищу

освіту” у вищій медичній та фармацевтичній освіті України»: мат. Всеукр. навч.-наук. конф. - Тернопіль, “ТДМУ”, 2015. – С. 147-148.

Валентина Опришко, Дмитро Носівець. Технологічні та теоретичні аспекти підготовки студентів при вивченні предмета «фармакологія».

Авторами на підставі власного досвіду викладання висвітлені технологічні та теоретичні аспекти підготовки студентів при вивченні предмету “фармакологія”. Проаналізовано особливості проведення практичних занять, самостійної підготовки студентів та організації навчального процесу. Встановлено, що використовувані заходи сприяють підвищенню зацікавленості до навчання, узагальненню уявлення студентів про найбільш важливі питання вивчаємої дисципліни, оптимальної організації їх самостійної аудиторної та позааудиторної роботи.

Ключові слова: фармакологія, організація навчального процесу, підготовка студентів.

Valentina Opryshko, Dmitry Nosivets. Technological and theoretical aspects training students to study subject «pharmacology».

The authors based their own teaching experience highlights the technological and theoretical aspects of the training of students in the study of the subject "pharmacology". The features workshops, self-study students and the educational process. Found that used measures enhance interest in learning, students generalization idea about the most important issues of researching this subject, optimal organization of their individual classroom and extracurricular work.

Keywords: pharmacology, organization of educational process, training of students.

Стаття надійшла до редакційної колегії 29.09.2015

УДК [316.444-027.561:37.091.12.011-051]::001.895:37.091.2

© Петренко Т. В., 2015

Петренко Тетяна Володимирівна

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

**ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ
ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС**

Розглядаються поняття «професійної мобільності», «інноваційні технології», «академічної мобільності», «мобільність», а також

процес вдосконалення професійної мобільності викладача в сучасних умовах, компетентність викладача, реалізація професійної мобільності в системі відкритої освіти, ступень інституційної формалізації освіти.

Ключові слова: професійна мобільність, інноваційні технології, академічна мобільність.

Сучасні вимоги до викладачів вищої школи набувають великого значення, оскільки вдосконалення системи освіти потребує впровадження європейських стандартів для розвитку професійної мобільності на кожному етапі надання освітянських послуг.

Професійна мобільність викладача – це не просто перехід з одного рівня чи горизонтального, або вертикального, а цілеспрямоване бажання розвиватись за всіма ступенями інституційної формалізації освіти (формальної, неформальної та інформальної), що сприяє в активізації пізнання великого обсягу інформації та прояву компетентності при роботі з різними студентами та слухачами.

Метою статті є аналіз професійної мобільності викладача в умовах роботи у вищому навчальному закладі з урахуванням впровадження у навчальний процес інноваційні технології, які забезпечують можливість відкритої системи освіти.

Вирішення цих проблем, на нашу думку, можливо здійснити наступним підходами:

1. Визначити чітке місце професійної мобільності, як по відношенню до особистості, так і суспільства у цілому.

2. Відокремити професійну мобільність від академічної мобільності.

3. Вдосконалити професійну мобільність викладача вищого навчального закладу шляхом підвищення кваліфікації, з можливою зміною професійних видів діяльності за допомогою інноваційних технологій.

4. Експериментально перевірити професійну мобільність викладача в умовах конкретного вищого навчального закладу.

Для вивчення такого феномена, як професійна мобільність стали праці Е. Дюркгейма та М. Вебера. Фундаментальною базою їх досліджень став функціональний підхід спрямований на аналіз професійної мобільності з точки зору соціального явища.

Однією з характеристик соціальної поведінки за Е. Дюркгеймом є поняття «пластичність», що пояснює здатність відображати здатність і можливість індивіда формувати свою працю, свої професійні орієнтації й перспективи. Еволюція ставлення до праці привела до актуалізації здатності індивіда формувати зміст професійної ролі відповідно до власних цілей і можливостей [1].

Професійна мобільність є «умовою і наслідком професійного розподілу праці відповідно до потреб суспільства шляхом зміни професії ...» [2]. Професійна мобільність розглядається як «зміна трудової позиції або ролі робітника, зумовлена зміною місця роботи чи професії» [3].

Запропонована С. Ліпсетом і Р. Бендіксом концепція була однією зі спроб розробки теоретичної моделі власне професійної мобільності, однак, на думку В. Новикова, вона мала ряд істотних недоліків:

1. Відсутність послідовного розмежування професійної мобільності від інших видів соціальної мобільності.

2. Розроблена авторами методологія дослідження не визначала повною мірою емпіричні критерії професійної мобільності, обмежуючись конкретизацією єдиного критерію зміни праці трьох типів.

4. Концепції не приділялося належної уваги аналізу професійної кар'єри усередині одного покоління [4].

За визначенням Л. Лесохіна професійна мобільність з одного боку – зміна позиції, що зумовлена обставинами, тобто мобільність продиктована необхідністю адаптуватися до реальних життєвих ситуацій. З іншого боку, мобільність – це самовдосконалення особистості, засноване на стабільних цінностях і потребі у самовдосконаленні [5].

Динамізм у професійній мобільності викладача пов'язаний із змінами у початковому процесі та впровадженням інноваційних технологій, переходом до європейської системи освіти, появою нових напрямків у науці, наближенням до світових тенденцій в економічному та суспільному розвитку.

Мобільність як категорія в межах соціуму спрямована досягати задоволення своїх зростаючих матеріальних та духовних потреб, яка ще донедавна носила природний характер, але зараз прагне до гармонії із світом та самим собою як частина цього світу. Завдяки цим змінам забезпечується якісна і доступна освіта, потужна та розгалужена мережа освітніх закладів зі своїми вимогами до багаторівневої, багатопрофільної та безперервної освіти.

Деякі науковці розглядають професійну мобільність разом з академічною, але слід розділяти ці поняття, оскільки: академічна мобільність передбачає можливість студентів набувати знань, умінь та навичок відповідно до напрямку підготовки у вищому навчальному закладі відповідно до навчального плану, а також протягом мати можливість приймати участь у програмах обміну студентами, а викладач у цьому процесі здійснює професійну мобільність.

Особливе значення має забезпечення реструктуризації навчального процесу шляхом набуття викладачем професійної мобільності в інноваційному середовищі, а також гармонізації інтелектуальних рівнів цього викладача.

Опануванням викладачем нових інноваційних технологій передбачає його готовність оволодівати додатковими професійними знаннями, адаптуватись до змін у навчальному плані.

Експериментальна перевірка вдосконалення професійної мобільності викладача включає розробку тестів відповідно до спеціалізації фахівця, впровадження навчальних курсів, які передбачають роботу викладача з іншими фахівцями у міждисциплінарному зв'язку (гуманітарні та технічні на одному занятті).

Отже, вдосконалення професійної мобільності викладача відбувається не лише в межах однієї навчальної дисципліни, але й за рахунок об'єднання зусиль декількох фахівців, які за допомогою інноваційних технологій мають можливість розробити навчальні курси, що допоможуть досягти високих результатів при умові міждисциплінарних зв'язків.

Література

1. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии / Эмиль Дюркгейм : пер. с фр. – М. : Канон, 1996. – 432 с. – (История социологии в памятниках).
2. Горюнова Л. В. Профессиональная мобильность специалиста как проблема развивающего образования в России: дис. ... докт. пед. наук : 13.00.08 / Горюнова Лилия Васильевна. – Ростов н/Д., 2006. – С. 181.
3. Иванченко С. А. Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Євгенія Анатоліївна Иванченко. – Харків : Фоліо, 2006. – С. 14 – (Бібліотека державної мови).
4. Новиков В. В. Профессиональная мобильность выпускников технических вузов в России на рубеже XX-XXI веков : дис. ... канд. филос. наук : 09.00.11 / Владимир Викторович Новиков. – М., 2001. – С. 16-17.
5. Лесохина Л. Н. К обществу образованных людей / Люция Николаевна Лесохина : РАО, Инст. Образования взрослых. – СПб : Тускарора, 1998. – 266 с.

Татьяна Петренко. Совершенствование профессиональной мобильности преподавателя в условиях внедрения инновационных технологий в учебный процесс.

Рассматриваются определения «профессиональной мобильности», «инновационные технологии», «академической мобильности», «мобильность», а также процесс совершенствования профессиональной мобильности преподавателя в современных условиях, компетентность преподавателя, реализация профессиональной мобильности в системе открытого образования, степень институциональной формализации образования.

Ключевые слова: профессиональная мобильность, инновационные технологии, академическая мобильность.

Tatyana Petrenko. Improvement of professional mobility of the teacher in the conditions of introduction of innovative technologies in the educational process.

Discusses the concept of "professional mobility", "innovative technology", "academic mobility", "mobility", as well as the process of improving professional mobility of the teacher in modern conditions, the competence of the teacher, implementation of professional mobility in the open education system, the degree of institutional formalization of education.

Key words: professional mobility, innovative technology, academic mobility.

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2015

УДК 378.048.2

© Підлубна О. М., 2015

Підлубна Ольга Миколаївна
Кіровоградська льотна академія
Національного авіаційного університету

**ПАРТНЕРСТВО АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ ТА
ЛЬОТНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У США**

У статті розглядаються основні засади партнерства авіаційної галузі та льотних навчальних закладів у США. Зосереджено увагу на досвіді співпраці навчальних закладів із авіаційними компаніями для удосконалення практичних навичок курсантів та задоволення потреб ринку праці. Партнерство дозволяє роботодавцям безпосередньо брати участь у формуванні та доповненні програми навчання, створює умови для навчання, допомагає активній взаємодії з майбутніми фахівцями. Автором наголошується необхідність застосування принципу партнерства в українській системі професійної підготовки майбутніх пілотів цивільної авіації.

Ключові слова: стажування, партнерство освіти і авіаційної галузі, навчальні програми, професійна підготовка, розвиток авіаційної освіти, пілот цивільної авіації.

У сучасному світі авіація обслуговує практично всі галузі діяльності людини. Особливо значний вплив авіаційної галузі можливо прослідкувати в Сполучених Штатах Америки, де авіаперельоти стали невід'ємною частиною повсякденного життя. Цілком зрозуміло, щоб підготувати успішних авіафахівців та розвивати авіаційну галузь, авіації потрібно було стати частиною системи освіти. Відомо, що великого значення у ефективній підготовці майбутніх авіаційних фахівців набуває здатність освіти своєчасно реагувати на зміни та розвиток промисловості. Крім того, удосконалення якості авіаційної освіти можливо завдяки партнерству освіти та авіаційної галузі, яке є важливою рушійною силою для розвитку обох сторін.

Мета статті полягає у дослідженні партнерських відносин авіаційної галузі та льотних навчальних закладів США.

Професійна підготовка пілотів була предметом наукової уваги вчених, наприклад, О. М. Керницький, Є. В. Кміта, Н. А. Орленко, Г. А. Пухальська, В. Г. Фотинюк. Об'єктами наукового інтересу вчених були різні аспекти підготовки пілотів цивільної авіації, однак на сьогоднішній день недостатня увага надається порівняльним дослідженням у сфері професійної підготовки майбутніх авіаційних фахівців. Майже відсутні спеціальні дослідження, що розглядають партнерські відносини освіти та авіаційної галузі у США, що зумовлює науковий пошук у розв'язанні цієї проблеми та реалізації зарубіжного педагогічного досвіду в Україні.

Відомо, що лише у США близько півмільйона людей користуються авіаперельотами у звичайний день; регулярні авіаперельоти за рік перевозять приблизно 200 мільйонів людей – еквівалент населенню США; близько 200 000 цивільних літаків обслуговують пасажирів, існує 18 000 аеропортів та близько 700 000 працюючих пілотів (серед яких – 6% жінки), та майже мільйон людей, які працюють в авіаційній промисловості. Дослідження в цій галузі та авіарозробки приносять користь людству, тому цілком зрозуміла, соціальна та технологічна важливість авіаційної освіти [3].

Сьогодні актуальним стало питання компенсування зниження мотивації та продуктивності курсанта льотних навчальних закладів в Україні за допомогою нових ідей та інноваційних технологій. Таким чином, педагоги повинні досліджувати навчальні програми, тенденції, для того щоб розвивати авіаційну освіту. Як свідчать результати дослідження фахівців авіаційної галузі України, підготовка пілотів у вищих навчальних закладах авіаційного профілю потребує

вдосконалення, зокрема за рахунок досвіду навчальних закладів США, для покращення процесу навчання майбутніх пілотів.

Для Сполучених Штатів співпраця навчальних закладів та підприємств є традиційною політикою. У країні існує Асоціація авіаційних університетів (University Aviation Association (UAA)), її члени – викладачі та представники авіаційної галузі. Ця асоціація допомагає знайти спільні цілі для навчальних закладів та авіакомпаній, розробити стандарти підготовки майбутніх фахівців, виконання спільних проектних робіт, удосконалення змісту програм, що забезпечують професійну підготовку курсантів [1]. Асоціація авіаційних університетів розвиває і заохочує викладачів, за допомогою форуму для курсантів, викладачів, співробітників і фахівців-практиків для обміну ідеями, думками тощо. Вона також впливає на політику авіаційної освіти на всіх рівнях управління, забезпечує і розвиває зв'язки між навчальними закладами, авіаційною промисловістю та державними установами.

Таким чином, американські науковці весь час шукають більш активну методику навчання, щоб підготувати своїх студентів до реальних непередбачуваних ситуацій, крім того, навіть промисловість рухається до більш відкритої інноваційної структури, що заохочує взаємодію із наукою [4]. Характеризуючи студентські проекти та промислові програми в Університеті Теннессі дослідники відзначили, що модельована навчальна практика, яка передбачена програмою, підвищує участь випускника та зумовлює застосування лідерських якостей, критичного мислення, технічних, організаційних та соціальних навичок, що, у свою чергу, призводить до значних покращень у показниках випускників та зацікавленості потенційних спонсорів [5]. Науковці Р. Сайерт та П. Гудман розглянули навчально-промислову співпрацю з науково-дослідницької точки зору та дійшли висновку: об'єднання викладачів із компаніями призведе до змін у промисловості, що може знайти відображення у новому продукті, правилах застосування або практичних аспектах, а для університету – в нових програмах досліджень, навчальних програмах або методах навчання студентів [4].

У процесі співпраці відносини серед зацікавлених сторін повинні бути злагодженими, щоб отримати взаємну вигоду. Таке партнерство також повинно містити теоретичну та практичну частину навчання, але обов'язково мати зворотній зв'язок. Бажані результати повинні бути передбачені з самого початку підготовки, так щоб труднощі, які виникають через відмінності та невідповідні результати були зведені до мінімуму. Такий підхід гарантує, що партнерство буде мати успішні результати для навчального закладу та компанії за весь період співпраці [4].

Оскільки, в США навчальні заклади мають щільну співпрацю із авіакомпаніями, коледжі зазвичай підтримують партнерські відносини з місцевими компаніями з метою допомоги у працевлаштуванні своїм курсантам, знаходження місць для проходження практики, участі в проєктах, а також проведення численних воркшопів і семінарів із спеціалістами галузі – працівниками авіаційних компаній. Деякі заклади мають формальні або неформальні домовленості із авіаперевізниками, часто після завершення навчання та успішного проходження практики, авіакомпанія проводить співбесіду з курсантом та працевлаштовує [2]. Отже, важливе значення має партнерство освіти та промисловості. Наприклад, в США компанія United Airlines має домовленість із декількома університетами про підтримку та авіа пільги [1]. В Україні потрібно також запровадити схожі партнерські відносини, в яких авіаційні компанії забезпечать практичну частину навчання для курсантів, і за умов успішного проходження стажування можливість надалі працювати.

Крім того, щоб навчальні заклади надавали якісну освіти та професійну підготовку в усіх аспектах авіації, потрібно активно досліджувати потреби промисловості, реалізовувати зміни в навчальних програмах, і працювати в тісній співпраці з промисловістю, щоб переконатися, що випускники володіють потрібними знаннями і навичками. Така співпраця буде забезпечувати умови для задоволення потреб авіакомпаній та авіаційної освіти.

Висновки. Таким чином, підвищення якості підготовки майбутніх пілотів в Україні є актуальною педагогічною проблемою, яку можливо вирішити шляхом вивчення досвіду передових країн, наприклад США. Проаналізувавши практичний підхід підготовки майбутніх пілотів в США, ми дійшли висновку, що насамперед, перед авіаційними педагогами України постає питання удосконалення та поліпшення професійної підготовки майбутніх пілотів за допомогою партнерських відносин авіаційної галузі та освіти. Крім того, співпраця дозволить роботодавцям безпосередньо брати участь у формуванні та доповненні програми навчання, створить умови для навчання, допоможе активній взаємодії з майбутніми фахівцями, залучаючи їх для проходження практики.

Література

1. Crehan J. Educational Opportunities in Aviation Education / James E. Crehan. // Journal of Aviation / Aerospace Education & Research / Embry-Riddle Aeronautical University. – 1995. – Vol. 5. – № 2. – P. 7-10.
2. Kiteley G. Collegiate Aviation Programs and Options / Gary W. Kiteley [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aopa.org/Pilot-Resources/Learn-to-Fly/Collegiate-Aviation-Programs-and-Options>. – Назва з титул. екрану.

3. Lindman M. Flight and aviation. An aviation curriculum guide / Margaret R. Lindman // Department of Transportation Federal Aviation Administration Office of Human Resources and Management – Washington, D.C. –1994. – P. 3-4.
4. Mott J. H. AIR-CORE at Purdue University: An Innovative Partnership Between Faculty, Students, and Industry / John H. Mott // Journal of Aviation / Aerospace Education & Research. – 2014. – Vol. 24. – № 1. – P. 27-32.
5. Sawhney R. S. Center for Productivity Innovation's student project with industry program at the University of Tennessee, Department of Industrial and Systems Engineering / R. S. Sawhney, S. Maleki, J. H. Wilck & P. Hashemia // INFORMS Transactions on Education. – 2013. – 13(2). – P. 83-92.

Ольга Подлубная. Партнерство авиационной отрасли и летных учебных заведений США.

В статье рассматриваются основные принципы партнерства авиационной отрасли и летных учебных заведений в США. Сосредоточено внимание на опыте сотрудничества учебных заведений с авиационными компаниями для совершенствования практических навыков курсантов и удовлетворения потребностей рынка труда. Партнерство позволяет работодателям непосредственно принимать участие в формировании и дополнении программы обучения, создает условия для обучения, помогает активному взаимодействию с будущими специалистами. Автором отмечается необходимость применения принципа партнерства в украинской системе профессиональной подготовки будущих пилотов гражданской авиации.

Ключевые слова: стажировка, партнерство образования и авиационной отрасли, учебные программы, профессиональная подготовка, развитие авиационного образования, пилот гражданской авиации.

Olga Podlubnaya. Partnership between aviation industry and flight schools in the USA.

The article describes the basic principles of partnership of aviation industry and flight schools in the USA. The attention is focused on the experience of cooperation between schools with aviation companies to improve students' practical skills and meet the needs of the labor market. The partnership allows employers to participate directly in making and updating the training program, creating conditions for learning, help active cooperation with future specialists. The author emphasizes the need for the partnership principle in the Ukrainian system of professional pilots' training of civil aviation.

Key words: *training, partnerships between education and aviation industry, training programs, professional training, the development of aviation education, civil aviation pilot.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 28.10.2015

УДК 378.6

© Плачинда Т. С., 2015

Плачинда Тетяна Степанівна
Кіровоградська льотна академія
Національного авіаційного університету

САМОКОНТРОЛЬ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

У статті розглянуто роль самостійної роботи під час професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах. Проаналізовано підходи дослідників щодо дефініції „самоконтроль” та надане авторське визначення означеного поняття. Звертається увага, що формування навичок самоконтролю є важливою умовою забезпечення якості освіти. Дані вміння надають можливість майбутнім фахівцям самостійно добувати знання, аналізувати, контролювати, коригувати тощо.

Ключові слова: *самоконтроль, професійна підготовка, якість освіти, майбутній фахівець, навчальний процес.*

Пріоритетним напрямом розвитку освіти в Україні має стати підвищення якості освітніх послуг, надання рівного доступу до якісної освіти на всіх рівнях, посилення конкурентоспроможності національної системи освіти та її інтеграція до єдиного європейського освітнього простору. Однією з проблем вищої школи, з якою стикаються майбутні фахівці, не тільки особливості та спеціалізація професійної підготовки, але і велика ступінь самостійності. Навчальним планом передбачається не менше 50% годин самостійної роботи від загальної трудомісткості дисципліни, тому, такий вид роботи необхідно розглядати як важливий чинник навчальної та наукової діяльності майбутнього фахівця. Наразі, основним завданням вищої освіти є формування творчої особистості фахівця, здатного до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності. Вирішення завдань такого роду неможливо тільки шляхом передачі знань від викладача до студента. Особлива роль відводиться формуванню вмінь самоконтролю, який сприяє регулюванню процесу виконання навчальної роботи студентом, дозволяє встановити позитивні та

негативні моменти у власній діяльності, провести коригування виконаних дій, здійснити оцінку своєї навчальної діяльності.

Питання оптимізації навчального процесу через формування у студентської молоді навичок самостійної роботи досліджували М. М. Левшин, О. П. Муковіз, І. І. Ільєсов, В. Я. Ляудіс, Н. А. Качалов, В. А. Козаков, Б. Т. Ліхачев та ін. Проблему формування навичок самоконтролю у процесі навчальної діяльності вивчали науковці Ю. К. Бабанський, Л. С. Виготський, Д. Б. Ельконін, Е. Ф. Зеєр, М. І. Кувшинов, А. К. Маркова, А. В. Петровський, Ю. Г. Холод та ін. Не знижуючи вагомий внесок вчених в означеній проблематиці зазначимо, що дане питання залишається актуальним та потребує подальшого вивчення.

Метою нашого дослідження є вивчення думок науковців щодо поняття „самоконтроль”; надати своє бачення означеної дефініції; з’ясувати роль самоконтролю у професійній підготовці майбутніх фахівців.

В основних положеннях розвивального навчання підкреслюється, що засвоєння знань, умінь і навичок перетворюється із мети освіти на засіб розвитку здібностей, що передбачає зміни у взаємодії викладача та студентів: вони стають партнерами спільного розвитку [1; 3]. Вимоги сьогодення до професійної підготовки майбутнього фахівця призводять до змін соціальної ситуації та трансформації освітніх парадигм. Однією з таких змін, що сприяє забезпечення якості професійної підготовки майбутніх фахівців є перетворення студента на суб’єкта-партнера у педагогічній взаємодії з викладачем та оточенням.

У роботі ми розглядаємо формування вмінь самоконтролю у студентів в процесі самостійної роботи. Самостійна робота є одним з видів навчальної діяльності, саме вона формує готовність до самоосвіти, створює базу для безперервної освіти, можливість постійно підвищувати свою кваліфікацію, тобто самовдосконалюватися.

Самостійна робота виступає рушійною силою навчального процесу. Адже це особливий вид навчальної діяльності, впродовж якого майбутні фахівці здійснюють творчу, активну, напружену розумову діяльність, спрямовану на оволодіння сутністю тої чи іншої навчальної дисципліни, як за завданням викладачів, так і за власним бажанням.

Стрімке зростання обсягу необхідної для засвоєння в процесі вищої освіти інформації спонукає студентів оволодіти навичками ефективного самоконтролю в процесі професійної підготовки. Готовність до самостійного навчання виступає провідною рисою вже сформованих фахівців під час удосконалення ними своїх професійних

компетенцій та сприяє більш повній реалізації принципу „навчання впродовж життя”, задекларованого в положеннях Болонського процесу.

Розглянемо погляди науковців щодо дефініції „самоконтроль”. У філософії самоконтроль розглядають як механізм забезпечення надійності в будь-якому вигляді діяльності (Г. С. Нікіфоров); здатність до протидії несприятливим чинникам (О. Г. Спиркин, В. В. Столін); готовність до внесення змін в діяльність (І. І. Чеснокова). У психології самоконтроль визначають як „самість”, одна з властивостей особистості (С. Л. Рубінштейн, А. І. Липкина, О. О. Конопкін, Ю. О. Миславський, В. І. Моросанова); складова частина саморегуляції поведінки, спілкування (М. І. Боришевський, Н. М. Гнедова, Л. В. Долинська, Л. В. Копець). В узагальненому варіанті в психології самоконтроль розуміється як „усвідомлення й оцінка суб’єктом власних дій, психічних процесів і станів” [4, с. 50-51]. В працях наведених авторів самоконтроль представлений як дії студентів. Незважаючи на те, що науковці розглядають різні аспекти діяльності, вони сходяться в думці, що володіння самоконтролем дозволяє студентам не тільки здійснювати контроль, корекцію своєї діяльності, а й облік, аналіз ходу її виконання і на цій основі прогнотувати кінцевий результат.

У визначенні, що дане М. І. Кувшиновим, самоконтроль ототожнюється зі свідомою діяльністю взагалі: „самоконтроль – це свідоме регулювання та планування діяльності на основі аналізу змін, що відбуваються в предметі праці, що дозволяє досягти поставленої мети” [1].

Науковці розглядають самоконтроль як здатність особистості контролювати свої дії й успішно справлятися з виконуваною діяльністю. Самоконтроль при цьому забезпечує можливість студентам перевіряти свої знання (вміння, навички), співвідносити їх з прийнятими критеріями, рівнями засвоєння теоретичного та практичного матеріалу і на цій основі оцінювати якість реалізованої ними навчально-професійної діяльності [4, с. 52].

Кожне з вищенаведених визначень відображає окремі його сторони. Якщо зіставити всі визначення самоконтролю, то можна помітити, що, незважаючи на деякі відмінності у формулюваннях даного поняття, у більшості авторів виражена його психологічна сутність, яка полягає в діагностуванні, управлінні, контролі, навчанні, вихованні, регулюванні, стимулюванні.

Проаналізувавши думки науковців, нами прийняте таке визначення дефініції „самоконтроль” – це здатність майбутніх фахівців раціонально організувати та поетапно здійснювати свою навчальну діяльність, виконувати контроль і корекцію на всіх етапах

професійної підготовки з метою підвищення ефективності свого навчання та вдосконалення навчального процесу на основі свідомого застосування накопичених знань, умінь і навичок. Як професійно важлива якість самоконтроль спонукає до самовдосконалення на виробництві.

Застосування в освітньому процесі самоконтролю, на нашу думку, є основою для самоосвіти. Оволодіння способами навчальної дії озброює студента вмінням навчатися. Важливим є сформувати необхідні навички самоконтролю на початку навчання, адже, процес самоосвіти, що складається в перші роки студентського життя, триває протягом всього періоду навчання і професійної діяльності, що сприяє постійному оновленню особистісних знань відповідно до наукового та технологічного розвитку. Тому, самоосвіті надається роль мотивувального чинника самовдосконалення та професійного зростання особистості після завершення професійної підготовки у вищій школі.

Отже, основними вимогами під час професійної підготовки майбутніх фахівців має бути формування розуміння щодо постійного професійного саморозвитку, збагачення й оновлення особистості, підвищення фахової майстерності, тобто, щоденного самовдосконалення. У сучасній системі професійної підготовки важливо не тільки дати знання, а й навчити студентів самостійно добувати їх, аналізувати, зіставляти, контролювати, коригувати, застосовувати, оперативно оновлювати і поповнювати постійно запас знань. Самоконтроль стає важливою характеристикою сучасного фахівця, а формування готовності до самоконтролю є однією з актуальних завдань вищої школи.

Перспективним напрямком нашого дослідження є удосконалення методик щодо формування навичок самоконтролю під час професійної підготовки майбутнього фахівця з метою забезпечення якості освіти у контексті вступу України до єдиного європейського освітнього простору.

Література

1. Кувшинов Н. И. К вопросу о самоконтроле учащихся на начальном этапе производственного обучения / Н. И. Кувшинов. // Вопросы психологии. – 1961. – № 2 – С. 25-29.

2. Куліш І. В. Самостійність курсанта-диспетчера в навчальній діяльності як основа розвитку його суб'єктності / І. В. Куліш // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – Зб. статей: – Ялта : РВВ КГУ, 2013. – Вип. 41. – Ч.6. – С. 224-231.

3. Панов В. И. Психодидактика образовательных систем: теория и практика / В. И. Панов. – СПб. : Питер, 2007. – 352 с.

4. Репетуева Г. Н. Формирование готовности к самоконтролю учебно-профессиональной деятельности будущих педагогов профессионального обучения в процессе изучения психолого-педагогических дисциплин : дис.... канд. пед. наук : 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Репетуева Галина Николаевна; Челябинский государственный университет. – Троицк, 2009. – 219 с.

Татьяна Плачинда. Самоконтроль будущего специалиста в контексте обеспечения качества образования.

В статье рассмотрена роль самостоятельной работы во время профессиональной подготовки будущих специалистов в высших учебных заведениях. Проанализированы подходы исследователей относительно дефиниции „самоконтроль” и предоставлено авторское определение указанного понятия. Обращается внимание, что формирование навыков самоконтроля является важным условием при профессиональной подготовке будущих специалистов. Данные умения позволяют студентам самостоятельно добывать знания, анализировать их, контролировать, корректировать т.д.

Ключевые слова: самоконтроль, профессиональная подготовка, качество образования, будущий специалист, учебный процесс.

Tatiana Plachynda. Self-control the future specialist in the context ensuring of quality education.

In the article the scientists' opinions on the role of independent work during the training of future professionals in higher educational institutions have been considered. The author defines approaches of the researchers regarding the definition of „self-control” and grants his definition of this concept. The forming of self-control skills is an important condition of the professional training of future specialists. These skills allow students to independently acquire knowledge, analyze, monitor and adjust.

Key words: self-control, professional training, quality of education, future specialist training process.

Стаття надійшла до редакційної колегії 06.10.2015

Поліщук Валерій Миколайович

Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИВАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

З'ясовано психологічний зміст результативної розвивальної взаємодії у системі „викладач – студент“ (рівні, принципи, правила з їх смисловими пріоритетами), що є вихідним пізнавальним орієнтиром для відновлення і зміцнення значення соціальної ролі вищої школи як глобального гаранта внутрішньої та зовнішньої безпеки держави.

Ключові слова: *рівні розвивальної взаємодії, принципи розвивальної взаємодії, правила розвивальної взаємодії.*

Соціальна дилема: 1) „потреба постійного зміцнення якості вищої освіти України як соціального стабілізатора внутрішньої та зовнішньої державної безпеки у ситуаціях „глобальної світової інтеграції“ та водночас „глобальних соціальних викликів, які часто загрожують державотворенню“ – 2) „необмежений доступ до здобуття вищої освіти, і, як наслідок, прогресуюча девальвація її професійних та особистісних цінностей“.

Мета статті. Охарактеризувати „базовий психологічний зміст“ розвивальної взаємодії у вищій школі (пізнавальні рівні, принципи та правила).

Виокремлення раніше нерозв'язаної проблематики. Це структура „базового психологічного змісту“ розвивальної взаємодії як передумова прогресуючого навчально-наукового потенціалу вищої школи. Пропонований інформаційний фрагмент є результатом аналізу першоджерел та власних емпіричних розвідок [1-3] про ознаки розвивальної взаємодії основних суб'єктів вищої школи (викладачів і студентів), яким властиві: 1. Інтелектуальне змагання: у студентів – це зараз 5(6)-річне навчання, у викладачів – термін контракту (результат: професійне вдосконалення). 2. Пізнавальна орієнтація викладача на студента, схильного до інтелектуальних навантажень (результат: інформативність занять). 3. Пізнавальна орієнтація „сильного“ студента на викладача-дослідника (результат – у викладача: високий темп заняття, актуалізація пріоритетної проблематики без її тотальної деталізації, адекватна самокритичність). 4. Пріоритетність наукової роботи в обох суб'єктів (результат: звичка до наукового пошуку). 5. Інтелектуальна мобільність (взаємні пізнавальні пріоритети, або рівні розвивальної взаємодії, як оцінювальні індикатори якості

тематичної інформації): 1) теоретико-методологічний: комплексне вивчення життєвого явища; 2) теоретико-практичний: прикладний аспект інформації; 3) теоретико-методичний: способи конструювання навчального матеріалу; 4) організаційно-методичний: управління взаємодією; 5) організаційний індивідуально-груповий: диференційована активізація діяльності; завершення навчання лише тими студентами, які відповідають вимогам вищої школи.

Названі рівні актуалізують необхідність психологічної підготовки викладача (незалежно від фаху): це індивідуальний підхід передусім до „сильного“ студента на основі вже принципів розвивальної взаємодії, наприклад:

1. Загально-філософські (системний аналіз життєвого явища з позицій дискретності розвитку; виокремлення історичних перспектив у системі „минуле – теперішнє – потенційне майбутнє“: 1) всезагального зв'язку (наслідки порушення: еkleктизм, суб'єктивізм, кон'юнктурні умовисновки); 2) розвитку (наслідки порушення: відсутність системного бачення розгортання подій); 3) єдності теорії і практики (наслідки порушення: „теоретизування“, декларування відомих істин); 4) управління процесом розвитку (наслідки порушення: стихійність, алогічність, непередбачуваність розвитку).

Окремо знаходяться загально-психологічні принципи:

1. Детермінізму (наслідки порушення: невизначеність витоків подій чи явищ, а, значить, їх справжньої ролі в розвитку). 2. Аналіз життєвих явищ у динаміці (наслідки порушення: невизначеність, наприклад, основних чинників провідної діяльності, властивої для певних вікових періодів). 3. Аналіз впливу певної діяльності на становлення особистості (наслідки порушення: несистемне, кон'юнктурне планування навчального процесу, що диктується своїми вподобаннями, а не вимогами об'єктивної реальності). 4. Системний аналіз життєвих явищ (наслідки порушення: еkleктизм, суб'єктивізм). 5. Врахування змісту вікового розвитку (наслідки порушення: відсутність диференційованого підходу). 6. Суб'єктності (наслідки порушення: домінування директивної педагогіки, побудова міжособистісної взаємодії в системі „суб'єкт – об'єкт“).

Це також смислова специфіка навчальної дисципліни:

1. Методика викладання психології в системі методик інших навчальних дисциплін (наслідки порушення: недостатні міжпредметні зв'язки із суміжними науковими галузями). 2. Використання змісту інших наук для конструювання процесу навчання (наслідки порушення: недоказовість інформації). 3. Реалізація психологічних постулатів у практику (наслідки порушення: деклараційна та стереотипна інформація, „теоретизування“). 4. Дозування інформації: „від простого – до складного“ (наслідки порушення: ускладнений

виклад, механічне запам'ятання та низький рівень осмислення). 5. Єдність навчального інтересу з потребою навчатися (наслідки порушення: відсутність постійної зацікавленості і, як наслідок, слабка вольова готовність до навчання).

Означені принципи продовжуються у правилах розвивальної взаємодії 1) пошук суперечностей у відповідях; 2) діалогічна та монологічна взаємодія з пріоритетом останньої; 3) парадоксальні (пошук істини): а) „від складного до простого“; б) „від невідомого до відомого“; в) „від протилежного“; 4) аналіз власного досвіду; 5) побудова власної аргументації у поясненні матеріалу.

Висновок. Результативна розвивальна взаємодія між основними суб'єктами вищої школи – це комплексне використання її пізнавальних рівнів, принципів і правил, спрямованих на досягнення світової конкурентноспроможності української системи вищої освіти.

Література

1. Поліщук В. М. Психологія педагогічного повсякдення: міфи і реальність : [науково-популярний посібник] / В. М. Поліщук. – Суми : „Університетська книга“, 2012. – 152 с.

2. Поліщук В. М. Психологія розвивальної взаємодії / Науковий вісник ХДПУ. – Херсон : ХДУ, 2014. – Вип. 1. – Т. 1. – С. 228-233.

3. Поліщук В. М. Реалії та перспективи вищої освіти // Освіта України. – 2014. – № 29 (04 серпня). – С. 6.

Валерий Полищук. Психология развивающего взаимодействия в высшей школе.

Определено психологическое содержание результативного развивающего взаимодействия в системе „преподаватель – студент“ (уровни, принципы, правила с их смысловыми приоритетами), что есть исходным познавательным ориентиром для восстановления и укрепления значения социальной роли высшей школы как глобального гаранта внутренней и внешней безопасности государства.

Ключевые слова: уровни развивающего взаимодействия, принципы развивающего взаимодействия, правила развивающего взаимодействия.

Valeriy Polishchuk. Psychology of developing interaction in higher school.

Psychological content of effective developing interaction in the system "a teacher – a student" (levels, principles, rules with their notional priorities), that is the starting cognitive model for the restoration and strengthening of higher school social importance as the global guarantor of internal and external state security is revealed.

Key words: levels of developing interaction, principles of developing interaction, rules of developing interaction.

Стаття надійшла до редакційної колегії 30.10.2015

Польшун Катерина В'ячеславівна
Державний вищий навчальний заклад
«Криворізький національний університет»

ПРО ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Розглянуто процес побудови індивідуальної траєкторії навчання фізико-математичних дисциплін студентів з обмеженими фізичними можливостями. Визначено особливості навчально-методичного комплексу з математичної дисципліни для студентів означеної категорії. Описано сутність поняття відкритого навчального середовища.

Ключові слова: *дидактичні умови, інклюзивне навчання, фізико-математична дисципліна, студент з обмеженими фізичними можливостями.*

Сучасні міжнародні стандарти в галузі прав людини ґрунтуються на ідеї участі кожної особи в суспільному житті на засадах рівності й без дискримінації. Інклюзивна освіта покликана забезпечити реалізацію прав людей з обмеженими фізичними можливостями на здобуття освіти. Тому актуальності набуває проблема ефективної організації інклюзивного навчання студентів з особливими освітніми потребами, зокрема навчання фізико-математичних дисциплін. Успішність функціонування будь-якої дидактичної системи значною мірою залежить від створення відповідних умов. Звідси виливає необхідність визначення та обґрунтування дидактичних умов організації інклюзивного навчання фізико-математичних дисциплін студентів з обмеженими фізичними можливостями.

Поняття «дидактичні умови» тісно пов'язане з родовим для досліджуваного – поняттям «педагогічні умови». Як зазначає М. Боритко, педагогічні умови – це обставини педагогічного процесу, які штучно створюються педагогами задля підвищення ефективності педагогічної діяльності, при цьому педагогічні умови не можуть гарантувати отримання певного результату, однак збільшують імовірність його досягнення [1]. Під дидактичними умовами організації інклюзивного навчання фізико-математичних дисциплін студентів з обмеженими фізичними можливостями розуміємо обставини, що детермінують успішність формування відповідної освітньої компетентності означеної категорії студентів.

На основі аналізу наукової літератури, результатів практичної діяльності педагогів у галузі інклюзивного навчання можемо визначити такі дидактичні умови організації інклюзивного навчання фізико-математичних дисциплін студентів з обмеженими фізичними можливостями: побудова індивідуальних траєкторій інклюзивного навчання студентів з обмеженими фізичними можливостями; застосування в процесі інклюзивного навчання математичних дисциплін навчально-методичного комплексу, розробленого з урахуванням індивідуальних здатностей студентів з обмеженими фізичними можливостями до обміну інформацією; створення відкритого навчального середовища для студентів з обмеженими фізичними можливостями.

Побудова індивідуальної траєкторії навчання фізико-математичних дисциплін студентів з обмеженими фізичними можливостями передбачає адаптацію форм, методів, технологій та засобів навчання відповідно до особливостей здоров'я означеної категорії студентів, їхніх можливостей сприйняття навчального матеріалу, здатностей до інформаційного обміну, можливостей відвідування занять. Головною ознакою індивідуальної траєкторії навчання має бути її гнучкість, що означає створення альтернативних варіантів подачі навчального матеріалу, розроблення гнучкого графіка відвідування занять, за необхідності надання студентові з порушенням здоров'я можливостей працювати вдома, виконувати завдання у віддаленому режимі.

Навчання студентів з обмеженими можливостями за індивідуальною траєкторією навчання потребує створення спеціальних умов. Наприклад, у деяких випадках адаптації підлягає процедура складання іспитів (збільшення часу на розв'язання завдання, дозвіл на використання комп'ютера тощо). Адаптація форм та методів навчання може відбуватися внаслідок використання візуальних, аудіо- та інформаційно-комунікаційних технічних засобів, зокрема інтерактивних дошок, мультимедійних проекторів та комп'ютерів з різним прикладним програмним забезпеченням. Доречним буде створення електронної бібліотеки навчальних матеріалів, розробка та випуск навчально-методичних посібників із збільшеним розміром шрифту і мовою Брайля.

Специфіка викладання математичних дисциплін полягає у використанні великої кількості діаграм, схем, таблиць, оперуванні абстрактними поняттями, побудові графіків та створенні моделей. Для оптимальної організації навчального процесу слід ураховувати і, по можливості, компенсувати труднощі сприйняття навчального матеріалу студентами з сенсорними вадами. Важливим є чітке розуміння педагогом того, яким чином студенту зручніше сприймати

інформацію – візуально, на слух, на дотик. Тому необхідно використовувати різноманітні організаційні форми презентації навчального матеріалу. Навчально-методичний комплекс з математичної дисципліни повинен передовсім забезпечити студентам з обмеженими фізичними можливостями повноцінний доступ до інформаційних джерел та навчальних відомостей. Відповідно, діяльність педагога в цьому напрямку передбачає відбір необхідної навчальної інформації та її подання в доступному для конкретного студента форматі.

Сьогодні науковці говорять про нову освітню парадигму, так звану відкриту освіту, особливостями якої є доступність та гнучкість навчального процесу (В. Биков, В. Моїсеєв). Доступність полягає в необхідності забезпечення рівного доступу всіх людей до якісної освіти в будь-який час, у будь-якому місці і з будь-якої спеціальності. Гнучкість навчального процесу виявляється в урахуванні географічної віддаленості, соціальних і тимчасових обмежень конкретних студентів, їхніх індивідуальних особливостей, можливостей та потреб. Так, створення відкритого навчального середовища для студентів з порушенням здоров'я полягає в упровадженні моделі інтеграції традиційного та дистанційного, електронного, мобільного навчання (змішаного навчання), а також у використанні відповідних адаптивних технологій (адаптивного обладнання чи програмного забезпечення).

Означені дидактичні умови організації інклюзивного навчання фізико-математичних дисциплін студентів з обмеженими фізичними можливостями підлягають експериментальній перевірці, що підтвердить або спростує їхню дієвість.

Література

1. Борытко Н. М. В пространстве воспитательной деятельности : монография / Н. М. Борытко. – Волгоград : Перемена, 2001. – 181 с.

Екатерина Польшун. О дидактических условиях организации инклюзивного обучения физико-математических дисциплин студентов с ограниченными возможностями.

Рассмотрено процесс построения индивидуальной траектории обучения физико-математическим дисциплинам студентов с ограниченными физическими возможностями. Определены особенности учебно-методического комплекса по математической дисциплине для студентов указанной категории. Описано суть понятия открытой учебной среды.

Ключевые слова: дидактические условия, инклюзивное обучение, физико-математическая дисциплина, студент с ограниченными физическими возможностями.

Kateryna Polgun. About the Didactic Conditions of Organization of Inclusive Education Physical and Mathematical Subjects for Students with Disabilities.

The process of constructing individual trajectory of learning physical and mathematical disciplines for students with disabilities. Peculiarities of educational-methodical complex in mathematical subject for the students of this category are defined. The essence of the concept of open learning environment is described.

Key words: didactic conditions, inclusive education, physical and mathematical discipline, student with disabilities.

Стаття надійшла до редакційної колегії 01.10.2015

УДК 159.923.2 +159.922.1

© Правдивець Н. О., 2015

Правдивець Наталія Олександрівна

Міжнародна Академія рейтингових технологій і соціології
«Золота Фортуна», м. Київ

**ЗОВНІШНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ
ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ЖІНОК-
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ФЕНОМЕН «СКЛЯНОЇ СТЕЛІ»
ТА «РЕВЕРСИВНОГО ГЕНДЕРНОГО СТЕРЕОТИПУ»**

Стаття присвячена вивченню зовнішніх чинників розвитку професійної ідентичності у жінок, які працюють у військовій сфері. Були виокремлені такі особливості соціально-психологічного професійного мікроклімату військовослужбовців, як соціальні й гендерні стереотипи щодо жіночої військової служби, та «реверсивний гендерний стереотип» як наслідок високої професійної конкуренції між колегами жінками-військовослужбовцями.

Ключові слова: жінки-військовослужбовці, професійна ідентичність, соціальні та гендерні стереотипи, феномен «скляної стелі», «реверсивний гендерний стереотип».

Поступові зміни відсоткового співвідношення жінок та чоловіків у лавах військовослужбовців, правоохоронців, службовців цивільного захисту України викликають необхідність більш повного розуміння проблеми опанування жінками військових професій. Існування стереотипних поглядів щодо нездатності жінки опанувати професію військовослужбовця, упередження щодо негативного впливу жінок у військах на загальновійськову дисципліну та ефективність діяльності військового підрозділу в цілому, уявлення про

неможливість жінки повноцінно професійно конкурувати із чоловіками-військовослужбовцями потребує додаткового вивчення процесів та механізмів соціально-психологічної взаємодії між колегами жінками- та чоловіками-військовослужбовцями, й розробки шляхів та методів подолання даних стереотипних поглядів.

Метою нашого дослідження було вивчення психологічних особливостей розвитку професійної ідентичності жінок-військовослужбовців в соціально-психологічному полі їх професійної взаємодії. Завдання дослідження були сформульовані наступним чином: проаналізувати теоретичні та емпіричні дані досліджень професійного становлення жінок у військовій сфері європейських країн, дослідити зовнішні психологічні чинники розвитку професійної ідентичності у жінок-військовослужбовців Збройних Сил України.

Для вирішення поставлених завдань дослідження нами були розроблені опитувальники для чоловіків-військовослужбовців та жінок-військовослужбовців, а також кількісний та якісний аналіз результатів дослідження.

Дослідженням було охоплено в цілому 486 респондентів слугували 423 респондента, з яких 373 жінки-військовослужбовця та 50 чоловіків-військовослужбовців. Вік респондентів від 20 до 50 років. Всі респонденти є громадянами України та зайняті в українських військах.

Серед зовнішніх чинників розвитку професійної ідентичності у жінок, зокрема, військовослужбовців варто відзначити систему соціальної ідеології щодо жіночої праці.

Існує три основні гіпотези, які сучасні науковці виділяють, відображаючи три тенденції щодо становища жінки в діловому світі. Автором першої є Дж. Маршалл, який засвідчує неприродність перебування жінки в жорсткому чоловічому середовищі. Так ряд дослідників розглядають жінок в армії як неприродне явище, пояснюючи це тим, що жінки знижують дисципліну війська, дезорганізують устрій армійської служби, провокують сексуальну активність у чоловіків [1, 128-157]. Дослідження, проведене О. Камінером серед військових-керівників, показало, що більшість схильні розглядати професійній досягнення жінок-військовослужбовців в армії як неприйнятну, як патологію, стверджуючи, що такі жінки є маскулінізованими та вважаючи, що адекватна жінка в армії є ненормальною жінкою. В цілому більше половини командирів схвально відносяться до жіночої служби, чверть - негативно ставляться до такої професійної зайнятості жінок, невелика кількість опитаних – не змогли дати точну відповідь. Крім того, теоретичний аналіз емпіричних даних західних психологів-дослідників показав, що у військових колективах, де чоловіки переважають за

чисельністю над жінками, останні частіше відчують на собі негативно забарвлені сексуальні ставлення, ніж у цивільних робочих колективах [2, 15-37].

Друга теорія дістала назву «скляної стелі», коли жінка у своїй професійній кар'єрі наштовхується на «невидиму» перешкоду, якої для чоловіків не існує. Дане явище пов'язують з тим, що вважається, що жінка вносить меншу користь в роботу організації, що вони не можуть бути лідерами та керівниками, крім того, домашня робота та турбота про родину вважається головною роллю жінки й саме вони заважають їй просуватися в професійній сфері.

Результати дослідження вченої Сорін професійної діяльності жінок-військовослужбовців у французькій армії показали, що не дивлячись на законодавчу регламентованість прийняття жінок на військову службу країни в армії існують ряд неформальних внутрішніх перешкод щодо кар'єрного росту жінок. Так, зокрема здебільшого французькі жінки-військовослужбовців зайняті у адміністративній, діловиробничій та медичній галузях, а більшість керівних посад займають саме чоловіки. Крім того існує чимало перешкод щодо можливості отримання жінками відповідної вищої військової освіти, яка необхідна для кар'єрного росту. Так у військовій академії Сен-Сір, де кількість жінок значно менша від чоловіків-курсантів, характер ставлення до жінок з боку чоловіків-курсантів та викладачів можна описати як конфронтаційний та зневажливий [3, 64-74].

Автором третьої гіпотези, яка називається «зірковою хворобою» або «реверсивним гендерним стереотипом», є Г. Штайнс. Дане явище виникає тоді, коли жінка-керівник вважає ситуацію з жіночим лідерством доброю та відмовляється допомагати іншим жінкам у побудові їх професійного росту [1, 128-157].

В ході нашого дослідження психологічних особливостей розвитку професійної ідентичності у жінок-військовослужбовців було виявлено існування нав'язування з боку чоловіків-військових жінкам-військовослужбовцям гендерного маскулінного стереотипу військовослужбовця, нівелювання професійних якостей жінок як професіоналів військовослужбовців, що може призводити до формування «скляної стелі», а також загострення фемінних якостей жінок. Отже, жінки вступаючи до військової служби стикаються з певними проявами вірогідного феномену «скляної стелі», а саме з гендерними стереотипами – маскулінного прототипу військовослужбовця. Підтвердженням даного припущення є результати нашого опитування серед жінок-військовослужбовців щодо складнощів кар'єрного росту. Так, 39% жінок зауважили, що жінкам складніше ніж чоловікам-колегам вдається кар'єрний ріст й вони особисто зіткнулися із такими складнощами, ще третина жінок

вказала, що чули про такі складнощі від колег-жінок, й ще 20% жінок-військовослужбовців не знали, що відповісти. Й лише 11% респонденток вказали, що чоловіки й жінки служать на рівних умовах.

Досліджуючи феномен «скляної стелі» та можливі соціальні гендерні упередження щодо професійної відповідності жінок-військовослужбовців ми провели окреме опитування серед чоловіків-військовослужбовців щодо їх ставлення до колег-жінок. Результати дослідження виявилися наступними. Так, лише чверть чоловіків вважають, що військова діяльність є суто чоловічою професією, при цьому вказуючи, що ряд службових обов'язків мають бути розподілені між чоловіками та жінками, а саме медична служба, канцелярська, викладацько-виховательська справа, діяльність, що пов'язана із харчовим забезпеченням та адміністративна, натомість саме військові завдання та роботи мають виконувати лише чоловіки. Респонденти вказують, що робота жінок у складі співробітників того чи іншого військового підрозділу впливає на його діяльність в цілому позитивно, зокрема вказуючи на те, що по-перше жінки є такими ж самими військовослужбовцями, що й чоловіки, по-друге завдяки присутності жінок у військах всі «другорядні» або «традиційно» жіночі роботи на військовій службі виконують жінки, що сприяє більш повній зайнятості чоловіків у суто військовій діяльності, крім того робота жінок у військах позитивно вплинула на соціально-психологічний мікроклімат – покращилися взаємовідносини між співробітниками та й чоловіки стали намагаються поводити себе більш мужньо під час виконання службових обов'язків. Під час опитування чоловікам ставилося запитання, чи може жінка стати професіоналом у військовій професії, чверть опитаних зауважили, що військовослужбовець – це не жіноча професія, й стільки ж зауважили, що жінки дуже часто вимагають рівних прав з чоловіками та рівних зарплат, а ось на рівних професійних обов'язках вони не наполягають. Ще половина респондентів вказали, що жінки можуть стати професіоналами завдяки високій відповідальності під час діяльності. Та жоден з чоловіків не вказав, що жінки можуть стати професіоналами на службі завдяки високій професійній підготовці. На думку 25% чоловіків-військовослужбовців жінки йдуть служити оскільки «служба в погонах» дає чіткі зовнішні ознаки кар'єрного росту, ще стільки ж респондентів вважають, що головною причиною влаштування жінок на військову службу є бажання отримати матеріальну та соціальну стабільність, й решта – вказали, що жінки служать оскільки мають професійний інтерес. Всі опитані відповіли, що чоловікам і жінкам кар'єрне зростання вдається на рівних умовах. Проте підсумовуючи результати опитування ми можемо бачити

завуальовані стереотипи щодо жіночої військової служби, що проявляються на перший погляд у готовності сприймати жінку-військовослужбовця як професіонала, але в той же час відводячи їй лише «другорядні» професійні ролі та обов'язки, акцентуючи увагу на тому, що професійні якості жінок обмежуються її особистісними якостями, зокрема високою відповідальністю, та не можливістю відповідності жіночої професійної підготовки чоловічій. Такі упередження з боку чоловіків-військовослужбовців так чи інакше впливають на характер професійної діяльності жінок-співслужбовців, та можуть бути охарактеризовані як елементи феномену «скляної стелі».

Говорячи про можливі перешкоди щодо кар'єрного росту жінок-військовослужбовців не варто забувати й про можливість явища «реверсивного гендерного стереотипу», яке може бути обумовлено наявністю певних гендерних стереотипів щодо професійної відповідності жінок військовій справі та високою конкурентністю між жінками-військовослужбовцями щодо можливості кар'єрного росту. Так, зокрема під час нашого опитування було виявлено, що для більшості жінок (78%) комфортніше працювати із чоловіками ніж із жінками-колегами. Ми припускаємо, що невелика загальна кількість жінок у військовій сфері, соціальні упередження щодо жінок-військовослужбовців можуть викликати появу емоційного напруження щодо власної професійної компетентності та можливості подальшого кар'єрного зростання та обумовлюють появу певних «професійних ревнощів» у жінок-військовослужбовців відносно колег тієї ж статі, що може провокувати так би мовити «не чесні» форми професійної взаємодії та конкуренції.

Висновки. В ході проведеного нами дослідження було виявлено, що серед зовнішніх чинників розвитку професійної ідентичності у жінок-військовослужбовців особливу увагу посідають чинники соціально-психологічного мікроклімату професійного середовища, а саме стереотипність сприйняття праці жінок на військовій службі з боку чоловіками-військовослужбовців, а також характер взаємовідносин між жінками-військовослужбовцями колегами – наявність високої конкуренції між жінками-військовослужбовцями.

Література

1. Бурн Ш. Гендерная психология / Ш. Бурн – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – 320 с.
2. Pinch F. Challenge and change in the military : gender and diversity issues / F. Pinch, T. Allister, P. Browne, A. Okros. – Canada, 2006. – 198 p.

3. Victoria R. Culver. Gender Identity Development of women in the American Military / R. Culver Victoria // The Journal of the Indiana University Student Personnel Association. – USA, 2013. – P. 64-74.

Правдивец Н. А. Внешние факторы развития профессиональной идентичности у женщин-военнослужащих: «феномен стеклянного потолка» и «реверсивного гендерного стереотипа».

Статья посвящена изучению внешних факторов развития профессиональной идентичности у женщин, работающих в военной сфере. Были выделены следующие особенности социально-психологического профессионального микроклимата военнослужащих, а именно: социальные и гендерные стереотипы относительно женской военной службы, а также «реверсивный гендерный стереотип» как следствие высокой профессиональной конкуренции между коллегами женщинами-военнослужащими.

Ключевые слова: Женщины-военнослужащие, профессиональная идентичность, социальные и гендерные стереотипы, феномен «стеклянного потолка», «реверсивный гендерный стереотип».

Pravdyvets N. A. External factors in the development of professional identity of women soldiers, "the phenomenon of the glass ceiling" and "reverse gender stereotypes."

The article is devoted to the study of external factors in the development of professional identity of women that are working in the military sector. Revealed the following features of the socio-psychological microclimate professional military service: the social and gender stereotypes regarding of women's military service, "reverse gender stereotype" as a result of high competition among professional colleagues female soldiers.

Keywords: women soldiers, professional identity, social and gender stereotypes, the phenomenon of "glass ceiling", "reverse gender stereotype."

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2015

Птахіна Ольга Миколаївна

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ MOODLE У ВНЗ

Одним із сучасних засобів інформаційно-комунікаційних технологій який використовується у дистанційному навчанні є система Moodle. Система Moodle найбільш розвинена система електронного навчання, що має багатомовний інтерфейс, надає можливість організувати повноцінний навчальний процес, включаючи засоби навчання, систему контролю й оцінювання навчальної діяльності студентів.

Ключові слова: дистанційне навчання, система дистанційного навчання MOODLE, користувачи системи дистанційного навчання MOODLE.

На формування і розвиток особистості найбільше впливає середовище, в якому вона живе, навчається, працює. Тому сьогодні для ВНЗ важливою і актуальною проблемою є проблема створення такого високотехнологічного інформаційно-комунікаційного освітньо-наукового середовища, в якому студент знаходиться щодня в процесі навчання у вищій школі, що сприяє формуванню інформаційно-комунікаційних компетентностей всіх учасників освітнього процесу від викладача до студента.

Сьогодні дистанційне навчання широко впроваджується в систему вищої освіти України. Цьому сприяє, зокрема, прийняття Міністерством освіти і науки «Положення про дистанційне навчання» [2], згідно з яким дистанційне навчання реалізується шляхом застосування дистанційної форми як окремої форми навчання, а також як основної форми навчання. За останній рік чимало університетів, які опинилися на тимчасово окупованій території вимушені використовувати всі можливі засоби надання освітніх послуг для збереження контингенту студентів та викладачів. Не виключенням став і Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, який з жовтня 2014 року і по теперешній час працює в умовах евакуації (Наказ МОН № 1128 від 3 жовтня 2014 року). Це зумовило одночасне використання двох основних видів організації навчального процесу: аудиторного навчання (денної та заочної форми навчання) та дистанційного навчання з використанням системи дистанційного навчання MOODLE.

Використанню системи дистанційного навчання Moodle присвячено чимало публікацій, серед яких і навчальні посібники [1; 3]. Moodle (в перекладі з англ. – модульно-динамічне, об'єктно-орієнтоване середовище для навчання) – програмний комплекс для організації навчального процесу як у локальній, так і в глобальній мережі. Він надає доступ до численних учбових ресурсів. Використовуючи систему Moodle у навчальному процесі ВНЗ, користувачі (студенти) під керівництвом викладача самостійно опрацьовують навчальний матеріал, який подається у різному вигляді (текстовому, графічному, анімаційному, мультимедійному); залучаються до форуму; виконують необхідні навчальні завдання; складають іспити, заліки, у вигляді тестування, анкетування тощо.

Система Moodle надає можливість організувати повноцінний навчальний процес, включаючи засоби навчання, систему контролю й оцінювання навчальної діяльності студентів, а також інші необхідні складові системи електронного навчання. Управління навчальним процесом у системи дистанційного навчання Moodle здійснюється за допомогою таких типів користувачів з правами доступу, як:

- адміністратор – це користувач, що керує системою, має доступ до всіх курсів, має можливість керувати курсами, а також створювати користувачів та призначати їм необхідні права доступу до курсів;

- викладач – це користувач, який має право наповнювати та керувати вмістом курсу, а також надавати доступ до дисципліни, спостерігати за діяльністю студентів, переглядати виконання завдань і тестувань. Викладач закріплюється за кожним курсом. Основним завданням викладача є супроводження навчального процесу на основі вже підготовлених навчальних матеріалів. В системі Moodle викладач може за своїм бажанням використовувати різні елементи курсу (анкети, опитування, глосарій, завдання, семінар, опрос, чат, форум, тест, лекції) та різні ресурси (гіперссилки, підручники, пояснення, ., сторониці, файли, папки). Також викладач може переглядати результати тестів свого курсу та успішність студентів, які його вивчають. Отже, система Moodle надає викладачу інструментарій для подання навчально-методичних матеріалів курсу, проведення теоретичних і практичних занять, організації як індивідуальної, так і групової навчальної діяльності студентів.

- студент – це користувач, що має доступ до всіх наявних курсів, на яких він зареєстрований. Він може вивчати теорію, виконувати практичні роботи, здавати тести та контролювати свої результати. Студент може спілкуватися зі своїм викладачем за допомогою як вбудованої в систему електронної пошти, так і інших наявних засобів спілкування. Основними вимогами до рівня підготовки студентів, необхідними для користування системою дистанційного навчання

Moodle є: необхідність знання основних відомостей про Windows: вміння працювати з файлами та папками на локальному комп'ютері, з електронною поштою, відкриття сайтів в Інтернеті, завантаження файлів на сайти, вміння працювати з програмою MS Word.

- гість (відвідувач курсу) – користувач, що не має власного облікового запису для доступу до курсів, але має можливість отримувати гостьовий доступ тільки до тих курсів, до яких лектором передбачено гостьовий доступ.

Система Moodle відповідає всім основним критеріям, що висуваються до систем електронного навчання, зокрема таким, як: функціональність (наявність набору функцій різного рівня (форуми, чати, аналіз активності слухачів (студентів), управління курсами та навчальними групами тощо)); надійність (зручність адміністрування та управління навчанням), простота оновлення контенту на базі існуючих шаблонів; стабільність (високий рівень стійкості роботи системи стосовно різних режимів роботи та активності користувачів); вартість (сама система безкоштовна, витрати на її впровадження, розробку курсів і супровід – мінімальні); відсутність обмежень за кількістю ліцензій на слухачів (студентів); модульність (наявність в навчальних курсах набору блоків матеріалу, які можуть бути використані в інших курсах); наявність вбудованих засобів розробки та редагування навчального контенту, інтеграції різноманітних освітніх матеріалів різного призначення; підтримка міжнародного стандарту SCORM (Sharable Content Object Reference Model); наявність системи перевірки та оцінювання знань слухачів у режимі он-лайн (тести, завдання, контроль активності на форумах); зручність і простота використання та навігації (можливість легко знайти меню допомоги, простота переходу від одного розділу до іншого, спілкування з викладачем-тьютором тощо).

До переваг, що надає викладачу застосування системи Moodle у навчальному процесі можна віднести: наявність у структурованій формі навчально-методичного забезпечення дисципліни та програмного забезпечення, що задовольняє європейським стандартам з організації навчального процесу за модульною системою відповідно до Болонської декларації; можливість встановлювати потрібні терміни виконання студентами завдань; наявність зручного інструменту для обліку та контролю навчальної діяльності студентів; можливість організувати комп'ютерне тестування контролю знань студентів, застосовуючи різні за типом запитання; мати автоматизовану систему рейтингового оцінювання самостійної роботи студентів; можливість швидко і зручно змінювати, розширювати, доповнювати та корегувати навчально-методичні матеріали дисципліни; використовувати текстові,

графічні, аудіо- та відео-матеріали при організації навчального процесу;

До переваг, що надає студенту використання системи Moodle у навчальному процесі можна віднести: наявність логічно структурованого та укомплектованого навчально-методичного матеріалу, що покращує умови для самостійного опанування змісту дисципліни; наявність засобів для самотестування і виконання завдань та їх оцінювання (незалежно від людського фактору (викладача); розширений доступ до Internet-ресурсів; можливість дистанційно опановувати навчальний матеріал.

Враховуючи сказане, зазначимо, що систему Moodle можна використовувати не лише для організації дистанційного навчання у ВНЗ, але й для підтримки традиційного навчального процесу вищої школи за змішаною (комбінованою) моделлю.

Література

1. Анисимов А. М. Работа в системе дистанционного обучения Moodle. Учебное пособие. 2-е изд. испр. и дополн. – Харьков : ХНАГХ, 2009. – 292 с.

2. Положення про дистанційне навчання. Затверджене наказом МОН України №466 від 25.04.2013. // [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>. – Назва з титул. екрану.

3. Система електронного навчання ВНЗ на базі MOODLE: Методичний посібник / Ю. В. Триус, І. В. Герасименко, В. М. Франчук // Вісник ЛДУ БЖД № 9, 2014, за ред. Ю. В. Триуса. – Черкаси. – 220 с.

4. Муковіз О. П. Формування вмінь самостійної пізнавальної діяльності у студентів педагогічних ВНЗ засобами інформаційних технологій / О. П. Муковіз. – Умань : ПП Жовтий, 2010. – 182 с.

Ольга Птахина. Некоторые аспекты использования системы дистанционного обучения MOODLE в ВУЗе.

Одним из современных средств информационно-коммуникационных технологий, которые используются в дистанционном обучении является система Moodle. Система Moodle это современная система электронного обучения, которая имеет многоязычный интерфейс, предоставляет возможность организовать полноценный учебный процесс, включая средства обучения, систему контроля и оценивания учебной деятельности студента.

Ключевые слова: дистанционное обучение, система дистанционного обучения MOODLE, пользователи системы дистанционного обучения MOODLE.

Olga Ptakhina. Some aspects of using distance learning system Moodle in the higher education.

One of modern means of information and communication technologies which are use in the distance learning is the Moodle system. The Moodle system is modern system of electronic training which has the multilingual interface, gives opportunity to organize full educational process, including tutorials, the monitoring system and estimations of educational activity of the student.

Key words: distance learning, distance learning system MOODLE, users of distance learning systems MOODLE.

Стаття надійшла до редакційної колегії 26.10.2015

УДК 167.1-043.83-047.22-027.561(075)=111:377.3(477)378.4/.6

© Рибіна Н. В., Кошіль Н. Є., 2015

**Рибіна Наталія Вікторівна,
Кошіль Наталія Євгенівна**

Тернопільський національний економічний університет

**ПРОБЛЕМА СТВОРЕННЯ КОМПЕТЕНТНО-МОДУЛЬНОГО
ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДРУЧНИКА З
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПРАКТИЦІ УКРАЇНСЬКОГО ВНЗ**

У статті проаналізовано процес створення підручника з англійської мови з урахуванням сучасної тенденції орієнтованості навчання на формування професійної комунікативної компетенції з повним складом її компонентів: лінгвістичних, дискурсивних, соціолінгвістичних, соціокультурних і стратегічних. Встановлено, що сучасний професійно орієнтований підручник повинен включати, з одного боку, традиційну складову – основи наукових дисциплін за профілем ВНЗ і, з іншого, нову, представлену в моделі діяльності майбутнього спеціаліста у вигляді його функцій, проблем, завдань і компетенцій.

Ключові слова: професійно-орієнтований підручник з англійської мови, комунікативні компетенції, модель, навчальні результати.

У даний час розширюється співпраця між представниками ділових кіл України та інших країн світу, зростає потреба у фахівцях різних профілів, здатних використовувати іноземну мову для отримання і обробки професійно необхідної інформації, а також для реалізації ефективного професійного спілкування. Особливого значення набуває підготовка фахівців конкретного профілю зі знанням

іноземної мови, які сприяють забезпеченню ділових контактів на міжнародному рівні.

Зважаючи на це у вітчизняній вищій освіті метою навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей стає формування вміння використовувати іноземну мову переважно у професійній діяльності. Це, насамперед, означає вміння здійснювати інформаційну діяльність і самоосвіту на основі іншомовних джерел. Таким чином, одним з найважливіших вимог до навчання іноземної мови в немовному вузі є компетентнісний підхід, тобто тенденція орієнтованості навчання на формування професійної комунікативної компетенції з повним складом її компонентів: лінгвістичних, дискурсивних, соціолінгвістичних, соціокультурних і стратегічних [1]. Окреслена мета може бути досягнута за умови чіткої і продуманої системи організації управління навчальним процесом, центральною ланкою якого є підручник.

Метою нашого дослідження є вивчення процесу створення підручника у практиці українського ВНЗ шляхом безпосереднього аналізу компетентно-модульного професійно-орієнтованого підручника з англійської мови. Підручник відіграє ключову роль у навчально-методичному комплексі, який у сукупності повинен забезпечувати як аудиторну, так і поза аудиторну, самостійну роботу студентів, здійснювану спочатку під опосередкованим керівництвом викладача, а потім повністю самостійно. Сучасний професійно орієнтований підручник повинен включати, з одного боку, традиційну складову – основи наукових дисциплін за профілем ВНЗ і, з іншого, нову, представлену в моделі діяльності майбутнього спеціаліста у вигляді його функцій, проблем, завдань і компетенцій.

Не буде перебільшенням також вважати, що підручник має доволі своєрідну та складну текстову структуру. Своєрідність і складність тексту підручника полягає в його двосторонній сутності: з одного боку, кожний підручник складається з кількох відносно самостійних текстів, а з іншого – це один текст, в якому існує низка самостійних текстів. Сміслова і структурна єдність підручника не порушується через цілий комплекс інтегруючих сил. Інакше кажучи, кожний підручник – це, перш за все, єдиний текст великого обсягу, що має спільний заголовок (наприклад, “English for Professional Uses“, “ProFile“, “Business Intelligence“, “Progress to Proficiency“, “Business English“) та обмежений, по-перше, формальними межами: титульний листок та індекс; по-друге, змістовими межами: виклад питання обов’язково вкладається у хронологічні та/або змістові рамки, що були задані в заголовку [4, с. 84].

Основною метою сучасного підручника для вузів певного профілю є його орієнтованість на формування у студентів професійної комунікативної, мовної, дискурсивної та соціокультурної компетенцій.

Створення сучасного професійно орієнтованого підручника пов'язане з визначенням предметного і процесуального аспектів навчання. Предметний компонент змісту навчання зазвичай співвідноситься з різноманітними знаннями (сфери, теми і ситуації спілкування, тексти), залучених до процесу навчання. При його визначенні необхідно керуватися принципом професійної спрямованості навчання (врахування спеціальності), який передбачає «врахування майбутньої спеціальності і професійних інтересів студентів на заняттях з мови» [5, с. 168]. Зокрема, при створенні підручника для юристів, що спеціалізуються в українському праві, доцільно відбирати такі правові теми: правові системи, галузі права, професія юриста, судова система України, Англії, Америки, Канади, судовий розгляд справи, різні галузі права (наприклад, деліктне право, договірне право, трудове право, тощо). У той же час при укладанні посібника для економістів рекомендовано вносити теми, характерні для навчального плану підготовки економістів-управлінців: бізнес і підприємництво, лідерство і мотивація, тайм-менеджмент, теорія споживання, тощо.

При визначенні процесуального аспекту навчання ми дійшли висновку, що в даний час доцільно використовувати принцип модульної побудови підручника. Модульний підхід використовується не тільки для розкриття змісту певної теми, а й для структуризації усього навчального процесу. При цьому кожна виділена тема становить окремий модуль для навчання, а модуль, відповідно, являє собою самостійний функціональний фрагмент навчальної діяльності, структурну одиницю навчального матеріалу, що припускає поетапне засвоєння. Кожен навчальний модуль може бути розглянутий як деякий дидактично закінчений елемент. Модульна організація професійно орієнтованого підручника дає можливість вузу і викладачеві визначати порядок і повноту проходження модулів. Таким чином, одним із критеріїв відповідності модульного підручника його меті стає ретельно продумана однакова система завдань і вправ, спрямована на вироблення визначених компетенцій, що підлягають формуванню на різних етапах навчання і яка дає можливість учням краще орієнтуватися в складному професійно орієнтованому матеріалі, сприяє його більш якісному засвоєнню, а також дозволяє викладачеві організувати ефективний контроль за формуванням комунікативних умінь учнів. Модульний підхід до організації підручника надає навчальному процесу системність, структурну чіткість і гнучкість.

Безумовно, в ідеалі при навчанні юридичного чи економічного дискурсу необхідно використовувати строго автентичні матеріали, так як контекст діяльності в навчальних умовах повинен максимально наближатися до існуючого в дійсності. Однак англійський дискурс зазначених сфер професійної діяльності складний для сприйняття і вивчення в силу своєї історично сформованої терміносистеми і наявності в ньому концептів, властивих англійському праву чи бізнесу і нехарактерних для українського, наприклад, англійському загальному праву на протигагу континентальному праву, що застосовується в Україні. У зв'язку з цим при створенні підручника як основного тексту модуля ми використовували «методично автентичні тексти» [2, с. 13], які були складені авторами підручників на базі статей енциклопедичного характеру.

Важливо зазначити, що з погляду теоретичної основи підбору текстів, мабуть чи не найскладнішим, не зведеним на сьогодні до загального бачення питанням, є проблема створення єдиної типології текстів підручника. В. Цетлін вважає, що типологію текстів підручника можна створити лише враховуючи їхній зміст та мету (функцію) [4, с. 29]. Отже, всі тексти підручника умовно поділяють на основні, додаткові, пояснюючі.

Особливу увагу в модульному професійно орієнтованому підручнику для будь-якої спеціальності доцільно приділяти розробці «ієрархії навчальних завдань» [3, с. 21], спрямованих на формування компетенцій, а також на тестування знань, набутих студентами в процесі роботи над модулем. Практично всі завдання і вправи, включені в підручник, мають передбачати самостійне виконання вдома, що дає можливість займатися справді комунікативною діяльністю на уроці. У підручнику повинні бути представлені різні прийоми організації інформації (схеми, таблиці і т.д.), що допомагають студентам найбільш ефективно запам'ятати, засвоїти і використовувати професійний матеріал.

Зважаючи на викладене вище, логічно зробити висновок, що компетентно-модульний професійно орієнтований підручник можна вважати успішним, якщо він дає можливість:

- надати всьому процесу навчання структурну чіткість і системність;
- забезпечити гнучкість і творчий підхід до навчання (повнота та порядок проходження модулів визначається завданнями курсу);
- систематизувати знання учнів;
- забезпечити «наскрізне» (від модуля до модуля) формування іншомовних і професійних компетенцій;

- реалізувати міждисциплінарний підхід, тобто зв'язок між навчанням іноземної мови та професійними дисциплінами, викладаються у виші.

Обґрунтована нами модель компетентно-модульного підручника з іноземної мови не працюватиме без пошуково-діалогічної взаємодії адресата з текстом. Структура досконалого підручника – це завжди багаторівнева система, котра зацікавлює, навчає та мотивує до подальшого самостійного опрацювання матеріалу. Підручник повинен виконувати не лише інформативну, але й однозначно розвивальну і культуротворчу функції, що ефективно використовується у практиці викладання і призводить до кращих навчальних результатів.

Література

1. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. – Cambr : CUP, 2001. – P. 260-273.
2. Мильруд Р. П., Носонович Е. В. Параметры аутентичного учебного текста / Р. П. Мильруд, Е. В. Носонович // Иностранные языки в школе. – 1999. – № 1. – С. 11-18.
3. Павлова И. П. Проблемы развивающего обучения иностранным языкам: традиции и новации / И. П. Павлова // Развивающее обучение в системе иноязычной подготовки: проблемы, инновации, перспективы. Вестн. Моск. гос. лингв. ун-та; вып. 567. Сер. Педагогические науки. – М., 2009. – С. 9-30.
4. Рибіна Н. В. Лінгвістична концепція розвивального підручника з іноземної мови в Україні / Н. В. Рибіна // Мандрівець – 2011. – № 5. – С. 83-85.
5. Шукин А. Н. Обучение иностранным языкам: Теория и практика: Учебное пособие для преподавателей и студентов / А. Н. Шукин. – М. : Филоматис, 2006. – 480 с.

Наталья Рыбина, Наталья Кошиль. Проблема создания компетентно-модульного профессионально-ориентированного учебника по английскому языку в практике украинского вуза.

В статье проанализирован процесс создания учебника по английскому языку с учетом современной тенденции ориентации обучения на формирование профессиональной коммуникативной компетенции с полным набором ее компонентов: лингвистических, дискурсивных, социолингвистических, социокультурных и стратегических. Установлено, что современный профессионально ориентированный учебник должен включать, с одной стороны, традиционную составляющую – основы научных дисциплин по профилю вуза и, с другой, новую, – представленную в модели деятельности будущего специалиста в виде его функций, проблем, задач и компетенций.

Ключевые слова: профессионально-ориентированный учебник по английскому языку, коммуникативные компетенции, модель, учебные результаты.

Natalia Rybina, Natalia Koshil. The Problem of Creating the Competent Module Professionally Oriented textbook in English in Ukrainian Universities.

The article deals with the process of creating an English textbook taking into consideration current trends of training orientation toward formation of professional communicative competence of its complete composition components: linguistic, discursive, sociolinguistic, cultural and strategic. It has been established that the modern professionally oriented textbook should include, on the one hand, the traditional component – the basis of the scientific disciplines and universities profile, on the other hand, the new one which is represented in a model of future specialist training as its functions, problems, tasks and competences.

Key words: professionally-oriented English textbook, communicative competence, model, training results.

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2015

УДК 376.36:73.76.(075.2.)

© Рібцун Ю. В., 2015

Рібцун Юлія Валентинівна

Інститут спеціальної педагогіки

Національної академії педагогічних наук України

ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ХУДОЖНЬО-МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШЛЯХОМ СТВОРЕННЯ ПІДРУЧНИКА З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

В статті розкрита сутність художньо-мовленнєвої діяльності та актуальність її використання у навчально-виховній і корекційно-розвивальній роботі з учнями із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ), зазначені основні компоненти художньо-мовленнєвої діяльності та засоби її використання в авторському підручнику з образотворчого мистецтва для учнів першого класу з ТПМ.

Ключові слова: художньо-мовленнєва діяльність, підручник, учні з тяжкими порушеннями мовлення.

Гуманізація спеціальної шкільної освіти сучасної України передбачає обов'язковий художньо-естетичний розвиток учнів, особливо таких, які мають тяжкі порушення мовлення (ТПМ). Саме

художньо-мовленнева діяльність дає змогу максимально розкрити творчі здібності школярів, удосконалити їх емоційно-почуттєву сферу, сприяє цілісному психомовленнєвому розвитку.

Художньо-мовленнева діяльність є однією з форм образного пізнання дійсності, що стимулює роботу обох півкуль головного мозку, здійснює мовленнєвий, емоційно-духовний та естетично-моральний розвиток, формує творчий потенціал і ціннісне ставлення до оточуючого світу, активізує художньо-естетичне сприймання, образне мислення, фантазію, інтуїцію, удосконалює просторову орієнтацію, ручну та дрібну моторику, збагачує емоційно-чуттєвий, мовленнєвий і когнітивний досвід, виховує естетичний смак. Художньо-мовленнева, як і будь яка інша діяльність в навчальному закладі, має бути цілеспрямованою, адже учні з ТПМ внаслідок особливостей свого як мовленнєвого, так і пізнавального розвитку в цілому, не здатні самостійно опанувати художньо-мистецькими знаннями, вміннями та навичками.

В освітньому процесі навчального закладу основними учасниками є вчитель та учні. Від того, наскільки даний процес є науково обґрунтованим, структурованим, організаційно продуманим, залежить ефективність навчально-виховної та корекційно-розвивальної роботи в цілому. Саме тому науковцями Інституту спеціальної педагогіки НАПН України і розробляються концепції, на основі яких для вчителів будуються навчальні програми, що деталізуються у навчально-методичних посібниках (рис. 1).

Рис. 1. Взаємозв'язок навчально-методичного забезпечення в освітньо-виховній та корекційно-розвивальній роботі.

Відповідно до авторської Концепції художньо-мовленнєвого навчання, виховання та розвитку учнів із тяжкими порушеннями мовлення нами були розроблені навчальні програми з образотворчого мистецтва (підготовчий, 1-4, 5 класи), затверджені МОН України (наказ № 750 від 24.06.2014 р.). На сьогодні нами розробляється навчально-методичний посібник для вчителів з образотворчого мистецтва, а також відповідний підручник і робочий зошит для учнів із тяжкими порушеннями мовлення.

Першокласники з ТПМ не тільки ще не володіють у достатній мірі мовленнєвими засобами спілкування, а й мають недостатній розвиток інших вищих психічних функцій – гнозису, пракису, уваги, мислення, емоцій, волі, уяви. Використання художньо-мовленнєвої діяльності дає змогу виправити в учнів дефекти звуковимови, розвинути фонематичні процеси (сприймання, аналіз, синтез, уявлення), збагатити словниковий запас, сформувати навички словозміни та словотворення, опанувати граматичні категорії, оволодіти зв'язним мовленням, тобто удосконалити як комунікативний, так і лінгвістичний компоненти мовленнєвої діяльності (рис. 2).

Рис. 2. Компоненти розвитку художньо-мовленнєвої діяльності.

Створення підручника з образотворчого мистецтва, особливо для першого класу, надзвичайно складне та відповідальне завдання. Нами розроблено підручник, який разом із навчальним посібником для педагога та робочим зошитом для учня являють собою єдиний

комплект. Підручник створено у відповідності до Державного стандарту початкової загальної освіти дітей з особливими освітніми потребами, концепції художньо-мовленнєвого навчання, виховання та розвитку учнів спеціальних і загальноосвітніх шкіл для дітей із тяжкими порушеннями мовлення, спеціальної навчальної програми «Образотворче мистецтво» (1 клас).

Розроблений нами підручник з образотворчого мистецтва яскравий, цікавий, написаний зрозумілою мовою, з доступним викладом навчального матеріалу як для учня, так і для педагога та батьків. Він допоможе першокласникам познайомитися з абеткою образотворчого мистецтва, навчить їх дивитися на світ очима художника.

Першокласники із ТПМ ще не вміють читати, тож навчальні завдання для них повністю озвучує учитель, а вдома (з метою закріплення) – батьки. Саме тому нами продумано кожне звертання до школяра, яке сформульоване чітко, лаконічно, з використанням знайомих учням лексем.

З метою формування мотиваційної основи освітнього процесу усі навчальні завдання підручника об'єднують два персонажі – дівчинка Веселочка та хлопчик Олівчик. Кожен урок має певну тему, яка гармонійно поєднується з відповідною порою року. Урок починається з міні-бесіди та, найчастіше, з авторської віршованої мініатюри, в якій сконцентрована сутність теми, що вивчається, та зазначено основні мистецькі чи загальнонаукові поняття.

Мистецькі терміни, з якими знайомиться учень, представлені у підручнику із зазначенням наголосу та виділенням літер на позначення звуків, які можуть викликати певні утруднення у вимові їх школярами. Запропоновані в підручнику запитання стимулюють учнів до висловлення власних міркувань і суджень, привертають увагу школярів до морфологічної, граматичної та фонетичної складових мовлення. Багато матеріалу, який вивчається, будується на основі протиставлення, з використанням слів-антонімів і паронімічних пар лексем, що дозволяє учням із ТПМ значно легше опанувати новими знаннями, активізує та збагачує їх словниковий запас.

На кожній сторінці підручника представлено багатий ілюстративний матеріал у вигляді фотографій, різножанрових і виконаних у різній техніці картин як вітчизняних, так і зарубіжних художників, зразків ліплення та аплікацій, що, в свою чергу, стимулює розвиток зорового сприймання, уваги та пам'яті школярів, активізує бажання висловлювати своє ставлення до мистецьких творів, навчитися гарно малювати, використовуючи різні техніки та матеріали.

Щоб школярам було легше орієнтуватися на сторінках підручника, нами запропоновані зрозумілі умовні позначення, що символічно відображають зміст пропонованих завдань. Значна увага в підручнику приділена виробленню та дотриманню учнями правил безпечної поведінки з художніми інструментами та матеріалами.

На кожному уроці передбачено виконання додаткових практичних завдань у вигляді дослідницької діяльності, цікавих графічних вправ, що розширює світогляд школярів, удосконалює їх тактильне та зорове сприймання, ручну та дрібну моторику, формує діалогічне та монологічне мовлення. Творчі завдання в підручнику (як індивідуальні, так і колективні) запропоновані до виконання в ігровій формі, що стимулює мистецький пошук учнів із ТПМ, викликає бажання спілкуватися, виявляти та втілювати в роботах свої емоції та почуття засобами кольору, форми, використання художніх матеріалів, допомагає краще розуміти себе та інших.

В підручнику нами пропонуються численні завдання, що стимулюють розвиток психомисленнєвої діяльності школярів засобом вироблення чуття кольору, ритму, формування оптико-просторових і часових уявлень, удосконалення уяви, уваги та пам'яті.

Отже, тільки підручник, побудований на принципах науковості, системності, комплексності, наочності, доступності, варіативності, інтегративності, індивідуального підходу, урахування симптоматики порушення, як засіб реалізації художньо-мовленнєвої діяльності на уроках образотворчого мистецтва, відіграватиме надзвичайно важливу роль у комплексному подоланні мовленнєвих вад у школярів.

Література

1. Кодлюк Я. П. Підручник для початкової школи: теорія і практика [монографія] / Ярослава Кодлюк. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2004. – 288 с.
2. ЛОГО-АРТ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.logoped.in.ua>. – Назва з титул. екрану.
3. Цукерман Г. А. Как младшие школьники учатся учиться [учеб. пособие] / Г. А. Цукерман. – Москва. – Рига : ПЦ «Эксперимент», 2000. – 224 с.

Юлия Рибцун. Практическая реализация художественно-речевой деятельности путем создания учебников по изобразительному искусству для детей с тяжелыми нарушениями речи.

В статье раскрыто понятие художественно-речевой деятельности и актуальность ее использования в учебно-воспитательной и коррекционно-развивающей работе с учащимися, имеющими тяжелые нарушения речи (ТНР); указаны основные компоненты

художественно-речевой деятельности и средства ее использования в авторском учебнике по изобразительному искусству для первоклассников с ТНР.

Ключевые слова: художественно-речевая деятельность, учебник, учащиеся с тяжелыми нарушениями речи.

Julia Ribtsun. Feasibility art-speech activity by creating fine art textbooks for children with severe speech disorders.

In the article the concept of art-speech activity and the relevance of its use in educational and correctional-developing work with students with severe speech disorders (SSD); shows the main components of artistic and verbal activity and the means to use the author's tutorial on the fine arts for first-graders with SSD.

Key words: art-speech activity, textbook, students with severe speech disorders.

Стаття надійшла до редакційної колегії 30.10.2015

УДК [159.922-027.561-043.61Ж070.42(477)]316.663-057::316.77:3МІ-044.22:378.4/.6

© Рожнова А. П., 2015

Рожнова Анна Павліна

Житомирський державний університет імені Івана Франка

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЖУРНАЛІСТІВ В УКРАЇНІ: РОЛЬ ПРАЦІВНИКІВ МАС-МЕДІА У ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

В добу бурхливого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій важливу роль відіграє інформаційна підтримка ВНЗ. Цей фактор сприяє поширенню та обміну актуальної інформації між викладачами, студентами та органами виконавчої влади. Крім того, медіапідтримка ВНЗ сприяє репутаційній підтримці навчальних закладів. Наявність медіапідтримки оперативна реакція на інформаційні запити ЗМІ допомагає навчальному закладу підтримувати свою конкурентно спроможність серед інших закладів. Так, професійна інформаційна вимагає високо кваліфікаційну підготовку та формування професійних журналістських кадрів в Україні.

Ключові слова: медіа підтримка, підготовка журналістів, ВНЗ, інформаційно-комунікаційні технології.

Метою статті стало вивчення головних історичних етапи підготовки кваліфікованих журналістських кадрів у ВНЗ. Предмет дослідження підготовка кваліфікованих журналістських кадрів, об'єкт статті виступають напрями підготовки професійної підготовки журналістів. Завдання статті: виокремити чинники які сприяли зародженню напряму професійної підготовки журналістських кадрів у ВНЗ та роль працівників масмедіа у медіа підтримці масмедіа.

Формування журналістської освіти в Україні пройшов складний етап. Дослідженням формування журналістської освіти займалися такі науковці, як В. Андрущенко, В. Байденко, Г. Балл, А. Вербицький, В. Владимиров, А. Деркач, І. Зязюн, В. Кремень, А. Маркова, А. Новиков, І. Підласий, Дж. Равен, М. Татур, О. Хуторський, В. Шадріков, А. Аверьянов, В. Афанасєв, Н. Кузьміна, В. Лекторський, В. Симонов, А. Уємов, О. Бочковського, О. Коновальця, Є. Корнілова, О. Мелещенка, І. Михайлина, В. Михайлюти, М. Нечиталюка, М. Романюка, Н. Сидоренко, О. Стадник, Ю. Ярмиша.

У незалежній Україні першими проблемою підготовки журналістських кадрів займалися такі вчені, як: В. Здоровага, М. Нечиталюк, А. Москаленко, М. Подолян, так і дещо молодших – В. Шкляр, О. Мукомела, В. Іванов, О. Мелещенко, В. Лизанчук, Й. Лось, І. Крупська та ін.

Вагомий внесок у розвиток журналістської освіти і науки в Україні робить також факультет журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка, де працює потужний науково-педагогічний колектив, Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. [1]

Майбутніх журналістів окрім Київського і Львівського національних університетів на початку 90-их років почали готувати Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Східноукраїнський національний університет імені В. Даля (м. Луганськ), Ужгородський національний університет, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Запорізький національний університет. Потім до них приєдналися навчальні заклади Сум, Вінниці, Черкас, Тернополя, Луцька, Рівного, Маріуполя, Кам'янка-Подільського, Острога та інших міст України. Науковці багатьох із них взяли за дослідження деяких проблем журналістики, зокрема історії преси своїх регіонів [1].

Науковець Є. Федченко підкреслює важливість навчання журналістів через практику. Один із запропонованих варіантів – це можливість проходити стажування на базі інститутів та університетів профільних та непрофільних спрямувань. Так, студенти отримують

можливість здобути практичні навички, а інститути, завдяки роботі студентів інформаційну підтримку та розвиток інформаційного простору та комунікаційного між університетом та громадянами, студентами. Таке залучення студента до виробничого процесу важливе з кількох причин. По-перше, воно дає навички, які згодом будуть потрібні у роботі. По-друге, дати можливість відчутти себе в умах своєї майбутньої професії, а за можливості – скорегувати напрям своєї діяльності у медійному просторі. По-третє, ще до закінчення вузу наробити собі портфоліо, що значно підвищує твоє конкурентну здатність на ринку праці. Зважаючи на стрімкі темпи розвитку медійного ринку та технологій збільшуються і вимоги до журналістів від роботодавців.

Тому, розвиток журналістської освіти в нашій державі прямопропорційно залежить від попиту спеціалістів на трудовому ринку. Крім того, працівник ЗМІ має бути глибоко обізнаним у своїй темі. Так, якщо говорити про застосування п'яр-технологій та висвітлення діяльності університетів. Журналіст або контент редактор інформаційного порталу, пресс-секретар навчального закладу має чітко розуміти структуру закладу, особливості навчання, вивчити глибинно та досконало його діяльність. Ці знання допомагають працівникам ЗМІ оперативного готувати потрібну інформацію, відповідати на запити ЗМІ та реагувати на критику. Ще одним, не менш важливим фактором є те, що працівник ЗМІ незалежно від того у якому працює навчальному закладі, тобто є спеціалістом зі зв'язків з громадськістю має розуміти чітко розуміти свою аудиторію з якою веде комунікацію. о за який процес відповідає у закладі до кого по якому питанню він може звернутись пов'язуватися з вимогами медійного ринку, який сам перебуває у процесі становлення. За словами Х.-А. Ферріса, ключовими моментами нової журналістики є поява нових медій та адаптація до нових вимог старих, інтерактивність та мультимедійність, розвиток нових ніш та нові моделі медіабізнесу. Поряд з тим, на його думку, не існує нової чи старої журналістики. Переможцем завжди виходить професійна журналістика, орієнтована на запити аудиторії та новітні технологічні досягнення [2].

В. Різун відмічає: «Журналістика – це насамперед інтелектуально потужний, національно свідомий, психічно здоровий, прогресивно налаштований корпус журналістів. Стан сучасної журналістики визначається позицією журналіста, його ставленням до професії, розумінням своєї суспільної ролі й місії.» [3].

Рівень журналістської освіти є важливим індикатором стану національних медій. Поки що проблеми професійної освіти в галузі медій держава вважає другорядними або взагалі лише їх непоміченими. Для того щоб відповідати сучасним західним

стандартам, українська журналістська освіта потребує вирішення таких першочергових проблем:

Рівень підготовки кваліфікованих журналістських кадрів є важливим індикатором рівня інформаційної обізнаності та медіаграмотності суспільства. Зважаючи на стрімкий розвиток комунікаційних технологій з'являються нові види медіа, що в свою чергу зарожує потребу на спеціалістів у новітній медійній сфері. Якщо говорити про потребу журналістів та працівників медійною галузі у вищих навчальних закладах, то безперечно, на сьогоднішній день це виступає нагальною потребою. Спеціаліст зі зв'язків з громадськістю у вищих навчальних закладах прокликаний координувати наступні функції «вишу»:

- відповідати на інформаційні запити ЗМІ;
- оперативно реагувати на критику;
- підтримувати репутацію навчального закладу на високому рівні;
- оперативно готувати актуальну інформацію про діяльність вузу;
- корегувати процес комунікації між викладачами, студентами та абітурієнтами;
- підтримувати корпоративну етику навчального закладу.

Професійна підготовка журналістів та журналістська освіта в Україні пройшла складний багатовимірний етап. До сих пір серед провідних науковців точаться дискусії щодо напряму підготовки журналістів у нашій країні. Журналістська освіта в нашій державі – це симбіоз знань та досвіду провідних журналістських шкіл світу, але процес формування не завершений та має ряд проблем та перспектив.

Література

1. Різун В. В., Трачук Т. А. Історія українського журналістикознавства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://journal.univ.kiev.ua/periodyka/pdf/visnykknv/vknujournal_21.pdf. – Назва з титул. екрану.

2. Вказівки продюсерам Бі-Бі-Сі. – К., 1998. Вуароль М. Гід газетяра. – К., 2003. Р. Головенко. // Статус журналіста. – С. 23-27.

3. Різун В. Журналістська освіта в Україні [Електронний ресурс] / В. Різун. – Режим доступу : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1096>. – Назва з титул. екрану.

Анна Рожнова. Развитие профессиональной подготовки журналистов в Украине: роль сотрудников масс-медиа в деятельности высших учебных заведений.

В эпоху бурного развития информационно-коммуникационных технологий важную роль играет информационная поддержка высших

учебных заведений. Этот фактор способствует распространению и обмену актуальной информацией между преподавателями, студентами и органами исполнительной власти. Кроме того, медиаподдержка высших учебных заведений способствует репутационной поддержке учебных заведений. Наличие медиаподдержки, оперативная реакция на информационные запросы СМИ помогает учебному заведению поддерживать свою конкурентоспособность среди других учебных заведений. Так, профессиональная подготовка информации требует высококвалификационную подготовку и формирование профессиональных журналистских кадров в Украине.

Ключевые слова: *медиа-поддержка, подготовка журналистов, информационно-коммуникационные технологии.*

Anna Rozhnova. The development of professional training of journalists in Ukraine: the role of workers of mass-media in activities of higher educational institutions.

In the era of rapid development of information and communication technology plays an important role in information support of universities. This factor contributes to the dissemination and exchange of relevant information between teachers, students and authorities. In addition, the media support universities reputation contributes to the support of educational institutions. The presence madapdap rapid response to media inquiries helps the school to maintain its competitiveness among other academic institutions. So, information requires a highly professional training and development of professional journalism training in Ukraine.

Key words: *media, training of journalists, universities, information and communication technologies.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2015

УДК 376.54

© Сапрунова О. Г., 2015

Сапрунова Олена Геннадіївна

Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

СІМЕЙНА ДЕЗАДАПТАЦІЯ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА НАВЧАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглянуто основні аспекти прояву сімейної дезадаптації обдарованої дитини. Проаналізовано вплив родини на розвиток талановитої особистості. Авторкою зосереджено увагу на

психолого-педагогічній взаємодії школи з батьками. Визначино шляхи подолання сімейної дезадаптації з метою ефективного розвитку інтелектуально обдарованих учнів початкової школи.

Ключові слова: *дезадаптація, інтелектуально обдаровані учні, початкова школа, психолого-педагогічна взаємодія, сім'я.*

Сьогодні актуальним стає розуміння проблем і труднощів талановитої дитини у навчальній діяльності, виявлення причин її шкільної неуспішності.

Незважаючи на те, що з обдарованими дітьми спілкуються найчастіше вчителі та батьки, це питання є певною проблемою і для всього суспільства, бо ці діти мають значні ускладнення з адаптацією. Дезадаптація як соціально-психологічний процес гальмування розвитку здібностей дитини може виникнути, в першу чергу, в родині, бо входження людини у соціальний простір та становлення її як особистості починається саме з сім'ї.

У зв'язку з цим, питання сімейної дезадаптації інтелектуально обдарованої дитини молодшого шкільного віку до кінця не вирішено і сьогодні є однією із найважливіших психолого-педагогічних проблем.

Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що в сучасних дослідженнях ученими приділяється значна увага проблемам внутрішньоособистісних та соціальних конфліктів обдарованої людини, результатом яких може стати виникнення дезадаптації: теоретичними дослідженнями впливу сім'ї на формування обдарованої особистості присвячені праці Н. Лейтеса, О. Артамонової, О. Вовчик-Блакитної, В. Паненкової, Г. Сельє, С. Стельмах, С. Шевчук та ін.; дослідженню певних ознак поведінки обдарованої дитини в оточенні та закономірностей розвитку її мислення присвячена праця О. Трифонової.

Попри низку праць, що в окремих аспектах торкалися окресленого питання, власне сімейна дезадаптація як психолого-педагогічна проблема навчання інтелектуально обдарованих учнів початкової школи не ставала об'єктом спеціального дослідження.

Метою дослідження є визначення впливу чинників сімейного виховання на виникнення дезадаптації інтелектуально обдарованих учнів початкової школи, її наслідків та шляхів подолання.

Розвиток інтелектуальних здібностей у обдарованих школярів на перших етапах навчання відбувається завдяки обміну інформацією із зовнішнім середовищем [4, с. 214].

Проте, пристосування особистості до вимог оточуючого середовища як кінцевої мети будь-якого виховання можливе лише на рівні функціонування двох явищ: адаптації та дезадаптації. Адаптація при цьому пов'язується із досягненням задоволення та уникненням

тривоги, тоді як дезадаптація пов'язана із наявністю тривожного стану [3].

Інтелектуально обдарована дитина молодшого шкільного віку відрізняється від своїх однолітків: по-перше, психологічними ознаками: надситуативною активністю, допитливістю, надчутливістю до проблем, високим рівнем розвитку логічного мислення, легкістю асоціювання, оригінальністю мислення, здатністю займатися самостійною діяльністю; різноманітністю інтересів та нахилів; міцною пам'яттю, багатою фантазією, розвинутим почуттям справедливості; по-друге, соціальними ознаками: прагненням до самореалізації, перфекціонізмом, самостійністю, соціальною автономністю, проявом свого "Я", лідерством, творчим сприйняттям дійсності, гумором [5, с. 200].

Проте батьки не мають чітких психолого-педагогічних знань щодо стратегії виховання, існують певні труднощі: по-перше, інтелектуальна обдарованість проявляється поступово, а не відразу, тому часто талановиті діти не відповідають очікуванням батьків, коли останні прагнуть побачити яскраві прояви здібностей та великі досягнення одразу, ще й у тій сфері, що не відповідає дійсним задаткам; по-друге, в родині не готові помічати ознаки обдарованості своїх дітей або занадто завищують рівень вимог до дитини, починаючи активно розвивати її талант, вважаючи, що для досягнення певного успіху в одному виді діяльності потрібно обмежити в іншому, навіть у спілкуванні з друзями та однолітками [6, с. 121].

Таким чином, домінуючим у сім'ї стає суб'єкт-об'єктний підхід до процесу спілкування, де суб'єктом виступають батьки, а об'єктом стає дитина, завдяки чому, в родині існує психологічний дискомфорт, вживається надмірне покарання дітей за порушення дисципліни у зв'язку з її гіперактивністю або відсутністю старанності до певного шкільного предмету, і як наслідок цього — у дитини виникає дезадаптаційний стан, який може стати причиною різних хвороб або навіть викликати вимушене бажання покинути домівок [1, с. 410].

Отже, завдяки дезадаптації під впливом психологічних чинників відбувається розпад стереотипної системи відносин, втрата важливих цінностей, які супроводжуються негативними емоційними переживаннями дитини та нездатністю реально оцінювати ситуацію. Природньо те, що стан дезадаптації особистості буде знаходити відображення у самонесприйнятті, відсутності поблажливості до себе, непослідовності обраної стратегії дій стосовно себе, невпевненості у власних здібностях [2].

Відповідно до цього, варто зупинитись на шляхах подолання зазначеної проблеми: потрібно ефективне входження інтелектуально обдарованої дитини в соціокультурний простір, яке забезпечується

завдяки демократичному сімейному стилю виховання, при умові суб'єкт-суб'єктної (діалогічної) взаємодії між батьками та дітьми, високою самооцінкою, безпосередньою, зрозумілою і чесною комунікацією, гнучкими і гуманними правилами поведінки, особистісним ростом членів сім'ї, відкритістю соціальних зв'язків, позитивною установкою [2].

Зазначимо, що основна педагогічна взаємодія у питанні подолання сімейної дезадаптації відбувається безпосередньо і на рівні *“педагог-батьки”*, коли школа і сім'я стають рівноправними суб'єктами соціального та психолого-педагогічного процесу виховання школярів: родина готує підґрунття для психолого-педагогічної взаємодії не тільки на рівні *«батьки-діти»*, а й на рівні *“учень-педагог”*, тому що потім вчителі й психологи будуть виховувати, розвивати та вдосконалювати обдарованість їх дітей.

Процес виховання дітей в родині неможливо відстежити педагогам чи психологам тільки завдяки аналізу або спілкуванню, варто разом шукати шляхи та способи вирішення проблемних ситуацій на рівні *“школа-сім'я”*: організувати психолого-педагогічного супровід батьків з метою підвищення рівня їх знань в питаннях виховання та залучати їх до життя школи;

Висновки. Отже, ми дійшли до висновку, що головними чинниками сімейної дезадаптації інтелектуально обдарованої дитини слід вважати існування домінуючих в родині суб'єкт-об'єктних відносин та відсутність демократичного стилю виховання.

Для подолання дезадаптації, батькам варто:

1) забезпечити комфортне психологічне середовище для реалізації здібностей своєї дитини, проявляючи гнучкість при здійсненні контролю, не чинити тиснення, не занижувати прояв її власного *“Я”*;

2) надати своїй дитині можливість вільного прояву індивідуальних можливостей, при цьому демонструючи певну гнучкість та розуміння;

3) виховувати у дитині дисциплінованість, відповідальність, старанність; самоповагу та адекватну самооцінку, толерантність, гуманізм через прояв поваги до старших, батьків та однолітків;

4) намагатися бути особистим прикладом у прагненні досягнення поставленої мети;

5) проявляти особисту креативність та творчість;

6) підвищувати рівень психолого-педагогічних знань через тісну взаємодію зі школою.

Таким чином, стиль сімейного виховання є дуже важливим у становленні особистості та навчанні інтелектуально обдарованої дитини молодшого шкільного віку, де школа продовжує та

вдосконалює процес її соціальної адаптації, розпочатий перш за все в родині. Саме шкільна дезадаптація як чинник гальмування розвитку здібностей інтелектуально обдарованих учнів початкової школи стане предметом нашого подальшого дослідження.

Література

1. Артамонова Е. Особые дети психолого-педагогическая поддержка личностного становления / Е. Артамонова // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика: Зб. наук. праць. Випуск 8 / І. С. Волощук (головний редактор) та інші. – К. : Інститут обдарованої дитини, 2012. – С. 408-412.

2. Паненкова В. Ю. Психолого-педагогічні чинники адаптації обдарованих дітей до умов початкової школи: автореферат дис. ... канд. психолог. наук: спец. 19.00.07 “Педагогічна і вікова психологія” / В. Ю. Паненкова. – Острог, 2014. – 241 с.

3. Селье Г. Стресс без дистресса / Г. Селье. – М. : Прогресс, 1979. – 123 с.

4. Трифонова О. Синергетичний підхід до розвитку сучасного стилю мислення обдарованих дітей / О. Трифонова, М. Садовий // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика: Зб. наук. праць. Випуск 8 / І. С. Волощук (головний редактор) та інші. – К. : Інститут обдарованої дитини, 2012. – С. 212-222.

5. Стельмах С. Обдаровані діти як об'єкт буллінгу / С. Стельмах // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика: Зб. наук. праць. Випуск 8 / І. С. Волощук (головний редактор) та інші. – К. : Інститут обдарованої дитини, 2012. – С. 196-202.

6. Шевчук С. Пректування особистісного розвитку інтелектуально обдарованої дитини на різних етапах онтогенезу / С. Шевчук. // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика: Зб. наук. праць. Випуск 8 / І. С. Волощук (головний редактор) та інші. – К. : Інститут обдарованої дитини, 2012. – С. 119-123.

Елена Сапрунова. Пути преодоления семейной дезадаптации интеллектуально одаренных учащихся начальной школы.

В статье рассмотрены основные аспекты проявления семейной дезадаптации одаренного ребенка. Проанализировано влияние семьи на развитие талантливой личности. Автором уделено внимание психолого-педагогическому взаимодействию школы с родителями. Определены пути преодоления семейной дезадаптации с целью эффективного развития интеллектуально одаренных учащихся начальной школы.

Ключевые слова: дезадаптация, начальная школа, интеллектуально одаренные учащиеся, психолого-педагогическое взаимодействие, семья.

Yelena Saprynova. The ways of overcoming of the family disadaptation intellectually gifted primary school pupils.

The main aspects of the family disadaptation development of an intellectually gifted child were considered in the article. The family influence on the development of a talented person was analyzed. The author paid her attention to the psychology-pedagogical interaction between teachers and parents. The ways of overcoming of the family disadaptation with the aim to develop intellectually gifted primary school pupils effectively are defined.

Key words: *disadaptation, primary school, intellectually gifted pupils, psychology-pedagogical interaction, family.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 19.10.2015

УДК 378.147.016:005.32:612.821

© Сокол О. М., Зеленська Г. М., Ковальов М. М., 2015

Сокол Олена Миколаївна,

Зеленська Ганна Миколаївна,

Ковальов Максим Михайлович

Харківський національний медичний університет

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ДИСЦИПЛІНИ В МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Робота присвячена педагогічній і психофізіологічній проблемі активації навчально-пізнавальної діяльності студентів-медиків при вивченні теоретичних дисциплін. З метою актуалізації базової соціальної учбової мотивації практичні заняття з дисципліни «Фізіологія» проводились з застосуванням активних і інтерактивних форм навчання. Зміни мотивації до пізнавальної діяльності досліджувались за допомогою техніки репертуарних решіток Дж. Келлі.

Ключові слова: *пізнавальна активність студентів, активні і інтерактивні форми навчання, учбова мотивація, техніка репертуарних решіток.*

Особливістю викладання теоретичних дисциплін в медичних університетах України є традиційна форма подання інформації студентам викладачем. Поступове впровадження активних і інтерактивних технологій навчання показала, що такий метод викладання є найбільш прийнятний на морфологічних дисциплінах. Однак дисципліна «Фізіологія», яка вивчає процеси регуляції

організму людини в динаміці його пристосування до відповідних змін навколишнього і внутрішнього середовища, потребує від студента-медика не тільки системного мислення, але і нестандартного когнітивного підходу при розв'язуванні ситуаційних завдань. З іншого боку, при колективній формі учбового процесу (викладач працює з невеликою, але з групою студентів) складно забезпечити індивідуальний підхід до розвитку навчально-пізнавальної мотивації студента з урахуванням особливостей його логічного мислення і здатності до прийняття рішень [2].

Метою нашого педагогічного і психофізіологічного дослідження було оптимізувати підбір методу навчання щодо актуалізації базової соціальної учбової мотивації, спираючись на більшість студентів в групі, для яких та чи інша форма надання інформації найбільш прийнята.

Відповідно меті дослідження в кожній групі студентів практичні заняття з фізіології на протязі року проводились у вигляді послідовних циклів із застосуванням традиційних, активних і інтерактивних методів навчання відповідно. На початку року та після кожного циклу застосування методу викладання досліджувалася учбова мотивація за допомогою техніки репертуарних решіток Дж. Келлі, адаптованої нами для вивчення індивідуальних змін навчально-пізнавальної мотивації студента.

Існує певна кількість засобів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів за рахунок підвищення учбової мотивації. Найбільш прийнятними, на наш погляд, для підготовки майбутніх лікарів є педагогічні технології ділових ігор, а саме активні і інтерактивні методи навчання [1].

Застосування активних і інтерактивних технологій навчання при викладанні теоретичних дисциплін у медичному університеті має певні особливості їх вибору і використання. Серед різноманітних модифікацій цих методів нами було обґрунтовано вибраний активний кейс-метод ситуаційного аналізу та інтерактивний метод «мозкового штурму» [3].

Кейс-метод ситуаційного аналізу передбачає використання клінічних ситуацій і знань фізіологічних механізмів адаптації організму людини для сумісного аналізу і обговорення студентами з викладачем, виробляє уміння студентами аналізувати ситуацію, планувати стратегію і приймати рішення [2; 4].

Інтерактивний метод «мозкового штурму» стимулює розвиток творчої активності студентів в процесі оперативного розв'язання клінічних завдань, рішення проблем чи розглядання механізмів регуляції в різноманітних ситуаціях функціональних загрузок на організм людини. Студентам пропонували висловлювати якомога

більшу кількість варіантів рішення, в тому числі і не стандартних. Потім із загальної кількості висловлених ідей відбиралися такі, які найбільш логічно і повною мірою відображали механізми фізіологічних процесів в організмі людини та мали оптимальний алгоритм розв'язання клінічної ситуації [3].

Дослідження учбової мотивації передбачає індивідуальний підхід до особистості людини як особливої унікальної цілості. З цього приводу виникла потреба в ефективному і гнучкому експериментальному методі тонкого аналізу індивідуальної структури особистості людини в системі її власних конструктів, який дозволяв би будувати передбачення і перевіряти гіпотези в ході експерименту, без залучення як групових статистичних норм, так і громіздких систем інтерпретації.

Незважаючи на велику кількість психометричних методик, існує досить мало методів якісного дослідження особистості. Одним з них є метод особистісних конструктів, розроблений Джорджем Келлі – одним з піонерів когнітивного напрямку в психології. Заснований їм філософський підхід конструктивного альтернативізму свідчить, що будь-яка подія для будь-якої людини відкрита для багаторазового інтерпретування. Дж. Келлі порівнював людей з ученими, які постійно перевіряють гіпотези про природу речей з метою надання адекватного прогнозу майбутніх подій. Він вважав, що не потрібно ніяких спеціальних концепцій для пояснення мотивації людини, і висловлював припущення, що люди мотивовані очевидністю їх життя і бажанням прогнозувати події, які вони переживають [5].

У пошуках експериментального методу, адекватного власної концепції, Дж. Келлі розробив репертуарний тест особистісних конструктів (РТОК). В основі цього тесту закладений фундаментальний постулат його теорії: «Особистісні процеси психологічно програмуються такими ж засобами, якими людина прогнозує і оцінює події». Дж. Келлі стверджував, що процес осмислення опосередковується особистою системою конструктів людини, яка забезпечує упорядкування, необхідне для обробки вхідної інформації. Ця система складається з ряду взаємозалежних та ієрархічно співвіднесених конструктів, які є біполярним механізмом сортування і визначення подібності або відмінності для даної події. Щоб визначити сенс із події, людина повинна віднести інформацію до одного чи іншого полюсу конструкту [5].

Техніка репертуарних решіток не ставить за мету порівняння оцінок і реакцій людини з нормованими груповими даними (що, звичайно, не виключається), але прагне реконструювати індивідуально певну систему смислових розчленувань, протиставлень і узагальнень, яка є основою суб'єктивних оцінок, відносин і прогнозувань.

Найчастіше репертуарні решітки використовуються в дослідженні стратегічного менеджменту, у прийнятті рішень, у дослідженні рекрутингу, в управлінні персоналом і в інших областях організаційної поведінки. Тому ми вважаємо доцільним використання цієї техніки для актуалізації змін учбової мотивації кожного студента індивідуально. Конструкти організовані в систему, що має складну ієрархічну організацію і безліч підсистем. У силу спільності та соціальності досвіду людини більшість конструктів у різних людей схожі. Однак оскільки конструкт не засвоюється ззовні, а будується самою людиною, він індивідуально визначений. Є конструкти, які існують в одному примірнику, лише у даної конкретної людини. У нашому дослідженні був використаний метод тріад по викликаних конструктах як найбільш релевантний для самопису. Випробуваному пропонувалося з трьох елементів вибрати і назвати два найбільш схожих між собою і визначити, чим вони відрізняються від третього. По викликаних конструктах випробувані краще диференціювали себе від інших.

Висновки. В результаті проведеного дослідження спостерігався розподіл студентів з підвищеною учбовою мотивацією по групах відповідно особливостями їх темпераменту за Гіппократом. Студенти з темпераментом сангвініка і холерика надавали найбільшу перевагу інтерактивним і активним формам навчання. Студенти з темпераментом флегматика більшою часткою були схильні до підвищення учбової мотивації при активних методах викладання. Студенти з темпераментом меланхоліка більшою часткою негативно віднеслись до змін методу викладання і меншою часткою демонстрували підвищення учбової мотивації при використанні активних методів, але тоді, коли практичні заняття проводилися в розмірній спокійній обстановці.

Таким чином, при впровадженні активних і інтерактивних методів навчання слід пам'ятати про індивідуальне сприйняття і засвоєння інформації кожною особистістю. Учбова мотивація повинна супроводжувати людину все її життя, а особливо майбутніх лікарів. Тому викладачам в медичних університетах паралельно з оптимізацією застосування різноманітних методів підвищення учбової мотивації слід користуватися індивідуальним підходом до кожного студента з урахуванням його особистісної системи сприйняття знань.

Література

1. Крылова М. Н. Способы мотивации учебной деятельности студентов вуза / М. Н. Крылова // Перспективы науки и образования. – 2013. – № 3. – С. 86-95.

2. Сокол О. М. Застосування активних методів навчання як спосіб підвищення навчально-пізнавальної діяльності студентів-медиків / О. М. Сокол // Urgent Problems of Science and Practice in the XXI Century. Collection of Conference Papers of International Scientific-Practical Conference (09-10.02.2015, the United Kingdom, London). – Centre for Scientific and Practical Studies. – 2015. – P. 55-59.

3. Фурс М. В. Интерактивные формы обучения – средство повышения уровня профессиональной подготовки студентов / М. В. Фурс // Alma mater. – 2011. – № 10. – С. 29-33.

4. Cameron A. The live teaching case: a new IS method and its application / A. Cameron, M. Trudel, R. Titah, P. Leger, P. Blakey // Journal of Information Technology Education. – 2012. – V. 11. – P. 27-42.

5. Kelly G. A. The psychology of personal constructs / G. A. Kelly // V.1: A theory of personality. – N.Y. : Norton. – 1955. – 556 p.

Елена Сокол, Анна Зеленская, Максим Ковалёв.
Психофизиологическое обоснование применения интерактивных методов преподавания теоретических дисциплины в медицинском университете.

Работа посвящена педагогической и психофизиологической проблеме активации учебно-познавательной деятельности студентов-медиков при изучении теоретических дисциплин. С целью актуализации базовой социальной учебной мотивации практические занятия по дисциплине «Физиология» проводились с применением активных и интерактивных форм обучения. Изменения мотивации к познавательной деятельности исследовались с помощью техники репертуарных решеток Дж. Келли.

Ключевые слова: познавательная активность студентов, активные и интерактивные формы обучения, учебная мотивация, техника репертуарных решеток.

Helena Sokol, Hanna Zelenska, Maksim Kovaliov. Psycho-physiological justification for the use of interactive teaching methods in theoretical disciplines at the medical university.

The work is devoted to pedagogical and psycho-physiological problem of activation of medical students educational-cognitive activity in studying of theoretical disciplines. In order to update the underlying social motivation for learning practical lessons on discipline "Physiology" was conducted with application of active and interactive forms of learning. Changes in motivation for cognitive activity was studied using the technique of repertory lattices J. Kelly.

Key words: students cognitive activity, active and interactive forms of learning, learning motivation, repertory grid technique.

Стаття надійшла до редакційної колегії 29.10.2015

Соколова Юлія Сергіївна

Житлово-комунальний коледж Харківського національного
університету міського господарства імені О.М. Бекетова

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА ОСВІТИ

У статті розглянуті основні поняття, моделі і характерні особливості дистанційного навчання. Проводиться обґрунтування актуальності використання дистанційних технологій у навчанні.

Ключові слова: дистанційне навчання, особливості дистанційного навчання, організаційні форми дистанційного навчання.

Для підтримки традиційних форм навчання студентів спеціальності «Готельне обслуговування» ЖКК ХНУМГ імені О.М. Бекетова впроваджені в практику елементи дистанційної освіти з використанням модульного об'єктно-орієнтованого динамічного навчального середовища – MOODLE.

Впровадження сучасних технологій навчання дозволяє оптимізувати частку самостійної роботи студентів по засвоєнню знань і вмінь при їх активному використанні в подальшій роботі.

Дистанційне навчання представляє собою нову організацію освіти, що ґрунтується на використанні як кращих традиційних методів отримання знань, так і нових інформаційних та телекомунікаційних технологій, а також на принципах самоосвіти. Воно призначене для широких верств населення незалежно від матеріального забезпечення, місця проживання та стану здоров'я. Дистанційне навчання дає змогу впроваджувати інтерактивні технології викладання матеріалу, здобувати повноцінну вищу освіту або підвищувати кваліфікацію і має такі переваги, як гнучкість, актуальність, зручність, модульність, економічна ефективність, інтерактивність, відсутність географічних кордонів для здобуття освіти [1].

Гнучкість дистанційного навчання полягає у можливості викладання матеріалу курсу з урахуванням підготовки та здібностей студентів. Це досягається створенням альтернативних сайтів для одержання більш детальної або додаткової інформації із складних тем, або низки питань-підказок. Актуальність дистанційного навчання проявляється у можливості упровадження новітніх педагогічних, психологічних і методологічних розробок з розбиттям матеріалу на окремі функціонально завершені модулі (теми), які вивчаються у міру

засвоєння і відповідають здібностям окремого студента або групи загалом.

Дистанційний метод навчання є більш зручним і значно дешевшим, ніж традиційний, завдяки ефективному використанню навчальних приміщень, полегшеному коригуванню електронних навчальних матеріалів та мультидоступу до них.

При дистанційному навчанні змінюється роль і вимоги до викладачів. Лекції складають лише невелику частку учбового процесу. Основне завдання – зорієнтувати студентів на творчий пошук інформації, уміння самостійно набувати необхідні знання і застосовувати їх у вирішенні практичних завдань з використанням сучасних технологій. Викладачі дистанційних курсів повинні мати універсальну підготовку – володіти сучасними педагогічними та інформаційними технологіями, бути психологічно готовими до роботи зі студентами у новому навчально-пізнавальному середовищі. Завдяки таким засобам дистанційного навчання, як дискусійні форуми, електронні обговорення засвоєного матеріалу створюється нове навчальне середовище, в якому студенти почувають себе невід'ємною частиною колективу, що посилює мотивацію до навчання. У свою чергу, викладачі повинні володіти методами створення і підтримки такого навчального середовища, розробляти стратегії активної взаємодії між учасниками навчального процесу, підвищувати творчу активність студентів і власну кваліфікацію [2].

Широкий доступ студентів до освітніх ресурсів, не обмежені часом та відстанню можливості працювати з електронними варіантами програмно-методичного забезпечення по тим чи іншим дисциплінам формують відповідний рівень предметного діалогу «викладач-студент». У зв'язку із цим, новою функцією викладача є пошук діалогових комунікацій, що підвищують мотивацію навчання, сприяють розвитку пізнавальних інтересів студентів [3].

Для того, щоб навчання було максимально ефективним, його потрібно правильно організувати за допомогою системи обов'язкових організаційних заходів. По-перше, необхідно встановити рівень базових знань з дисципліни у кожного студента (вхідний контроль), а також виявити їх індивідуальні дані – інтереси, потреби, ціннісні орієнтації. По-друге, з урахуванням мети і завдань навчальної дисципліни, а також результатів аналізу інформації про ціннісні орієнтації студентів, що була отримана на попередньому організаційному етапі, сформувані для студентів пакет навчально-методичного забезпечення в електронному вигляді. По-третє, ознайомити студентів з наявними навчально-методичними матеріалами, надати рекомендації щодо організації та методики роботи з різними складовими цього пакету, а також конкретну інформацію

про доступ до інших сайтів, зміст яких буде корисним при самостійній навчально-пізнавальній роботі. Крім того, необхідно довести до відома студентів заплановані контрольні заходи, пояснити, у якій формі вони будуть проводитись, надати критерії оцінки знань.

Запровадження в навчальний процес нових технологій навчання значно підвищує відповідальність викладача за якість навчально-методичних матеріалів, зміст яких потребує постійного поновлення і вдосконалення, а досвід традиційної організації навчального процесу – адаптації до нової системи комунікацій між викладачем і студентом. Застосування автоматизованих систем контролю знань, консультування і навчання за допомогою комп'ютерних технологій дозволяє істотно скоротити витрати часу викладача на етапах контролю знань, зняти перенапругу та нервозність студентів в процесі навчання та складання іспитів, зробити процес навчання більш яскравим і привабливим. За таких умов викладач виступає не тільки розробником електронного варіанту навчально-методичного забезпечення своєї дисципліни, а і керівником пізнавальних процесів. Оперативний зворотній зв'язок із студентами здійснюється за допомогою результатів тестової перевірки знань, що не тільки дає інформацію про успішність і рівень досягнень кожного окремого студента, а і ставить перед викладачем нові методичні задачі. Для переважної більшості викладачів, що спеціалізуються з дисциплін, не пов'язаних з інформаційними технологіями, актуальною залишається проблема розробки технічних та програмних засобів, а також адаптація традиційних освітніх ресурсів до нових технологій [4].

Незважаючи на те, що технологічна основа навчального процесу у вищій школі, у тому числі і сучасні інформаційні технології, швидко розвиваються, до цього часу не існує єдиної системи навчального інформаційно-програмного середовища. У зв'язку з цим, у більшості випадків комп'ютерне забезпечення дисциплін розробляється автономно з орієнтацією на конкретну дисципліну та конкретний навчальний заклад. Як правило, це сукупність програмного, текстового, методичного, тестового, аудіо та відео супроводу, що практично дублює інформацію з розділів підручників та попередніх методичних розробок.

Дистанційну освіту забезпечують телевізійна, мережна та кейс технологія. Телевізійна технологія у більшій мірі має інформативний характер, однак з її допомогою процесом навчання можна одночасно охопити велику кількість населення. Мережна технологія – це використання засобів віддаленого доступу для одержання потрібної навчальної інформації, проведення контролю знань та індивідуальних консультацій з викладачами. Ця технологія значно ефективніша за традиційну тому, що вона орієнтується на індивідуалізацію навчання.

Кейс технологія полягає у видачі портфеля з повним набором навчально-методичних матеріалів із кожної дисципліни. Інформація подається як у вигляді книжок, чи методичних вказівок, так і на CD-дисках, аудіо- та відеокасетах, у вигляді мультимедійних програм.

Отже, перевагами дистанційної технології навчання є: доступність до більшого обсягу матеріалу через бібліотеки мереж; можливість роз'яснення незрозумілих тем як викладачем, так і іншими студентами (проведення відео конференцій, електронних обговорень тощо).

Застосування сучасних комп'ютерних і телекомунікаційних технологій в навчальному процесі не тільки створює умови для більш ефективної самостійної роботи студентів, сприяє індивідуалізації процесу підготовки фахівців, а і суттєво змінює форми і зміст комунікацій між викладачем і студентом. За допомогою комп'ютерних технологій, незважаючи на незмінні тенденції до зменшення аудиторних годин, прямий і зворотній зв'язок «викладач-студент» стає більш інтенсивним і активним.

Література

1. Гозман Л. Я. Дистанционное обучение на пороге XXI века / Л. Я. Гозман, Е. Б. Шестопап. – Ростов-н/Д. : Мысль, 2002. – 368 с.
2. Кларин М. В. Инновации в обучении. Метафоры и модели / М. В. Кларин – М. : Наука, 2007. – 398 с.
3. Ибрагимов И. М. Информационные технологии и средства дистанционного обучения: учеб. пособие для студ. вузов / И. М. Ибрагимов – М. : Академия, 2005. – 336 с.
4. Шуневич Б. І. Тенденція розвитку складових частин організації дистанційного навчання / Б. І. Шуневич // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Львів: Видавництво ЛНУ, 2009. – № 653. – С. 231-239 (Інформаційні системи та мережі).

Юлія Соколова. Дистанционное обучение как инновационная форма образования.

В статье рассмотрены основные понятия, модели и характерные особенности дистанционного обучения. Проводится обоснование актуальности использования дистанционных технологий в обучении.

Ключевые слова: дистанционное обучение, особенности дистанционного обучения, организационные формы дистанционного обучения.

Iuliya Sokolova. Distance learning as innovative form of education.

Basic concepts, models and characteristic features of the distance learning are discussed in this article. The explanation of actuality of the distance learning's technologies is conducted.

Key words: *distance learning, characteristic features of the distance learning, organizational forms of distance learning.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 06.10.2015

УДК [37.041-044.22:37.011.3-051]:005.34-049.3

© Темченко О. В., 2015

Темченко Ольга Василівна

Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

**САМООСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ
ЯК ОБ'ЄКТ УПРАВЛІНСЬКОЇ ПІДТРИМКИ**

У статті актуалізовано питання здійснення управлінської підтримки самоосвітньої діяльності вчителя. Схарактеризовано засоби управлінської підтримки організації самоосвітньої діяльності педагогів.

Ключові слова: *самоосвіта, самоосвітня діяльність, управління, управлінська підтримка.*

Основні шляхи оновлення освіти визначені в положеннях Закону України «Про освіту», Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. У цих документах ставиться завдання відтворення інтелектуального потенціалу народу; забезпечення можливостей для саморозвитку людини; підготовки молоді до інтеграції в суспільство; професійна адаптація фахівців в умовах трансформації суспільного устрою та формування його професійної мобільності й конкурентоспроможності.

Успішна реалізація поставлених завдань пов'язана, насамперед, з вибором особистістю власної стратегії неперервної освіти, навчання впродовж життя на основі постійного саморозвитку та самоосвіти. Відтак, самоосвітня діяльність людини є однією з основних складових її життя.

Ефективність роботи вчителя прямо пов'язана з його прагненням до самовдосконалення, оволодінням засобами саморозвитку, самовиховання, самоосвіти. Самоосвітня діяльність

педагогічних працівників є важливим засобом і умовою забезпечення безперервної науково-методичної підготовки учителя.

Актуальність означеної проблеми підкреслюється пильною увагою до неї науковців. Так, організаційно-педагогічні аспекти проблем самоосвіти учителя предметно розглядаються в працях О. Айзенберга, Г. Громцевої, І. Наумченко, В. Котляра, В. Новичкової; удосконалення професійної діяльності учителя шляхом самоосвіти вивчали С. Вершловський, М. Поташник, В. Сластьонін; зміст, форми, методи й умови стимулювання свідомої самоосвіти педагогічних працівників і вимоги до організації й керівництва самоосвітою учителя з боку адміністрації шкіл та методичних працівників досліджувалися в працях Ж. Вітліна, В. Кобури, В. Котляр, Н. Кузьміної, К. Нефедової, Е. Туркіної та інших; питання стимулювання самоосвіти фахівців під час навчання на курсах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів піднімали В. Бондар, Т. Браже, С. Вершиловський, І. Жерносек, М. Красовицький та інші науковці.

Аналіз наукових праць цих та інших авторів показує, що вони спрямовані на проблему здійснення самоосвітньої діяльності вчителів та розкриття змісту науково-методичної роботи з педагогами. Проте відчувається дефіцит спеціальних досліджень, які б розкривали механізм здійснення управлінської підтримки самоосвітніх процесів у закладі освіти, зокрема, зміст форм і методів управління самоосвітньою діяльністю педагогів, удосконалення управління даним напрямком роботи.

Метою статті є висвітлення теоретичних питань управлінської підтримки організації самоосвітньої діяльності вчителя.

Під самоосвітою розуміють специфічний вид діяльності, в ході якої завдяки самостійному визначенню цілей особистість задовольняє свої пізнавальні потреби або удосконалює свої здібності, якості та властивості.

Принципова відмінність між самоосвітою й самоосвітньою діяльністю полягає в тому, що в ході самоосвітньої діяльності особистість виступає суб'єктом своєї діяльності щодо досягнення самостійно визначених цілей, які й складають основний мотив самоосвіти.

Ми розглядаємо самоосвітню діяльність учителя як процес духовного, інтелектуального розвитку, який відбувається під впливом організаційно-педагогічних та соціально-психологічних факторів (як внутрішніх так і зовнішніх). До зовнішніх факторів, зокрема, віднесемо управлінську підтримку організації самоосвітньої діяльності педагога.

В. Сухомлинський теоретично обґрунтував та експериментально перевіряв у роботі керованої ним школи основні

етапи організації самоосвітньої діяльності вчителів: установчий, практичний, підсумковий. Установчий етап передбачав розуміння та усвідомлення вчителем необхідності самоосвітньої діяльності, визначення її теми, змісту та мети, складання плану роботи, визначення науково-методичних джерел для опрацювання. Практичний, етап включав вивчення психолого-педагогічної та методичної літератури з обраної проблеми. Заключний етап передбачав підведення підсумків, узагальнення спостережень, оформлення результатів самоосвітньої роботи та визначення подальших перспектив [1].

Самоосвітню діяльність вчителя можна розглядати як сукупність декількох «само»: самооцінка; самооблік; самовизначення; самоорганізація; самореалізація; самокритичність; самоконтроль; саморозвиток [2].

Самоосвіта педагога здійснюється за наявності таких ознак.

- самоосвіта як процес пізнання передбачає не просте закріплення професійних знань або засвоєння вже відомої наукової інформації, а має за мету придбання нових наукових і методичних знань, практичних навичок;

- самоосвіта повинна бути неперервною, поповнення й оновлення нових знань має здійснюватись на підставі попередньої професійної підготовки педагога. Систематичність і безперервність цієї діяльності регулюються планами та програмами самоосвіти;

- самоосвіта має сприяти оволодінню педагогом засобами застосування професійних знань у його практичній діяльності [4].

Ефективна організація самоосвітньої діяльності забезпечує постійне удосконалення професійної майстерності вчителя та, як наслідок, формує авторитет педагога серед учнів, батьків, колег.

Проте у 80-90 роках ХХ століття в управлінні роботою з педагогічними кадрами стало вважатися некоректним втручання керівників школи в цей процес. Все віддавалось на розсуд учителя. Але, як показав досвід, самоосвітня діяльність більше за інші потребує цілеспрямованої управлінської підтримки, оскільки на сучасному етапі розвитку освіти провідна роль у підвищенні компетентності педагога відведена його самоосвітній діяльності, особистому розумінню вчителем необхідності його педагогічного та загальнокультурного зростання, цілеспрямованій роботі педагога над власною методичною темою. Отже думка про те, що самоосвіта – це неконтрольований, неплановий процес, який не підпорядковується керівництву з боку адміністрації, є помилковою.

На нашу думку, самоосвітня діяльність має організовуватись за цільовими напрямками, що дасть можливість учителям: визначити чіткі особистісні цінності та світоглядні настанови; усвідомити

особливості педагогічної праці; підвищити свою інформаційну культуру; розвивати здатності самоуправління; удосконалювати навички вирішення педагогічних проблем; розвивати свій творчий потенціал.

За своєю структурою процес педагогічного управління представляє собою декілька послідовних етапів, зміст яких пов'язаний з підготовкою, здійсненням і підведенням підсумків діяльності. Основними елементами управлінської підтримки є: постановка цілей діяльності, формулювання адекватних задач, збір інформації про стан об'єкта управлінської підтримки, визначення завдань роботи, програмування й планування; організація діяльності і зв'язків, аналіз ходу процесу, його корекція, аналіз ефективності зробленого, визначення нових цілей [3].

Дії адміністрації повинні бути виваженими, цілеспрямованими, демократичними. Насамперед, слід вивчити мотиви самоосвітньої діяльності педагогів, якими можуть бути: бажання поліпшити слабкі сторони у викладанні предмета; глибше й ширше вивчити теорію й практику сучасних методів навчання; намагання осмислити, втілити в роботу, запропонувати колегам нові механізми дій; не зупинятися на досягнутому тощо.

Відтак роботу слід починати зі всебічного самоаналізу діяльності вчителя за підсумками певного періоду та аналізу методичної активності (оцінка кількості та якості відкритих уроків, результативності діагностичних зрізів знань учнів; моніторинг відгуків учнів і колег про професіоналізм, участь у роботі творчих лабораторій, методичних об'єднань, педради; урахування об'єктивності самоаналізу й самооцінювання діяльності вчителя). Такий самоаналіз дасть можливість сформулювати завдання на майбутнє, визначити й порекомендувати вчителю індивідуальні напрямки роботи. У ході такої роботи наряду з іншими може бути використаним кваліметричний підхід.

Адміністративна ж підтримка має полягати в створенні умов для реалізації планів самоосвіти, зокрема: планування процесу розв'язування поточних проблем; розроблення програми впровадження сучасних педагогічних технологій; організація відвідування курсів підвищення кваліфікації; формування творчих лабораторій з вивчення інноваційних педагогічних технологій; проведення теоретичних і практичних семінарів для обміну досвідом; планування індивідуальної самоосвітньої діяльності; заохочення молодих спеціалістів до переймання досвіду колег, передового педагогічного досвіду тощо.

При цьому слід оптимально використовувати особистісні якості кожного вчителя, щоб допомогти розкрити його творчий потенціал (у

виховній роботі, в позаурочний час, у взаємному спілкуванні та взаємодопомозі, в організації відпочинку тощо).

До плану самоосвітньої діяльності вчителя доцільно включати такі напрямки, як:

- науково-дослідницька робота над проблемою;
- вивчення наукової, методичної та навчальної літератури;
- участь у різноманітних формах методичної роботи;
- вивчення досвіду колег;
- теоретична робота та практична апробація своїх матеріалів.

Неперервна самоосвітня діяльність педагогів забезпечує стабільне зростання фахового рівня педагогічного колективу, його конкурентоспроможність, високу результативність праці, постійне оновлення методичного арсеналу.

Велика роль у збагаченні теоретичного та практичного потенціалу педагогів школи відводиться методичному кабінету школи, який повинен стати осередком, де зібрано сучасну науково-методичну літературу, створено умови для самоосвіти та самовдосконалення вчителів, інформаційним центром, засобом накопичення й поширення перспективного педагогічного досвіду, місцем проведення методичних нарад, виставок, вернісажу педагогічних ідей, презентації вчительських проектів та комп'ютерних технологій. Різноманітні форми взаємодії педагогів сприяють розвитку колективу, піднесенню професійної майстерності кожного вчителя.

Як відомо, не може існувати однакового, загального плану самоосвіти, який був би придатний для всіх педагогів. Кожен учитель у ході планування самоосвітньої роботи має враховувати свої можливості та потреби щодо оволодіння та вдосконалення власних педагогічних знань, умінь та навичок. Цей процес носить винятково індивідуальний характер, адже враховує особливості розумової діяльності вчителя, а саме: темп працездатності, рівень засвоєння інформації, вміння нагромаджувати нові поняття, робити висновки, застосовувати набуті знання на практиці та інше.

Плануючи самоосвіту, адміністрація повинна орієнтуватися на педагогічну діяльність як на процес постійного особистісного зростання та професійного самовдосконалення. Тому план самоосвіти вчителів школи має включати такі основні компоненти: визначення індивідуально теми для самоосвітньої діяльності; постановку мети її вивчення; відокремлення основних запитань, на які потрібно дати відповіді в ході самоосвітньої діяльності; складання списку літератури (соціально-політичної, педагогічної психологічної, методичної та ін.) для опрацювання; оформлення отриманих результатів, підготовка доповідей, рефератів, статей, методичних розробок тощо. Відтак процес планування передбачає проведення індивідуальних

консультацій з кожним учителем з урахуванням індивідуальних можливостей кожного з них, стажу роботи в школі, рівня педагогічної майстерності тощо. Підготовлені плани самоосвітньої діяльності вчителів слід обговорювати на засіданнях методичних об'єднань.

Реалізація планів самоосвіти передбачає наявність часу для занять нею. Цей аспект слід враховувати адміністрації в ході складання розкладу занять, планування методичних днів.

Заключний етап організації самоосвітньої діяльності вчителів передбачає підведення підсумків, узагальнення спостережень, оформлення результатів самоосвітньої роботи та визначення подальших перспектив.

Таким чином управлінська підтримка самоосвітньої діяльності вчителя полягає в наданні їй системного характеру, забезпеченні реалізації принципів демократичності, гуманізму, науковості.

Література

1. Гергуль С. Організація самоосвітньої діяльності вчителів Павлишської середньої школи (на матеріалі педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського) / С. Гергуль // Рідна школа. – 2005. – № 6. – С. 44-47.

2. Методические рекомендации по педагогическому самообразованию учителей-воспитателей / Сост. П. Г. Пшебыльский, В. Д. Лутанский. – Л., 1978. – 102 с.

3. Протасова Н. Г. Післядипломна освіта педагогів : зміст, структура, тенденції розвитку / Н. Г. Протасова. – К., 1998. – 176 с.

4. Сидорчук Н. Г. Про методи самоосвітньої діяльності / Н. Г. Сидорчук // Науково-методичний пошук молодих дослідників : Зб. наук. праць студентів та аспірантів. – Житомир. – 2000. – С. 9-10.

Ольга Темченко. Самообразовательная деятельность учителя как объект управленческой поддержки.

В статье актуализирован вопрос осуществления управленческой поддержки самообразовательной деятельности учителя. Охарактеризованы средства управленческой поддержки организации самообразовательной деятельности педагогов.

Ключевые слова: самообразование, самообразовательная деятельность, управление, управленческая поддержка.

Olga Temchenko. Self-educational activity of the teacher as an object of management support.

Article updated on the issue of self-management support of the work of the teacher. Characterized by means of the organization of self-management support activities of teachers.

Key words: self-education, governance, management support.

Стаття надійшла до редакційної колегії 29.10.2015

Тимченко Світлана Василівна
Кіровоградська льотна академія
Національного авіаційного університету

ІНШОМОВНА КОМУНІКАЦІЯ В КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДИСПЕТЧЕРІВ УПРАВЛІННЯ ПОВІТРЯНИМ РУХОМ

Стаття присвячена іншомовній комунікації, а саме радіообміну цивільної авіації, який здійснюється всередині визначеної соціально-професійної спільності диспетчерів управління повітряним рухом. Встановлено провідну роль радіообміну в комунікативно-мовленнєвій діяльності диспетчерів управління повітряним рухом.

Ключові слова: *іншомовна комунікація, радіообмін цивільної авіації, фразеологія радіообміну, диспетчер управління повітряним рухом.*

Розвиток сучасної науки, техніки, технологій спричинив виникнення спеціалізованих сфер спілкування, які потребують формування спеціальних мов для обслуговування цієї області соціального життя. Рушійною силою виникнення мов, котрі обслуговують спеціалізовані сфери людської діяльності є практична необхідність. З виникненням авіаційної галузі національна мова збагатилася специфічними лексичними, граматичними та синтаксичними засобами мови, притаманними лише представникам цієї професійної групи. Мова професії є головним функціональним компонентом професійного спілкування диспетчерів управління повітряним рухом (УПР), а її опанування є їхнім першочерговим завданням.

Зростаючі потреби в авіаційних фахівцях з високим рівнем іншомовної компетенції змушують здійснювати орієнтацію освітньої політики вищих авіаційних закладів на взаємозв'язок професії та мови, зближення авіаційної фахової та мовної освіти. Тому нині іноземна мова стала невід'ємною складовою професійної підготовки майбутнього диспетчера УПР. Вищим ступенем оволодіння студентами іноземною мовою вважається сформованість іншомовної комунікативної компетентності.

Метою навчання іноземної мови у вищих авіаційних навчальних закладах є як оволодіння іноземною мовою як засобом комунікації, так і набуття професійно спрямованої іншомовної компетентності для успішного виконання подальшої професійної діяльності.

Проблема іншомовної комунікації авіаційних фахівців відображена в наукових доробках вітчизняних та зарубіжних дослідників О. Акімової, І. Асмукович, Н. Дупікової, А. Кириченко, Є. Кміти, Д. Макмілана, Т. Мальковської, Н. Мод, А. Пчелінова та інших.

Метою статті є охарактеризувати іншомовну комунікацію та визначити її місце в комунікативно-мовленнєвій діяльності диспетчерів УПР.

В умовах сьогодення великого значення набуває професійне спілкування – вміння спілкуватись у відповідному мовному середовищі, тобто володіти понятійним апаратом, нормами і правилами мовної діяльності, які пов'язані з певною професійною сферою. У спільній професійній діяльності підрозділу диспетчерів УПР виникає спілкування, зумовлене колом інтересів, для якого притаманний обмежений обмін інформацією стосовно спільної праці або навчання. Під час такої співпраці використовуються професійні поняття, науково-технічна термінологія, яка обумовлює ступінь взаєморозуміння під час виконання сумісної роботи. Мова професії є головним функціональним компонентом професійного спілкування диспетчерів УПР, а її опанування є першочерговим завданням авіафахівців.

У авіації сформувалися особливі вимоги до професійного мовлення. Для диспетчерів УПР властива специфічна комунікація, що відома як "Радіообмін цивільної авіації" (РЦА). Для ведення надійного радіообміну необхідним є знання професійної англійської мови. Варто зауважити, що кількість катастроф через недостатню професійну підготовку диспетчерів УПР, а саме нездатності вести надійний радіообмін у нестандартних ситуаціях, росте з кожним роком. І основною причиною авіаційних подій є низький рівень володіння диспетчерами УПР професійною англійською мовою.

ІКАО має шість робочих мов, але саме англійська мова була обрана міжнародною мовою радіотелефонного зв'язку цивільної авіації. Вибір англійської мови не був випадковим. Згідно статистиці, при застосуванні англійської мови під час ведення радіообміну відбулося значно менше авіаційних подій, ніж при застосуванні будь-якої іншої мови.

Для диспетчера УПР безпечний зв'язок – це знання стандартної фразеології. Незважаючи на те, що фразеологія радіообміну чітко регламентована, вона не забезпечує повного взаєморозуміння між диспетчером УПР і пілотом, особливо в екстремальних ситуаціях. І тому необхідне використання англійської розмовної мови. Проблема надійності управління повітряним рухом в екстремальних умовах залишається невирішеною, хоча даній проблемі приділяється значна

увага. При цьому, спеціалісти ІКАО найбільш типовими проблемами радіообміну вважають: порушення стандартної фразеології радіообміну; недостатню усталеність володіння міжнародною авіаційною мовою радіообміну; помилки, пов'язані з вимовою та інтонацією; передачу двозначних повідомлень; помилки слухового сприйняття тощо.

Для авіаційних фахівців професійна англійська мова стає механізмом вивчення важливого та відповідного змісту документів; вивчення мови розглядається не як допоміжна частина навчання, а як інтегрована частина всієї авіаційної підготовки. Документ 9835 (Керівництво по впровадженню вимог щодо мовної кваліфікації диспетчерів УПР) наголошує на тому, що, якщо зміст та функція мови, що вивчається, співвідноситься із ситуаціями, близькими до життєвих, процес навчання буде протікати більш легко та природньо [5]. Рівень знань з володіння англійською мовою визначається нормативними документами ІКАО, 4444, 9835 та Євроконтролю. Англійська мова в авіації поділяється на три основні категорії: загальна англійська мова, авіаційна англійська мова, фразеологія радіообміну. Для безпечного ведення радіотелефонного зв'язку необхідно мати знання зі стандартної фразеології радіообміну ІКАО, а також загальної англійської мови. Але стандартна фразеологія не може повністю передбачити дії у нестандартних ситуаціях, і тому знання загальної англійської мови є основною частиною ведення радіотелефонного зв'язку.

РЦА необхідний диспетчерським службам для інформування екіпажам повітряних суден (ПС) про обстановку в районі польоту, роботу засобів зв'язку, радіотехнічне забезпечення польотів і посадки, стан аеродрому, про екстренні ситуації; для контролю за діями повітряних суден, їх ешелонування з метою запобігання небезпечних зближень і зіткнень ПС на аеродромі і в польоті, здійснення запиту інформації про стан і місцезнаходження ПС.

Т. Мальковська розглядає радіообмін як "сукупність фонетичних, граматичних і лексичних одиниць мови, що обслуговують мовленнєве спілкування учасників повітряного руху (авіадиспетчера і пілота) під час виконання польоту і представлену в діалогах "пілот – авіадиспетчер" [3, с. 15].

Різні служби організації повітряного руху взаємодіють з ПС під час виконання польоту. "Важливим фактором у забезпеченні ритмічної, безпечної і безперешкодної роботи аеродрому є своєчасна, лаконічна і недвозначна комунікація. Вона є не лише засобом виконання диспетчерами УПР своїх завдань, але також допомагає пілотам знати про інші ПС, що знаходяться поблизу них, особливо в умовах низької видимості"[4].

Форми мовленнєвої взаємодії, як правило, регламентовані і закріплені в правилах, що унормовують ведення радіообміну. Виокремлено такі основні мовленнєві форми: 1) команди-звернення, що вимагають виконання певної конкретної дії; 2) виконання команди, підтвердження одержання інформації; 3) запити-звернення з проханням надати необхідну інформацію. А таку форму як репліки-звертання В. Колосов [2] відносить до ненормованих. Хоча репліки даного типу виходять за межі загальноприйнятої технологічної мовленнєвої взаємодії, але вони відображають особистісні оцінки й характер міжособистісних стосунків учасників спільної діяльності, мають емоційне забарвлення.

Зробивши аналіз наукових праць О. Акімової [1], Т. Мальковської [3], В. Колосова [2] та низки інших учених, зазначимо, що для авіаційної іншомовної комунікації характерні: лаконічність, чіткість, однозначність, типова "фразеологія", котра спрямована на використання стандартних слів і фраз, чітку вимову; відносна свобода побудови висловлювань; використання нестандартного мовлення у нестандартних ситуаціях; строге тематичне спрямування змісту.

Отже, іншомовна комунікація відіграє провідну роль у комунікативно-мовленнєвій діяльності диспетчерів УПР. Знання фразеології радіообміну та достатній рівень знань англійської розмовної мови є основою професійного спілкування диспетчерів УПР. Ми можемо стверджувати, що від надійності ведення радіообміну, залежить не лише діяльність, а й життя учасників комунікації. Саме від того, як розуміють один одного учасники цієї взаємодії, залежить безпека польоту.

Література

1. Акімова О. В. Термин как единица терминологического поля и профессионального дискурса в разноструктурных языках : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Акімова Ольга Валерьевна. – Казань, 2004. – 254 с.
2. Колосов В. А. Организация речевого взаимодействия экипажей и диспетчеров УВД при совместной деятельности / В. А. Колосов // Психофизиологические проблемы повышения работоспособности летного и диспетчерского состава гражданской авиации : [Межвуз. темат. сб. научн. трудов]. – СПб., 2000. – С. 83-90.
3. Мальковская Т. А. Англо-русские соответствия в языковой структуре радиообмена в режиме общения пилот-авиадиспетчер : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Мальковская Татьяна Александровна. – Пятигорск, 2004. – 163 с.

4. DOC 9432 "Manual of Radiotelephony". [Електронний ресурс] / О. Зеліковська. – Режим доступу : <http://dcaa.slv.dk:8000/icaodocs/>. – Назва з титул. екрану.

5. Guidelines for aviation English Language Program : ICAO Cir 323-An / 185. ICAO, 2009. – 63 p.

Светлана Тимченко. Иноязычная коммуникация в коммуникативно-языковой деятельности диспетчеров управления воздушным движением.

Статья посвящена иноязычной коммуникации – радиообмену гражданской авиации, который осуществляется внутри определенного социально-профессионального сообщества диспетчеров управления воздушным движением. Установлено лидирующую роль радиообмена в коммуникативно-языковой деятельности диспетчеров управления воздушным движением.

Ключевые слова: *иноязычная коммуникация, радиообмен гражданской авиации, фразеология радиообмена, диспетчер управления воздушным движением.*

Svitlana Tymchenko. Foreign communication in the air traffic controllers' communicative speech activity.

The article deals with foreign communication – radiotelephony phraseology within definite social-professional community of air traffic controllers. The paper also defines the leading role of radiotelephony phraseology in the air traffic controllers' communicative speech activity.

Key words: *foreign communication, radiotelephony of civil aviation, radiotelephony phraseology, air traffic controller.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2015

УДК 006.06:[001.895:37.018]:378.4/.6

© Тураєва І. В., Шевченко Н. М., 2015

**Тураєва Ірина Володимирівна,
Шевченко Наталія Миколаївна**

Комунальний заклад охорони здоров'я
Харківський медичний коледж № 2

**УПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДІВ КООПЕРАТИВНОГО НАВЧАННЯ
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

Визначено, які інноваційні технології набувають найбільшого поширення, надано відомості про походження й значення терміну «партнерська технологія», розкрито поняття кооперативного навчання та наведено приклади застосування його методів та прийомів.

Ключові слова: *інноваційні технології, педагогіка співпраці, кооперативне навчання.*

На сьогоднішній день розвиток системи вищої освіти вимагає від викладача вивчення та впровадження в освітній процес нових методів навчання та виховання студентів. Інноваційні технології здатні вдосконалювати освітній процес у будь-якому освітньому закладі. У сучасній педагогічній практиці найбільшого поширення набули такі інноваційні технології: предметно-орієнтована, особистісно зорієнтована та партнерська. Саме партнерська останнім часом привертає до себе особливу увагу педагогів.

Термін „партнерська технологія” з'явився завдяки об'єднанню західних і вітчизняних варіантів вирішення тотожних задач. Наш різновид цієї технології більш відомий під назвою „педагогіка співробітництва(співпраці)”. Довгу й широку дослідну апробацію пройшла педагогіка співпраці. Тисячі педагогів перевіряли доцільність упровадження її схем у різних умовах вищої, загальної середньої та початкової школи. А чи були цілі, проголошені педагогікою співробітництва, новими на той час? Чи є вони актуальними на сьогодні? Найголовнішою умовою сучасного навчально-виховного процесу є його особистісна зорієнтованість, спрямована на те, щоб кожен вихованець став самодостатнім творчим суб'єктом пізнання і спілкування, самодіяльною та вільною людиною. Саме педагогіка співробітництва і передбачає поєднання орієнтованого та особистісно зорієнтованого навчання.

Уміння організувати себе та окремих людей, працювати, підтримуючи один одного, ставити інтереси групи понад усе, відчувати відповідальність перед колективом – це якості, які характеризують успішних і впевнених в собі особистостей нашого часу. Саме їх і виховує педагогіка співпраці, саме в цьому і полягає цінність творчого співробітництва учнів(студентів) у групі, а саме кооперативного навчання.

На сьогодні кооперативне навчання є широко визнаним у сфері освіти. Його популярність зростає завдяки багатьом причинам, бо саме кооперативне навчання:

- допомагає викладачеві плідно працювати у групах з великою кількістю учнів(студентів);
- удосконалює академічні досягнення;
- сприяє соціальному розвитку;
- вимагає розумового, фізичного, емоційного та духовного залучення до співпраці тих, хто навчається;
- надає реальну можливість оволодіти пізнавальною інформацією та здобути нові знання.

Упроваджуючи методику кооперативного навчання у вищій школі, створюється можливість обговорення студентами кожної навчальної проблеми, доведення й аргументування ними власної думки, результатом чого стає навчання й виховання самодостатньої, грамотної, конкурентоспроможної особистості, а значить і майбутнього успішного фахівця. Таке впровадження позитивно впливає на якість отримуваних знань під час викладання не тільки предметів загальноосвітнього циклу, а й спеціальних дисциплін. Члени великої групи розподіляються на декілька малих груп і діють за інструкцією, яка розробляється викладачем. Кожен із учасників групи розуміє, що без нього завдання не буде виконано. Саме для досягнення спільної мети необхідно кооперуватися між собою, поєднувати свої зусилля, що призводить до прискорення й полегшення навчання.

Різновидом технології кооперативного навчання є технологія «навчаємося разом», авторами якої є Девід і Роджер Джонсони з Університету штату Мінесота, 1987 р. У цій технології студентська група поділяється на різнорівневі за підготовкою команди – трьох-п'яти осіб. Кожна команда одержує завдання, над яким працюють всі студенти. Завдяки спільній роботі окремих команд і всієї групи в цілому засвоюється весь матеріал. Тут також витримуються основні принципи – нагороди всій команді, індивідуальний підхід, рівні можливості. Група одержує схвалення залежно від досягнень кожного її члена. Значна увага надається комплектуванню груп, індивідуальних і психологічних особливостей кожного студента, виробленню завдань для кожної групи. Студенти самостійно визначають ролі кожного у виконанні загального завдання, відстежують правильність виконання завдань партнерами, здійснюють моніторинг активності та внеску кожного члена команди у вирішенні спільного завдання, слідкують за культурою спілкування. Таким чином, уже на початку вивчення теми команда має немов подвійне завдання: з одного боку, академічне – досягнення пізнавальної, творчої мети засвоєння теми, а з іншого – соціально-психологічне – забезпечення культури спілкування, пошук способів взаємодопомоги.

Серед основних методів кооперативного навчання слід виділити наступні:

- „навчаємося разом”;
- „думай-працюй у парі – ділись”;
- „говори та переключайся”;
- „кути”;
- „групове дослідження”.

Оптимальною для співпраці вважають групу з трьох-шести осіб. Об'єднання в групи можна здійснювати на добровільних засадах або за результатами жеребкування. Викладачеві завжди необхідно пам'ятати,

що демократичність такого навчання, його особистісна зорієнтованість потребують обов'язкового залучення студентів до організації їхньої діяльності. Використовуючи прийоми кооперативного навчання, слід враховувати, що кожен студент – це особистість зі своїм характером, амбіціями, поглядами, зі своїм життєвим досвідом і умовами існування. Особливо це стосується першокурсників, які тільки починають створювати колектив. І тому тут не обійтися без досвідченого педагога-наставника. Досягнення згоди між викладачем і студентами на всіх етапах навчально-виховного процесу – запорука успіху спільної праці.

Організація групової роботи на заняттях створює умови для комунікативних навичок, для реалізації учнів у колективі. Працюючи в групах, студенти вчаться розподіляти обов'язки і планувати діяльність, проявляти ініціативу і підкорюватися правилам, працювати самостійно та в команді, представляти результати своєї праці і критично аналізувати матеріал, поданий іншими студентами. Влучну характеристику кооперативному навчанню як одному з прогресивних методів навчання дав доктор філософських наук Сандра Л. Ренегар: „Разом ми знаємо більше, ніж кожен із нас”. Методи кооперативного навчання дають результати вищі за результати, отримані шляхом застосування методів змагання. Сьогодні викладач допомагає студенту навчатися здобувати знання, засвоювати навички спільної праці, а згодом суспільство отримає громадянина-особистість, який спроможний робити самостійні впевнені кроки, мислити й приймати рішення, робити нові відкриття, що буде сприяти подальшому розвитку держави.

Отже, саме впровадження методів кооперативного навчання у вищих навчальних закладах буде сприяти вихованню майбутніх грамотних, успішних, самодостатніх і конкурентоспроможних фахівців у різних галузях сучасного суспільства.

Література

1. Інтерактивні технології навчання: теорія, досвід: Методичний посібник. / Авт.-уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. К. : А.П.Н. – 2002. – 136 с.
2. Крамаренко С. Г. Інтерактивні техніки навчання як засіб розвитку творчого потенціалу учнів / С. Г. Крамаренко // Відкритий урок. – 2002. – № 5-6. – С. 7-11 с.
3. Навчання в дії: Як організувати підготовку вчителів до застосування інтеракт. технологій навчання: Метод. посіб. / А. Панченков, О. Пометун, Т. Ремех. – К. : АП.Н. – 72 с.
4. Освітні технології / За ред. О. М. Пехоти. – К. : А.С.К. – 2002. – 255 с.

5. Фасоля А. М. Особистісно-зорієнтоване навчання: дидактичний аспект / А. М. Фасоля // Українська мова і література. – 2003. – № 48. – 252 с.

Ирина Тураева, Наталья Шевченко. Внедрение методов кооперативного обучения в высших учебных заведениях.

Определено, какие инновационные технологии наиболее распространены, представлены сведения о происхождении и значении термина «партнёрская технология», раскрыто понятие кооперативного обучения, описаны его практические приёмы и методы.

Ключевые слова: *инновационные технологии, педагогика сотрудничества, кооперативное обучение.*

Irina Turaeva, Nataliya Shevchenko. Introduction of methods of the co-operative teaching in higher education.

It determined which innovative technologies are the most common, provide information about an origin and meaning of term «partner technology» is presented, the concept of the co-operative teaching is exposed, practical receptions and methods are described.

Key words: *innovative technologies, pedagogics of collaboration, co-operative teaching.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 30.10.2015

УДК 378.046.4.001

© Хвисяк О. М., Марченко В. Г., Жеребкін В. В., 2015

© Бортний М. О., Яловчук О. В., Кудрявцева Т. О., Лапіна А. М., 2015

**Хвисяк Олександр Миколайович,
Марченко Віра Григорівна,
Жеребкін Вадим Васильович,
Бортний Микола Олександрович,
Яловчук Андрій Вікторович,
Кудрявцева Тетяна Олексіївна,
Лапіна Альона Миколаївна**

Харківська медична академія післядипломної освіти

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано показники моніторингу якості післядипломної медичної освіти. Наведено розділи галузевого

моніторингу діяльності вищих навчальних закладів IV рівнів акредитації та закладів післядипломної освіти МОЗ України.

Ключові слова: *якість освіти, післядипломна медична освіта, рейтинг, моніторинг.*

Пріоритетне місце в національній системі безперервної освіти займає післядипломна освіта, яка забезпечує фахову компетентність громадян, поглиблення, розширення й оновлення професійних знань, умінь і навичок.

Післядипломна медична освіта сприяє задоволенню інтересів лікарів у постійному підвищенні професійно-кваліфікаційного рівня, системному оновленню і корекції професійної підготовки; виступає одним із засобів їх соціального захисту та забезпечує потреби суспільства й держави в конкурентоспроможних медичних фахівцях.

Стратегія системи післядипломної медичної освіти полягає в тому, що навчальні заклади цієї системи працюють не тільки на функціонування системи освіти, але й на її розвиток.

Важливою складовою управління вищим навчальним закладом є моніторинг основних елементів освітньої діяльності, метою якого є визначення напрямів подальшого розвитку вищого навчального закладу та своєчасне реагування на зміни в суспільстві. У зв'язку з цим особливою актуальності набуває проблема впровадження механізму оцінки якості освітнього процесу. На нашу думку, саме основні показники галузевого моніторингу діяльності є одним із таких механізмів.

Ціль статті є описання визначеної сукупності рейтингових показників, які дають змогу оцінити якість післядипломної медичної освіти.

Аналіз публікацій та сучасних наукових джерел дозволив дійти висновку, що поняття «якість освіти» не має чіткого визначення, представники багатьох наук виділяють у цьому питанні ознаки, специфічні для своєї галузі знань, що ускладнює вироблення загальних підходів до його визначення й сутності, адекватних критеріїв оцінювання.

На думку Т. Шамової, якість є як нормативний рівень, якому повинен відповідати продукт просвіти; С. Шишова, В. Кальней та ін., як педагогічну категорію, що характеризує ступінь досягнення поставлених в освіті цілей та завдань і визначається сукупністю показників, що характеризують різні аспекти діяльності освітнього закладу. Питанням ранжування системи вищих навчальних закладів присвячені праці В. Бержанського, В. Гапона, Є. Суліми, О. Удода, В. Шинкарука, В. Ямкового та ін.; рейтингове оцінювання діяльності науково-педагогічних працівників вивчали Л. Ватченко, О. Величко,

В. Іващенко, І. Зварич, О. Рожков, О. Ясєв та ін.; кількісній оцінці науково-педагогічної діяльності викладачів присвятили свої розробки К. Багмет, Т. Васильєва, О. Волков, С. Леонов, Т. Лумпієва, Є. Хриков та ін; у дослідженнях В. Ніколаєвського визначені основні чинники, що забезпечують якість освіти та особливість використання та результативності педагогічного моніторингу в системі підвищення кваліфікації вчителів [2-4].

Основним завданням моніторингу в системі післядипломної медичної освіти є створення об'єктивної інформаційно-аналітичної бази для управління освітнім процесом, забезпечення його якості, гнучкості та оперативності [1].

Під моніторингом у закладі післядипломної медичної освіти ми розуміємо інформаційну систему, яка постійно змінюється завдяки безперервності відстеження певного об'єкта за виділеними параметрами, факторами та критеріями управління з метою прийняття оперативного управлінського рішення щодо прогнозування подальшого його розвитку.

З метою порівняння діяльності Академії з роботою провідних ВНЗ України для визначення заходів із підвищення якості післядипломної освіти лікарів (провізорів) та наукових кадрів, зміцнення наукового підґрунтя освітньої діяльності, врахування думки експертів, ХМАПО бере участь у галузевому моніторингу діяльності вищих навчальних закладів IV рівнів акредитації та закладів післядипломної освіти МОЗ України.

Відповідно до наказу МОЗ України від 22.11.2013 № 1000 «Про рейтингове оцінювання діяльності вищих навчальних закладів IV рівня акредитації та закладів післядипломної освіти МОЗ України», аналіз здійснюється за 40 основними показниками з таких розділів: навчально-методична робота; наукова діяльність; кадрова політика; міжнародне, державне та галузеве визнання роботи; виховна робота; лікувальна робота; матеріально-технічне забезпечення; фінансова та господарська діяльність.

Результати галузевого моніторингу дозволили визначити сильні та слабкі сторони діяльності кожного ВМНЗ та закладів післядипломної освіти МОЗ України. Наслідками цього процесу є коригування перспективного плану розвитку навчального закладу для забезпечення належної якості підготовки фахівців.

Слід зазначити, що участі ХМАПО в галузевому моніторингу передують визначення рейтингу діяльності науково-педагогічних працівників та кафедр за показниками: штати кафедри; видавнича діяльність; методичні праці, які опубліковані в періодичних виданнях; розробки; підготовка науково-педагогічних кадрів; винахідницька та науково-методична діяльність; суспільна робота.

З метою оптимізації діяльності Академії відповідно до Державного рейтингу ВНЗ України та збільшення мотивації співробітників у всіх сферах діяльності, з 2011 р. впроваджено визначення внутрішнього рейтингу кафедр за визначеними критеріями, які складають дві умовні групи індикаторів, які відповідно мають різний ваговий коефіцієнт. Так, групу А складають індикатори, які аналогічні індикаторам рейтингу Державного рейтингу ВНЗ України (кількість професорів, кількість патентів на винаходи, тощо), групу Б складають індикатори, що висвітлюють діяльність кафедр на шляху досягнення збільшення результативності індикаторів групи А (кількість публікацій, методичних рекомендацій, запланованих чи захищених дисертацій, тощо). На сьогодні внутрішній моніторинг якості освіти в ХМАПО здійснюється за результатами аналізу рейтингу кафедр та оцінки результатів навчально-методичної, видавничої, наукової, кадрової, міжнародної діяльності. Рейтинг кафедр складається з індивідуального рейтингу кожного співробітника, за показниками якого можна оцінювати професійну діяльність кожного науково-педагогічного працівника академії.

Рейтинг вираховується за поточний навчальний рік. За результатами оброблених даних формується рейтинг кафедр академії.

Важливо зауважити, що з метою об'єктивного оцінювання якості проведення навчальних циклів, які пропонуються на кафедрах, в Академії постійно проводяться соціологічні дослідження серед лікарів-слухачів. Аналіз результатів таких досліджень є підставою для більш детального вивчення ситуації на тих кафедрах, де якість навчального процесу не задовольняє слухачів.

Висновки. Моніторинг якості післядипломної медичної освіти має враховувати її відмінності від додипломного етапу навчання. На нашу думку, такі показники рейтингу ВНЗ, як результати складання державних ліцензованих інтегрованих іспитів «Крок», кількість пропущених без поважних причин занять, показники залучення студентів до науково-дослідної діяльності, фахових конкурсів та конференцій, програм академічної мобільності, а також, до різних видів громадської активності, спортивних змагань та творчих конкурсів, волонтерського руху, тощо, стосовно закладів післядипломної медичної освіти мають бути замінені на такі показники:

- кількість спеціальностей, за якими заклад проводить післядипломне навчання, зокрема, на циклах спеціалізації та передатестаційних циклах;

- підготовка лікарів з різних областей України;

- кількість лікарів – іноземних громадян, які навчаються в начальному закладі;

Збірник наукових статей

- результати соціологічних досліджень серед лікарів-спеціалістів та лікарів-інтернів щодо якості підготовки на циклах спеціалізації, циклах тематичного удосконалення та передатестаційних циклах.

Література

1. Єльнікова Г. В. Наукові основи управління загальною середньою освітою в регіоні: монографія / Г. В. Єльнікова. – К. : ДАККО, 1999. – 303 с.

2. Кальней В. А., Шишов С. Е. Школа: мониторинг качества образования / В. А. Кальней, С. Е. Шишов. – М. : Педагогическое общество России, 2000. – 316 с.

3. Ніколаєвський В. М. Соціологічна освіта в Україні: критерії та освітні стратегії досягнення якості [Електронний ресурс] / В. М. Ніколаєвський – Режим доступу : http://www.sociology.kharkov.ua/docs/chten_01/nick.doc. – Назва з титул. екрану.

4. Шамова Т. И. Управление образовательными системами : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Т. И. Шамова, П. И. Третьяков, Н. И. Капустин. – М. : ВЛАДОС, 2002. – 320 с.

Олександр Хвисюк, Вера Марченко, Вадим Жеребкин, Миколай Бортный, Андрей Яловчук, Татьяна Кудрявцева, Алёна Лапина.

Мониторинг качества последипломного медицинского образования.

В статье проанализированы показатели мониторинга качества последипломного медицинского образования. Рассмотрены разделы отраслевого мониторинга деятельности высших учебных заведений IV уровня аккредитации, заведений последипломного образования МОЗ Украины.

Ключевые слова: *качество образования, последипломное медицинское образование, рейтинг, мониторинг.*

Oleksandr Khvisyuk, Vira Marchenko, Vadi Zherebkin, Mukolay Bortny, Andriy Yalovchuk, Tatyana Kudryavtseva, Alena Lapina.

Monitoring the quality of postgraduate medical education.

The article analyzes the indicators for monitoring the quality of postgraduate medical education. The section to monitor the activities of the industry Higher Academic Institutions, Institutions of Postgraduate Education in Ukraine.

Key words: *quality of education, postgraduate medical education, rating, monitoring.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 28.10.2015

УДК 37.017.922:316.4

© Хомченко Е. В., Дроздова О. В., Редько О. Я., 2015

Хомченко Едуард Вікторович**Дроздова Ольга Вікторівна****Редько Олена Яківна**

Комунальний заклад охорони здоров'я

Харківський медичний коледж № 2

ФІЛОСОФСЬКА КАТЕГОРІЯ "ДУХОВНІСТЬ", ЯК ОСНОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ І ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЗАПОРУКА ПОДОЛАННЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ СУСПІЛЬСТВА

В статті проведена спроба дослідження поглядів науковців різних галузей, вчасності в галузі педагогіки, філософії, психології, соціології, стосовно уточнення поняття духовність. Проаналізований вплив духовної складової, як цілісної категорії на формування свідомості та образу мислення людини, також виявлений зв'язок між кризовими явищами та зниженням рівня духовності суспільства.

Ключові слова: *духовність, педагогічна діяльність, свідомість, світогляд, виховання, соціальна криза, кризові явища.*

Основою реформування сучасної освіти є духовність, але сучасна педагогіка, робить основною метою формування високого рівня знань умінь та навиків, що формують компетентність фахівця, а наявність професійної компетентності, нажаль, не являється показником високого рівня духовності людини.

«Духовність» – це багатогранне поняття, яке охоплює всі сфери життєдіяльності людини та фактично визначає її світосприйняття, ціннісні орієнтири і свідомість. Не дивлячись на велику кількість державних програм, направлених на підвищення рівня та формування духовності в суспільстві, в умовах довготривалої кризи, відбуваються негативні деструктивні процеси, що призводять до зниження духовності, і це є великою проблемою та потребує глибокого дослідження.

Аналіз наукових публікацій дозволяє зазначити, що проблема виховання та формування "духовності" існувала з давніх часів і на різних етапах розвитку людської цивілізації, одним з найважливіших було питання – "що таке духовність?". Навколо цього питання завжди виникали суперечки і в різний час, це поняття тлумачилось по-різному.

Науковці серед яких: Г. С. Сковорода, П. Юркевич, С. Л. Франк, М. О. Бердяєв, С. С. Аверинцев, С. Б. Кримський, С. В. Пролєєв, В. І. Шинкарук, О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов, О. В. Сухомлинська та інші філософи й педагоги, підходили та

підходять до вивчення цього аспекту з різних сторін. Перші – основою духовності вважають внутрішню культуру людини, другі – вкладають в це поняття релігійну складову, пов'язуючи її з впливом християнських релігійних норм, в основі яких лежать любов до людини, повага та терпіння, на розвиток суспільства. Треті – вказують на те, що духовність залежить від ступеня економічного розвитку суспільства. З ними ми можемо посперечатись і зазначити, що суспільство, яке ставить за мету досягнення високого рівня матеріального добробуту, прирікає себе на самознищення.

До четвертої категорії ми можемо віднести науковців, що є фаховими педагогами, соціологами, психологами та психотерапевтами, вони наголошують на тому, що "духовність" напряму залежить від свідомості та світогляду і формує так звану реальність. С. В. Ковальов спираючись на праці Уїлла МакВінні, Лоуренса Кольберга та Пітера Янга визначив чотири типа реальності (Унітарну, Соціальну, Сенсорну, Міфічну) та зазначив що подібні реальності формують світогляд людини, або суспільства [2].

Представники наступної п'ятої категорії, вчасності юристи, правознавці та кримінологи, вбачають в понятті "духовність" правову складову, що формується, як правосвідомість, та залежить від рівня культури людини.

Що стосується нас, то ми цілком погоджуємося з вченими стосовно того, що ціннісні орієнтири відіграють значну роль в формуванні "духовності" і залежать від рівня освіти, яка в свою чергу, стоїть поряд з культурою, та створює філософський рівень світосприйняття, тобто філософську свідомість.

Невирішені аспекти проблеми полягають у тому, що поняття духовність стосується різних сфер життєвої діяльності людини, і на сучасному етапі розвитку українського суспільства, не існує єдиного підходу до роз'яснення сутності поняття "духовність", а також не дивлячись на різні суспільні програми в основі, яких лежить духовність, частина суспільства, все ж таки і досі знаходиться під впливом процесів, що призводять до деградації.

Мета статті полягає у виявленні основних принципів взаємозв'язку між духовністю та свідомістю, дослідженні основних факторів педагогічно-виховної діяльності, що впливають на формування свідомості, а також у визначенні основи кризових явищ та їхнього впливу на суспільство і рівень духовності в ньому.

За весь період існування України, як незалежної держави, українське суспільство постійно знаходиться під впливом кризових явищ. Причиною цього, в першу чергу, є неповажне ставлення до права. Розпад Радянського Союзу спричинив політичні, і як наслідок, суспільні негаразди, та повний крах, ціннісних домінант. На фоні цих

подій переважна, більшість населення України намагалась в першу чергу задовольнити гострі матеріальні потреби, забуваючи про духовні. Фактично, ціле покоління українців виховувала "вулиця".

Таким чином, успадкована, з 90-х років минулого сторіччя, криза створила основу для виникнення процесів, що поступово гальмують розвиток духовності суспільства та створюють умови для процесів занепаду.

Також одним із основних показників занепаду суспільства є скорочення населення, за даними Державного Комітету Статистики України за період 1990-2015 років кількість населення скоротилась майже на 9 мільйонів [1].

За даними Фонду народонаселення ООН та Інституту демографії та соціальних досліджень до 2050 року кількість населення України скоротиться ще на 9 мільйонів, окрім того, половину населення становитимуть люди віком від 45 років. Таким чином, Україна стає привабливою для трудової міграції, і міграційних процеси призводять до щорічного збільшення мігрантів, значна частина з яких перебуває на території нашої країни незаконно [3].

Ситуація, що складається, має і позитивний сенс – зросте кількість населення країни, і негативний – українська, колоритна культура може поступово зазнати занепаду. По-перше, тому що схильність до міграції серед населення країн, які знаходяться також у стані безперервної кризи, значно вища, ніж населення стабільних країн. По-друге, духовний та культурний рівень осіб, що мігрують, в переважній більшості знаходиться не на високому рівні, і більшість з них може бути схильна до протиправних дій.

Ступінь розвитку духовності, вчасності, свідомості людини формує рівень розвитку суспільства в цілому. Спільні погляди більшості людей формують рівень духовності суспільства.

"Буття визначає свідомість" говориться у Святому Письмі, а "буття" формується під впливом свідомості. А свідомість формує певні рівні розвитку суспільства [2].

Перший рівень – це "Доконвенціональне (унітарне) суспільство", сформоване в межах клерикального, авторитарного (тоталітарного) устрою або на основі поставторитарного режиму. Основними цінностями є дотримання встановлених правил та принципів співіснування, виникнення думок та ідей, що суперечать основним догматам, не допускається. Суспільство подібного виду постійно зайняте формуванням правил співіснування, виховання відбувається в рамках розповсюджені релігії, або ідеологічних догматів установлених владою. Найбільш поширеною є авторитарна родина, а ціль навчання полягає у вивченні існуючої ідеології.

Другий рівень – це "Сенсорне (конвенціональне) суспільство" – що спрямовує зусилля на задоволення потреб економічного характеру, єдиним критерієм є дія за правилами «вигідно – не вигідно». Сім'ї ліберального типу, становлять його основу, виховання направлене на створення людини здатної пристосуватись до будь яких принципів. Ціль навчання, спрямовується на здобуття прикладних знань.

Наступний рівень розвитку суспільства формує "Соціальне (постконвенціональне) суспільство", де домінують духовні цінності. Демократична родина, формує основу даного суспільства, а гуманізм закладений в основу всіх програм розвитку. Роль педагогіки полягає в навчанні і в вихованні інтелігентної людини.

"Міфічне (надсоціальне) суспільство" називають ще "унікальним", справа в тому, що принцип за яким існує суспільство, можна визначити фразою "не існує добра або зла, є те, що потрібно буттю, або не потрібно". Уїлл Мак Вінні зазначав, що унітарна, сенсорна, соціальна, міфічна реальність життя формують конкретну свідомість, і представники унітарної і соціальної, та сенсорної і міфічної знаходяться між собою в конфлікті [4, с. 46]. До того ж, Уїлл Мак Вінні вважав, що свідомість (реальність життя) однієї людини не може сформуванати свідомість (реальність життя) суспільства. З цим можна посперечатись, справа в тому, що у певному суспільстві свідомість формує світогляд більшості. Можна зазначити, що кожний тип суспільства представлений всіма вище зазначеними категоріями, є представники унітарного, соціального, постсоціального, надсоціального типу свідомості.

Розвиток суспільства відбувається у вигляді спіралі та подібний розвитку окремої людини і не є негативним або позитивним. Людина, або суспільство розвивається шляхом проходження всіх чотирьох сходинок і в решті-решт знову опиняється на першому ступені, але вищого рівня розвитку. Ціль цього процесу – досягнення ідеалу, а оскільки ідеал недосяжний, то і процес виявляється безкінечним.

Подолати сходинок розвитку допомагають декілька факторів, перший вплив сімейного виховання. Другий – вплив педагогічного виховання і роль педагога. Третій фактор, пов'язаний з наявністю кризових явищ, які призводять до зміни ціннісних орієнтирів та світогляду, і в решті-решт до духовного росту.

Висновки. Проведене дослідження показало, що в сучасному розумінні "духовність" вже не розділяють на релігійну та наукову складові, а розглядають як комплексне поняття, що характеризує людину, що досягла високого рівня свідомості, при якому настає розуміння невід'ємності людини від інших людей та Бога. Роль педагогіки та педагогічного працівника в формуванні духовності, дуже велика. Сутність розвитку людської цивілізації полягає в постійному

розвитку схожому на витки спіралі, подібне відбувається і з українським суспільством. Переживаючи кризу, українське суспільство робить "квантовий стрибок" щодо зміни ціннісних орієнтирів, і, домінуючі у суспільстві цінності – статус та матеріальні блага поступаються місцем чуттєво-емоційним складовим, що врешті-решт призведе до переходу на більш високий рівень духовності.

Література

1. Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 р. (колектив авторів)/ за ред. чл.-кор. НАНУ, д.е.н., проф. Е. М. Лібанової. – К. : Український центр соціальних реформ, 2006. – 138 с.

2. Ковалев С. В.   Нейротрансформинг.   Основы самоконсультирования – М. : Профит Стайл, 2011. – 192 с.

3. Кравченко В. Г. Тенденції трудової міграції в Україні / В. Г. Кравченко // Український науково-теоретичний часопис. – К. : Київський університет права, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – 2012. – № 2 – С. 125-129.

4. Янг П. Метафоры и модели изменения. Постигаем искусство НЛП / П. Янг / Перевод с англ. Н. Бudyнина. – М. : Эксмо, 2003. – 430 с.

Едуард Хомченко, Ольга Дроздова, Елена Редько. Философская категория "духовность", как основа педагогической и воспитательной деятельности и основное условие преодоления кризисных явлений общества.

В статье проведена попытка исследования взглядов ученых различных отраслей, в частности в области педагогики, философии, психологии, социологии, относительно уточнения понятия духовность. Проанализировано влияние духовной составляющей, как целостной категории на формирование сознания и образа мышления человека, также выявлена взаимосвязь между кризисными явлениями и снижением уровня духовности общества.

Ключевые слова: *духовность, педагогическая деятельность, воспитание, сознание, мировоззрение, социальный кризис, кризисные явления.*

Edward Khomchenko, Olga Drozdova, Olena Redko. The philosophical category of "spirituality" as a basis for teaching and educational activities and the basic condition for overcoming the crisis of society.

This article deals with analyzing of varying views of scientists from different fields particularly in the field of pedagogy, philosophy, psychology, sociology, for the refinement the concept of spirituality. The influence of the

spiritual component as integral to the development of the category of consciousness and way of thinking of the man was, analyzed and found the relationship between the crises and decline in spirituality of society.

Key words: *spirituality, pedagogical to activity, education, consciousness, world view, social crisis, crisis phenomena.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2015

УДК 378.016

© Цар І. О., 2015

Цар Ірина Олегівна

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

РОЛЬ МОТИВАЦІЇ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТУРИЗМ»

У статті розкрито сутність поняття „мотивація”, визначено її роль у навчанні іноземної мови, виявлено основні фактори та умови, які сприяють для формуванню мотивації у процесі вивчення іноземної мови.

Ключові слова: *мотивація, учіння, іноземна мова, студент, викладач, фактори, чинники, умови, принципи.*

Входження України у Європейське співтовариство, зміни у сучасній економічній і соціокультурній ситуації, модернізація системи освіти вплинуло на соціальний статус іноземної мови, наслідком чого є необхідність володіння майбутніми фахівцями мовою міжнародної спільноти як у повсякденному житті, так і у професійній діяльності. Сьогодні перед викладачем постає завдання не просто навчити мови, а за допомогою іноземної мови вийти на майбутню професію, зробити все можливе, щоб студенти усвідомили значимість та важливість іншомовної підготовки для власної професійної діяльності й конкурентоспроможності на ринку праці.

Іноземні мови є важливим фактором соціально-економічного, загально-культурного прогресу суспільства. Професійне спілкування з європейськими партнерами, в результаті глобалізації, космополітизму, мобільності, нових форми ділового співробітництва призводять до необхідності вивчення іноземних мов. Отже не дивно, що зростає інтерес до їх вивчення. У даному контексті особливо гостро постає питання мотивації, яка є основною рушійною силою у вивчення іноземної мови.

Актуальність порушеної проблеми обумовлена пошуком шляхів підвищення та стимулювання мотивації у процесі навчання іноземної мови з урахуванням специфіки предмету.

На сучасному етапі питання мотивації є в центрі наукових інтересів вітчизняних та іноземних дослідників в галузі педагогіки та психології. Так основні концепції питання мотивації висвітлені у працях О. М. Леонт'єва, А. К. Маркової, С. Л. Рубінштейна. Формування мотиваційного компоненту у навчальній діяльності студентів досліджували Н. О. Аристова, О. С. Гребенюк, А. Н. Щукін, П. М. Якобсон та ін. У галузі навчання іноземних мов психологічні питання мотивації вирішуються у працях А. А. Алхазішвілі, І. А. Зимньої, О. О. Леонт'єва, Н. М. Симонової та ін.

Незважаючи на те, що питанням мотивації у процесі навчання студентів іноземних мов присвячено низку наукових праць, залишаються ще недостатньо вивченими шляхи підвищення та стимулювання мотивації у процесі вивчення іноземної мови студентами спеціальності «Туризм».

Метою статті є теоретичне обґрунтування мотивації у вивченні іноземної мови, а також виявленні основних факторів та умов, які сприяють формуванню мотивації у процесі вивчення іноземної мови.

Початком будь-якої діяльності є мотив як її спонукальна сила. Мотиви визначають дії і спрямовані на досягнення мети (тобто вони є спонукальними стимулами до дії). Якщо суб'єкт прагне реалізувати певну діяльність, то можна стверджувати, що у нього є мотивація. Мотивація – це один із найважливіших факторів (поряд зі здібностями, знаннями і навичками), який забезпечує успіх у діяльності [1]. Мотивацію не можна назвати стійкою властивістю особистості, яка притаманна одним людям та відсутня в інших. Вона обмежена у часі і є результатом взаємовпливу низки властивостей особистості, цілей, потреб людини, стимулів, які виникають у процесі досягнення мети [3].

До системи мотиваційних факторів, які підвищують задоволення від виконуваної роботи, відносимо інтереси, завдання, бажання і наміри.

Правильне розуміння мотивації служить відповідною передумовою продуктивної роботи. Досвідчений викладач цілеспрямовано розвиває й поглиблює пізнавальний інтерес студентів до свого предмету. Успіх студентів залежить від педагогічної майстерності викладача, його вміння правильно організувати діяльність.

Кращих і швидких успіхів у вивченні мови можна досягнути при наявності значної вмотивованості. На дії, мотивація є одним із факторів, які мають особливо сильний вплив на успішність. Передусім

мотивація є не тільки передумовою до успіху у вивченні мови, а й може давати їй певний результат. Коли студент констатує, що він може розумітися зі своїм іноземним товаришем, товаришкою, це позитивно впливає на ріст його мотивації і у нього з'являється інтерес до вивчення іноземної мови. Успіх у навчанні і мотивація взаємопов'язані.

Кожен з педагогів має перед очима приблизно схожу картину, коли він думає про вмотивованого учня. Неможливо чітко окреслити поняття мотивація, в першу чергу мова йде про дуже складне утворення з багатьма гранями. Важливу роль тут відіграють такі почуття як страх і радість.

Основною рушійною силою в оволодінні іноземною мовою, яка забезпечує її результативність є мотивація. У даному контексті ми розуміємо систему спонукаючих імпульсів, що керують навчальною діяльністю, у випадку позитивного настрою викладача, на ґрунтовне вивчення іноземної мови, його вдосконалення і прагнення розвивати потреби пізнання іншомовної мовленнєвої діяльності.

На основі класифікації Маслоу науковець Христов Грін [4] виділяє три рівні мотивації у вивченні іноземної мови, які постійно взаємодіють.

I. *Голістичний рівень*. Особистість яка бажає реалізувати свої потенційні можливості, оскільки переважають егоцентричні, культурно-лінгвістичні стимули.

II. *Культурно-лінгвістичний рівень*. Для використання мови, як засобу спілкування в умовах іншомовної країни й пристосування до іншомовної культури. На цьому рівні переважають інструментальні й інтегративні стимули.

III. *Когнітивно-лінгвістичний рівень*. Особистість перебуває у формальних умовах вивчення мови. До мотивів можна віднести успіх у навчання заради заохочення і отримання диплому, а також формальні пізнавальні потреби.

Основою мотивації є мотив, який обумовлений власною потребою. Саме потреби сприяють активізації студента, визначають його поведінку, спрямовану на пошук того, що йому потрібно. На переконання А. К. Маркової студент активний суб'єкт, який перебуває у постійному процесі активної взаємодії зі своїм оточенням. У такому випадку завданням педагога є створення найсприятливіших умов для цієї взаємодії [4, с. 136].

До системи мотиваційних факторів, які підвищують задоволення від виконуваної роботи, відносимо розробку диференційованих за складністю навчальних курсів й індивідуалізацію навчання з орієнтацією на майбутню спеціальність й орієнтування на формування професійно-значимих якостей; приклад викладача з

високою внутрішньою мотивацією, який отримує справжнє задоволення від своєї роботи; відчуття студентами власної компетенції інтереси, ситуація вільного вибору завдань. Вони беруть участь у мотивації поведінки та виконують інструментальну роль.

Серед негативних факторів, що знижують внутрішню мотивацію потрібно виокремити наступні – жорсткий контроль і регламентація, заохочення і покарання, умови централізації; публічні виступи і відкриті заняття; вивчення мови як мети а не засобу для розширення професійного кругозору [2, с. 284.].

Для мотивування студентів, рекомендується вибирати таку навчальну діяльність, яка не передбачатиме ні завищених, ні занижених вимог. Також позитивний вплив на мотивацію студента мають такі вимоги, що на перший погляд здаються надто складними, однак є цілком вирішуваними. У цьому випадку студенти прикладають найбільше зусиль, оскільки відчуття успіху внаслідок виконання нескладних завдань є незначним. В свою чергу поставлення перед студентом складних завдань викликають у нього відчуття надмірної вимоги й переконання, що він не зможе справитися із ним. Це призводить до зниження мотивації та очікування успіху в цьому випадку є дуже низьким.

Для того, щоб зберегти мотивацію студента, а це є дуже важливим, існують певні рекомендації:

- навчальний матеріал до теми вибирати таким, щоб був цікавим студентам;

- використовувати різні мовні ігри (ділові, рольові);

- моделювання ситуації на основі тексту професійного змісту;

- використовувати аудіо та відеоматеріали (наприклад уривок з фільму, зміст якого відомий студентам);

- на заняттях співати пісні мови, яку вивчають;

- часто організовувати роботу студентів у парах чи малих групах;

- заздалегідь повідомляти про тест;

- не погрожувати поганими оцінками.

Усі перераховані вище рекомендації, за винятком двох останніх, сприяють зміцненню внутрішньої мотивації. Таким чином, навчальний матеріал повинен носити спонукальний та формувальний вплив. Ці засоби потрібно застосовувати таким чином, щоб вони так чи інакше сприяли розвитку різноманітних компонентів і сторін мотивації у єдності. Тому вони повинні застосовуватися у комплексі, міститимуть прийоми спонукування, які стимулюються впливом змісту навчального матеріалу, і спонукаються функцією методів навчання, за рахунок поєднання різних видів діяльності.

Висновки. Узагальнюючи викладений матеріал, зазначимо, що мотивація має важливий вплив на вивчення іноземної мови. У теоретичному плані дослідження показало, що сучасне викладання іноземної мови неможливе без формування у студентів мотиваційного аспекту. Враховуючи зміну пріоритетів у викладанні іноземної мови як засобу взаєморозуміння у світовому співтоваристві, сучасна методика спрямована на зростання рівня мотивації у вивченні іноземної мови.

Література

1. Занюк С. С. Мотиваційний тренінг формування мотивації учбової діяльності у студентів та старшокласників / С. С. Занюк // Практ. психологія та соц. робота. – 2002. – № 8. – С. 31-42; № 9-10. – С. 74-83.

2. Искандарова О. Ю. Теория и практика формирования иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности специалиста: дисс. ... док. пед. наук: 13.00.08 / Искандарова Ольга Юрьевна. – Оренбург, 2000. – 381 с.

3. Кихлер Э., Родлер К. Мотивация в организациях / Э. Кихлер, К. Родлер // Психология труда и организационная психология; – 2-е изд., испр.; / [пер. с нем]. – Х. : Гуманитарный центр, 2003. – 168 с.

4. Макарова Л. Н. Индивидуальный стиль профессиональной деятельности преподавателя высшей школы / Л. Н. Макарова. – Тамбов, 1999. – 242 с.

5. Green Ch. F. Drives in Second - Language Acquisition/ Selected Articles from the English teaching forum 1989-1993., English Language Programs Division. United States Information Agency. – Washington, D.C, 1996.

Ирина Цар. Роль мотивации в изучении иностранного языка студентами специальности «Туризм».

В статье раскрыта сущность понятия "мотивация", определена ее роль в обучении иностранному языку, выявлены основные факторы и условия, способствующие для формированию мотивации в процессе изучения иностранного языка.

Ключевые слова: мотивация, учения, иностранный язык, студент, преподаватель, факторы, факторы, условия, принципы.

Iryna Tsar. Role of motivation in learning a foreign language students of specialty "Tourism".

The article reveals the essence of the concept of "motivation", defined its role in learning a foreign language, found the main factors and conditions that contribute to the formation of motivation in learning a foreign language.

Key words: motivation, learning, foreign language, student, teacher, factors, factors, conditions, principles.

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2015

Царьова Людмила Василівна
Кіровоградська льотна академія
Національного авіаційного університету

РОЛЬ РОЗРАХУНКОВО-АНАЛІТИЧНОГО МЕТОДУ У ФОРМУВАННІ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК МАЙБУТНІХ АВІАЦІЙНИХ ФАХІВЦІВ

Стаття висвітлює важливість розрахунково-аналітичного методу у формуванні науково-дослідних умінь та навичок майбутніх авіаційних фахівців.

У результаті застосування розрахунково-аналітичного методу було встановлено, що до характерних особливостей вираження ствердження в англійській мові радіотелефонного спілкування відносяться спонукальні еліптичні конструкції та слова-речення стверджувального й заперечного характеру.

Ключові слова: науково-дослідна робота, розрахунково-аналітичний метод, курсанти, авіаційна англійська мова.

Останнім часом серед методів наукового дослідження все поширенішого застосування здобуває розрахунково-аналітичний метод. Він все частіше привертає увагу не тільки лінгвістів, а й студентів, які здійснюють наукові дослідження, зокрема курсантів вищого авіаційного навчального закладу. Курсанти успішно застосовують метод розрахунково-аналітичний, досліджуючи особливості професійної англійської мови авіаційного спрямування. Такий науковий інтерес зумовлений потребою ефективного застосування авіаційної англійської мови на міжнародному рівні пілотами і диспетчерами. На використання авіаційної англійської мови впливають два чинники. Перший – потреба в уніфікації, суворій фіксованості лексичних і граматичних структур мови, другий – тяжіння до варіативності, залежно від акценту носія мови, рівня володіння авіаційною англійською мовою і навіть від емоційного стану мовця у різних аварійних ситуаціях. Тому найважливішу роль у засвоєнні авіаційної англійської мови грає вивчення фіксованої фразеології, вживання якої доведено до автоматизму. Це зумовило лексичну і граматичну економію мовних явищ авіаційної англійської мови, зокрема простих речень. Аналіз зазначених мовних явищ за допомогою розрахунково-аналітичного методу дозволив виявити найуживаніші синтаксичні явища.

Науково-дослідна робота молоді у вищих навчальних закладах стала предметом дослідження науковців В. Андрєєва, С. Величка, А. Козлова, М. Шута та інших. Дослідження лінгвістичних особливостей авіаційної англійської мови достатньо представлені у роботах науковців Г. Емері, М. Міцугомі, К. О'Брайена, Дж. Мелла; у цілому лінгвістичні особливості авіаційної англійської мови досліджувались Г. Г. Єнчевою, Г. Г. Кириченко, О. В. Ковтун. Проте питання застосування розрахунково-аналітичного методу стосовно виявлення лінгвістичних особливостей авіаційної англійської мови не знайшли належного висвітлення у наукових доробках.

Метою статті є виявлення рівня ефективності застосування розрахунково-аналітичного методу для розвитку навичок та умінь науково-дослідної роботи.

У результаті науково-дослідної роботи курсантів з опорою на розрахунково-аналітичний метод було встановлено, що модальне значення заперечення більш розгорнено представлено в авіаційній фразеології (60 речень з 806 проаналізованих). В авіаційній англійській мові були зафіксовані такі способи вираження заперечення: заперечні речення, що містять частку not або no; слова з префіксом un-; іменник failure; числівник nil. Наприклад: No approach for minimum of 2 hours due traffic congestion. If not possible, advise. Unable to comply. Fuel pump failure. Traffic nil [2, с. 127].

Широкого вживання здобули заперечні речення, що містять слова із заперечним префіксом un- (unable – 20 з 60 проаналізованих заперечних речень). Проте найбільш вживаними виявились заперечні речення, що містять іменник failure (кількістю 29 з 60 проаналізованих заперечних речень). Крім того було досліджено наказові речення переважно відомі як команди, накази, рекомендації. Саме такі речення поширено представлені в авіаційній англійській мові. Аналіз авіаційної фразеології дозволив встановити, що з 806 речень різного типу 393 (49%) припадає на наказові речення.

У нашому дослідженні було проаналізовано 393 випадки вживання речень у наказовому способі, що складає сто відсотків. Були нараховані 271 найбільш вживаних дієслів, що складає 69%. Ці дієслова вживаються у наказовому способі з метою передачі імператива руху та встановлення радіотелефонного зв'язку. Наприклад: report, turn, expect, taxi, maintain, cross, hold, contact, avoid, take, climb, etc.

Середню ланку частотності застосування англійських дієслів у наказовому способі посідають імперативи, що спонукають до уточнення, перевірки, припинення в оперуванні повітряним судном. Таку середню вживаність виявили 95 дієслів, що складає відповідно 24%. Наприклад: fly, resume, go, confirm, start, stand by, etc. У

результаті підрахунків тільки 27 (7%) дієслів склали менш вживану ланку імперативів. Ці дієслова стосуються уточнення, повтору й уникнення у процесі оперування повітряним судном. Наприклад: remain, follow, wait, expedite, be ready, etc.

В одному радіотелефонному повідомленні обсяг наказових речень може досягати великої кількості, навіть може мати місце еліпс дієслова у синтаксичній конструкції речення. Наприклад: KLM 301, Newtown Control, 105 kilometres from Newtown, climb to FL 230, traffic 12 o'clock, 20 km, opposite direction, at FL 240 left avoiding action. [2, с. 126]. Характерним для авіаційної англійської мови є те, що наказові речення з негативним значенням достатньо поодинокі – менше двох процентів.

Важливою особливістю застосування фразеологічних зворотів у наказовому способі є те, ще усі ці імперативні реченні вживає диспетчер повітряного руху, у той час як пілот повинен точно сприйняти і чітко виконати отриманий наказ, рекомендацію або пораду. Тому під час аналізу мовних явищ авіаційної англійської мови курсантами вищих навчальних закладів важливо зосередитись на дослідженні найбільш вживаних дієслів у наказовому способі. Потім приділити увагу вивченню інших наказових простих речень.

Застосування курсантами розрахунково-аналітичного методу наукового дослідження дозволило дійти висновку, що інтенцію ствердження в авіаційній англійській мові репрезентують певні групи еліптичних речень, висловлюючи наказ, наміри, волю учасника радіотелефонного спілкування.

Висновки. Таким чином, успішне застосування розрахунково-аналітичного методу наукового дослідження лінгвістичних особливостей еліптичних спонукальних конструкцій авіаційної англійської мови дозволило дійти висновку, що переважного вживання здобули еліптичні спонукальні конструкції з еліпсом присудка із загальною семантикою руху; еліптичні спонукальні конструкції з еліпсом присудка із загальною семантикою мовлення; еліптичні спонукальні конструкції із еліпсом присудка зі значенням заклик до конкретної дії. *Перспективою* подальшого дослідження є з'ясування рівня ефективності розрахунково-аналітичного методу під час вивчення основних способів вираження питання в авіаційній англійській мові.

Література

1. Андреев В. И. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности / В. И. Андреев. – М. : Высшая школа, 1980. – 316 с.

2. Фразеологія англійською мовою для диспетчерського складу: Підручник/ Укладачі: А. М. Вітряк, Н. В. Омеляненко, Н. Г. Семенюк, Н. О. Гріденко // Під ред. А. М. Вітряка. – Кіровоград, 2010. – 236 с.

3. ICAO Manual of Radiotelephony (Doc 9432 AN/925) / International Civil Aviation Organization. – Montreal, 2006. – 106 p.

4. Crystal D. Dictionary of Linguistics and Phonetics / David Crystal. – New York: Basil Blackwell, 2008. – 555 p.

Людмила Царьова. Роль расчетно-аналитического метода в формировании научно-исследовательских умений и навыков будущих авиационных специалистов.

Статья освещает важность расчетно-аналитического метода в формировании научно-исследовательских умений и навыков будущих авиационных специалистов. В результате применения расчетно-аналитического метода было установлено, что к характерным особенностям выражения утверждения в английском языке радиотелефонной общении относятся побудительные эллиптические конструкции и слова-предложения утвердительного и отрицательного характера.

Ключевые слова: научно-исследовательская работа, расчетно-аналитический метод, курсанты, авиационный английский язык.

Liudmyla Tsaryova. The role of calculation and analytical method in the formation of research skills of future aviation specialists.

The article deals with the essence of calculation and analytical method in the formation of research skills of future aviation specialists. As a result of calculation and analytical method investigation it has been established that a characteristic feature of the English language of radio communication includes imperative elliptical constructions and word-sentence of affirmative and negative character.

Key words: research work, calculation and analytical method, cadets, aviation English.

Стаття надійшла до редакційної колегії 31.10.2015

Чабан Ольга МиколаївнаДніпропетровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна**ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ КОМПОНЕНТ ПРИ ВИВЧЕННІ
РОСІЙСЬКОЇ (УКРАЇНСЬКОЇ) МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ**

У статті аналізується психолінгвістичний компонент при вивченні студентами російської мови як іноземної під час навчання в Україні за умов білінгвізму, що є у Дніпропетровську. Вирішення проблеми двомовності передбачає використання різних підходів: лінгвістичного, соціологічного, психологічного, педагогічного тощо. У роботі акцентується увага на головних завданнях викладача – забезпечення розумової активності студентів на такому рівні, щоб вони могли слухати та розуміти фахові лекції вже на першому курсі університету та спілкуватися щодня з російськомовним/україномовним оточенням. У статті аналізуються результати досліджень, які проводились на підготовчому відділенні для виявлення ряду факторів, що впливають на студентів-іноземців у новій навчальній ситуації. Підкреслено, що ефективність навчання студентів-іноземців також прямо залежить від сприятливої психологічної атмосфери на заняттях.

Ключові слова: психолінгвістика, іноземні студенти, білінгвізм, діалогічне мовлення, фактори.

Станом на січень 2015 року в Україні здобувають вищу освіту громадяни з 129 країн. Така співпраця приносить користь не тільки політиці та економіці України, а і найвищим навчальним закладам, тому що змушує їх оновлювати систему підготовки фахівців, орієнтуючись на сучасні вимоги. З іншого боку, збільшення іноземців-кандидатів на навчання пов'язано з глобалізацією вітчизняної освіти і, як наслідок, із бурхливим розвитком ринку освітніх послуг, у тому числі і для іноземних студентів, які бажають отримати чи продовжити освіту на території України.

До того ж, для забезпечення конкурентноспроможності сучасної української освіти було дозволено викладання основних дисциплін у вищих навчальних закладах, окрім української, також іншими мовами, в тому числі російською, англійською тощо. Даний фактор, як зазначають аналітики, має сприяти підвищенню престижу української освіти на міжнародній арені та позитивно впливатиме на якість української освіти вцілому.

Обрана тема не залишилася поза увагою дослідників як російських, так і українських. Цікавими є такі сучасні публікації: Т. Капітонова «Методика обучения русскому языку как иностранному на этапе предвузовской подготовки» [4], Л. В. Козак «Психолінгвістичний аспект навчання української мови іноземних студентів у немовному ВНЗ », Щукин А. Н. «Методы обучения в истории преподавания русского языка как иностранного (теория и практика)»[6], Журавльова Т. Г. «Оптимізація навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей», Коротун О. М. «Лінгводидактичне середовище як фактор ефективного засвоєння української мови іноземними студентами» та ін. Тема активно досліджується науковцями, але до сьогодні ще немає єдиної ефективної системи навчання іноземних громадян російської (української) мови в Україні, тому питання залишається і надалі відкритим для вивчення.

Історія викладання російської (української) мови як іноземної має багатотисячолітню історію, хоча її формування у вигляді самостійної наукової дисципліни відбулося лише в 40-і роки ХХ століття. Сьогодні в українських вишах, у яких навчання іноземних громадян на підготовчому відділенні відбувається російською мовою, викладачі використовують методику, запропоновану російськими ученими Н. М. Алексєєвою, В. Г. Костомаровим, Є. М. Верещагіним та ін. І тому проблема підготовки іноземних громадян у немовному вищому навчальному закладі вимагає вдосконалення методів навчання російської мови. Крім цього, не варто забувати про проблему білінгвізму, з якою стикаються іноземні студенти, вивчаючи російську/українську мову як іноземну в Україні.

Навчання іноземних громадян на підготовчому відділенні для більшості з них є надзвичайно складним процесом, бо в новому мовному середовищі мобілізуються механізми пам'яті, мислення, сприймання та відтворення, формування мовних навичок та умінь російською мовою.

Процес навчання передбачає певний режим діяльності студентів та викладача. Головним завданням викладача стає забезпечення розумової активності студентів для того, щоб вони змогли засвоїти російську мову, а пізніше – й українську, на такому рівні, щоб слухати та розуміти фахові лекції вже на першому курсі університету та спілкуватися щодня з російськомовним оточенням.

Велику роль у цьому відіграє соціальне та психологічне пристосування іноземців, подолання психологічного дискомфорту, зумовленого тим, що здебільшого мешканці міста Дніпропетровська спілкуються в повсякденному житті так званою російською мовою, яка містить значну кількість покручів з української мови. Тому іноземним

студентам на початковому етапі важко пристосуватися до двомовності, яка склалася в нашому регіоні.

Метою цієї роботи є дослідження психолінгвістичних аспектів при вивченні студентами російської (української) мови як іноземної під час навчання в Україні.

Об'єктом дослідження є особливості психічної діяльності іноземних студентів при засвоєнні та використанні російської мови як організованої та автономної системи.

Предметом дослідження є цілі, етапи навчання російської (української) мови як іноземної в Україні, а також труднощі, що виникають в процесі оволодіння мовою іноземними студентами і шляхи їх подолання.

Студенти-іноземці, що навчаються в Дніпропетровському національному університеті залізничного транспорту ім. академіка В. Лазаряна (ДНУЗТ), приїжджають переважно з країн Африки або арабських країн, володіючи англійською або французькою мовами. Під час адаптації вони відчувають стрес, пристосовуючись до українського менталітету, культурних надбань, відчуваючи на собі вплив українсько-російсько оточення.

Двомовність (білінгвізм) – одна з найважливіших проблем у сучасній Україні, бо іноземні студенти постають перед проблемою (особливо у східному регіоні): якою ж мовою спілкуватися під час занять та в повсякденному житті? Вирішення цієї проблеми двомовності передбачає використання різних підходів: лінгвістичного, соціологічного, психологічного, педагогічного тощо. Викладачі повинні бути особливо уважними до потреб іноземців, допомогти їм психологічно подолати труднощі та створити умови для вивчення обох мов.

У ДНУЗТ на підготовчому відділенні практикується освоєння іноземцями мовного матеріалу з російської мови методом комбінування лекцій з практичними. Способи подавання матеріалу найрізноманітніші: створення умовно-діалогічних ситуацій, бесіди, міні-лекції, мовні ігри у письмовій формі, самостійне опрацювання окремих тем тощо. При цьому невід'ємним елементом є використання наочності, відео –, фотоматеріалів та ін. Цілісна система навчання студентів-іноземців російської мови забезпечується послідовністю та узгодженістю етапів навчального процесу від початкового до завершального і здійснюється в таких напрямках: а) у постановці цілей і завдань навчання; б) у поетапному розподіленні мовного матеріалу; в) в оптимальному використанні активних методів навчання; г) у системній організації поточних, поетапних і підсумкових контролів усіх видів мовленнєвої діяльності.

Вирішення поточних завдань навчання студентів-іноземців російської мови у вищому навчальному закладі спрямоване на досягнення кінцевої мети, яка передбачає вільну мовну діяльність у різних сферах комунікації, адекватне сприйняття професійної інформації і самостійне її репродукування з використанням різних видів мовної діяльності, загальноосвітній розвиток особистості студента.

Нами було проведено дослідження, у результаті якого виявлено ряд факторів, що впливають на студентів-іноземців у новій навчальній ситуації. Іноземні студенти по-різному сприймають умови життя в чужій країні, специфіку процесу навчання, переживають труднощі при спілкуванні українською чи російською мовами, при налагодженні контактів з особами протилежної статі відчувають особливості клімату, незвичним є харчування, умови життя. У деяких випадках виявлено суттєві відмінності в рівнях загальної підготовки іноземців-вихідців з різних країн. Як правило, іноземні студенти-європейці є високоосвіченими молодими людьми, які володіють однією-двома іноземними мовами. Адаптація до побутових та культурних реалій життя в Україні у такого контингенту слухачів відбувається порівняно швидко. Високий рівень освіти мають студенти з Ірану, Іраку та Узбекистану. Часто студенти-іноземці є молодими людьми, які раптово позбавились контролю з боку батьків, що робить дещо некерованою їхню поведінку. Зміна колишнього кола спілкування, перехід від шкільного навчання в рідній країні до навчання у вищих навчальних закладах України пов'язані з подоланням певного психологічного бар'єру.

Такі висновки ми зробили в ході проведення анонімного опитування студентів, які навчаються на підготовчому відділенні. У відповідях на питання студенти акцентували увагу на таких негативних факторах, як розумова перевтома, труднощі у запам'ятовуванні навчального матеріалу. Як негатив іноземці відзначили обмеженість часу, відведеного для вивчення мови. Результати бесід підтверджують взаємозалежність процесу адаптації студентів-іноземців до нового лінгвістичного середовища і процесу формування їх комунікативної компетентності. Важливо підкреслити нюанси, що набувають особливої актуальності в інтернаціональному середовищі – це повага та розуміння цінностей співрозмовника, що іноді суперечать власним уподобанням, а інколи й життєвим установкам (наприклад, ставлення до жінок представників ісламського світу, їхні релігійні переконання та наслідування традицій; особливості побуту китайських та в'єтнамських студентів тощо). Необхідною є така організація навчальної роботи, яка буде підтримувати пізнавальний інтерес та активність студентів шляхом постійної зміни

видів діяльності учасників педагогічної взаємодії: від активної роботи до відпочинку. Найцікавішим, найефективнішим методом засвоєння знань іноземні студенти назвали діалоги – штучно створені діалогічні ситуації.

У перебігу експериментальної роботи ми переконалися, що ефективність навчання студентів-іноземців також прямо залежить від сприятливої психологічної атмосфери на заняттях. Тут дуже важливі стиль поведінки викладача, його толерантне ставлення до можливих помилок, неточностей у мовленні слухачів, здатність вчасно прийти на допомогу в оволодінні складними для іноземців мовними конструкціями. Важливим є те, що така позиція педагога надихає студентів на творче оволодіння мовою, сприяє продуктивній самостійній роботі, адже будь-яка позитивна оцінка являє собою стимул, що збільшує ймовірність успішного розвитку певного процесу.

Про толерантне ставлення педагога до труднощів студентів-іноземців в оволодінні предметом слід додати ще й те, що в педагогічній взаємодії слід суворо дотримуватися правила: комунікативні помилки, що спричиняють достатні труднощі у розумінні сенсу сказаного, потрібно виправляти відразу. Натомість граматичні помилки, що не порушують комунікативного спілкування, не слід виправляти відразу, перериваючи діалог чи монолог. При цьому слід не перешкоджати бажанням студентів-іноземців висловити свої думки українською чи російською мовами. Обговорення та виправлення помилок можна здійснити пізніше, у спеціально відведений час, зрозуміло, не фіксуючи при цьому увагу на кількості помилок конкретного студента-іноземця.

Як бачимо, поняття "володіння мовою" розглядається лінгвістами, психологами та психолінгвістами з різних позицій. Лінгвіста цікавить рівень володіння мовою як уміння будувати семантично і граматично правильні фрази. Р. О. Будагов зазначав, що вільне володіння мовою – це уміння зрозуміти і виразити логічні закони мислення мовними засобами [2, с. 15]. Психологи вважають, що критерієм володіння мовою вважається користування мовними засобами на рівні фонового автоматизму. Досягнення цього рівня в методиці викладання іноземних мов розглядається як одне із головних завдань. Психолінгвісти розглядають процес володіння мовою як динамічний процес. О. О. Леонтьєв пише, що в залежності від ступеню володіння мовою користувач виражає один і той же зміст більш-менш вдало (у комунікативному відношенні). Але існує й інший бік володіння мовою - перетворення його із предметної форми у форму діяльності.

Збірник наукових статей

Висновки. Отже, для досягнення кінцевої мети навчання - навчити студента володіти мовою у різних життєвих ситуаціях, зняти психологічний бар'єр спілкування – дуже ефективним є метод умовно-діалогічних ситуацій, а його невід'ємною частиною – діалог. За допомогою діалогічних вправ добре формуються мовні та комунікативні навички. Крім того, цей вид завдань створює ігрову ситуацію на уроці, позитивний емоційний фон, що знімає психологічний бар'єр спілкування, підвищує пізнавальну активність іноземних студентів. Вважаємо, що при навчанні іноземців російської мови як іноземної за умов білінгвізму сприятлива психологічна атмосфера, активне використання методу умовних діалогічних ситуацій, індивідуальний підхід до кожного студента, толерантне ставлення викладача до його культурних традицій та звичаїв, релігії тощо є невід'ємними компонентами належного оволодіння російською мовою студентами із зарубіжних країн.

Попри всі висновки та дослідження, зроблені науковцями, ця тема все ж залишається відкритою для вивчення.

Література

1. Андрущенко А. О. Психологічні та психолінгвістичні фактори формування граматичної компетентності майбутніх філологів з другої іноземної мови [Електронний ресурс] / А. О. Андрущенко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2014. – № 1. – С. 279-288. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pednauk_2014_1_35.pdf. – Назва з титулу екрану.
2. Будагов Р. А. Что такое общественная природа языка / Р. А. Будагов // Вопросы языкознания. – 1975. – № 3. – С. 15-21.
3. Гладир Я. С. Викладання української мови як другої іноземної у технічному ВНЗ: проблеми і перспективи [Електронний ресурс] / Я. С. Гладир. – Режим доступу : <http://www.center.univer.kharkov.ua/ vestnik/full/15.pdf>. – Назва з титулу екрану.
4. Капитонова Т. И. Методы и технологии обучения русскому языку как иностранному / Т. И. Капитонова, Л. В. Московкин, А. Н. Щукина. – М. : Рус. яз. Курсы, 2008. – 308 с.
5. Козак Л. В. Психолінгвістичний аспект навчання української мови іноземних студентів у немовному ВНЗ / Л. В. Козак // Психолінгвістика. – 2010. – Вип. 5. – С. 31-36.
6. Щукин А. Н. Методы обучения в истории преподавания русского языка как иностранного (теория и практика) [Электронный ресурс] / Щукин А. Н. // Чуждоезиково обучение. – 2013. – година XL, книжка 1. – С. 107-118/ – Режим доступа: <http://masterki.net/docs/Shtukin012013.pdf>. – Название с титул. екрана.

Ольга Чабан. Психолінгвістический компонент при изучении русского (украинского) языка как иностранного.

В статье анализируется психолінгвістический компонент при изучении студентами русского языка как иностранного во время обучения в Украине в условиях билингвизма, что существует в Днепрпетровске. Решение этой проблемы двуязычия предполагает использование различных подходов: лингвистического, социологического, психологического, педагогического и др. В работе акцентируется внимание на главных задачах преподавателя - обеспечение умственной активности студентов на таком уровне, чтобы они могли слушать и понимать профессиональные лекции уже на первом курсе университета и общаться каждый день с русскоговорящим / русскоязычным окружением. В статье анализируются результаты исследований, которые проводились на подготовительном отделении для выявления ряда факторов, влияющих на студентов-иностранцев в новой учебной ситуации.

Ключевые слова: психолінгвістика, иностранные студенты, билингвизм, диалогическая речь, факторы.

Olga Chaban. Psycholinguistic component in the study of Russian (Ukrainian) as a foreign language.

The article analyzes the psycholinguistic component in the study of the students of the Russian language as a foreign language while studying in Ukraine in terms of bilingualism. The solution to this problem involves the use of different approaches: linguistic, sociological, psychological, educational, and others. The main task of the teacher - to provide the students listening and understanding and communication in Russian-speaking environment. We give an analysis of the results of research conducted at the preparatory department to identify factors influencing the foreign students in the new learning situation. It was stressed that the effectiveness of teaching foreign students also depends on a favorable psychological atmosphere in the classroom.

Key words: psycholinguistics, foreign students, bilingualism, dialogic speech factors.

Стаття надійшла до редакційної колегії 28.10.2015

Чернобай Лариса Володимирівна

Харківський національний медичний університет

ЩОДО ПИТАННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЗІОЛОГІЯ» У ФОРМАТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КРЕДИТНО-ТРАНСФЕРНОЇ СИСТЕМИ (ECTS)

У статті було розглянуто сутність поняття «оптимізація процесу навчання» дисципліни «Фізіологія» у форматі ECTS на прикладі кафедри фізіології Харківського національного медичного університету.

Ключові слова: оптимізація процесу навчання, навчально-методичні рекомендації, ліцензійний іспит «Крок-1», позааудиторна самостійна робота.

Метою Європейської кредитно-трансферної системи навчання (ECTS) є підвищення якості вищої освіти фахівців і забезпечення на цій основі конкурентоспроможності випускників медичних ВНЗ як на внутрішньодержавному ринку праці, так і в будь-якій країні світу, підняття авторитету та престижу Української вищої медичної освіти. Цього можна досягти шляхом адаптації ідеї та технології ECTS до системи вищої національної медичної освіти та університету для забезпечення мобільності студентів у процесі навчання та гнучкості підготовки фахівців шляхом створення умов для активної участі студентів у навчальному процесі. При цьому дуже корисним для досягнення успіху є при збільшенні обсягу самостійної роботи студентів – забезпечення її якісного організаційно-методичного запровадження, а також досягнення прозорості навчального процесу та визначення його оцінки, вільного доступу студентів до технологій ECTS, забезпечення можливості навчання за індивідуальними планами [1].

Враховуючи все вищесказане, на кафедрі фізіології Харківського національного медичного університету (ХНМУ) були удосконалені робочі навчальні програми з дисципліни «Фізіологія» для студентів вищих медичних закладів освіти (спеціальності: 7.12010001 «Лікувальна справа», 7.12010002 «Педіатрія», 7.12010003 «Медико-профілактична справа», 7.12010005 «Стоматологія»). Це було викликано також тим, що «Типова програма з дисципліни «Фізіологія» була видана 10 років тому та з тих пір не удосконалювалася.

Вивчення фізіології у ВНЗ здійснюється впродовж III-IV семестрів 2-го року навчання. Це виправдано тим, що: а) фізіологія як навчальна дисципліна ґрунтується на вивченні студентами медичної біології, медичної та біологічної фізики, медичної та біоорганічної хімії, біологічної хімії, анатомії та гістології, а також інтегрується з цими дисциплінами; б) фізіологічні знання закладають основи вивчення клінічних дисциплін та дисциплін загальної патології. Все це дає можливість застосування знань з фізіології в процесі подальшого навчання в медичному ВНЗ та в професійній діяльності лікарів [2].

Відповідно до Робочих програм організація навчального процесу здійснюється за умов ECTS, що передбачає розподіл навчального матеріалу за розділами фізіології (17 розділів), послідовність вивчення яких базується на логічних причинно-наслідкових зв'язках. Саме це має полегшити і об'єктивізувати засвоєння навчального матеріалу. На основі послідовності розподілу розділів викладацьким колективом кафедри фізіології ХНМУ були створені «Методичні рекомендації для самостійної позааудиторної роботи студентів» у форматі «Робочого зошита». Весь навчальний матеріал був розподілений на 3 таких видання, кожне з яких являє собою контроль-навчальний посібник, що містить великі блоки навчальної інформації: тексти, схеми, таблиці, ілюстрації навчального характеру. На основі цієї інформації, лекційного матеріалу, даних підручників пропонується відповісти на питання, заповнити таблицю, зробити висновок тощо. Іншим методичним виданням є «Методичні рекомендації – збірник ситуаційних завдань ліцензійного іспиту «Крок-1», в яких завдання представлені по розділах, а в кожному розділі – за темами чергового заняття. Крім вирішення завдань студенту пропонується записати у цьому виданні навпроти кожного завдання – повне теоретичне обґрунтування обраної із набору дистракторів правильної відповіді. Контроль цієї позааудиторної самостійної роботи проводиться постійно на кожному занятті викладачем і є критерієм оцінки поточної навчальної діяльності (ПНД).

Досвід викладацької діяльності показує, що описана методика викладання, з одного боку, дозволяє розглянути всі теоретичні питання, які визначені навчальним планом згідно з тем кожного розділу фізіології у відповідності з «Робочою програмою». З іншого боку, розбір ситуаційних завдань «Крок-1» забезпечує розвиток медичного логічного мислення, знаходження вірних причинно-наслідкових зв'язків виникнення того чи іншого фізіологічного процесу, що закріплює розібраний теоретичний матеріал і, в кінцевому рахунку, об'єктивізує процес навчання [3]. Ця методична робота

проводиться викладачами кафедри з метою покращення підготовки студентів до складання МЛП «Крок-1». Цьому сприяє також проведення викладачами кафедри згідно з графіком щоденних індивідуальних консультацій для студентів 2-го та 3-го курсів [4].

Контроль засвоєння матеріалу в ECTS передбачає оцінювання ПНД в кінці кожної теми викладачем академічної групи з використанням 4-бальної (традиційної) системи. Дуже важливим, з нашої точки зору, є введення атестаційних занять наприкінці вивчення кожного розділу фізіології. Критерієм допуску є повна відсутність будь-якого виду заборгованості: незадовільних оцінок, невідпрацьованих пропусків практичних занять і лекцій, а також обов'язкова наявність «Робочого зошита» та збірника ситуаційних завдань ліцензійного іспиту «Крок-1» з повним їх заповненням. Таким чином, атестаційні заняття є критерієм засвоєння всього розділу та об'єктивно характеризують як мотиваційні, так і дійсно існуючі здатності студента до навчання.

Ще більш важливим процесом з методичної точки зору викладання дисципліни «Фізіологія» є введення в ECTS з 2015 р. іспиту. Ця форма контролю засвоєння матеріалу найбільшою мірою мобілізує студента до систематизації фізіологічних знань і формує у нього загальне системне уявлення про функціонування здорового організму.

Ще більш важливим процесом з методичної точки зору для розвитку творчого мислення, вміння систематизувати знання і застосовувати їх на майбутній практиці, кафедра вибрала ще одну форму об'єктивізації навчального процесу, а саме проведення в травні місяці кожного навчального року міжвузівської студентської наукової конференції з міжнародною участю, а також олімпіади з фізіології.

Висновки. Ми розглядаємо всі вищезазначені форми викладацької діяльності як спосіб активізації позааудиторної самостійної роботи студентів, спрямованої на підвищення їхньої індивідуальної творчості. Цьому також сприяє функціонуюче на кафедрі фізіології ХНМУ студенське наукове товариство, члени якого щорічно доповідають на різних конференціях та форумах України результати власних наукових досліджень як у співавторстві з викладачами кафедри, так і самостійно. Цим самим створюються умови для збільшення мобільності студентів та викладачів, що є актуальним питанням сучасної освіти і науки.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 37-38. – ст. 2004.
2. Весніна Л. Е. Особливості процесів формування клінічного мислення при викладанні фізіології / Л. Е. Весніна // Вісник проблем біології і медицини. – 2013. – Вип. 1, Т. 2 (99). – С. 188-191.
3. Оптимізації викладання курсу «Фізіологія» у рамках імплементації Закону України «Про вищу освіту» / Д. І. Маракушин, Л. В. Чернобай, О. В. Васильєва, О. М. Сокол // Матеріали Всеукраїнської навчально-наукової конференції «Реалізація Закону України Про вищу освіту у вищій медичній та фармацевтичній освіті України» (21–22 травня 2015 р.). – Тернопіль. – 2015. – С. 194-196.
4. Використання ліцензійного іспиту формату «КРОК-1» для формування клінічного мислення майбутнього лікаря / Д. І. Маракушин, Л. В. Чернобай, О. М. Сокол, О. В. Васильєва // Матеріали VIII науково-практичної конференції «Формування сучасної концепції викладання природничих дисциплін у медичних освітніх закладах» (26-27 травня 2015 р.). – Харків. – 2015. – С. 12-14.

Чернобай Л. В. К вопросу оптимизации процесса обучения дисциплине «Физиология» в формате Европейской кредитно-трансферной системы (ECTS).

В статье рассмотрена сущность понятия «оптимизация процесса обучения» дисциплины «Физиология» в формате ECTS на примере кафедры физиологии Харьковского национального медицинского университета.

Ключевые слова: *оптимизация процесса обучения, учебно-методические рекомендации, лицензионный экзамен «Крок-1», внеаудиторная самостоятельная работа.*

Chernobay L. V. Optimizing the learning process of the discipline «Physiology» in the European credit transfer system (ECTS) format.

In the article the essence of concepts «optimization of the learning process» discipline «Physiology» in the ECTS format by the example of the physiology Department of the Kharkiv National Medical University was considered.

Key words: *the optimization of educational process, methodical recommendations, license exam "KROK-1" outside the classroom self-study.*

Стаття надійшла до редакційної колегії 24.10.2015

Чернявська Людмила Василівна

Дніпропетровська медична академія МОЗ України

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ОСНОВИ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ВНЗ ЯК ФАКТОР СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Виділено концепцію сучасного ВНЗ як фактора соціального капіталу. Відзначено становище ВНЗ як інституту суспільства у сфері міжкультурних взаємодій та в умовах економіки знань. Розкрито сутність ВНЗ як фактора формування глобальної інформаційної та гуманітарної культури та висхідного пункту соціального, економічного та науково-технічного розвитку. Подано концепцію іміджу ВНЗ як фактора успішної кар'єри випускника.

Ключові слова: соціальний капітал, імідж та престиж ВНЗ, загальноєвропейський освітній простір, інформаційний простір, глобальна інтеграція, компетенції фахівця.

В сучасну епоху освіта стала однією з найобширніших сфер людської діяльності. Вища освіта розглядається як головний фактор соціального і економічного прогресу так як основним капіталом сучасного суспільства є людина, яка постійно шукає нові знання і ухвалює нестандартні рішення. Система сучасної вищої освіти є соціальним інститутом. Останнім часом істотно підвищилася соціальна роль освіти: від її спрямованості і ефективності багато в чому залежать перспективи розвитку людства. Глобальна інтеграція, що відбувається в світовому співтоваристві, все більше втягує систему освіти в єдиний світовий потік. Сьогодні особливого значення набуває інформаційна підготовка в галузі освіти, формування навичок життя майбутніх спеціалістів в умовах мережевого інформаційного впливу, можливість інтеграції їх професійної і повсякденної діяльності в світові інформаційні процеси, їх підготовка до повноцінного життя в світовому інформаційному просторі.

З огляду на те, що система освіти є індустрією кадрового забезпечення усіх інших сфер, втягнутих в процес глобалізації, вона змушена сама активно змінюватися, щоб відповідати вимогам часу.

ВНЗ як соціальний інститут готує спеціалістів для потреб соціуму, які слідують його стратегіям і вдосконалюють свої компетенції відповідно до глобальних тенденцій, які стали викликом для України в умовах європейського освітнього простору на економічному, соціальному і культурному рівнях.

Компетенції фахівця, сформовані в сучасному ВНЗ, закладають фундамент соціального капіталу, який є проявом соціально-економічних умов суспільства, продуктом суспільного виробництва та пусковим механізмом для поширення конкурентоспроможних знань. Дані знання свідчать про високий рівень розвитку освіти, яка впливає на імідж ВНЗ та сприяє досягненню основних його цілей у поєднанні з іншими позитивними характеристиками, створюючи стійкий асоціативний зв'язок між цілісним образом ВНЗ та PR-об'єктом, тим самим формуючи символічний та соціальний капітал.

Перед вищим навчальним закладом стоїть складне завдання з залучення найбільш самостійних і талановитих студентів, і одним з ефективних способів цього залучення є створення привабливого іміджу ВНЗ. Випускники ВНЗ траншують цінності освітньої установи в зовнішнє середовище, а також виступають об'єктами дослідження щодо підготовленості з теоретичних і практичних питань, що і свідчить про якість здобутої освіти. Соціальний аспект, який властивий іміджу, вказує на соціальний статус спеціаліста, який отримав освіту. Отже, імідж і репутація ВНЗ впливають на подальшу кар'єру і отримання спеціалістом певного місця в суспільстві, а значить, сприяють накопиченню професійного досвіду, який згодом передається іншим учасникам соціального буття. Таким чином, соціальний капітал складає смислове ядро престижності ВНЗ.

В даному контексті, іміджу ВНЗ відводиться соціальна роль. Освіта є одним з елементів соціальної системи і вимагає постійного реформування та використання вищими навчальними закладами нових стратегій в галузі надання освітніх послуг.

Таким чином, особливої уваги заслуговує розглядання соціального капіталу в системі освіти в цілому та позиціонування українських ВНЗ в умовах Болонського процесу зокрема – як невід'ємної вимоги перетворення змісту освіти у відповідності до вимог суспільства та задоволення потреб ринку праці.

Виходячи з цього, основна мета ВНЗ – з однієї сторони, сформувати високоінтелектуальну людину – професіонала, з другої – створити таке середовище, яке передбачає успішне застосування набутих ним знань.

При осмисленні проблеми зміни функцій і ролі інституту вищої освіти як фактору становлення соціального капіталу ключовими стали праці П. Бурд'є, Р. Патнема, Дж. Коулмана, А. Горца, Г. Беккера.

З огляду на те, що система вищої освіти є соціальним інститутом, було виділено різні концепції соціальних інститутів. Найбільш поширена з них: соціальний інститут – позначенням установ і засобів діяльності, що дозволяють індивідам виконувати суспільно

безособові функції, які мають на меті задоволення потреб або регулювання поведінки членів спільності.

Діючи від імені інституту, людина покладає на нього частину відповідальності за свої дії і їх наслідки, з яким вона ототожнює свою роль як частину з цілим. Приналежність до інституту визволяє від ситуації невизначеності. Таким чином, ВНЗ повинен давати надію на забезпечення його випускників ланкою в економічній сфері і гарантувати зайняття первинних посад у відповідних їх фаху сферах діяльності.

Багато плідних ідей, які використовували дослідники для розгляду сучасних тенденцій розвитку професійної освіти, базуються на теорії людського капіталу, що вивчає процес якісного вдосконалення людських ресурсів, утворюючи один з центральних аспектів сучасного аналізу пропозиції праці. Завдяки теорії людського капіталу вкладення в людину почали розглядатися як джерело економічного зростання. Було проведено оцінку вкладу освіти в економічне зростання та встановлено, що накопичення людського капіталу випереджає темпи накопичення фізичного капіталу, і що освіта працює не стільки на суспільство, скільки є засобом отримання доходів окремою особою. Таким чином, чим більше років людина витрачає на освіту, тим вищий її особистий дохід.

Сучасному суспільству знань відповідають висока динаміка ринку, інтелектуальна мобільність, установа інтенсивних контактів між вищою школою і суспільством та ін. Основним завданням ВНЗ є формування всебічно та гармонійно розвиненої людини за допомогою особистісно-орієнтованого підходу у навчанні, культуровідповідності, творчої самоорганізації та самоактуалізації.

ВНЗ виробляють не тільки приватне благо у вигляді капіталізованого знання, яке можна продати (А. Сміт), але і суспільне благо, смисл якого – вироблення і розповсюдження культури. ВНЗ виробляють деякі неформальні інститути, системи цінностей і поведінкових установок, які перетворюються в формалізовані інститути – в системи економіки, політики, торгівлі.

З огляду на це освіта є послугою, яка створює здібності, які потім приносять прибуток їх власникам. У зв'язку з цим доцільною є стратегія фінансування системи вищої освіти. Виникає умова – якщо держава сплачує за освіту, то вона повинна розуміти, за що вона платить і контролювати того, кому платити. Звідси стає зрозумілим, що треба не тільки випускати спеціалістів, які користуються попитом на ринку, але і мати певний обов'язковий набір професій, необхідних для суспільства.

Таким чином, модернізація сучасної системи освіти у світлі вимог Болонського процесу, перехід з предметного на особистісно-

орієнтоване навчання відповідає як потребам економіки, так і новому розумінню ролі людського фактора в соціальному житті.

Підсумовуючи, можна сказати, що способом існування вищої школи є інституціоналізована система, яка поєднає традиційні функції навчання та готує спеціалістів для потреб соціуму. ВНЗ як соціальний інститут виводить стратегії, які спонукають людей вдосконалювати свої знання і компетенції. Норми, цінності, і етичні принципи, які прививаються студентам у ВНЗ, закладають фундамент соціального капіталу, який є складовою іміджу ВНЗ, та поширює знання, що відповідають попиту на ринку праці. Приєднання нашої країни до Болонського процесу, а відтак до загальноєвропейського освітнього простору, зумовлене запитами ринку праці та тенденціями розвитку освітньої діяльності. Зміни в освіті є результатом поступового усвідомлення взаємодії процесів європейської економічної та політичної інтеграції, наслідком розвитку ідей та інновацій у сфері освіти. Визначальним засобом досягнення цілей створення європейського простору вищої освіти є сприяння європейському співробітництву в забезпеченні якості освіти з метою розробки порівняльних критеріїв і методологій. Принципові зміни в сучасному соціально-економічному розвитку України вимагають значного підвищення творчого потенціалу і конкурентоспроможності випускників.

Література

1. Бурдьє П. Воспроизводство: элементы теории системы образования / Пьер Бурдьє, Жан-Клод Пассрон / [пер. Н.А. Шматко]. – М. : Просвещение, 2007. – 267 с.
2. Горц А. Нематериальное. Знание, стоимость и капитал / А. Горц / пер. с нем. и фр. М.М. Сокольской. – М. : Изд. дом. гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2010. – 208 с.
3. Ортега-и-Гассет Х. Миссия университета / Х. Ортега-и-Гассет [пер. с исп. М. Н. Голубевой; ред. перевода А. М. Корбут]; [под общ. ред. М. А. Гусаковского]. – МН. : БГУ, 2005. – 104 с.
4. Поляков Н. В. Классический университет: от идей античности к идеям Болонского процесса // Н. В. Поляков, В. С. Савчук. – Д. : Изд-во ДНУ, 2007. – 596 с.

Людмила Чернявская. Социокультурные основы высшего образования: ВУЗ как фактор становления социального капитала.
Выделена концепция современного вуза как фактора социального капитала. Отмечено положение вуза как института общества в сфере межкультурных взаимодействий и в условиях экономики знаний. Раскрыта сущность вуза как фактора формирования глобальной информационной и гуманитарной культуры и исходного

пункта социального, экономического и научно-технического развития. Представлена концепция имиджа вуза как фактора успешной карьеры выпускника.

Ключевые слова: социальный капитал, имидж и престиж вуза, общеевропейское образовательное пространство, информационное пространство, глобальная интеграция, компетенции специалиста.

Lyudmila Chernyavska. Sociocultural foundations of higher education institutions as a factor in the formation of social capital.

The concept of modern university as a factor of social capital is highlighted. The position of higher educational institution as society institute in the field of cross-cultural interactions and in terms of the knowledge economy is noted. The essence of the university as a factor in the formation of a global informational and humanitarian culture and the rising point of social, economical and technological development is examined. The concept of university image as a factor in a successful graduate's career is given.

Key words: social capital, image and prestige of the university, European educational space, informational space, global integration, professional competence.

Стаття надійшла до редакційної колегії 22.10.2015

УДК 378.147:62

© Шандыба Е. В., 2015

Шандыба Елена Васильевна

Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет

**КЛАСТЕРНАЯ ПОДГОТОВКА КОМАНД СПЕЦИАЛИСТОВ
В ИНТЕГРАЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ СИСТЕМАХ**

Рассмотрены вопросы подготовки специалистов разных уровней в интегральных образовательных системах, образованных специализированными высшими учебными заведениями и центрами подготовки и переподготовки рабочих кадров. Показана целесообразность целевой командной подготовки кластеров специалистов разных профессий и уровней, которые совместно могут реализовать основные этапы жизненного цикла инноваций.

Ключевые слова: кластеры, подготовка специалистов, интегральные образовательные системы, центры подготовки и переподготовки кадров.

Развитие автотранспортной отрасли на сегодняшний день основано на разработке и внедрении комплексных инновационных

проектов, затрагивающих конструкцию и технологию производства продукции, организацию труда и экономику деятельности. Это требует притока в эту отрасль кластеров высококвалифицированных креативных специалистов различных уровней, начиная от генеральных конструкторов и заканчивая рабочими, способными эффективно использовать современное технологическое оборудование. В то же время, межпредметный характер инноваций, ограниченность ресурсов и времени реализации инновационных проектов не позволяют производить подготовку таких специалистов традиционными методами в традиционных образовательных системах.

Вопросам подготовки специалистов разных уровней в интегральных образовательных системах посвящено множество публикаций [1; 4; 3]. Освещены особенности подготовки в высших учебных заведениях команд специалистов, ориентированных на совместную деятельность при реализации отдельных этапов инновационно-инвестиционного цикла [2]. Показана целесообразность последиplomной подготовки генеральных конструкторов в специализированных образовательных заведениях нового типа [5], а также совместной кластерной подготовки и переподготовки инженерных и рабочих кадров для автомобильной промышленности [6]. Вместе с тем, до настоящего времени не достаточно изученными являются вопросы кластерной подготовки команд специалистов разных уровней в межотраслевых образовательных системах, способных реализовать множество этапов жизненного цикла инноваций.

Цель статьи – рассмотрение вопросов кластерной подготовки команд специалистов разных уровней в интегральных образовательных системах, образованных специализированными высшими учебными заведениями и центрами подготовки и переподготовки рабочих кадров, которые совместно могут реализовать основные этапы жизненного цикла инноваций.

Кластерная подготовка специалистов разных уровней в интегральных образовательных системах. Ориентация на эффективное кадровое обеспечение инновационной деятельности приводит к необходимости целевой подготовки кадров, интегрированных вертикалью подчиненности и жизненным циклом изделий, составляющим материальную основу инновационно-инвестиционного цикла. Это предполагает кластерную (в рамках профессий) и командную (в рамках вертикали) подготовку специалистов разных уровней. Специалисты должны быть конкретно ориентированы на совместную разработку командами инженеров конструкции нового изделия и технологии его производства, а командами, целевым образом, дифференцированно, в рамках единого

проекта, подготовленных рабочих на осуществление производственного цикла. Препятствующими факторами такой подготовки являются межведомственная разобщенность учебных заведений, система обеспечения и устаревшая материальная база, а часто, и соответствующие ей образовательные методы высших учебных заведений, не позволяющие в режиме он-лайн интегрировать дифференцированную подготовку и инженерную подготовку между собой, а также подготовку рабочих кадров.

Одним из путей, который может помочь выйти из создавшейся ситуации, является применение интеграции учебных заведений, ориентированной на региональный принцип реализации. Суть его состоит в том, чтобы совместно задействовать в учебном процессе материальные базы вновь создаваемой в Украине сети Центров профессионально-технического обучения региональных центров занятости (ЦПТО) и возможности высших учебных заведений под целевую кластерную подготовку команд специалистов различного уровня.

В этом случае к подготовке команд специалистов привлекаются студенты высших учебных заведений, которые готовят кадры конструкторского, технологического и эксплуатационного профиля, а также, лица, проходящие обучение основным рабочим профессиям в ЦПТО.

Интеграция учебных заведений может выполняться на договорной основе под протекторатом профильных региональных ассоциаций. Для ее реализации необходимо предусматривать создание координационных групп и оснащение учебных мест системами телекоммуникаций. Очевидно, что множественное применение такой интеграции требует выпуска разрешительных документов на уровне министерств или Правительства.

Обучение должно планироваться и проводиться под целевые инновационные проекты и программы, задаваемые предприятиями-заказчиками. Процесс обучения должен охватывать все основные этапы жизненного цикла инноваций и предусматривать: получение технического задания на изделие, его анализ, разработку конструкций деталей и узлов техники, отработку их на технологичность, разработку маршрутной и операционной технологии изготовления и контроля, ориентированной на перспективное оборудование, имеющееся в ЦПТО, а также моделирование (компьютерное или натурное) процесса эксплуатации инновации, оценку ее конкурентоспособности и возможность инсталляции в глобальные или локальные циклы.

Кластерная подготовка команд специалистов в интегральных образовательных системах организовывается согласно этапам жизненного цикла. Вначале одна или несколько команд студентов с

применением САПР разрабатывают варианты конструкций изделия, соответствующих заданному техническому заданию. После этого команды студентов – будущих технологов производят отработку конструкций на технологичность, общаясь с командами разработчиков конструкции.

Далее полученная информация в электронном виде поступает в ЦПТО, где по технологическим картам обработки или сборки деталей и узлов производится программирование, наладка соответствующего механико-обрабатывающего и сборочно-сварочного оборудования командами обучаемых рабочих, прошедших необходимую теоретическую подготовку, а также выполнение обработки (сборки). При этом команды специалистов через телекоммуникационные каналы должны общаться между собой. В процессе взаимодействия они имеют возможность устранять неточности и недоработки процесса.

Полученные при проектировании и производстве характеристики инноваций передаются командам, подготавливаемым для эксплуатационной, экономической и менеджерской деятельности для последующей разработки заключительных этапов жизненного и инновационно-инвестиционного циклов изделия. По результатам оценки конечного продукта (детали, сборочного узла) с учетом выявленных неточностей и недоработок производится оценка уровня знаний обучаемых.

Время обучения и выполнения практических заданий у специалистов разных уровней и профессий, занятых отработкой различных действий по реализации жизненного цикла одного и того же изделия, различно. Поэтому должно быть синхронизировано время их коммуникации.

Благодаря наличию в ЦПТО современного оборудования, а так же ориентации на реальные проекты, связанные с инновациями, обеспечивается целевая кластерная (командная) подготовка специалистов, прошедших практику на том оборудовании и под те изделия, которые будут реально применяться на производстве. Это сокращает время адаптации специалистов к современному производству и уменьшает затраты на приобретение компетенций.

Выводы. Ориентация на эффективное кадровое обеспечение инновационной деятельности приводит к необходимости целевой кластерной подготовки команд специалистов, ориентированных на совместную реализацию всех составляющих.

Для преодоления препятствующих факторов такой подготовки, связанных с межведомственной разобщенностью учебных заведений, неэффективной системой обеспечения и устаревшей материальной базой высших учебных заведений может быть применена интеграция учебных заведений, ориентированная на региональный принцип

реализации. Она должна совместно задействовать в учебном процессе материальные базы вновь создаваемой в Украине сети Центров профессионально-технического обучения региональных центров занятости (ЦПТО) и возможности высших учебных заведений под целевую кластерную подготовку команд специалистов различного уровня.

Интеграция учебных заведений может выполняться на договорной основе под протекторатом профильных региональных ассоциаций и должна предусматривать создание координационных групп и оснащение учебных мест системами телекоммуникаций. Для применения такой интеграции необходимо подготовить разрешительные документы на уровне министерств или Правительства.

Литература

1. Особенности построения интегрированной системы инженерного образования в МИЭТ / Ю. А. Чаплыгин и др. // Журнал «Инженерное образование». – 2003. – №1. – С. 50-53.

2. Романовский А. Г. Подготовка будущих инженеров к управленческой деятельности. Монография / А. Г. Романовский. – Х. : Основа, 2001. – 312 с.

3. Тернюк М. Е. Інтегральні навчально-інноваційні системи нового типу / М. Е. Тернюк, О. В. Авдєєнко // Новий колегіум. Проблеми вищої освіти: [науковий інформаційний журнал]. – 2007. – № 3. – С. 36-44.

4. Чаплыгин Ю. А. Учебные центры в системе элитного образования / Ю. А. Чаплыгин, М. А. Королев // Журнал «Машиностроение и инженерное образование». – 2005. – № 1. – С. 47-52.

5. Шандыба Е. В. Методическая система обучения технических дисциплин генеральных конструкторов при последипломной подготовке: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02: защищена 26.02.2010: утв. 06.10.2010 / Шандыба Елена Васильевна. – Харьков, 2010. – 217 с.

6. Шандыба Е. В. О целесообразности создания интегральных структур для подготовки кластеров специалистов разных уровней в автотранспортной отрасли / Е. В. Шандыба // Збірник матеріалів між. наук.-метод. конф. «Проблеми підготовки кадрів автомобільної галузі та шляхи їх вирішення», Харків, ХНАДУ, 07-08.11. 2013. – Х. : ХНАДУ, 2013. – С. 119-120.

Олена Шандыба. Кластерна підготовка команд фахівців в інтегральних освітніх системах.

Розглянуто питання підготовки фахівців різних рівнів в інтегральних освітніх системах, утворених спеціалізованими вищими навчальними

зкладами та центрами підготовки та перепідготовки робітничих кадрів. Показана доцільність цільової командної підготовки кластерів фахівців різних професій і рівнів, які спільно можуть реалізувати основні етапи життєвого циклу інновацій.

Ключові слова: кластери, підготовка фахівців, інтегральні освітні системи, центри підготовки та перепідготовки кадрів.

Elena Shandyba. Cluster training of teams of specialists in integral educational systems

The article deals with the issues related to training of the various level specialists in the integral educational systems formed by the specialized higher educational institutions and centers for training and re-training of regular labour forces. It also reveals the reasonability of target-oriented team training of clusters of specialists having the different professions and levels who can jointly implement the main stages of innovation life cycle.

Key words: clusters, training of specialists, integral educational systems, centers for training and re-training of regular labour forces.

Стаття надійшла до редакційної колегії 28.10.2015

УДК 159.9.072.43:378.147

© Шаркова С. Ф., 2015

Шаркова Світлана Федорівна

Національна металургійна академія України

ВРАХУВАННЯ АСПЕКТІВ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Розглянуто питання ефективності засвоєння іноземної мови в умовах полікультурного навчання. Подаються основні результати дослідження, в якому вперше багатокультурна за складом група розглядається в якості моделі реального мовного середовища.

Ключові слова: полікультурна освіта, студентська молодь, навчання іноземної мови, психосоціальний розвиток.

Сучасний етап розвитку нашого суспільства, що характеризується геополітичними, комунікаційними та технологічними змінами, передбачає діалог із представниками різних культур. З метою розвитку культурної та міжкультурної компетенції постає потреба у формуванні розуміння образів своєї та інших культур у суб'єктів навчання, вміння бачити, порівнювати й аналізувати культурні феномени. При цьому особлива роль надається іноземним

мовам, що спрямовані на встановлення зв'язку суб'єктів навчання зі світом, який відрізняється від їх власного.

Метою даної статті є апробація програми розвитку полікультурної компетенції особистості в процесі оволодіння навичками іноземної мови.

Необхідність включення елементів полікультурної освіти до виховних процесів зумовлена представленим розмаїттям студентів у сучасних групах, які можуть значно відрізнитися за віком, етнічною приналежністю, особистим досвідом, світоглядами тощо. Низка науковців (С. А. Бігунова, Є. В. Чорний, С. Banks, J. Banks, М. Вуган, R. Camerer та інші) зробила свій вклад у оновлення та переосмислення стратегії та методології навчання іноземної мови з огляду на культурологічний підхід.

Відмічається, що у нашому суспільстві ще й досі існує міф про те, що вивчення мови автоматично призводить до розуміння культури тієї країни, мова якої вивчається. Результати психолого-педагогічних досліджень свідчать, що в умовах відсутності так званого «первинного мовного оточення» ефективне навчання іноземної мови значно ускладнюється, в той час як проблема додатково підсилюється недостатнім рівнем розвитку мотивації до вивчення іноземної мови у студентів ВНЗ, зокрема у представників інших держав.

У нашому дослідженні вперше запропоновано розглядати полікультурну групу студентів у якості моделі реального мовного середовища. Для визначення можливих шляхів реалізації особистісно-зорієнтованого навчання важливим постає аналіз особливостей психічного розвитку в студентському віці.

З урахуванням особливостей психосоціального розвитку студентів була розроблена комплексна програма розвитку полікультурної компетенції особистості в процесі оволодіння навичками іноземної мови. Дана програма передбачала три етапи: загальне збагачення світогляду; формування емоційно-ціннісного ставлення та практичне опрацювання навичок, необхідних для ефективного спілкування не тільки в умовах міжкультурної взаємодії, але й у повсякденному житті.

Запропоновані вправи проводилися приблизно протягом 15 хвилин на кожному занятті та передбачали оформлення студентами презентацій, присвячених історії своєї країни, цікавим фактам, науковим досягненням, інформації, пов'язаної з професійною спрямованістю молодих фахівців. Пропонувалося включення елементів образотворчого мистецтва (прослуховування уривків музичних творів, обговорення малюнків). Передбачались дискусії іноземною мовою питань, пов'язаних із особливостями різних культур,

традицій, багатоманітними проявами стилів поведінки у повсякденному житті представниками різних країн.

Кількісний та якісний аналіз дослідження підтвердив ефективність розроблених методичних прийомів навчання іноземної мови в експериментальних групах. Це позначилось на прояві позитивного ставлення студентів до даної навчальної дисципліни. У показниках рівня розвитку дев'яти видів мотивації оволодіння іноземною мовою перші місця посіли пізнавально-освітній, інтелектуально-розвивальний та прагматичний види мотивації. За результатами виконання проективної методики Х. Хекхаузена значно зросла кількість історій, для яких характерна тема успіху. Виявлені характеристики емоційного реагування за методикою С. Розенцвейга вказують на посилення типу реакцій із «фіксацією на задоволенні потреби». Для досліджуваних притаманним стає налаштування на конструктивне вирішення конфліктних ситуацій або шляхом отримання допомоги від інших, або прийняття відповідальності на себе. Дана низка змін відбулась на фоні покращення знань із іноземної мови згідно з результатами граматичного тесту.

Було встановлено, що формування студентського колективу за цих умов підвищує ефективність процесу виховання професійних якостей у результаті засвоєння загальноосвітніх умінь уважно слухати, сприймати почуте, читати та розуміти прочитане, зрозуміло та грамотно висловлювати свої думки усно та письмово тощо. Покращується міжособистісне спілкування, відбувається опанування продуктивними прийомами спілкування. Набуваються соціально значимі властивості особистості, зокрема здатність співчувати, розвивається активне моральне ставлення до людей, самого себе й до природи. Формуються рефлексивні здібності. В ході обговорення норм, правил поведінки в суспільстві у суб'єктів навчання відбувається становлення такого компонента самосвідомості, як соціально-психологічні очікування.

В процесі спеціально організованої діяльності полікультурний склад навчальної групи сприяє задоволенню пізнавальних потреб суб'єктів навчання, використанню іноземної мови як «засобу» отримання необхідної цікавої інформації, обміну враженнями та думками.

Перспектива подальшого вивчення проблеми може полягати в поглибленні суб'єктно-зорієнтованого підходу в контексті інших навчальних дисциплін.

Наразі постає потреба у змінах програм підготовки викладачів, які повинні бути ознайомлені з базовими поняттями теорії навчання культури («culture learning theory»), мати високий рівень розвитку культурної та крос-культурної компетенції та володіти й бути

спроможними втілювати інноваційні підходи в процесі викладання своєї дисципліни.

Література

1. Шаркова С. Ф. Психологічні особливості організації навчання іноземної мови в полікультурних групах студентів: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Шаркова Світлана Федорівна; Ін-т психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – К., 2015. – 179 с.

Светлана Шаркова. Роль мультикультурного образования в изучении иностранного языка.

Изучен вопрос эффективности усвоения иностранного языка в рамках мультикультурного образования. Представлены основные результаты исследования, в котором впервые поликультурная группа студентов рассматривается в качестве модели реальной языковой среды.

Ключевые слова: мультикультурное образование, студенческая молодежь, обучение иностранному языку, психосоциальное развитие.

Svitlana Sharkova. Foreign Language Teaching In Terms Of Multicultural Education.

The efficiency of foreign language course in terms of intercultural-sensitivity training has been outlined. The main results of the research study where multicultural student group has been accepted as a linguistic environment have been presented.

Key words: multicultural education, student age, foreign language teaching, psychosocial development.

Стаття надійшла до редакційної колегії 27.10.2015

УДК 378.1

© Швед В. В., 2015

Швед Вадим Валерійович

Вінницький соціально-економічний інститут

СУЧАСНА ОСВІТНЯ РЕФОРМА: ЗАГРОЗИ ТА СПОДІВАННЯ

Стаття покликана розглянути стан освітньої реформи в Україні, виокремити найбільш значущі загрози та запропонувати можливі шляхи їх подолання. Аналізуються ключові законодавчі проблеми у існуючих та пропонованих нормативно-правових актах, змістові незрозумілості та логічні дуалі. Пропонуються шляхи вирішення висвітлених проблем.

Ключові слова: освітня реформа, система освіти, законодавство про освіту.

Сучасна система української освіти побудована на фундаменті освіти радянської і вже давно не відповідає викликам сьогодення. Усі ключові закони були прийняті ще на початку становлення України як незалежної держави: «Про освіту» – у 1991 р., «Про науку та науково-технічну діяльність» – у 1991 р., «Про професійно-технічну освіту» – у 1998 р., «Про загальну середню освіту» – у 1999 р. тощо. Лише 2014 рік нарешті приніс такі необхідні зміни, коли із прийняттям нового закону «Про вищу освіту» в царині освіти почали відбуватися трансформації.

Цілі статті. Дана стаття покликана критично проаналізувати реформу системи освіти в Україні та вибудувати можливі кроки щодо виправлення яка складається.

Сучасний стан системи освіти в Україні нагадує козака на роздоріжжі, коли нібито і проводяться реформи, але їх уривчастість та незрозумілість ставить під сумнів успішність обраного шляху.

Варто відзначити, що шлях перетворення, обраний нашими можновладцями, занадто вже складний та вибоїстий. Реформування йде, так би мовити, з найвищої ланки системи, проте це вибір, нав'язаний згори, та й ефективність такого шляху зможемо оцінити тільки після його завершення.

Звичайно, можна критикувати будь-які новації, що їх запроваджує міністерство освіти, проте навіть з дуже об'єктивного погляду в роботі міністерства маємо принаймні один ключовий недолік: відсутність комунікації із освітянським загалом і, як наслідок, брак порозуміння й довіри.

Прийняття нового закону «Про вищу освіту» нарешті дало змогу вищій школі відчутти себе автономною та самоврядною. Звичайно, є багато питань щодо змін у механізмі функціонування інститутів та університетів, алгоритмі підготовки фахівців, забезпечення якості освітньої діяльності тощо. Проте майже всі ці питання є «робочими», тобто такими, відповідь на які знаходиться у процесі провадження освітньої діяльності.

Здавалося б, є відверто гарний закон, є всі засади та інструменти для успішного реформування, але реформи не йдуть. Звичайно, бо на місцях присутній шалений опір тих, хто не хоче жити в нових умовах, хто звик до налагодженого буття і не бажає змінюватися. І разом з тим, є опір людей, які раділи прийняттю нового закону, й опір цей побудований на нерозумінні діяльності міністерства.

Лише через півроку після прийняття закону «Про вищу освіту» було скасовано «Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах», яке відверто суперечило нормам вищенаведеного закону, проте пояснювало вишам, якими є безпосередні вимоги до навчання студентів та організації роботи

викладачів. Але замість скасованого положення освітяни не отримали чіткого меседжу, що ж їм робити і як виконати наказ міністерства про необхідність розробки та затвердження у кожному виші власного положення про організацію освітнього процесу. Навіть зараз на сайті міністерства інформація про приблизну структуру такого положення або вимоги щодо його змісту відсутня, і кожен виш вигадує щось своє або дивиться, як зробили інші. Така анархічна діяльність є доволі загрозливою через спокусу плагіату або іншого зловживання.

Роками вихована постійна готовність до новацій, якими «радувало» попереднє керівництво міністерства і держави, змушує очікувати змін, оскільки раз ніякої офіційної інформації немає, то всі нароби можуть бути змінені будь-якої миті через оприлюднення офіційної позиції міністерства. Очікуваної стабільності та зрозумілості немає. Тільки-но переробивши навчальні плани відповідно до вимог закону, виші зрозуміли необхідність ще однієї трансформації навчальних планів через прийняття нового переліку галузей знань та спеціальностей. До речі, відповідна постанова про затвердження переліку галузей знань та спеціальностей підготовки містить логічну дуаль або законодавчу колізію. Так, зазначено, що постанова набирає чинності з 1 вересня 2015 року. Тобто вступники денної форми навчання мають навчатися за старим переліком із формування відповідних компетентностей. Але що ж тоді робити із вступниками заочної форми навчання, зарахування яких до складу студентів навчального закладу відбувається, як правило, як у серпні, так і в жовтні-листопаді 2015 року? Навчати частину студентів за новим переліком і формувати нові компетентності? Формувати дві групи? Знову невизначеність та незрозумілість. І саме такі двозначності і є шпаринкою до корупції, оскільки відсутність чітких, прозорих та зрозумілих правил гри призводить до можливості зловживання й нерівних умов для учасників освітнього процесу.

Освітня система складається не лише із вищої освіти, а й із освіти професійно-технічної, середньої, позашкільної, дошкільної тощо. І ось тут нерозуміння діяльності міністерства досягло свого апогею. Лише у травні після оприлюднення відповідних проектів законів «Про освіту» та «Про професійну освіту» почала вимальовуватися загальна стратегія реформування системи освіти та ті цілі, які мають бути в результаті досягнуті.

Вибудовується чітка, зрозуміла система освітніх ступенів: кваліфікований робітник, спеціаліст, бакалавр, магістр, доктор філософії, доктор наук. Проте незрозуміло, що тоді робити із задекларованим ступенем молодшого бакалавра і в чому його принципова відмінність від рівня спеціаліста. Адже ні в законі «Про вищу освіту», ні в проекті закону «Про професійну освіту» не вписані

чіткі критерії та вимоги щодо присудження ступеня молодшого бакалавра, а формулювання, надані в «Прикінцевих та перехідних положеннях» проекту закону сприймаються через призму розуміння ступеня молодшого бакалавра як бакалавра, що має неповну вищу освіту.

Але ключовою незрозумілістю пропонованої системи освітніх ступенів є змістова девальвація ступеня «спеціаліст». Усю незалежність України диплом спеціаліста сприймався студентами, освітянами, роботодавцями як диплом про вищу освіту, здобуту у відповідному вищі, вага такого диплома завжди була більша за вагу диплома бакалавра. За часи радянської України диплом спеціаліста взагалі був єдиним дипломом про вищу освіту. Наразі ж такий диплом буде засвідчувати набуття зовсім іншої компетенції та сформування професійних навичок у здобувача. І ця ситуація вимагає найширшого розголосу серед суспільства вже на стадії обговорення проекту. Студенти, батьки, роботодавці мають зрозуміти, що таке рівень «спеціаліст» у нових реаліях. Якщо навіть колеги, ознайомившись із проектом закону, починають розмірковувати, чи їхній диплом спеціаліста, отриманий, наприклад, у 1995 році, засвідчує вищу освіту чи вже професійну?! Жоден закон на сьогодні не містить чіткої відповіді на це питання. Хоча зрозуміло, що норми права регламентують, що закон зворотної сили не має. Але ж це необхідно роз'яснювати освітянам. Офіційно роз'яснювати. А батькам, студентам і роботодавцям пояснювати про прийдешні зміни та відмінності у професійних навичках студентів із відповідними дипломами. Оскільки в іншому випадку з'являється широке поле для різноманітних зловживань.

Висновки. Освітня система наразі перебуває у ситуації тотальних змін, а очільники та співробітники профільного міністерства намагаються титанічними зусиллями ці зміни втілити в життя. Проста й зрозуміла комунікація та діалог із всіма учасниками освітнього процесу зробить цей процес набагато простішим, зрозумілішим, а також дозволить уникнути будь-яких зловживань на цю тему.

Вадим Швед. Современная реформа образования: угрозы и надежды.

Данная статья призвана рассмотреть состояние образовательной реформы в Украине, выделить наиболее значимые угрозы и предложить возможные пути их преодоления. Анализируются ключевые законодательные проблемы в существующих и предлагаемых нормативно-правовых актах, смысловые неясности и логические дуали. Предлагаются пути решения освещенных проблем.

Ключевые слова: образовательная реформа, система образования, законодательство об образовании.

Vadim Shved. Modern education reform: perils and promises.

This article aims to review the state of the educational reform in Ukraine, to identify the most significant threats and suggest possible ways to overcome them. Examines the key legal issues in existing and proposed legal acts, semantic ambiguities and logical duals. The ways of solving the problems illuminated.

Key words: education reform, the education system, legislation on education.

Стаття надійшла до редакційної колегії 01.10.2015

УДК [004-049.7:37.013.2](083.97):378.2-021.68:614.253.5

© Ярмак Т. В., 2015

Ярмак Тетяна Вікторівна

Харківський базовий медичний коледж № 1

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: В ПРОГРАМАХ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ МОЛОДШИХ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛІСТІВ

У статті досліджено використання інформаційних технологій в педагогічній діяльності, зокрема, в програмах післядипломної освіти молодших медичних спеціалістів; відображені результати оптимізації навчального процесу за допомогою мультимедійних технологій, перспективи впровадження інформаційних технологій в педагогічну діяльність.

Ключові слова: педагогічна діяльність, інновація, інформаційні технології, мультимедійні технології, післядипломна освіта, навчальний процес.

Мета статті: показати необхідність використання інформаційних технологій в педагогічній діяльності, зокрема, в програмах післядипломної освіти молодших медичних спеціалістів.

Завдання: застосування мультимедійних технологій у навчальному процесі.

На проблему використання інновацій в освіті звертали увагу такі вчені, як К. Ангеловський, М. Бургін, О. Арламов, Л. Буркова, В. Загвязинський, В. Химинець. В своїх дослідженнях поняття нового у педагогічній діяльності вони пов'язують з характеристиками: сучасне, прогресивне, передове.

Використання мультимедійних технологій у навчальному процесі вивчали такі науковці, як О. М. Вашук, Д. Вертипорох, Б. Б. Корчевський, О. Пінчук. В своїх дослідженнях вони аналізують вплив використання мультимедійних технологій на підвищення якості навчання, а також розглядають умови застосування їх у навчальному процесі.

Освіта – одна з найважливіших сфер суспільства, яка впливає на всі процеси і сторони життя. Якості освіти приділяється велика увага в усіх країнах світу. Високий рівень знань, педагогічна майстерність викладача мають важливе значення для покращення якості освіти.

В останні роки в Україні значно підвищився інтерес до інноваційної педагогічної діяльності, що пов'язано з інформаційними технологіями.

Згідно ст.1 Закону України Про Національну програму інформатизації ВВР, 1998, № 27-28, ст. 181 «інформаційна технологія – цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування»; ст. 5: «створення загальнодержавної мережі інформаційного забезпечення науки, освіти, культури, охорони здоров'я тощо».

Інформаційні технології позитивно впливають на процес навчання: змінюють і оновлюють форми і методи, забезпечують високий рівень. Впровадження новітніх технологій у педагогічну діяльність в умовах становлення інформаційного суспільства базується на застосуванні комп'ютерної техніки, телекомунікаційних мереж, спеціального обладнання, програмних і апаратних засобів, систем обробки інформації, мультимедійних установ, тощо. Інформаційні технології розвиваються, удосконалюються і стають необхідними у сучасній педагогічній діяльності.

Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 9 вересня 2010 року № 2519-VI визначено пріоритетні напрями розвитку науки і техніки на період до 2020 року. Одним зі з напрямів є інформаційні та комунікаційні технології. Указом Президента України Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року одним зі з стратегічних напрямів розвитку освіти є інформатизація освіти, вдосконалення бібліотечного та інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки.

Інноваційне навчання – це зорієнтована на динамічні зміни у навколишньому світі навчальна та освітня діяльність, яка ґрунтується

на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості [4, с. 62].

Нововведення, впровадженні за допомогою інформаційних технологій в педагогічну діяльність різних галузей освіти, зокрема післядипломної освіти молодших медичних спеціалістів, дозволили зробити великий крок в напрямку інноваційного розвитку. У системі післядипломної освіти інноваційні технології сприяють формуванню продуктивності освітнього процесу та підвищенню професійно-педагогічної компетентності.

Професійна діяльність потребує постійного професійного розвитку: самовдосконалення, самоосвіти, підвищення кваліфікації. Післядипломна освіта є важливим фактором цього процесу.

Певну частину сучасних медичних досліджень сьогодні неможливо виконати без комп'ютера та спеціального програмного забезпечення. Тому змінюються вимоги до фахівців, зокрема, до медичних працівників, які здобувають післядипломну освіту. Необхідно внесення коректив в навчальні програми підготовки.

Використання мультимедійних технологій в навчальному процесі підвищує рівень інформаційної культури слухачів. Такі засоби, як аудіо-, відео-, текстові матеріали, зображення (графіки, схеми, таблиці, малюнки), анімація, відкривають нові можливості навчання: в доступній формі отримувати знання [2]. Крім того, електронні навчальні видання (ЕНВ): електронні підручники та посібники, електронні каталоги, довідники, електронна бібліотека, тестові та моделюючі програми-тренажери, тощо дозволяють отримувати та засвоювати значно швидше інформацію. Тому, в навчальні програми кожного циклу удосконалення та спеціалізації молодших медичних спеціалістів включено курс медичної інформатики.

Наказом Міністерства освіти і науки України № 466 від 25.04.2013 р. затверджено Положення про дистанційне навчання. Організація навчального процесу за дистанційною формою має переваги та перспективи: можливість отримати освіту або підвищити кваліфікацію завдяки комп'ютеру та інтернету.

Висновок. Значення використання інформаційних технологій у педагогічній діяльності важко переоцінити. Сучасні мультимедійні технології надають процесу навчання величезні можливості отримувати одночасно інформацію аудіо-, візуально та графічно. Різноманітні програмні та технічні засоби інформаційних технологій ефективно впливають на навчальний процес. Впровадження в педагогічну діяльність інформаційних технологій відкриває перспективи значно покращити якість освіти. Тільки завдяки інноваційним процесам можливе здійснити розвиток освіти, зокрема, післядипломної освіти молодших медичних спеціалістів.

Література

1. Корчевський Б. Б. Мультимедійні технології в навчанні. Створення навчальних відеофільмів / Б. Б. Корчевський, В. В. Дякова // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2010. – № 3. – С. 118-123.
2. Наконечна Л. М. Використання мультимедійних засобів навчання в навчально-виховному процесі / Л. М. Наконечна // Наукові записки. Серія «Педагогічні науки». – Випуск 82. – 2009. – С. 213-215.
3. Фіголь Н. Структура електронного навчального видання / Н. Фіголь // Вісник Книжкової палати. 2014. – № 7. – С. 21-23.
4. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність / В. В. Химинець. – Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2007. – 364 с.
5. Якухно І. І. Організаційно-методичні аспекти застосування інформаційно-комунікаційних технологій у підвищенні кваліфікації педагогічних кадрів під час дистанційного навчання / І. І. Якухно // Післядипломна освіта в Україні. – 2011. – № 2. – С. 61-63.

Татьяна Ярмак. Использование информационных технологий в педагогической деятельности: в программах послыдипломного образования младших медицинских специалистов.

В статье исследовано использование информационных технологий в педагогической деятельности, в частности, в программах послыдипломного образования младших медицинских специалистов; отображены результаты оптимизации учебного процесса с помощью мультимедийных технологий, перспективы внедрения информационных технологий в педагогическую деятельность.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, инновация, информационные технологии, мультимедийные технологии, послыдипломное образование, учебный процесс.

Tatiana Iarmak. The usage of the information technologies in the pedagogical work, in particular, within the postgraduate programs of the junior medical specialists.

This article has been reasearching the usage of the information technologies in the pedagogical work, in particular, within the postgraduate programs of the junior medical specialists; it has also reported the results of the optimization of the educational process due to the multimedia technologies and the perspectives of the adoption of new technologies in the pedagogical work.

Key words: pedagogical work, information technologies, multimedia technologies, innovations, postgraduate programs, educational process.

Стаття надійшла до редакційної колегії 30.10.2015

АВТОРИ

Алєксєєва Ганна Станіславівна – аспірант, асистент, Українська інженерно-педагогічна академія.

Білик Олена Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, докторант, Харківська державна академія культури.

Бобиль Світлана Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін для іноземців, доцент, Днепропетровский національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна.

Бортний Микола Олександрович – кандидат медичних наук, доцент, завідувач навчально-методичного кабінету, Харківська медична академія післядипломної освіти.

Васильєва Анастасія Миколаївна – аспірант, Бердянський державний педагогічний університет.

Васильєва Оксана Василівна – кандидат медичних наук, асистент кафедри фізіології, заступник декану 6 факультету по роботі з іноземними студентами, Харківський національний медичний університет.

Воленко Валерія Григорівна – Національний університет ДПС України.

Гарник Людмила Петрівна – кандидат політичних наук, старший викладач, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут».

Герасименко Людмила Сергіївна – кандидат педагогічних наук, доцент, Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету.

Гетьман Ірина Анатоліївна – кандидат технічних наук, доцент, Донбаська державна машинобудівна академія кафедра комп'ютерних інформаційних технологій.

Говорун Алла Валентинівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Харківська державна академія дизайну та мистецтв.

Гречановська Олена Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький національний технічний університет.

Губар Олександр Сергійович – науковий співробітник наукового відділу малоінвазивної хірургії ДУ «Науково-практичний центр профілактичної та клінічної медицини» ДУС.

Даніліч-Скакун Алла Анатоліївна – викладач, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.

Дроздова Ольга Вікторівна – викладач, КЗОЗ Харківський медичний коледж № 2.

Дяченко Оксана Федорівна – аспірант, Бердянський державний педагогічний університет; старший викладач, Маріупольський державний університет.

Євтушенко Євген Григорович – старший викладач, Сумський національний аграрний університет; аспірант, Сумського державного педагогічного університету.

Єфремова Анжеліка Яковлівна – здобувач, старший викладач, Український державний університет залізничного транспорту.

Схалов Василь Віталійович – кандидат медичних наук, доцент, ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Жеребкін Вадим Васильович – кандидат медичних наук, доцент, начальник навчально-методичного відділу, Харківська медична академія післядипломної освіти.

Зеленська Ганна Миколаївна – асистент, Харківський національний медичний університет.

Золотова Світлана Григорівна – старший викладач, директор Лінгвістичного центру, Сумський Державний університет.

Кайдалова Лідія Григорівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та психології, Національний фармацевтичний університет.

Ковальов Максим Михайлович – асистент, Харківський національний медичний університет.

Конкіна Олена Юрївна – кандидат педагогічних наук, вчитель, Харківська гімназія № 144.

Костюченко Олена Вікторівна – доктор психологічних наук, доцент, Київський національний університет культури і мистецтв.

Костяна Тетяна Олександрівна – спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, викладач, КЗОЗ Харківський медичний коледж № 2.

Кošиль Наталія Євгенівна – кандидат філологічних наук, доцент, Тернопільський національний економічний університет.

Кудрявцева Тетяна Олексіївна – кандидат педагогічних наук, методист, Коледж Національного фармацевтичного університету.

Курик Олена Георгіївна – доктор медичних наук, головний науковий співробітник наукового відділу малоінвазивної хірургії, зав. патогістологічним центром ДУ «Науково-практичний центр профілактичної та клінічної медицини» ДУС; Медичний центр «Універсальна клініка «Оберіг».

Кучмілова Альона Володимирівна – Національний університет державної податкової служби України.

Кушнір Євгенія Алексеевна – здобувач Одеського національного університету імені І. І. Мечнікова.

Лапіна Альона Миколаївна – магістр, методист навчально-методичного відділу, провідний фахівець сектору моніторингу якості освіти, Харківська медична академія післядипломної освіти.

Летік Іван Васильович – кандидат медичних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи, Харківський національний медичний університет.

Малихіна Олена Євгенівна – кандидат психологічних наук, доцент, Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди.

Мамонова Ганна Валеріївна – кандидат фізико-математичних наук, доцент, Національний університет державної податкової служби України.

Збірник наукових статей

Маракушин Дмитро Ігорович – кандидат медичних наук, доцент, декан 5 факультету по роботі з іноземними студентами, Харківський національний медичний університет.

Марченко Віра Григорівна – доктор медичних наук, професор, перший проректор академії, Харківська медична академія післядипломної освіти.

Мельник Юрій Борисович – кандидат педагогічних наук, доцент, практичний психолог-методист, професор, Національна академія Національної гвардії України.

Мисік Лариса Петрівна – спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, викладач, КЗОЗ Харківський медичний коледж № 2.

Морозова Ірина Анатоліївна – старший викладач, Сумський Державний університет.

Мох Джавад – аспірант, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут».

Нагорна Діана Миколаївна – Національний медичний університет імені О. О. Богомольця.

Нагорнюк Людмила Євгенівна – кандидат педагогічних наук, викладач, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Носівець Дмитро Сергійович – кандидат медичних наук, викладач, ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Олішевич Віолетта Миколаївна – аспірант, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.

Опришко Валентина Іванівна – доктор медичних наук, професор, ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Петренко Тетяна Володимирівна – старший викладач, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Підлубна Ольга Миколаївна – аспірант, викладач Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету.

Плачинда Тетяна Степанівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри фізичної та психофізіологічної підготовки Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету.

Поліщук Валерій Миколайович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка.

Польгун Катерина В'ячеславівна – аспірант, Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Правдивець Наталія Олександрівна – доктор філософії в галузі психології, Заввідділом Центру соціально-психологічних досліджень Міжнародної Академії «Золота Фортуна», м. Київ.

Прокопенко Юрій Олексійович – кандидат медичних наук, доцент Національної академії Національної гвардії України.

Птахіна Ольга Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Інститут післядипломної освіти й дистанційного навчання.

Редько Олена Яківна – спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, методист, викладач, КЗОЗ Харківський медичний коледж № 2.

Рибіна Наталія Вікторівна – кандидат філологічних наук, доцент, Тернопільський національний економічний університет.

Рібцун Юлія Валентинівна – доктор філософії в галузі педагогіки, старший науковий співробітник, Інститут спеціальної педагогіки НАПН України.

Рожнова Анна Павліна – магістр, аспірант Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Сапрунова Олена Геннадіївна – аспірант, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Свячена Світлана Михайлівна – учитель фізичної культури, вищої кваліфікаційної категорії, «Старший вчитель», Харківська гімназія № 12.

Седінкін Владислав Анатолійович – кандидат медичних наук, асистент, ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Сокол Олена Миколаївна – магістр, асистент, Харківський національний медичний університет.

Соколова Юлія Сергіївна – викладач другої категорії, викладач, Житлово-комунальний коледж Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

Стаднік Анатолій Володимирович – кандидат медичних наук, доцент, Національна академія Національної гвардії України.

Темченко Ольга Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди.

Тимченко Світлана Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету.

Тураєва Ірина Володимирівна – спеціаліст першої категорії, викладач, КЗОЗ Харківський медичний коледж № 2.

Хвисяк Олександр Миколайович – доктор медичних наук, професор, ректор Харківської медичної академії післядипломної освіти.

Хомченко Едуард Вікторович – спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, директор КЗОЗ Харківського медичного коледжу № 2.

Цар Ірина Олегівна – кандидат педагогічних наук, викладач, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Царьова Людмила Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету.

Чабан Ольга Миколаївна – викладач, Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту ім. ак. В. Лазаряна.

Чернобай Лариса Володимирівна – кандидат медичних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри фізіології, Харківський національний медичний університет.

Чернявська Людмила Василівна – викладач, ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України».

Збірник наукових статей

Шандыба Елена Васильевна – кандидат педагогічних наук, докторант, Харківський національний автомобільно-дорожній університет.

Шаркова Світлана Федорівна – кандидат психологічних наук, доцент, Національна металургійна академія України.

Швед Вадим Валерійович – кандидат економічних наук, доцент, Вінницький соціально-економічний інститут.

Шеверницька Наталя Марківна – викладач, Харківська державна академія дизайну та мистецтв.

Шевченко Наталія Миколаївна – спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, викладач, КЗОЗ Харківський медичний коледж № 2.

Ягі Махмуд – аспірант, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут».

Яковенко Владислав Олександрович – кандидат медичних наук, зав. відділенням ендоскопії та малоінвазивної хірургії, науковий співробітник, Медичний центр «Універсальна клініка «Оберіг», ДУ «Науково-практичний центр профілактичної та клінічної медицини» ДУС.

Яловчук Андрій Вікторович – кандидат медичних наук, доцент, Харківська медична академія післядипломної освіти.

Ярмак Тетяна Вікторівна – викладач вищої категорії відділення післядипломної освіти молодших медичних спеціалістів Харківського базового медичного коледжу № 1.

Вимоги до оформлення статті
в науковому збірнику
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОСВІТИ І НАУКИ

Обсяг статті – від 3 до 7 повних сторінок формату А 4, включаючи список літератури (не більше ніж 5 джерел) та анотації.

Стандарти – кегль 14 рт, міжрядковий інтервал – 1,5; поля – верхнє, нижнє, лівє, правє – 20 мм, шриффт – Times New Roman.

Текст без переносів, без колонитулів, вирівнювання по ширині. Всі ілюстрації, схеми, таблиці подаються чорно-білі, «вмонтовуються» в основний текст статті і даються додатково у вигляді окремих файлів в одному з таких форматів: TIFF, PCX, JPG, BMP, CDR, MS Word (формат А 5).

Мова статті – українська, російська, англійська.

Структурні елементи статті.

1. Проблема, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.
2. Ціль статті, постановка завдання.
3. Аналіз публікацій (виділення невирішених проблем).
4. Виклад основного матеріалу, обґрунтування результатів дослідження.
5. Висновки, перспективи.
6. Література.

Порядок оформлення статті:

УДК (зліва, жирний шриффт, кегль 14), можна заказати в редколєгії;
Прізвище, ім'я та по батькові автора/авторів (відомості по кожному надаються окремими рядками (по центру, жирно, кегль 14);
Назва організації без скорочень (по центру, кегль 14);
Назва статті (через 1 рядок, по центру, жирно, кегль 14);
Анотація на мові статті обсягом 300-400 знаків (через 1 рядок, без слова „анотація”, без абзацного відступу, по ширині, курсивом, не виділяти жирним, кегль 14);

Ключові слова (3-8 слів, по ширині, курсив, не виділяти, кегль 14);

Основний текст (через 1 рядок, по ширині, абзацний відступ 1 см.; кегль 14, переноси слів не припускаються, по тексту використовуються однакові лапки „” і апостроф’);

Література (по центру): бібліографічні джерела наводяться в алфавітному порядку; оформлення з дотримання стандартів ВАК України 2008 (див. Бюлетень ВАК України № 3, 2008). Нумерацію ставити з абзацу, не використовувати автоматичну нумерацію.

Ім'я та прізвище, автора/авторів і назва статті російською мовою (через 1 рядок, по ширині, жирно, кегль 14);

Текст анотації (російською мовою, без слова „анотація”, без абзацного відступу, по ширині, курсив, кегль 14);

Ключові слова (російською мовою, по ширині, не виділяти жирним).

Ім'я та прізвище, автора/авторів і назва статті англійською мовою (через 1 рядок, по ширині, жирно, кегль 14);

Текст анотації (англійською мовою, без слова „анотація”, без абзацного відступу, по ширині, курсив, кегль 14);

Ключові слова Key words (англійською мовою, по ширині, не виділяти жирним).

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОСВІТИ І НАУКИ

Збірник наукових статей
Національної академії Національної гвардії України
Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції
(Україна, Харків, 10 – 11 листопада, 2015 р.)

CURRENT ISSUES OF EDUCATION AND SCIENCE

Collected articles
Materials of International Scientific and Practical Conference
(November 10 – 11, 2015, Kharkiv, Ukraine)

Друкується в авторській редакції
(відповідальність за достовірність інформації несе автор роботи)
Видано за кошти авторів. Видано при сприянні ХОГОКЗ.

Відповідальний за випуск
Мельник Юрій Борисович

Технічний редактор Ю. Б. Мельник
Художній редактор Н. Е. Крюкова
Коректура Л. П. Мельник
Комп'ютерне складання та верстання С. М. Свячена

При дизайні обкладинки використано:
фотографії з сайту Національної академії Національної гвардії України

Формат 80x64^{1/6}
Гарн. «Times». Папір для мн. ап. Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 16,7. Обл. вид. арк. 12. Зам. № 1-11
Тираж 150 пр.

Національна академія Національної гвардії України
Україна, 61001, Харків, пл. Повстання, 3

Харківська обласна громадська організація "Культура Здоров'я"
Україна, 61105, м. Харків – 105, пров. Забайкальський, 6/6.
E-mail: CultureHealth@ukr.net; KOSOCH@gmail.com;
<http://www.culturehealth.org>; тел./факс: (057)775-75-23.
Свідцтво про державну реєстрацію видавництва
ДК № 4387 від 10.08.2012